

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00674322 3

PURCHASED FOR THE
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
FROM THE
CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT
FOR
MEDIEVAL STUDIES

OBRES DE RAMON LULL

EDICIÓ ORIGINAL

FETA EN VISTA

DELS MILLORS I MÉS ANTICS MANUSCRITS

« Volum XI »

49

378c

PUBLICACIONS LULLIANES

Obres de Ramon Lull: edició original il·lustrada amb variants i facsimils dels més antics m.ss., pròlegs, notes i glosaris, mostres d'escriptura, etc.—Volums en 8.ª major, a l'entorn de 500 pàgines cadascun. Ademés dels tres pertanyents a l'edició Roselló (1886-92), hi ha publicats per la COMISSIÓ EDITORA LULLIANA desde l'any 1906, els següents volums:

—**OBRES DOCTRINALS:** *Doctrina Pueril*, *Libre del Orde de Cavalleria*, *Libre de Clerecia*, *Art de Confessió*: amb 2 facsimils en fototipia i mostres de traduccions; pròleg general, variants i notes den *M. Obrador*: 1 vol. 10 pts.

—*Libre de Contemplació*: set toms contenint 366 capítols, amb proemis, facsimils policromats, variants i notes . 77'50 pts.

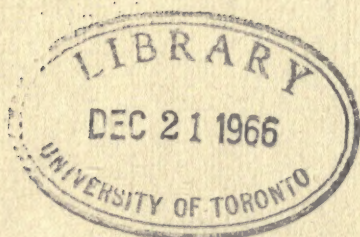
—*Libre de Blanquerna*, contenint el d'*Amic e Amat*, amb proemi, dos facsimils, variants i mostres d'escriptura: 1 vol. 12'50 pts.

—*Libre de Sancta Maria*, seguit de les *Hores de Sancta Maria* i del *Libre de Benedicta tu in mulieribus*, amb un facsimil policromat, introducció, variants i mostres d'escriptura: 1 vol. 10 pts.

—*Arbre de Sciencia*, tom I (des de l'*Arbre elemental* al *imperial*), amb facsimil d'una versió llatina de 1505, introducció, variants i notes. 10 pts.

A PUNT DE SORTIR

- Arbre de Sciencia*, tom II, (*Arbre apostolical* al *exemplifical*).
- Arbre de Sciencia*, tom III, (*Arbre questional*).

1154700

B
765
L8
1906
v. 11

OBRES ORIGINALS
DEL
ILLUMINAT DOCTOR MESTRE RAMON LULL

ARBRE DE SCIENCIA ❧

escrit a la ciutat de Roma l'any

M.CC.lxxxxv. ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ ❧

TRANSCRIPCIÓ DIRECTA

AMB FACSIMILS, INTRODUCCIÓ, VARIANTS I MOSTRES D'ESCRITURA
DELS MÉS VELLs MANUSCRITS

PER

Moss. Salvador Galmés

Tom I

PALMA DE MALLORCA

COMISSIÓ EDITORA LULLIANA

* 1917 *

OBRES ORIGINALS

DEL

ILLUSTRAT Doctor Mestre Ramon Lluís

ARABE DE SCIENCIA

escrit a la ciutat de Roma l'any

M.C.CCCC.

TRANSCRIPCIO

per l'ILLUSTRAT Doctor Mestre Ramon Lluís

Moss. Salvador Galmés

Tom I

PALMA DE MALLORCA

En l'Estampa de n'Amengual i Muntaner.— Conquistador, 30

PALMA DE MALLORCA

Nihil obstat

Dr. MICHAEL COSTA, Censor

Maioricis die 3 iulii 1917

Imprimatur

† RIGOBERTUS, Episcopus Maioricensis

JUNTA EDITORA de les Obres originals del

Bt. Ramón Lull.

M. I. Mn. Antoni M.ª Alcover, *President.*

M. I. Mn. Miquel Costa i Llobera, *Vocal.*

En Juan Alcover i Maspons, »

En Gabriel Llabrés i Quintana, »

En Miquel Ferrer i Mayol, *Administrador.*

Mn. Salvador Galmés i Sanxo, *Secretari.*

Director de l'Edició.

INTRODUCCIÓ

ER apreciar tota la valor integral d'aquest llibre d'ARBRE DE SCIENCIA, caldria reviure el moment psicològic del Bt. Ramón Lull al començar la feixuga tasca.

Des d'el punt de sa conversió, trenta anys enrera, el seu ideal de servir a Deu, son *sant negoci*, s'era concretat en els tres propòsits següents: 1.er Patir martiri per son Amat; 2.ⁿ Propagar la coneixença de Deu mijançant la paraula viva, i preparar operaris evangèlics en collegis apostats on apendrien el llenguatge dels descreents; 3.er Destruïr científicament, valent-se de la paraula escrita, les falses creences, per tal que d'entre ses ruïnes, s'alçàs viva, pura i santa la Religió de Jesu Christ. I amb una preparació de deu anys de disciplina corporal i esperitual, començà la tasca, escrivint de bell entuvi la magna obra de *Contemplació* amb gran pressa i afany de portar-la a compliment, per poder anar totduna a promoure la fundació de collegis de llengues i córrer després a cercar martiri. «... prec vos, Sènyer, que vos en mon temps me fassats veer que ells (homens religiosos) ordenen e tracten com aprenen diverses llenguatges e que vagen preicar

los infeels e que sien màrtirs per la vostra amor». ¹ «En axí com hom qui famejant se cuita com menuga e fa de grans bocins per la gran fam que sent, enaxí, Sènyer, tant es gran lo desig quel vostre servidor sent com pusca murir per donar laor de vos, que nit e dia se cuita e sesforsa aitant com pot, com pusca dar acabament a aquest libre de *Contemplació*; e puxes com l aurà acabat, que vaja escampar sa sanc e ses làgremes per amor de vos en la sancta terra en la qual vos escampàs sanc preciosa e làgremes misericordioses». ² «Enaxí, Sènyer, com linfantó grapona per so car es desijós danar, enaxí lo vostre servidor se cuita aitant com pot per abundancia de desig... com pusca venir a les vies e a les carreres les quals loncs temps ha tant desijades com pogués anar per elles». ³ En tota l'obra vibren aquests anhels imperiosament, categòricament.

I de fet, compilades les seves primeres produccions, fonaments macisos de tota l'obra lul·liana—*Art general*, base científica, *Libre del gentil e dels .iiij. savis*, controversia, i *Contemplació*, enciclopedia ascètica—concentrà les seves poderoses energies en la fundació de collegis de llengues, planter de missioners, per tal «que enaxí com lo príncep qui guerreja ab altre príncep ha manera com met frontalers per los extrems de ses terres, que enaxí fossen fets monastirs per les terres dels cristians qui participen ab los infeels, e que segons que es lo lenguatge daquelles gents, aprenen lur lenguatge e que participen ab ells e los preyquen». ⁴ Amb l'afany d'un apostolat indeficient, conseguí veure la fundació de Miramar, a Mallorca, l'any 1276, gracies a la munificencia del rei en Jaume II; i la d'un altre col·legi a Roma, l'any 1284, fundat p'el papa Honori IV, a qui sembla que s'oferí el Bt. Ramon, ⁵ com a fruit madur i a tast d'aquelles funda-

1. *Contemplació*; cap. 110, 29.—2. *Ib.* cap. 131, 20.—3. *Ib.* cap. 136, 24.—4. *Blanquerna*; cap. 85, 2.—5. *Ib.* cap. 78, 3.

cions. I encara més, desde 1288 fins a 1292, el seu zel apostòlic pogué somniar en la realització dels seus vots ardentíssims, veent com una expedició de missioners a la Tartaria, conseguia menar a l'apré de la Esglesia sis mil infeels qui reberen l'aigua regenerant del sant baptisme de Jesu Christ. Més tan belles perspectives, com tantes altres, s'esvaniren en una enganadora visió de miratge.

No havia obtenguts millors resultats son desig de martiri. Després de la fundació de Miramar «havia lamic a anar longues carreres e dures e aspres; e era temps que anàs per aquelles e que portàs lo gran feix que amor fa portar a sos amadors. E per açò lamic aleujà sa ànima dels pensaments els plaers temporals, per ço quel cors pugués portar lo càrrec pus leugerament, e l'ànima anàs per aquelles carreres en companyia ab son amat». ¹Ramón lo foll, amb la follia de la creu, *insania crucis*, escomet tots els grans ideals del cristianisme: la conversió dels infeels, l'unió dels cismàtics orientals, la conquesta i possessió de la santa Terra d'ultramar, la confusió dels sistemes doctrinals qui son en error; i per guardó i corona, suspira car «tant salongua lo dia, Sènyer, que jo prena martire per la vostra amor en mig del poble confessant la sancta fe crestiana, que tot mè sent languir e murir de desig e de enyorament com no som a aquell dia, e que sia en mig del poble turmentat axí com leó o altra bestia selvatge qui es environada de cassadors aucients e devorants aquella». ²El zel apostòlic, qui no coneix manera, li havia feta cercar i trobar aquella avinentesa a Tunís, l'any 1292, on, en mig del poble, confessant la santa fe, fonc escarnit, afrontat, bastonetjat i apedregat, com bestia selvatge; però la mort per martiri, com la mort per malaltia, ³fugia d'ell com ombra fonediga, per-

1. *Blanquerna-Amic e Amat*, v. 346.—2. *Contemplació*; cap. 136, 21.—3. Al meteix any 1292, abans d'anar a Tunís, havia estat greument malalt a Génova, i combatut de violentíssima tentació.

llongant l'angoixa del desig violent d'unir-se a l'Amat. I com au ferida, tota sanquetjant, cerca redòs a Roma, la ciutat eterna, per libar consolació en el tractament directe del *sant negoci* amb el cap visible de l'Esglesia de Jesu Christ. Tampoc no aconseguí res.

Passats havia trenta anys de treball incessant en tots els ordes de la activitat humana, i ja al límit de la velleïsa, escarnit per tot arreu, objecte de burla i ludibri les seves obres, sadollat de totes les amargors de la vida, arriba un moment en que en mig del glaç de la desolació, sent aixelats tots els seus ideals, se li acopen les ales i tomba en aquell sublim *Desconort* (any 1295) ple de lirisme, on hi vessa tota la essència del dolor de la seva ànima delicada i selecta, qui sembla ha de romandre per a sempre reduïda al quietisme. I es allavors que entre l'enderroc de sos desigs i enyoraments, se redreça aquella ànima de tremp d'acer, amb major brivada i amb ardor tota jovenívola, i comença aquest llibre d'ARBRE DE SCIENCIA.

*
* *

Plau imaginar l'autor a Roma, l'any 1295, al dia del arcàngel St. Miquel temps de bells arbres carregats de bells fruits —contemplant la *campagna* romana a l'hora-baixa, hora suprema de malenconies i enyorances. La ciutat dels cesars i dels papes, tota indolent, recullint-se dins la calma, auriolada de gloria; planura enllà, diefانيتats autumnals, l'horitzó resplendent de llum daurada, el sol tombant dins l'onda mediterrania, vers la patria llunyana, la dolça Mallorca.

«En desconort e en plors estava Ramón sots un bell arbre, e cantava son *Desconort* per ço que aleujàs un poc sa dolor, la qual havia per ço car no podia haver acabat en la cort de Roma lo sant negoci de Jesu Christ e la pú-

blica utilitat de tota la crestiantat». ¹ La punyida dolorosa de la decepció li feia desitjar estar sempre en «sa tristícia desconortat, car Jesu Christ ha tants pocs amadors», i li havia fet formar el propòsit, quasi desesperat, d'espolsar-se la pols dels seus viatges, pols de tots els camins, dins la Ciutat eterna, i fugir-ne per a sempre, i «tornar als sarrains e a ells dir veritat de nostra fe e fer honor a ella segons mon poder e la gracia e la ajuda que esper a haver de Deu qui mà creat, e tractar sa honor e rependre aquells per qui en est mon es desonrat». ²

Sa barba florida se li desmaia sobre el pit, evocacions doloroses l'ullprenen i en professó endolada li flagellen l'esperit i li engrunen el cor. Es el moment congriador de les grans pietats, l'*Eli*, *Eli* «Deu meu, Deu meu! Per que m'havau abandonat?» ³

Però aquell vell foraster no es de llenyam comú: en lloc de desfer-se com un grum de sal dins la gran dissolvença de la tribulació, adquireix dureses de roca marina. Me par veure-lo adomdant la frevoltat humana amb grapa d'heroi, a l'hora solemne del sol morent. Un llampec d'intuició l'ha aclarit sobtanament, i esguardant en l'arbre que tenia su davant, pensà que totes quantes coses son, en ell eren significades, i li venc en voluntat d'escriure aquesta obra, «libre general a totes sciencies, qui leugerament se pogués entendre, e per lo qual hom pogués entendre la sua *Art general* que feta havia», ⁴ llibre qui «es finalment per ço que Ramón qui no ha a qui pusca mostrar perfetament la sua *Art general*, pusca significar per aquest ARBRE DE SCIENCIA lo general enteniment que hom pot haver per la sua *Art* a totes sciencies»; ⁵ i que l'escusàs de la fatuitat que li apponien alguns per ço car no havien coneixença d'ell ni de ses

1. *Arbre de Sciencia*-Pròlec, 1.—2. *Ib.* 5.—3. *Matth.* XXVII, 46.
—4. *Arbre de Sciencia*-Pròlec, 4.—5. *Ib.* De les questions del hàbit d'esta sciencia, 4.

obres¹ que no més llegien, segons gràfica expressió seua, «com gat qui pas tost per brases».²

I encontinent, aquell meteix dia de St. Miquel posa fil a l'agulla, amb tota la vivor de la jovenesa i amb tot el seny de la seixantena. Fins a les kalendes d'abril,³ sis mesos seguits, dura la tasca, qui degué descapdellar-se amb activitat portentosa, ja que curtetja el temps per escriure-la materialment.

Aquest ARBRE DE SCIENCIA més bé que un arbre, es un boldró d'arbres, un bosquet enciclopèdic de setze⁴ exemplars de tota la flora científica: *elemental, vegetal, sensual, ymaginal, humanal, moral* (virtuós i viciós), *imperial, apostolical, celestial, angelical, eviternal, maternal, cristianal o de Jesu Christ, divinal, exemplifical i questional*. Tots se nodreixen i prenen ufana del terror llecorosíssim del sistema de l'autor. Sembla, non obstant, que aquest, convençut de que la seua *Art general* era una mica massa subtil i abstrusa, volia fer el seu sistema més assequible i menjívol, per tal d'enllepolir-hi tot hom.

Els primers *arbres* son de forma una mica escardalenca, com a més castigats per la salsuge de la marinada que acabava de passar l'autor: per a l'ARBRE general, venen a esser les rels, de revinclaments convulsius, i el tronc bonyarrut i d'escorxa crivellada.—Desde l'*Arbre imperial* fins al de *Jesu Christ*—especie de branques rams i fulles del ARBRE general—la vegetació lulliana se fa més espone-rosa, pren formes opulents, i la fruita, fruita de filosofia i de teologia, es molt més sucosa i retent.—L'*Arbre exemplifical* vé a esser la flor del ARBRE general, una floració tota franciscana, ingenua i càlida, de coloracions superbes i de moviments vius, com un oasis meridional amb

1. *Arbre de Sciencia*-Pròlec, 6.—2. *Desconort*, 22.—3. *Arbre de Sciencia*-De les questions del hàbit desta sciencia, 7.—4. En realitat son 17 ja que l'*Arbre moral* s'esbranca en dos: de *virtuts* i de *viciis*.

música de cants d'auzellada, de remoreig d'aigues corrents, de bronidissa d'insectes i fulles menades p'el vent, sota un cel blau i sobre un terror reverberant de sol en irisacions de puríssima llum.—Segueix l'*Arbre questionnal*, eixut com la fruita de bessó, de clovella aspre i seca, on en abundós esplet de quatre milia questions, se compilen i resumeixen tots els altres *arbres*.

L'obra es purament doctrinal, producte de intelligència pura, i per tant en general, prou eixuta. Non obstant, en l'*Arbre exemplifical*, l'autor deixa volar alloure sa fèrvida imaginació, i s'esbrina tot en bell brostim d'apòlecs vius, palpitants, com una limfa o una flama essencial qui adelita, apassiona i vivifica. Hi abunden també les anècdotes autobiogràfiques qui li donen una gran valor. Ademés, per tot arreu salten belleses inesperades: ara un vol d'idees noves, com un esbart de caderneres en mig d'un areny; suara una concepció atrevida, de potencia genial; ací utopies encisadores d'ingenuïtat, allà una visió plena de misteri i de profecia. Cal notar la concepció luliana de les persones públiques, de *comuna utilitat*, i de les obligacions que imposen els oficis respectius, al ensems que la honor que'ls cové. «... en la honor del príncep està lonrament el repòs del poble». ¹ «Es lo tronc papal semblança al sol en resplandor e en offici». ² Se fan remarcar també ses idees sobre la sistematització de la ciència mèdica i astronòmica, i sobre tot, de la ciència jurídica, en la que enyora una «manera general» concreció de les formes primeres d'on derivassen màximes aplicables a la solució de tots els casos concrets. Encara, i especialment, cal remarcar la afirmació sense reserves que fa en l'*Arbre questionnal* de que «covén que nostra Dona sia estatada concebuda sens peccat», ³ anticipant-se a una ques-

1. *Arbre de Sciencia*-Dels rams del Arbre imperial, 6.—2. *Ib.* De les fulles del Arbre apostolical (I part), 2.—3. *Ib.* De les questions de les fulles, (Del temps del *Arbre maternal*) 505.

tió fortment debatuda després, la de la Concepció immaculada de nostra Dona santa Maria. El briu amb que el benaventurat autor afirmà aquest misteri, fonc causa de que el regne, la diòcesis i l'extinguit estudi general de Mallorca, adoptassen per patrona la Immaculada Concepció, i origen del privilegi de portar hàbit blau els profesos de tota la província franciscana de Mallorca.

Acabada la compilació d'aquest ARBRE a les kalendes d'abril, al bell temps de pascor, a la ciutat de Roma, l'autor en ofrena humil de pietat i devoció, el posa «en lo general altar de sent Pere, e a Jesu Christ e a nostra Dona e als àngels e als sants qui jaen en Roma» el comana¹ fervorosament.

Deslliurat del gran treball de l'obra, en fa mercès a Deu lo qual loa e beneeix a son poder, la torna sotsmetre a la correcció de sancta mare Esglesia romana, com ja ho havia fet abans de tractar de la summa Trinitat,² i suplica al papa i als cardenals que la prenguen en grat, la corregesquen si hi ha alguna error, i que l'aprovin, «car molt de bé sen poria seguir segons que apar en lo seu procés».³

*
* *

Meravella realment la gran serenor que senyoretja tota l'obra, després de la gran conturbació qui'n fou la gènesi. Quasi es pot dir que aquest ARBRE DE SCIENCIA senyala el moment resolutiu, el trenc patològic, d'aquella gran crisi anímica que sufri durant anys enters; i es el primer raig amb que «lo lum de la cambra de lamat venc illuminar la cambra de lamic per ço quen gitàs tenebres»,⁴ el moment en que «Enlumenà amor lo nuvolat quis mès enfre lamic e lamat»; nuvolat i tenebres amb

1. *Arbre de Sciencia*-De les questions del hàbit d'esta sciencia, 8.

—2. *Ib.* De les flors del Arbre apostolical.—3. *Ib.* De la fi d'aquest Libre.—4. *Blanquerna*-Amic e Amat, 100.—5. *Ib.* 123.

que Deu es servit d'embolcar les ànimes escullides, estat que tan apassionadament havia cantat l'autor en el poemet d'*Amic e Amat*, lo meteix que sigles després el cantà amb el meteix inflammat lirisme St. Joan de la Creu.

D'ací en avant sentirem encara el plany adolit de l'autor davant la poca amor qui crema per son Amat, o el bronziment de la vergassada qui fibla de santa indignació, però a guisa d'esplais anecdòtics; i en breu de temps el trobarem dedicat a la predicació i a escriure obres doctrinals, treball de pura sembra, sense preocupar-se del fruit, deixant a la providencia de Deu, la cura de regar i de dar increment. Aqueixa conformança, qui implica el despullament absolut de tota amor propia, la sumissió descurada, plena de cega confiança, en el voler del Amat, es una de les grans victories del benaventurat autor i la realització pràctica de l'ideal dels Sants: *Amar per amar*.

Aquesta obra destinada a omplir una conveniencia, per no dir necessitat, de mètode dins la *Art lulliana*, havia d'obtenir gran predicament en l'escola de l'autor fins al punt d'anomenar-la *Liber divinalis vocatus ARBOR SCIENTIAE*. Non obstant, no més coneixem dos manuscrits bons, ambdós del XV^{en} sigle, representants de dues families de codis en que's degué esbrancar el tronc o codi primitiu. Ambdós guarden una perfecta unitat, però amb diferencies accidentals de formes llingüístiques, modos d'expressió, i adhuc d'orde expositiu en les questions de les fulles i en part de les del fruit del *Arbre questionat*, com notarem oportunament.

Ens ha servit de base per aquesta *Edició* el m.s.

A, de la Biblioteca Ambrosiana de Milàn.

M.s. D 535 inf., en fol sisternat, paper i pergamí, de 218 fols de text + 7 de taula, numeració romana coetania i altra numeració moderna aràbiga en llàpig, qui no coincideixen. Al davant té dues guardes de paper: en la

1.ª hi ha l'inscripció «*Raymundi Lulli | Arbor Scientiæ | Lingua Hispanica*»; al dors de la 2.ª una nota moderna en llatí, adverteix que manquen 16 pàgines (son 16 fols ¹), que en alguns està repetit el número de foliació, ²i que aquesta salta del 149 al 160. Segueix una Taula moderna (XVII^{en} o XVIII^{en} sigles), un fol de pergami en blanc, i 7 fols de paper com el del text contenint la Taula coetania, incompleta al començament, qui manca. Un altre fol de paper sobrant i en blanc, deixa veure bé la marca d'aigua (un trifoli horitzontal dins un óval amb una creu a la dreta) i vé un altre fol de pergami amb una làmina colorida al dors, representant l'ARBRE simbòlic, un poc borrós, al peu del qual i tranquilament asseguts, estan el benaventurat autor i el monge. Manca el fol .j. i segueix el text en el .ij. Alguns fols duen notes o postilles marginals coetanies i posteriors al text. Acaba al fol 218 (233 de la numeració moderna) amb l'explicit:

¶ ACABAT ES LO LIBRE DEL

ARBRE DE SCIENCIA

¶ *Petrus eximeneç de la torre vocatur
qui suis manibus scripsit benedicatur*

El llenguatge es d'una gran puresa, amb tendència a la evolució de les formes lèxiques; lletra diplomàtica rodonesa, clara i ben feta, tota d'una meteixa mà molt dextre, però desiara una mica distreta, amb qualche omissió, repetició i mots esgarrats.

Ses dimensions son 41 × 29 cm. de tamany i 31 × 22 de caixa. Va escrit a doble columna a l'entorn de 52 retxes per columna. Les inicials, tant dels *Arbres* com de ses subdivisions, son senzilles i modestes; les rúbriques vermelles, i els calderons blaus i vermells alternant.

Va enquadernat en cartó engrutat de pergami i llom de badana amb la signatura 535 dins un óval.

1. Els 1-6, 7-12, 13-18, 19-24-43 (?) -48-59-180-186, 187-193-207.—2. Els 42-193 (del qual resta el bis i manca el 1.º) i 213.

La data es evidentment del XV^{en} segle.

El tenim tot fotocopiat.

Per la confronta hem emprat el

B, que no sabem avui on para ni a qui pertany.

M.s. en fol, tot de pergamí, de 278 fols de text, amb numeració romana coetania, + 9 de taula, incompleta, després de la qual comença el Pròlec al fol .i., i al .ii. v.^o hi ha una làmina policromada del ARBRE simbòlic, molt senzilla. Al fol .iii. comença el text de l'*Arbre elemental*. Al fol .CC.lxxviij. v.^o acaba l'obra amb aquest:

¶ *Explicit liber arboris scientie*

¶ *Aquest libre de sciencia es estat fenit e complit la uespra de sancta creu de setembre lany de la encarnacio de ihesu xpist .M.CCCC.xviij. lo qual es estat scrit de la ma den guillem cavall de la uila de perpenya.*

Segueix una notícia en lletra corrent de l'època, molt borrosa, de que «dimecres a vespre entre les vij e les viij ores a viij de vuytuber lany MCCCCxxj fo gran duluuj daygua que passaua de sus la paret de la tora den ver-net mes de vj palms de aygua...» Lo que segueix es quasi il·legible.

Tot el codi es escrit d'una meteixa mà, lletra monacal clara i pulcra, de perfils correctes, sovint expansionats als marges en carotes d'una varietat portentosa. També hi ha postilles marginals del mateix escriptor, salvant omisions del text. Va escrit a doble columna, d'unes 47 ralles cadascuna. El llenguatge hi es conservat en tota sa puresa, retenint curiosament les formes primitives del lèxic. Cada *Arbre* comença plana nova amb inicials grosses, policromades, lleugeres d'ornamentació i de dibuix correcte; les de les parts dels *arbres* son bicromades i més petites. Les rúbriques vermelles, i els calderons blaus i vermells alternats.

Les dimensions totals del codi son 35×25 cm. i les de caixa 23×16 . Anava enquadernat en pergamí molt malmès i aldà.

El tenim fotocopiat, però a més de 5 fols¹ que manquen en el codi, ens falten algunes fotocopies més.*

No cal ponderar el gran servei que'ns ha prestat per aclarir paraules, frases i conceptes confusos del m.s. A; contribuïnt moltíssim a la millor bontat de l'*Edició*, l'esser ambdós, com ja hem fet avinent, representants de dues famílies distintes qui se completen mutualment.

També ens es estada utilíssima, i a voltes necessària, la versió llatina

P, impresa en caràcters gòtics formant un volum in fol. i complida a Barcelona dia 20 d'agost de 1505, a cura i despeses d'en Pere Posa, prevere, qui utilitzà bons m.ss.,

1. Els 78, 79-126, 127 i 181.

* D. Jeroni Rosselló en sa edició, no més començada, del ARBRE DE SCIENCIA, i D. Mateu Obrador en la preparació d'aquesta, se serviren d'un m.s. propietat d'una família mallorquina qui en cedí volenterosament l'empriu. Grans mercès! Però mancabs de fortuna obligaren el propietari a desposseïr-s'en, i l'adquirí un senyor de l'aristocràcia de Mallorca, qui amb criteri, al nostre parer, molt estret i miserablement provincià, no volgué deixar-nos, sens allegar cap motiu; i ens trobarem constrets a refer tot el treball de preparació, a base del de Milan (A), amb les naturals conseqüències de noves despeses i perdua de temps qui'ns privaren de treure l'obra a llum després de la publicació del *Blanquerna*, com tenfem pensat i anunciat.—A punt ja de començar el tiratge, un senyor llibreter-antiquari de Barcelona ens digué que tenia venal un m.s. del ARBRE DE SCIENCIA i el nos ofería, si l'haviem mester, per confrontes, i àdhuc se prestà a fer-nos-ne treure les fotopies en condicions molt ventajoses per la *Comissió Editora*, que aquesta acceptà i agraïeix coralment.—Arribat el moment de descriure aquest m.s. novellament trobat, consultant les notes de n'Obrador referents al que ell coneixia, notarem que ambdós eren de la meteixa data (1418), escrits a Perpinyà de mà d'en Guillem Çavall, tenien el meteix nombre de fols (278) i les meteixes llacunes, i deduirem que era el meteix de l'aristócrata mallorquí. Dels dos en ferem un sol, i el representarem amb un sol signe (B).—A última hora volguérem reproduirne una làmina policromada, però el llibreter-antiquari ja l'havia venut, i per secret professional no'ns volgué revelar el nom del nou propietari.

més primitius al parèixer que'ls nostres, si es que no's servís del m.s. troncal o algú derivat d'ell en línia recta, ja que armonitza meravellosament els A i B.

La versió resulta bastant completa i perfecta, si bé en els passatges difícils es a voltes un poc massa lliure, desentranyant bé els conceptes, però sense cap escrúpol d'afollar la forma.

El títol es: **arbor scientie—Raymundi**. Davant hi va un gravat de l'ARBRE simbòlic, 'qui al començament de cada *Arbre* se repeteix *mutatis mutandis*. Els *Arbres* van precedits d'un breu sumari.

Aquesta versió es reimpressió d'una altra més primitiva, del mateix Posa i d'iguals condicions tipogràfiques, també complida a Barcelona dia 22 d'agost de 1482.

Aquests son els elements emprats en aquesta *Edició*, qui, en falta d'altra mèrit, té el d'esser la primera qui's publica en son text original.

Coneixem ademés les següents versions:

1.ª *Bodl. 465*, m.s. de 425 fols, numeració moderna en tinta, dimensions 20 X 30, de la *Bodleian Library* a la Universitat d'Oxford. Entre altres obres lullianes conté una versió llatina del ARBRE DE SCIENCIA des de'l fol 209 al 373 v.º on acaba l'*Arbre divinal*, trobant-s'hi a faltar l'*exemplifical* i el *questional*.²

2.ª *Arbor Scientiæ | | illuminati Patris Raymundi Lullii | Maioricensis |Anno Domini M.D.XV.*

Altra versió llatina, formant un volum in 4.º de caràcters gòtics, complida a Lyon, dia 4 de maig, segons

1. Es el que reproduim a continuació, ja que ens es estat impossible reproduir en colors els dels m.ss. A i B. En el tom II, si Deu ho vol, hi posarem en gravat el del m.s. B, (ja que el del A, es una mica borrós), i en el tom III, un de la versió castellana de Brusseles de 1664.—2. Joseph M.ª Batista y Roca-Catalech de les obres lullianes d'Oxford-Barcelona .MCMXVI.

l'explicit, p'en Gilbert de Villiers, a despeses de Mestre Guillem Huyon i d'en Constantí Fradin, moradors de la meteixa ciutat.

També du gravats i sumaris davant cada Arbre.

Aquesta versió se reimprimí quasi diplomàticament (fins l'*explicit* es reproduït amb tota exactitut) a Lyon en el XVII^{en} segle p'en Joan Pillehotte, en lletra rodona i en un volum in 4.º posant-hi portades diferents: una de l'any 1605 (d'existència dubtosa) altres de 1635 i 1637, i una altra sense indicacions tipogràfiques, però indiscutiblement de la primera meitat de la centuria.¹

3.ª *Arbol | de la | Ciencia | de el iluminado maestro | Raymundo Lulio | Nuevamente traducido...por el Teniente de Maestro de Campo General | Don Alonso de Zepeda y Adrada.... | En Brusselas | por Francisco Foppens... 1664.*

Traducció castellana, en un volum in fol. feta sobre la versió llatina. Va precedida de la Vida del benaventurat Autor i de l'Introduitori a la *Art luliana*. Davant cadascun dels Arbres hi va un gravat simbòlic del *Arbre* respectiu, i el corresponent sumari.

Hi ha exemplars de la meteixa edició datats en 1663.

Ademés hi ha una edició del *Arbor imperialis* en llatí, feta a Ciutat de Mallorca l'any 1745, per Miquel Cerdà i Miquel Amorós. Forma un volum in 8.º qui conté además l'*Ars juris*.—En el vol. 65 de la *Biblioteca de Autores Españoles* (Madrid... Rivadenayra) hi ha un fragment de la traducció castellana de Alonso de Zepeda.

1. Notés facilitades per n'Estanislau Reynals i n'Elies Rogent, de Barcelona.

ARBRE DE SCIENCIA

TAULA DE RÚBRIQUES *

Del pròlec¹

De la divisió daquest Libre

DEL ARBRE ELEMENTAL

1. De les rayls del Arbre elemental

1. De bonea²
2. De granea
3. De duració
4. De poder
5. De saviea
6. De voluntat
7. De virtut
8. De veritat
9. De gloria
10. De diferencia
11. De concordança
12. De contrarietat
13. De començament

* A, manquen les primeres fulles: P, falta tota aquesta Taula.

1. B, Comensa la taula daquest libre E primerament del prolech.

—2. B, De la primera part del arbre elemental e primo de bonea.

- 14. De mijà
- 15. De fin
- 16. De majoritat
- 17. De egualtat
- 18. De minoritat

II. *Del tronc del Arbre elemental*¹

III. *De les branques del Arbre elemental*

IV. *Dels rams del Arbre elemental*

V. *De les fulles del Arbre elemental*

- 1. De quantitat
- 2. De qualitat
- 3. De relació
- 4. De acció e passió
- 5. De habitus
- 6. De situs
- 7. De temps
- 8. De loc

VI. *De les flors del Arbre elemental*

VII. *Del fruit del Arbre elemental*

De les .C. formes²

- 1. De unitat
- 2. De pluralitat
- 3. De simplicitat
- 4. De composició
- 5. De forma
- 6. De materia
- 7. De genere³
- 8. De especia
- 9. De intensitat
- 10. De extensitat
- 11. De abstractu⁴
- 12. De concret
- 13. De generació
- 14. De corrupció
- 15. De privació

1. B, Del tronch.—2. B, manca aquesta rúbrica.—3. B, De substancia.—4. de abstractes.

16. De ple
17. De buyt
18. De grossea
19. De primea
20. De leugerfa
21. De ponderositat
22. De totalitat
23. De part¹
24. De interioritat
25. De exterioritat
26. De estació
27. De moviment
28. De durea
29. De mollea
30. De longuea
31. De amplea
32. De pregonea
33. De potencia
34. De object
35. De actu
36. De prioritat
37. De secunderioritat
38. De tercioritat
39. De augmentació
40. De consumació
41. De disposició
42. De propietat
43. De proporció
44. De condició
45. De intenció
46. De ordinació
47. De obra
48. De influencia
49. De refluencia
50. De producció
51. De neximent

1. B, De parts.

- 52. De eximent
- 53. De departiment
- 54. De inseparabilitat
- 55. De possibilitat
- 56. De impossibilitat
- 57. De semblança
- 58. De desemblança
- 59. De natura
- 60. De corporalitat
- 61. De transmutació
- 62. De llogor
- 63. De ombra
- 64. De linya
- 65. De punctalitat
- 66. De superfícies
- 67. De figura
- 68. De drecera
- 69. De masculinitat
- 70. De feminitat
- 71. De membrositat
- 72. De estrumentalitat
- 73. De nudriment
- 74. De impremsió
- 75. De empeltació
- 76. De perseytat
- 77. De individuitat
- 78. De atracció
- 79. De necessitat
- 80. De contingencia
- 81. De perfecció
- 82. De imperfecció
- 83. De vida
- 84. De color
- 85. De sò
- 86. De odor
- 87. De sabor
- 88. De sentir
- 89. De concepció

- 90. De dormició
- 91. De vigilació
- 92. De somiar
- 93. De gog
- 94. De tristícia
- 95. De sanitat
- 96. De malaltia
- 97. De indústria
- 98. De substància
- 99. De essència
- 100. De ens

DEL ARBRE VEGETAL

- I. *De les rayls del Arbre vegetal*
- II. *Del tronc del Arbre vegetal*
- III. *De les branques del Arbre vegetal*
 - 1. De la apetitiva
 - 2. De la retentiva
 - 3. De la digestiva
 - 4. De la expulsiva
- IV. *Dels rams del Arbre vegetal*
- V. *De les fulles del Arbre vegetal*
- VI. *De les flors del Arbre vegetal*
- VII. *Del fruit del Arbre vegetal*

DEL ARBRE SENSUAL

- I. *De les rayls del Arbre sensual*
- II. *Del tronc del Arbre sensual*
- III. *De les branques del Arbre sensual*
 - 1. De visus
 - 2. De auditus
 - 3. De odoratus

1. B, manca aquesta rúbrica. A les anteriors i a les que segueixen, tant d'aquest Arbre com dels altres, sovint no més posa *De les rayls*, *Del tronc*, *De les branques*, etc.

4. De gustu
5. De tactu
6. De effatus

IV. *Dels rams del Arbre sensual*

V. *De les fulles del Arbre sensual*

VI. *De les flors del Arbre sensual*

VII. *Del fruyt del Arbre sensual*

De la applicació e de la pràctica de les .C. formes¹
primeres.

DEL ARBRE YMAGINAL

I. *De les rayls del Arbre ymaginal*

II. *Del tronc del Arbre ymaginal*

III. *De les branques del Arbre ymaginal*

1. De semblança de foc
2. De semblança de la appetitiva
3. De semblança de visus
4. De semblança de oír
5. De semblança de odoratus
6. De semblança de gustus
7. De semblança de tactus
8. De semblança de effatus

IV. *Dels rams del Arbre ymaginal*

V. *De les fulles del Arbre ymaginal*

1. De semblança de quantitat
2. De semblança de qualitat
3. De semblança de relació²
4. De semblança de acció e passió
5. De semblança de hàbitus
6. De semblança de situs
7. De semblança de temps
8. De semblança de loc

VI. *De les flors del Arbre ymaginal*

VII. *Del fruyt del Arbre ymaginal*

1. B, de les formes. — 2. B, relació (*usual*).

DEL ARBRE HUMANAL

- I. *De les rayls del Arbre humanal*
- II. *Del tronc del Arbre humanal*
- III. *De les branques del Arbre humanal*
 - a) *De les branques corporals del Arbre humanal*
 - b) *De les branques espirituals del Arbre humanal*
 1. *De memoria*
 2. *De enteniment*
 3. *De volentat*
- IV. *Dels rams del Arbre humanal*
- V. *De les fulles del Arbre humanal*
 1. *De la quantitat del Arbre humanal*
 2. *De la qualitat del Arbre humanal*
 3. *De la relació del Arbre humanal*
 4. *De la acció e passió del Arbre humanal*
 5. *Dels hàbits del Arbre humanal*
 - a) *De ferreria¹*
 - b) *De fusteria*
 - c) *De sarturia*
 - d) *De agricoltia*
 - e) *De mercaderia*
 - f) *De marineria*
 - g) *De cavalleria*
 - h) *De gramàtica*
 - i) *De lògica*
 - j) *De retòrica*
 - k) *De arismetica*
 - l) *De geometria*
 - m) *De música*
 - n) *De astronomia*
 - o) *De sciencia de dret*
 - p) *De medecina*
 - q) *De filosofia*
 - r) *De theologia*

1. B, manca aquesta rúbrica.—2. B, Del abit de diferencia.

6. Del situs del Arbre humanal
7. Del temps del Arbre humanal
8. Del loc del Arbre humanal

VI. *De les flors del Arbre humanal*

VII. *Del fruyt del Arbre humanal**

DEL ARBRE MORAL

I

I. *De les rayls del Arbre moral*

II. *Del tronc del Arbre moral*

III. *De les branques del Arbre moral*

1. De justícia
2. De prudència
3. De fortitudo
4. De temprança
5. De fè
6. De esperança
7. De caritat
8. De justícia e prudència
9. De justícia e fortitudo¹
10. De justícia e temprança
11. De justícia e fè
12. De justícia e esperança
13. De justícia e caritat
14. De prudència e fortitudo
15. De prudència e temprança
16. De prudència e fè
17. De prudència e esperança
18. De prudència e caritat
19. De fortitudo e temprança
20. De fortitudo e fè
21. De fortitudo e esperança
22. De fortitudo e caritat
23. De temprança e fè

* Comença el m.s. A.

1. A, fortitut (*usual*).

24. De temprança e esperança
25. De temprança e caritat
26. De fè e esperança
27. De fè e caritat
28. De esperança e caritat¹
29. De sanctedat
30. De paciencia
31. De abstinencia
32. De humilitat
33. De pietat
34. De castedat²
35. De larguea
36. De lealtat
37. De fermetat
38. De diligencia
39. De suavetat
40. De consciencia
41. De temor
42. De contricció
43. De vergonya
44. De obediencia

IV. Dels rams de virtuts morals

V. De les fulles de virtuts morals

1. De quantitat de virtut
2. De qualitat de virtut
3. De relació de virtut
4. De acció e passió de virtut
5. De hàbit de virtut
6. De situs de virtut
7. De temps de virtut
8. De loc de virtut

VI. De les flors de virtuts

1. De la flor de justícia
2. De la flor de prudència
3. De la flor de fortitudo

1. B, De sperança — 2. B De castitat:

4. De la flor de temprança
5. De la flor de fè
6. De la flor desesperança
7. De la flor de caritat

VII. *Del fruyt del Arbre moral*

11¹

1. *De les rayls de viciis*
11. *Del tronc del Arbre viciós*
111. *De les branques del Arbre viciós*
 1. De gola
 2. De avaricia
 3. De luxuria
 4. De ergull
 5. De accidia
 6. De enveja
 7. De ira
 8. De gola e avaricia
 9. De gola e luxuria
 10. De gola e ergull
 11. De gola e accidia
 12. De gola e enveja
 13. De gola e ira
 14. De avaricia e luxuria
 15. De avaricia e ergull
 16. De avaricia e accidia
 17. De avaricia e enveja
 18. De avaricia e ira
 19. De luxuria e ergull
 20. De luxuria e accidia
 21. De luxuria e enveja
 22. De luxuria e ira
 23. De ergull e accidia
 24. De ergull e enveja
 25. De ergull e ira
 26. De accidia e enveja

1. A, De la segona part del arbre moral; B, De la .ij.^a part.—
2. A, dels.

- 27. De accidia e ira
- 28. De enveja e ira
- 29. Dels vicis conseqüents¹

IV. Dels rams de vicis

V. De les fulles de vicis

- 1. De quantitat de vici
- 2. De qualitat de vici
- 3. De relació de vici
- 4. De acció e passió de vici
- 5. De hàbit de vici
- 6. De situs de vici
- 7. De temps viciós
- 8. De loc viciós

VI. De les flors de vicis

VII. Del fruyt de vicis

DEL ARBRE IMPERIAL²

- 1. De les rayls del Arbre imperial
- 11. Del tronc del Arbre imperial
- 111. De les branques del Arbre imperial

- 1. De barons
- 2. De cavallers
- 3. De burgeses³
- 4. De consell
- 5. De procuradors⁴
- 6. De jutjes
- 7. De advocats
- 8. De saygs⁵
- 9. De enqueridors
- 10. De confessor

IV. Dels rams del Arbre imperial

- 1. De justícia de príncep
- 2. De amor de príncep

1. B, Dels uiscis conseqüents De passiencia.—2. B, emperial (usual).—3. A, burgesses: B, burgees (passim).—4. B, procuracio.—5. B, sags.

3. De temor de príncep
4. De saviea de príncep
5. De poder de príncep
6. De honor de príncep
7. De libertat de príncep

V. *De les fulles del Arbre imperial*

1. De quantitat del Arbre imperial
2. De qualitat del Arbre imperial
3. De relació del Arbre imperial
4. De la acció e passió del Arbre imperial
5. Del hàbit del Arbre imperial
6. Del situs del Arbre imperial
7. Del temps del Arbre imperial
8. Del loc del Arbre imperial

VI. *De les flors del Arbre imperial*

VII. *Del fruyt del Arbre imperial*

DEL ARBRE APOSTOLICAL

I. *De les rayls del Arbre apostolical*

II. *Del tronc del Arbre apostolical*

III. *De les branques del Arbre apostolical*

IV. *Dels rams del Arbre apostolical*

De la divisió dels manaments ' del Arbre apostolical

1. Del primer manament del Arbre apostolical qui es de caritat
2. Del segón manament del Arbre apostolical qui es fet al enteniment
3. Del terç manament del Arbre apostolical qui es fet a la memoria
4. Del quart manament del Arbre apostolical qui es fet a la ymaginació²
5. Del quint manament del Arbre apostolical qui es fet al poder sensual
6. Del .vj. manament del Arbre apostolical qui es fet al poder vegetal

1. A, Del primer manament. — 2. B, ymaginativa.

7. Del .vij. manament del Arbre apostolical qui es fet
per raó del poder ¹ elemental

V. *De les fulles del Arbre apostolical*

- a) De la primera part de les fulles del Arbre apostolical ²

1. De baptisme
2. De confirmació
3. De matrimoni
4. De eucaristia
5. De orde
6. De penitencia
7. De extrema uncció

- b) De la segona part ³ de les fulles del Arbre apostolical

De summa trinitat, e primerament

1. De quantitat ⁴
2. De qualitat
3. De relació
4. De acció e passió
5. De hàbit
6. De situs
7. De temps
8. De loc

VI. *De les flors del Arbre apostolical*

1. De Deu esser
2. De la unitat de Deu
3. De pluralitat de Deu ⁵
4. De les divines propietats
5. De nombre ternal ⁶ divinal
6. De creació
7. De recreació

a) *Quel primer home haja peccat*

b) *Quel peccat d'Adam sia general sensualment*

1. B, qui es feyt del poder. — 2. A, B, manca aquesta rúbrica. —
3. A, De la una part. — 4. B, et primo de quantitat en la summa trinitat
(repeteix aquest aditament en les rúbriques següents). — 5. A, De pluralitat. — 6. A, eternal,

- c) *Que sia peccat original en l'ànima*
 - 8. *Que Jesu Christ resuscit los homens al dia del judici*
 - a) *De resurrecció*
 - b) *Que ànima racional sia immortal*
 - c) *Que Deu do gloria als sants en gloria*
 - 9. *Que Jesu Christ sia concebut de Sant Esperit*
 - a) *Que Deus sia encarnat*
 - b) *Que Jesu Christ sia concebut de Sant Esperit*
 - c) *Que Jesu Christ sia ja encarnat*
 - 10. *Que Jesu Christ sia nat*
 - 11. *Que Jesu Christ morís*
 - 12. *Que Jesu Christ devallàs als inferns*
 - 13. *Que Jesu Christ sia resuscitat*
 - 14. *Que Jesu Christ sen pujàs al cel*
 - 15. *Que Jesu Christ sia jutge al dia del judici*
- VII. *Del fruyt del Arbre apostolical*

DEL ARBRE CELESTIAL

- I. *De les rayls del Arbre celestial*
- II. *Del tronc del Arbre celestial*
- III. *De les branques del Arbre celestial*
- IV. *Dels rams del Arbre celestial*
- V. *De les fulles del Arbre celestial*
 - 1. *De la quantitat del Arbre celestial*
 - 2. *De la qualitat del Arbre celestial*
 - 3. *De la relació del Arbre celestial*
 - 4. *De la acció e passió del Arbre celestial*
 - 5. *Dels hàbits del Arbre celestial*
 - 6. *Del assituament del Arbre celestial*
 - 7. *Del temps del Arbre celestial*
 - 8. *Del loc del Arbre celestial*
- VI. *De les flors del Arbre celestial*
- VII. *Del fruyt del Arbre celestial*

1. A, manca aquesta rúbrica.

DEL ARBRE ANGELICAL

- I. *De les rayls del Arbre angelical*
- II. *Del tronc del Arbre angelical*
- III. *De les branques del Arbre angelical*
- IV. *Dels rams del Arbre angelical*
- V. *De les fulles del Arbre angelical*
 1. De la quantitat dels àngels ¹
 2. De la qualitat ² dels àngels
 3. De la relació dels àngels
 4. De la acció e passió dels àngels
 5. Dels hàbits dels àngels
 6. De la assituació dels àngels ³
 7. Del temps dels àngels
 8. Del loc ⁴ dels àngels
- VI. *De les flors del Arbre angelical*
- VII. *Del fruyt del Arbre angelical*

DEL ARBRE EVITERNAL

- I. *De les rayls del Arbre eviternal ⁵*
- II. *Del tronc del Arbre eviternal*
- III. *De les branques del Arbre eviternal*
- IV. *Dels rams del Arbre eviternal*
- V. *De les fulles del Arbre eviternal*
 1. De la quantitat del Arbre eviternal ⁶
 2. De les qualitats del Arbre eviternal
 3. De relació eviternal
 4. De acció e passió ⁷ del Arbre eviternal
 5. Dels hàbits eviternals
 6. Dels assituaments eviternals
 7. Del temps eviternal
 8. Del loc eviternal

1. A,B, manca aquesta rúbrica.— 2. A, De les qualitats.— 3. A, manca aquesta rúbrica.— 4. A, Dels ordens.— 5. A, manca aquesta rúbrica: B, e primerament de les rayls.— 6. A,B, manca aquesta rúbrica.— 7. B, De les accions e passions.

VI. *De les flors del Arbre evilernal*

1. De gloriejament de bonificar
2. Del turment de amar

VII. *Dels fruyts del Arbre evilernal*

1. Del fruyt de bontat
2. Del fruyt de malea

DEL ARBRE MATERNAL

I. *De les rayls del Arbre maternal*II. *Del tronc del Arbre maternal*III. *De les branques del Arbre maternal*IV. *Dels rams del Arbre maternal*V. *De les fulles del Arbre maternal*

1. De la quantitat del Arbre maternal
2. De les qualitats del Arbre maternal
3. De les relacions del Arbre maternal
4. De la acció e passió del Arbre maternal
5. Dels hàbits del Arbre maternal
6. Del assituament del Arbre maternal
7. Del temps del Arbre maternal
8. Del loc del Arbre maternal

VI. *De les flors del Arbre maternal*VII. *Del fruyt² del Arbre maternal*

DEL ARBRE DE JESU CHRIST

I. *De les rayls del Arbre de Jesu Christ*II. *Del tronc del Arbre de Jesu Christ*III. *De les branques del Arbre de Jesu Christ*IV. *Dels rams del Arbre de Jesu Christ*V. *De les fulles del Arbre de Jesu Christ*

1. De quantitat³
2. De les qualitats de Jesu Christ
3. De les relacions de Jesu Christ

1. A,B, manca aquesta rúbrica.—2. A, Dels fruyts.—3. A,B, falta aquesta rúbrica.

4. De les accions e passions de Jesu Christ
5. Dels hàbits de Jesu Christ
6. Del assituament de Jesu Christ
7. Del temps de Jesu Christ
8. Del loc de Jesu Christ

VI. De les flors del Arbre de Jesu Christ

1. De bonea granea e incarnació¹
2. De bonea eternitat e incarnació
3. De bonea poder e incarnació
4. De bonea saviea e incarnació
5. De bonea voluntat e incarnació
6. De bonea virtut e incarnació
7. De bonea veritat e incarnació
8. De bonea gloria e incarnació
9. De bonea diferencia e incarnació
10. De bonea concordança e incarnació
11. De bonea contrarietat e incarnació
12. De bonea començament e incarnació
13. De bonea mijà e incarnació
14. De bonea fi² e incarnació
15. De bonea majoritat e incarnació
16. De bonea egualtat e incarnació
17. De bonea menoritat e incarnació
18. De granea duració e incarnació
19. De granea poder e incarnació
20. De granea saviea e incarnació
21. De granea voluntat e incarnació
22. De granea virtut e incarnació
23. De granea veritat e incarnació
24. De granea gloria e incarnació
25. De granea diferencia e incarnació
26. De granea concordança e incarnació
27. De granea començament e incarnació
28. De granea mijà e incarnació
29. De granea fi e incarnació
30. De granea majoritat e incarnació

1. B, encarnacio (usual). — 2. B, fin (passim).

31. De granea egualtat e incarnació
32. De granea minoritat e incarnació
33. De eternitat poder e incarnació
34. De eternitat saviea e incarnació
35. De eternitat voluntat e incarnació
36. De eternitat virtut e incarnació
37. De eternitat veritat e incarnació
38. De eternitat gloria e incarnació
39. De eternitat diferencia e incarnació
40. De eternitat concordança e incarnació
41. De eternitat començament e incarnació
42. De eternitat mijà e incarnació
43. De eternitat fi e incarnació
44. De eternitat majoritat e incarnació
45. De eternitat egualtat e incarnació
46. De eternitat minoritat e incarnació
47. De poder saviea e incarnació
48. De poder voluntat e incarnació
49. De poder virtut e incarnació
50. De poder veritat e incarnació
51. De poder gloria e incarnació
52. De poder diferencia e incarnació
53. De poder concordança e incarnació
54. De poder començament e incarnació
55. De poder mijà e incarnació
56. De poder fi e incarnació
57. De poder majoritat e incarnació
58. De poder egualtat e incarnació
59. De poder minoritat e incarnació
60. De saviea voluntat e incarnació
61. De saviea virtut e incarnació
62. De saviea veritat e incarnació
63. De saviea gloria e incarnació
64. De saviea diferencia e incarnació
65. De saviea concordança e incarnació
66. De saviea començament e incarnació
67. De saviea mijà e incarnació
68. De saviea fi e incarnació

69. De saviea majoritat e incarnació
70. De saviea egualtat e incarnació
71. De saviea minoritat e incarnació
72. De voluntat virtut e incarnació
73. De voluntat veritat e incarnació
74. De voluntat gloria e incarnació
75. De voluntat diferencia e incarnació
76. De voluntat concordança e incarnació
77. De voluntat començament e incarnació
78. De voluntat mijà e incarnació
79. De voluntat fi e incarnació
80. De voluntat majoritat e incarnació
81. De voluntat egualtat e incarnació
82. De voluntat minoritat e incarnació
83. De virtut veritat e incarnació
84. De virtut gloria e incarnació
85. De virtut diferencia e incarnació
86. De virtut concordança e incarnació
87. De virtut començament e incarnació
88. De virtut mijà e incarnació
89. De virtut fi e incarnació
90. De virtut majoritat e incarnació
91. De virtut egualtat e incarnació
92. De virtut minoritat e incarnació
93. De veritat gloria e incarnació
94. De veritat diferencia e incarnació
95. De veritat concordança e incarnació
96. De veritat començament e incarnació
97. De veritat mijà e incarnació
98. De veritat fi e incarnació
99. De veritat majoritat e incarnació
100. De veritat egualtat e incarnació
101. De veritat minoritat e incarnació
102. De gloria diferencia e incarnació
103. De gloria concordança e incarnació
104. De gloria començament e incarnació
105. De gloria mijà e incarnació
106. De gloria fi e incarnació

107. De gloria majoritat e incarnació
108. De gloria egualtat e incarnació
109. De gloria menoritat e incarnació
110. De diferencia concordança e incarnació
111. De diferencia començament e incarnació
112. De diferencia mijà e incarnació
113. De diferencia fi e incarnació
114. De diferencia majoritat e incarnació
115. De diferencia egualtat e incarnació
116. De diferencia menoritat e incarnació
117. De concordança començament e incarnació
118. De concordança mijà e incarnació
119. De concordança fi e incarnació
120. De concordança majoritat e incarnació
121. De concordança egualtat e incarnació
122. De concordança menoritat e incarnació
123. De començament mijà e incarnació
124. De començament fi e incarnació
125. De començament majoritat e incarnació
126. De començament egualtat e incarnació
127. De començament menoritat e incarnació
128. De mijà fi e incarnació
129. De mijà majoritat e incarnació
130. De mijà egualtat e incarnació
131. De mijà menoritat e incarnació
132. De fi majoritat e incarnació
133. De fi egualtat e incarnació
134. De fi menoritat e incarnació
135. De majoritat egualtat e incarnació
136. De majoritat menoritat e incarnació
137. De egualtat menoritat e incarnació

VII. *Del fruyt del Arbre de Jesu Christ*

DEL ARBRE DIVINAL

- I. *De les dignitats de Deu*
- II. *De la substancia del Arbre divinal*

III. De les Persones divines¹

1. De paternitat divinal²
2. De filiació divinal
3. De propietat espirable divinal
4. Del nombre ternal³ divinal

IV. De generació e espiració

1. De generació
2. De espiració

V. Que en Deu no sien accidents

1. Que en Deu no sia quantitat.⁴
2. Que en Deu no sia qualitat accidental
3. Que relació accidental no sia en Deu
4. Que en Deu no sia acció ni passió⁵
5. Que en Deu no sien hàbits accidentals⁶
6. Que en Deu no sia assituament
7. Que en Deu no sia temps
8. Que en Deu no sia loc

VI. De produccions divines

1. De bonea granea eternitat
2. De bonea granea eternitat e poder⁷
3. De bonea granea eternitat e savia
4. De bonea granea eternitat e voluntat
5. De bonea⁸ granea eternitat e virtut
6. De bonea granea eternitat e veritat
7. De bonea granea eternitat e gloria
8. De bonea granea eternitat e diferencia
9. De bonea granea eternitat e concordança
10. De bonea granea eternitat e contrarietat
11. De bonea granea eternitat e començament
12. De bonea granea eternitat e mijà
13. De bonea granea eternitat e fi
14. De bonea granea eternitat e majoritat
15. De bonea granea eternitat e egualtat

1. A. *afig*: del arbre diuinal.—2. B, suprimeix el mot *divinal* en aquesta rúbrica i les tres següents.—3. A, *eternal*.—4. A,B, falta aquesta rúbrica.—5. B, *accio e passio accidental*.—6. B, falta *accidentals*.—7. B, *eternitat poder* (falten les conjunctives en tota aquesta sèrie de rúbriques).—8. A, de les questions de bonea.

16. De bonea granea eternitat e menoritat
17. De poder saviea e voluntat
18. De poder saviea voluntat e virtut
19. De poder saviea voluntat e veritat
20. De poder saviea voluntat e gloria
21. De poder saviea voluntat e distinció
22. De poder saviea voluntat e concordança
23. De poder saviea voluntat e contrarietat
24. De poder saviea voluntat e començament
25. De poder saviea voluntat e mijà
26. De poder saviea voluntat e fi
27. De poder saviea voluntat e majoritat
28. De poder saviea voluntat e egualtat
29. De poder saviea voluntat e menoritat
30. De virtut veritat gloria
31. De virtut veritat gloria e distinció ¹
32. De virtut veritat gloria e concordança
33. De virtut veritat gloria e contrarietat
34. De virtut veritat gloria e començament
35. De virtut veritat gloria e mijà
36. De virtut veritat gloria e fi
37. De virtut veritat gloria e majoritat
38. De virtut veritat gloria e egualtat ²
39. De virtut veritat gloria e minoritat
40. De distinció concordança contrarietat
41. De distinció concordança contrarietat e començament
42. De distinció concordança contrarietat e mijà
43. De distinció concordança contrarietat e fi
44. De distinció concordança contrarietat e majoritat
45. De distinció concordança contrarietat e egualtat
46. De distinció concordança contrarietat e menoritat
47. De començament mijà e fi
48. De començament mijà fi e majoritat
49. De començament mijà fi e egualtat
50. De començament mijà fi e minoritat

1. B, *differentia (passim)*.—2. B, *comensament*.

51. De majoritat egualtat e minoritat

VII. *De les perfeccions del Arbre divinal*¹

1. Dels fruyts qui son de dins²
2. Dels fruyts qui son de fores

DEL ARBRE EXEMPLIFICAL

1. *De les rayls del Arbre exemplifical*

II. *Del tronc del Arbre exemplifical*³

1. Dels proverbis del tronc elemental⁴
2. Dels proverbis del tronc vegetal
3. Dels proverbis del tronc sensual
4. Dels proverbis del tronc ymaginal
5. Dels proverbis del tronc humanal
6. Dels proverbis del tronc moral
7. Dels proverbis del tronc imperial
8. Dels proverbis del tronc apostolical
9. Dels proverbis del tronc celestial
10. Dels proverbis del tronc angelical
11. Dels proverbis del tronc eviternal
12. Dels proverbis del tronc maternal
13. Dels proverbis del tronc christianal
14. Dels proverbis del tronc divinal

III. *De les branques del Arbre exemplifical*⁵

1. Del exempli de la branca elemental⁶
2. Del exempli de la branca vegetal
3. Del exempli de la branca sensual
4. Del exempli de la branca ymaginal
5. Del exempli de la branca corporal humanal
6. Del exempli de la branca espiritual humanal
7. Del exempli de la branca moral
8. Del exempli de la branca imperial
9. Del exempli de la branca apostolical
10. Del exempli de la branca celestial

1. De perfeccions.—2. A manca aquesta rúbrica; B, comprèn aquesta i la següent en una sola *Dels fruyts*.—3. A, exemplifical elemental.—4. A,B, manca aquesta rúbrica.—5. A, exemplifical elemental; B, exemplifical e elemental.—6. A,B, falta aquesta rúbrica.

11. Del exempli de la branca angelical
12. Del exempli de la branca eviternal
13. Del exempli de la branca maternal
14. Del exempli de la branca christianal
15. Del exempli de la branca divinal

IV. *Dels rams del Arbre exemplifical*¹

1. Dels proverbis del ram elemental²
2. Dels proverbis del ram vegetal
3. Dels proverbis del ram sensual
4. Del exemple del ram ymaginal
5. Del exemple del ram humanal
6. Del exemple del ram moral
7. Del exemple del ram imperial
 - a) *De justicia*
 - b) *De saviea*
 - c) *De amor*
 - d) *De poder*
 - e) *De temor*
 - f) *De honrament*³
 - g) *De libertat*
8. Del exemple del ram apostolical
9. Del exemple del ram celestial
10. Del exemple del ram angelical
11. Del exemple del ram eviternal
12. Del exemple del ram maternal
13. Del exemple del ram christianal
14. Del exemple del ram divinal

V. *De les fulles del Arbre exemplifical*⁴

1. Del exemple de quantitat elemental⁵
2. Del exemple de qualitat vegetal
3. Del exemple de relació sensual
4. Del exemple de acció e passió ymaginal
5. Del exemple del hàbit humanal
6. Del exemple de situs moral
7. Del exemple de temps imperial

1. A, exemplifical elemental; B, exemplifical e elemental.—2. A,B, manca aquesta rúbrica.—3. B, De honor.—4. A, exemplifical elemental,—5. A,B, falta aquesta rúbrica.

8. Del exemple de loc apostolical
9. Del exemple de quantitat celestial
10. Del exemple de qualitat angelical
11. Del exemple de la relació eviternal
12. Del exemple de acció e passió maternal
13. Del exemple del hàbit christianal
14. Del exemple de situs divinal

VI. De les flors del Arbre exemplifical

1. Dels proverbis de les flors del Arbre elemental¹
2. Dels proverbis de les flors del Arbre vegetal
3. Dels proverbis de les flors sensuais²
4. Dels proverbis de la flor ymaginal
5. Dels proverbis de la flor humanal corporal
6. Dels proverbis de la flor humanal esperitual
7. Dels proverbis de la flor moral virtual³
8. Dels proverbis de la flor vicional
9. Dels proverbis de la flor imperial
10. Dels proverbis de la flor apostolical: dels articles de la deitat⁴
11. Dels proverbis de la flor apostolical: dels articles de la humanitat
12. Dels proverbis de la flor celestial
13. Dels proverbis de la flor angelical
14. Dels proverbis de la flor eviternal
15. Dels proverbis de la flor maternal
16. Dels proverbis de la flor christianal
17. Dels proverbis de la flor divinal

VII. Del fruyt del Arbre exemplifical

1. Del exemple del fruyt elemental⁵
2. Del exemple del fruyt vegetal
3. Del exemple del fruyt sensual⁶
4. Del exemple del fruyt ymaginal
5. Del exemple del fruyt humanal
6. Del exemple del fruyt moral

1. A,B, falta aquesta rúbrica.—2. B, de la flor sensual.—3. A, euiternal.—4. A, manca dels articles de la deitat.—5. A, exemplifical elemental; B, exemplifical e primerament del elemental.—6. A,B, del arbre sensual.

7. Del exemple del fruyt imperial¹
8. Del exemple del fruyt apostolical
9. Del exemple del fruyt celestial
10. Del exemple del fruyt angelical
11. Del exemple del fruyt eviternal
12. Del exemple del fruyt maternal
13. Del exemple del fruyt christianal
14. Del exemple del fruyt divinal

DEL ARBRE QUESTIONAL

1. *De les rayls del Arbre questional, e primerament*

1. De les questions de les rayls del Arbre elemental²
2. De les questions de les rayls del Arbre vegetal
3. De les questions de les rayls del Arbre sensual
4. De les questions de les rayls del Arbre ymaginal
5. De les questions de les rayls del Arbre humanal
6. De les questions de les rayls del Arbre moral³
7. De les questions de les rayls del Arbre viciós⁴
8. De les questions de les rayls del Arbre imperial
9. De les questions de les rayls del Arbre apostolical
10. De les questions de les rayls del Arbre celestial
11. De les questions de les rayls del Arbre angelical
12. De les questions de les rayls del Arbre eviternal
13. De les questions de les rayls del Arbre maternal
14. De les questions de les rayls del Arbre christianal
15. De les questions de les dignitats de Deu del Arbre divinal
16. De les questions de les rayls del Arbre exemplifical

1. A, del arbre imperial.—2. B, falta aquesta rúbrica.—3. B, del primer arbre moral.—4. B, del segon arbre moral.

11. De les questions dels troncs, e primerament¹

1. De les questions del tronc del Arbre elemental
2. De les questions del tronc² del Arbre vegetal
3. De les questions del tronc del Arbre sensual
4. De les questions del tronc del Arbre ymaginal
5. De les questions del tronc del Arbre humanal
6. De les questions del tronc del Arbre moral qui es virtuós
7. De les questions del tronc viciós del Arbre moral
8. De les questions del tronc del Arbre imperial
9. De les questions del tronc del Arbre apostolical
10. De les questions del tronc del Arbre celestial
11. De les questions del tronc del Arbre angelical
12. De les questions del tronc del Arbre eviternal
13. De les questions del tronc del Arbre maternal
14. De les questions del tronc del Arbre christianal
15. De les questions del tronc del Arbre divinal
16. De les questions del tronc del Arbre exemplifical, e primerament
 1. De les questions dels proverbis del tronc elemental³
 2. De les questions dels proverbis del tronc vegetal⁴
 3. De les questions dels proverbis del tronc sensual
 4. De les questions dels proverbis del tronc ymaginal
 5. De les questions dels proverbis del tronc humanal
 6. De les questions dels proverbis del tronc moral
 7. De les questions dels proverbis del tronc imperial
 8. De les questions dels proverbis del tronc apostolical
 9. De les questions dels proverbis del tronc celestial
 10. De les questions dels proverbis del tronc angelical
 11. De les questions dels proverbis del tronc eviternal
 12. De les questions dels proverbis del tronc maternal
 13. De les questions dels proverbis del tronc christianal

1, B, falta aquesta rúbrica.—2. A, manca del tronc: B, del foch.—
 3. A, e primerament del elemental: B, e elemental.—4. A, de les questions del tronc del arbre vegetal (*et sic de cæteris*).

14. De les questions dels proverbis del tronc divinal
- III. *De les questions de les branques*¹
 1. De les questions de les branques del Arbre elemental
 2. De les questions de les branques del Arbre vegetal
 3. De les questions de les branques del Arbre sensual
 4. De les questions de les branques del Arbre ymaginal
 5. De les questions de les branques del Arbre humanal, e primerament de les corporals²
 6. De les questions de les branques esperituals del Arbre humanal
 7. De les questions de les branques del Arbre moral virtuós,³ e primerament
 1. De justicia
 2. De les questions de prudència qui son de les branques del Arbre moral
 3. De les questions de fortitudo de les 4 branques del Arbre moral
 4. De les questions de temprança de les branques del Arbre moral
 5. De les questions de fè de les branques del Arbre moral⁵
 6. De les questions de desesperança de les branques del Arbre moral⁶
 7. De les questions de caritat de les branques del Arbre moral⁷
 8. De les questions de justicia e prudència
 9. De les questions de justicia e fortitudo
 10. De les questions de justicia e temprança
 11. De les questions de justicia e de fè

1. A,B, manca aquesta rúbrica.—2. B, et primo de corporalibus.—
 3. A,B, manca aquest mot.—4. B, que son de les.—5. B, de les branques morals.—6. B, id.—7. B, id.

12. De les questions de justicia e desesperança
13. De les questions de justicia e de caritat
14. De les questions de prudencia e de fortitudo ¹
15. De les questions de prudencia e de temprança
16. De les questions de prudencia e de fè
17. De les questions de prudencia e desesperança
18. De les questions de prudencia e de caritat
19. De les questions de fortitudo e de temprança
20. De les questions de fortitudo e de fè
21. De les questions de fortitudo e desesperança ²
22. De les questions de fortitudo e de caritat
23. De les questions de temprança e de fè
24. De les questions de temprança e desesperança
25. De les questions de temprança e de caritat
26. De les questions de fè e desesperança
27. De les questions de fè e de caritat
28. De les questions de desesperança e de caritat
29. De les questions de sanctedat
30. De les questions de paciencia
31. De les questions de abstinencia
32. De les questions de humilitat
33. De les questions de pietat
34. De les questions de castedat
35. De les questions de larguea
36. De les questions de lealtat
37. De les questions de fermetat
38. De les questions de diligencia
39. De les questions de suavitat
40. De les questions de consciencia
41. De les questions de temor
42. De les questions de contricció
43. De les questions de vergonya
44. De les questions de obediencia
45. De les questions de sanctedat e de les 3 virtuts a ella applicades

1. A, de fortitudo e de prudencia; B, de justicia e fortaleza.—

2. B, manca aquesta rúbrica i la següent.—3. A, les altres (*et sic de cæteris*).

46. De les questions de paciència e de les virtuts a ella applicades
47. De les questions de abstinencia e de les virtuts a ella applicades
48. De les questions de humilitat e de les virtuts a ella applicades
49. De les questions de pietat e de les virtuts a ella applicades
50. De les questions de castedat e de les virtuts a ella applicades
51. De les questions de larguea e de les virtuts a ella applicades
52. De les questions de lealtat e de les virtuts a ella applicades
53. De les questions de fermetat e de les virtuts a ella applicades
54. De les questions de diligencia e de les virtuts a ella applicades¹
55. De les questions de suavetat e de les virtuts a ella applicades
56. De les questions de consciencia e de les virtuts a ella applicades
57. De les questions de temor e de les virtuts a ella applicades
58. De les questions de contricció e de les virtuts a ella applicades
59. De les questions de vergonya e obediencia²
8. De les questions de les branques del Arbre moral viciós, e primerament³
 1. De les questions⁴ de gola
 2. De les questions de avaricia
 3. De les questions de luxuria
 4. De les questions de ergull
 5. De les questions de accidia

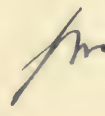
1. A, apropiades (*et sic de cæteris*).—2. A, de obediencia e de les altres virtuts a ella apropiades.—3. B, de les questions e branques vicioses del arbre moral et primo.—4. B, en aquesta rúbrica i les sis següents, manquen els mots *De les questions*.

6. De les questions de enveja
7. De les questions de ira
8. De les questions de gola e avaricia
9. De les questions de gola e luxuria
10. De les questions de gola e ergull
11. De les questions de gola e accidia
12. De les questions de gola e enveja
13. De les questions de gola e ira
14. De les questions de avaricia e luxuria
15. De les questions de avaricia e ergull
16. De les questions de avaricia e accidia
17. De les questions de avaricia e enveja
18. De les questions de avaricia e ira
19. De les questions de luxuria e ergull
20. De les questions de luxuria e accidia
21. De les questions de luxuria e enveja
22. De les questions de luxuria e ira
23. De les questions d'ergull e accidia
24. De les questions d'ergull e enveja
25. De les questions d'ergull e ira
26. De les questions de accidia e enveja¹
27. De les questions de accidia e ira²
28. De les questions de enveja e ira³
29. De les questions dels viciis conseqüents, e primerament de injuria
30. De les questions de indiscreció
31. De les questions de frevoltat de cor
32. De les questions de intemperança
33. De les questions de infidelitat
34. De les questions de desesperança
35. De les questions de crueltat
36. De les questions de traició
37. De les questions de homicidi
38. De les questions de ladronici
39. De les questions de mentir

1. B, de ergull e accidia.—2. B, de ergull e enveja.—3. B, de accidia e ira.

40. De les questions de maldir
41. De les questions de impaciencia
42. De les questions de inconstancia
43. De les questions de inmundicia
44. De les questions de falsetat
45. De les questions de pigricia
46. De les questions de incurialitat
47. De les questions de inobediencia
48. De les questions qui son del mesclament ¹ dels vicis
consegüents, e primerament de injuria e dels vicis
ab ella mesclats ²
49. De les questions de indiscreció e dels vicis ab ella ³
mesclats
50. De les questions de frevoltat e dels vicis ab ella
mesclats
51. De les questions de intemprança e dels vicis ab ella
mesclats
52. De les questions de infidelitat e dels vicis ab ella
mesclats
53. De les questions de desesperança e dels vicis ab
ella mesclats
54. De les questions de crueltat e dels vicis ab ella
mesclats
55. De les questions de tració ⁴ e dels vicis ab ella mes-
clats
56. De les questions de homicidi e dels vicis ab ella
(sic) mesclats
57. De les questions de ladronici e dels vicis ab ella
mesclats
58. De les questions de mentir e dels vicis ab ella mes-
clats
59. De les questions de maldir e dels vicis ab ella mes-
clats
60. De les questions de impaciencia e dels vicis ab ella
mesclats

1. B, dels mesclaments.—2. B, manca e dels vicis ab ella mesclats.—
3. B, a ella (*usual*).—4. B, traycio (*passim*).

61. De les questions de inconstancia e dels vicis ab ella mesclats
 62. De les questions de inudicia e dels vicis ab ella mesclats ¹
 63. De les questions de falsetat e dels vicis ab ella mesclats
 64. De les questions de pigricia e dels vicis ab ella mesclats
 65. De les questions de incurialitat e inobediencia
 9. De les questions de les branques del Arbre imperial, e primerament
 1. De les questions de barons ²
 2. De les questions de cavallers
 3. De les questions de burgeses ³
 4. De les questions de consell de princep
 5. De les questions de procuradors ⁴
 6. De les questions de jutges
 7. De les questions de advocats
 8. De les questions de saygs
 9. De les questions de enqueridors
 10. De les questions de confessor
 10. De les questions de les branques del Arbre apostolical
 11. De les questions de les branques del Arbre celestial
 12. De les questions de les branques del Arbre angelical
 13. De les questions de les branques del Arbre eviternal
 14. De les questions de les branques del Arbre maternal
 15. De les questions de les branques del Arbre de Jesu Christ ⁵
-

1. A, manquen fulles.—2. B, et primo de barons.—3. B, borgees.—

4. B, procuracio —5. B, de les branques euiternals.. maternals .. christians.

16. De les questions de les persones divines e branques del Arbre divinal, e primerament
 1. De les questions de paternitat¹
 2. De les questions de la persona del Fill
 3. De les questions del Sant Esperit
 4. De les questions del nombre ternal divinal
17. De les questions de les branques del Arbre exemplifical²
 1. De les questions del exempli de la branca elemental³
 2. De les questions del exempli de la branca vegetal
 3. De les questions del exempli de la branca sensual
 4. De les questions del exempli de la branca ymaginal
 5. De les questions del exempli de la branca humanal corporal
 6. De les questions del exempli de la branca humanal esperitual
 7. De les questions del exempli de la branca moral
 8. De les questions del exempli de la branca imperial
 9. De les questions del exempli de la branca apostolical
 10. De les questions del exempli de la branca celestial
 11. De les questions del exempli de la branca angelical
 12. De les questions del exempli de la branca eviternal
 13. De les questions del exempli de la branca maternal
 14. De les questions del exempli de la branca christianal
 15. De les questions del exempli de la branca divinal
- IV. De les questions dels rams⁴
 1. De les questions dels rams del Arbre elemental
 2. De les questions dels rams del Arbre vegetal
 3. De les questions dels rams del Arbre sensual
 4. De les questions dels rams del Arbre ymaginal
 5. De les questions dels rams del Arbre humanal

¹. B, et primo de persona patris — 2. B, manca aquesta rúbrica. —
³. B, De les questions del exempli de la branca exemplifical et primo del elemental. — 4. B, manca aquesta rúbrica.

6. De les questions dels rams de virtuts morals
7. De les questions dels rams de vicis
8. De les questions dels rams del Arbre imperial
 1. De les questions de justicia de príncep
 2. De les questions de amor de príncep
 3. De les questions de temor de príncep
 4. De les questions de saviea de príncep
 5. De les questions de poder de príncep
 6. De les questions de honor de príncep
 7. De les questions de libertat de príncep
9. De les questions dels rams del Arbre apostolical
 1. De les questions del primer manament qui es de caritat
 2. De les questions del segón manament qui es fet al enteniment
 3. De les questions del .iij. manament qui es fet a la memoria
 4. De les questions del .iiij. manament qui es fet a la ymaginació
 5. De les questions del .v. manament qui es fet al poder sensual
 6. De les questions del .vj. manament qui es fet al poder vegetal
 7. De les questions del .vij. manament qui es fet al poder elemental
10. De les questions dels rams del Arbre celestial
11. De les questions dels rams del Arbre angelical
12. De les questions dels rams del Arbre eviternal
13. De les questions dels rams del Arbre maternal
14. De les questions dels rams del Arbre christianal
15. De les questions dels rams divinals que son generació e espiració
16. De les questions dels rams del Arbre exemplifical
 1. De les questions dels proverbis dels rams elementals²

1. B, manca aquesta rúbrica. — 2. B, De les questions del arbre elemental e exemplifical.

2. De les questions dels proverbis dels rams vegetals
3. De les questions dels proverbis dels rams sensuels
4. De les questions dels exemplis del ram ymaginal
5. De les questions dels exemplis del ram humanal
6. De les questions dels exemplis del ram moral
7. De les questions dels exemplis del ram imperial, e primerament
 - a) *De les questions de justícia*¹
 - b) *De les questions de saviea*
 - c) *De les questions de amor*
 - d) *De les questions de poder*
 - e) *De les questions de temor*
 - f) *De les questions de honrament*
 - g) *De les questions de libertat*
8. De les questions dels exemplis del ram apostolical
9. De les questions dels exemplis del ram celestial
10. De les questions dels exemplis del ram angelical
11. De les questions dels exemplis del ram eviternal
12. De les questions dels exemplis del ram maternal
13. De les questions dels exemplis del ram christianal
14. De les questions dels exemplis del ram divinal

V. *De les questions de les fulles*²

1. De les questions de les fulles del Arbre elemental, e primerament
 1. De quantitat³
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
2. De les questions de les fulles del Arbre vegetal, e primerament
 1. De quantitat

1. B, e primerament de justícia.—2. B, manca aquesta rúbrica.—

3. En aquesta serie de *questions de les fulles*, el m.s. B posa seguides totes les de *quantitat* de tots els arbres, després les de *qualitat*, etc.

2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
3. De les questions de les fulles del Arbre sensual, e primerament
1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
4. De les questions de les fulles del Arbre ymaginal, e primerament
1. De la semblança de quantitat
 2. De les questions de la semblança de qualitat
 3. De les questions de la semblança de relació
 4. De les questions de la semblança de acció e passió
 5. De les questions de la semblança de hàbit
 6. De les questions de la semblança de situs
 7. De les questions de la semblança de temps
 8. De les questions de la semblança de loc
5. De les questions de les fulles del Arbre humanal, e primerament
1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions dels hàbits, e primerament
 - a) *De ferreria*
 - b) *De les questions de fusteria*
 - c) *De les questions de sarturia*

- d) *De les questions de agricultura*
- e) *De les questions de mercaderia*
- f) *De les questions de marineria*
- g) *De les questions de cavalleria*
- h) *De les questions de gramatica*
- i) *De les questions de logica*
- j) *De les questions de retorica*
- k) *De les questions de arismetica*
- l) *De les questions de geometria*
- m) *De les questions de musica*
- n) *De les questions dastronomia*
- o) *De les questions de dret*
- p) *De les questions de medicina*
- q) *De les questions de filosofia*
- r) *De les questions de teologia*
- 6. De les questions de situs
- 7. De les questions de temps
- 8. De les questions de loc
- 6. De les questions de les fulles del Arbre moral virtuos, i e primerament
 - 1. De quantitat
 - 2. De les questions de qualitat
 - 3. De les questions de relació
 - 4. De les questions de acció e passió
 - 5. De les questions de hàbit
 - 6. De les questions de situs
 - 7. De les questions de temps
 - 8. De les questions de loc
- 7. De les questions de les fulles del Arbre moral viciós, e primerament
 - 1. De quantitat
 - 2. De les questions de qualitat
 - 3. De les questions de relació
 - 4. De les questions de acció e passió
 - 5. De les questions de hàbit

1. B, de les fulles de uirtuts.

6. De les questions de situs
7. De les questions de temps
8. De les questions de loc
8. De les questions de les fulles del Arbre imperial, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
9. De les questions de la primera part¹ de les fulles del Arbre apostolical, e primerament
 1. De baptisme
 2. De les questions confirmació
 3. De les questions de matrimoni
 4. De les questions de eucaristia
 5. De les questions de orde
 6. De les questions de penitencia
 7. De les questions de extrema unció
10. De les questions de la segona part de les fulles del Arbre apostolical, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat²
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
11. De les questions de les fulles del Arbre celestial, e primerament
 1. De quantitat

1. B, falta de la primera part. — 2. B, de qualitat apostolical.

2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
12. De les questions de les fulles del Arbre angelical, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
13. De les questions de les fulles del Arbre eviternal, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
14. De les questions de les fulles del Arbre maternal, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc

15. De les questions de les fulles del Arbre de Jesu Christ, e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
16. De les questions de les fulles del Arbre divinal,¹ e primerament
 1. De quantitat
 2. De les questions de qualitat
 3. De les questions de relació
 4. De les questions de acció e passió
 5. De les questions de hàbit
 6. De les questions de situs
 7. De les questions de temps
 8. De les questions de loc
17. De les questions de les fulles del Arbre exemplifical, e primerament
 1. De quantitat elemental
 2. De les questions del exempli de qualitat vegetal
 3. De les questions del exempli de relació sensual
 4. De les questions del exempli de acció e passió ymaginal
 5. De les questions del exempli del hàbit humanal
 6. De les questions del exempli de situs moral
 7. De les questions del exempli de temps imperial
 8. De les questions del exemple de loc apostolical
 9. De les questions del exemple de quantitat celestial
 10. De les questions del exemple de qualitat angelical
 11. De les questions del exemple de relació eviternal
 12. De les questions del exemple de acció e passió maternal

1. B, de les fulles diuinals.

13. De les questions del exempli de hàbit christial

14. De les questions del exempli de situs divinal

VI. *De les questions de les flors*¹

1. De les questions de les flors del Arbre elemental

2. De les questions de les flors del Arbre vegetal²

3. De les questions de les flors del Arbre sensual

4. De les questions de les flors del Arbre ymaginal

5. De les questions de les flors del Arbre humanal

6. De les questions de les flors virtuoses del Arbre moral

1. De les questions de la flor de justicia

2. De les questions de la flor de prudencia

3. De les questions de la flor de fortitudo

4. De les questions de la flor de temprança

5. De les questions de la flor de fè

6. De les questions de la flor de esperança

7. De les questions de la flor de caritat

7. De les questions de les flors viciosos del Arbre moral³

8. De les questions de les flors del Arbre imperial

9. De les questions de les flors del Arbre apostolical

1. De les questions de Deu esser⁴

2. De les questions de la unitat de Deu

3. De les questions de pluralitat de Deu

4. De les questions de les divines propietats

5. De les questions de nombre ternal divinal

6. De les questions de creació

7. De les questions de recreació

a) *De les questions quel primer home haja peccats*

b) *De les questions quel peccat de Adam sia general sensualment*

c) *De les questions que sia peccat original en l'ànima*

d) *De les questions de recreació*

1. B, manca aquesta rúbrica.—2. B, de les flors uegetals (*et sic in sequentibus*).—3. B, de les flors de uicis morals.—4. B, de esser de deu de les flors apostolicals.—5. B, manea aquesta rúbrica.

8. De les questions que Jesu Christ resuscit los homens al dia del judici
 - a) *De les questions de resurrecció*¹
 - b) *De les questions que ànima racional sia immortal*
 - c) *De les questions que Deus don gloria als sants en gloria*
9. De les questions que Jesu Christ sia concebut de Sant Esperit
 - a) *De les questions que Deus sia encarnat*
 - b) *De les questions que Jesu Christ sia concebut de Sant Esperit*²
 - c) *De les questions que Jesu Christ sia ja encarnat*
10. De les questions que Jesu Christ sia nat
11. De les questions que Jesu Christ morís
12. De les questions que Jesu Christ devallàs als inferns
13. De les questions que Jesu Christ sia resuscitat
14. De les questions que Jesu Christ sen pujàs als cels
15. De les questions que Jesu Christ sia jutge al dia del judici
10. De les questions de les flors del Arbre celestial
11. De les questions de les flors del Arbre angelical
12. De les questions de les flors del Arbre eviternal
 1. De les questions de gloriejament de bonificar³
 2. De les questions del turment damar
13. De les questions de les flors del Arbre maternal
14. De les questions de les flors del Arbre de Jesu Christ
 1. De les questions de bonea granea e incarnació⁴
 2. De les questions de bonea eternitat e incarnació
 3. De les questions de bonea poder e incarnació
 4. De les questions de bonea saviea e incarnació
 5. De les questions de bonea voluntat e incarnació^{*}
 6. De les questions de bonea virtut e incarnació

1. B, manca aquesta rúbrica.—2. B, que deus sia concebut per sant sperit.—3. B, manca aquesta rúbrica.—4. B, manquen totes les rúbriques de les *questions de bonea* (1-17).

* Reprèn el m.s. A

7. De les questions de bonea veritat e incarnació
8. De les questions de bonea gloria e incarnació
9. De les questions de bonea differencia e incarnació
10. De les questions de bonea concordança e incarnació
11. De les questions de bonea contrarietat e incarnació
12. De les questions de bonea començament e incarnació
13. De les questions de bonea mijà e incarnació
14. De les questions de bonea fi e incarnació
15. De les questions de bonea majoritat e incarnació
16. De les questions de bonea egualtat e incarnació
17. De les questions de bonea minoritat e incarnació
18. De les questions de granea duració e incarnació¹
19. De les questions de granea poder e incarnació
20. De les questions de granea saviea e incarnació
21. De les questions de granea voluntat e incarnació
22. De les questions de granea virtut e incarnació
23. De les questions de granea veritat e incarnació
24. De les questions de granea gloria e incarnació
25. De les questions de granea differencia e incarnació
26. De les questions de granea concordança e incarnació
27. De les questions de granea començament e incarnació
28. De les questions de granea mijà e incarnació
29. De les questions de granea fi e incarnació
30. De les questions de granea majoritat e incarnació
31. De les questions de granea egualtat e incarnació
32. De les questions de granea minoritat e incarnació
33. De les questions de duració poder e incarnació²

1. B, Totes les rúbriques de les questions de granea (18-32) van compreses dins una sola: *De les questions de granea flor cristianal*.—2. B, Les rúbriques de les questions de duració (33-46) van compreses en una: *De les questions de eternitat de les flors cristianals*; i lo meteix les de poder (47-59), les de saviea (60-71), les de voluntat (72-82), les de virtut (83-92), les de veritat (93-101), les de gloria (102-109), les de differencia (110-116), les de concordança (117-122), les de començament (123-127), les de mijà (128-131), les de fi (132-134), i les de majoritat (135 i 136).

34. De les questions de duració saviea e incarnació
35. De les questions de duració voluntat e incarnació
36. De les questions de duració virtut e incarnació
37. De les questions de duració veritat e incarnació
38. De les questions de duració gloria e incarnació
39. De les questions de duració differencia e incarnació
40. De les questions de duració concordança e incarnació
41. De les questions de duració començament e incarnació
42. De les questions de duració mijà e incarnació
43. De les questions de duració fi e incarnació
44. De les questions de duració majoritat e incarnació
45. De les questions de duració egualtat e incarnació
46. De les questions de duració minoritat e incarnació
47. De les questions de poder saviea e incarnació
48. De les questions de poder voluntat e incarnació
49. De les questions de poder virtut e incarnació
50. De les questions de poder veritat e incarnació
51. De les questions de poder gloria e incarnació
52. De les questions de poder differencia e incarnació
53. De les questions de poder concordança e incarnació
54. De les questions de poder començament e incarnació
55. De les questions de poder mijà e incarnació
56. De les questions de poder fi e incarnació
57. De les questions de poder majoritat e incarnació
58. De les questions de poder egualtat e incarnació
59. De les questions de poder minoritat a incarnació
60. De les questions de saviea voluntat e incarnació
61. De les questions de saviea virtut e incarnació
62. De les questions de saviea veritat e incarnació
63. De les questions de saviea gloria e incarnació
64. De les questions de saviea differencia e incarnació
65. De les questions de saviea concordança e incarnació
66. De les questions de saviea començament e incarnació
67. De les questions de saviea mijà e incarnació

68. De les questions de saviea fi e incarnació
69. De les questions de saviea majoritat e incarnació¹
70. De les questions de saviea egualtat e incarnació
71. De les questions de saviea minoritat e incarnació
72. De les questions de voluntat virtut e incarnació
73. De les questions de voluntat veritat e incarnació
74. De les questions de voluntat gloria e incarnació
75. De les questions de voluntat diferencia e incarnació
76. De les questions de voluntat concordança e incarnació
77. De les questions de voluntat començament e incarnació
78. De les questions de voluntat mijà e incarnació
79. De les questions de voluntat fi e incarnació
80. De les questions de voluntat majoritat e incarnació
81. De les questions de voluntat egualtat e incarnació
82. De les questions de voluntat minoritat e incarnació
83. De les questions de virtut veritat e incarnació
84. De les questions de virtut gloria e incarnació
85. De les questions de virtut diferencia e incarnació
86. De les questions de virtut concordança e incarnació
87. De les questions de virtut començament e incarnació
88. De les questions de virtut mijà e incarnació
89. De les questions de virtut fi e incarnació
90. De les questions de virtut majoritat e incarnació
91. De les questions de virtut egualtat e incarnació
92. De les questions de virtut minoritat e incarnació
93. De les questions de veritat gloria e incarnació
94. De les questions de veritat diferencia e incarnació
95. De les questions de veritat concordança e incarnació
96. De les questions de veritat començament e incarnació
97. De les questions de veritat mijà e incarnació

1. A, manca aquesta rúbrica.

98. De les questions de veritat fi e incarnació
99. De les questions de veritat majoritat e incarnació
100. De les questions de veritat egualtat e incarnació
101. De les questions de veritat minoritat e incarnació
102. De les questions de gloria differencia e incarnació
103. De les questions de gloria concordança e incarnació
104. De les questions de gloria començament e incarnació
105. De les questions de gloria mijà e incarnació
106. De les questions de gloria fi e incarnació
107. De les questions de gloria majoritat e incarnació
108. De les questions de gloria egualtat e incarnació
109. De les questions de gloria minoritat e incarnació
110. De les questions de differencia concordança e incarnació
111. De les questions de differencia començament e incarnació
112. De les questions de differencia mijà e incarnació
113. De les questions de differencia fi e incarnació
114. De les questions de differencia majoritat e incarnació
115. De les questions de differencia egualtat e incarnació
116. De les questions de differencia minoritat e incarnació
117. De les questions de concordança començament e incarnació
118. De les questions de concordança mijà e incarnació
119. De les questions de concordança fi e incarnació
120. De les questions de concordança majoritat e incarnació
121. De les questions de concordança egualtat e incarnació
122. De les questions de concordança minoritat e incarnació
123. De les questions de començament mijà e incarnació
124. De les questions de començament fi e incarnació
125. De les questions de començament majoritat e incarnació

126. De les questions de començament egualtat e incarnació
127. De les questions de començament minoritat e incarnació
128. De les questions de mijà fi e incarnació
129. De les questions de mijà majoritat e incarnació
130. De les questions de mijà egualtat e incarnació
131. De les questions de mijà minoritat e incarnació
132. De les questions de fi majoritat e incarnació
133. De les questions de fi egualtat e incarnació
134. De les questions de fi minoritat e incarnació
135. De les questions de majoritat egualtat e incarnació
136. De les questions de majoritat minoritat e incarnació
137. De les questions de egualtat minoritat e incarnació²
15. De les questions de les produccions divines qui son flors del Arbre divinal, e primerament³
 1. De les questions de bonea granea e eternitat⁴
 2. De les questions de bonea granea eternitat e poder
 3. De les questions de bonea granea eternitat e saviea
 4. De les questions de bonea granea eternitat e voluntat
 5. De les questions de bonea granea eternitat e virtut
 6. De les questions de bonea granea eternitat e veritat
 7. De les questions de bonea granea eternitat e gloria
 8. De les questions de bonea granea eternitat e diferencia
 9. De les questions de bonea granea eternitat e concordança
 10. De les questions de bonea granea eternitat e contrarietat
 11. De les questions de bonea granea eternitat e començament
 12. De les questions de bonea granea eternitat e mijà
 13. De les questions de bonea granea eternitat e fi

1. A, de miya. — 2. B, De les questions de egaltat e minoritat qui son flors cristianals.—3. B, qui son flors diuinals. 4. B, manquen aquestes rúbriques de bonea (1-16).

14. De les questions de bonea granea eternitat e majoritat
15. De les questions de bonea granea eternitat e egualtat
16. De les questions de bonea granea eternitat e minoritat
17. De les questions de poder saviea e voluntat¹
18. De les questions de poder saviea voluntat e virtut
19. De les questions de poder saviea voluntat e veritat
20. De les questions de poder saviea voluntat e gloria
21. De les questions de poder saviea voluntat e distinció
22. De les questions de poder saviea voluntat e concordança
23. De les questions de poder saviea voluntat e contrarietat
24. De les questions de poder saviea voluntat e començament
25. De les questions de poder saviea voluntat e mija
26. De les questions de poder saviea voluntat e fi
27. De les questions de poder saviea voluntat e majoritat
28. De les questions de poder saviea voluntat e egualtat
29. De les questions de poder saviea voluntat e minoritat
30. De les questions de virtut veritat gloria
31. De les questions de virtut veritat gloria e distinció
32. De les questions de virtut veritat gloria e concordança
33. De les questions de virtut veritat gloria e contrarietat
34. De les questions de virtut veritat gloria e començament
35. De les questions de virtut veritat gloria e mija

1. B, les questions de poder (17-29) van compreses en una sola rúbrica *De les questions de poder saviea e voluntat de les flors diuinals*; i ço meteix passa en les de virtut (30-39), de distinció (40-46), i de començament (47-50).

36. De les questions de virtut veritat gloria e fi
37. De les questions de virtut veritat gloria e majoritat
38. De les questions de virtut veritat gloria e egualtat
39. De les questions de virtut veritat gloria e minoritat
40. De les questions de distinció concordança contrarietat
41. De les questions de distinció concordança contrarietat e començament
42. De les questions de distinció concordança contrarietat e mijà
43. De les questions de distinció concordança contrarietat e fi
44. De les questions de distinció concordança contrarietat e majoritat
45. De les questions de distinció concordança contrarietat e egualtat
46. De les questions de distinció concordança contrarietat e minoritat
47. De les questions de començament mijà e fi
48. De les questions de començament mijà fi e majoritat
49. De les questions de començament mijà fi e egualtat
50. De les questions de començament mijà fi e minoritat
51. De les questions de majoritat egualtat e minoritat ¹
16. De les questions de les flors del Arbre exemplifical, e primerament
 1. De les questions dels proverbis de la flor ² del Arbre elemental ³
 2. De les questions dels proverbis de la flor del Arbre vegetal ⁴
 3. De les questions dels proverbis de la flor del Arbre sensual
 4. De les questions dels proverbis de la flor del Arbre ymaginal
 5. De les questions dels proverbis de la flor humanal corporal ⁵

1. B, afig: e de les flors damunt dites.—2. A, de les flors (*et sic in sequentibus*).—3. B, e primerament del elemental.—4. B, de la flor vegetal (*et sic de ceteris*). 6. A, de les flors del arbre humanal.

6. De les questions dels proverbis de la flor humanal esperitual
7. De les questions dels proverbis de la flor moral virtual
8. De les questions dels proverbis de la flor vicional
9. De les questions dels proverbis de la flor imperial
10. De les questions dels proverbis de la flor apostolical: dels articles de la divinitat
11. De les questions dels proverbis de la flor apostolical: dels articles de la humanitat
12. De les questions dels proverbis de la flor celestial
13. De les questions dels proverbis de la flor angelical
14. De les questions dels proverbis de la flor eviternal
15. De les questions dels proverbis de la flor maternal
16. De les questions dels proverbis de la flor christianal
17. De les questions dels proverbis de la flor divinal

VII. De les questions del fruyt

1. Del Arbre elemental

De les questions de les .C. formes, e primerament ¹

1. De les questions de unitat
2. De les questions de pluralitat
3. De les questions de simplicitat
4. De les questions de composició
5. De les questions de forma
6. De les questions de materia
7. De les questions de genre
8. De les questions de especia
9. De les questions de intensitat
10. De les questions de extensitat
11. De les questions de abstractu
12. De les questions de concret
13. De les questions de generació
14. De les questions de corrupció
15. De les questions de privació
16. De les questions de ple
17. De les questions de buyt

1. B, aquesta serie de questions va al final de la *Taula*.

18. De les questions de grossea
19. De les questions de primea
20. De les questions de leugerfa
21. De les questions de ponderositat
22. De les questions de totalitat
23. De les questions de part
24. De les questions de interioritat
25. De les questions de exterioritat
26. De les questions de estació
27. De les questions de moviment
28. De les questions de durea
29. De les questions de mollea
30. De les questions de longuea
31. De les questions de amplea
32. De les questions de pregonea
33. De les questions de potencia
34. De les questions de object
35. De les questions de actu
36. De les questions de prioritat
37. De les questions de secunderioritat ¹
38. De les questions de terciioritat ²
39. De les questions de augmentació
40. De les questions de consumació
41. De les questions de disposició
42. De les questions de propietat
43. De les questions de proporció
44. De les questions de condició
45. De les questions de entenció
46. De les questions de ordinació
47. De les questions de obra
48. De les questions de influencia
49. De les questions de resfluencia
50. De les questions de producció
51. De les questions de neximent
52. De les questions de eximent
53. De les questions de departiment

1. A, secundioritat. — 2. B, interciioritat.

54. De les questions de inseparabilitat
55. De les questions de possibilitat
56. De les questions de impossibilitat
57. De les questions de semblança
58. De les questions de dessemblança
59. De les questions de natura
60. De les questions de corporalitat
61. De les questions de transmutació
62. De les questions de llogor
63. De les questions de ombra
64. De les questions de linya ¹
65. De les questions de punctualitat
66. De les questions de superfícies
67. De les questions de figura
68. De les questions de dreccera
69. De les questions de masculinitat
70. De les questions de feminitat
71. De les questions de memerositat
72. De les questions de estrumentalitat
73. De les questions de nutriment ²
74. De les questions de impressió ³
75. De les questions de empeltació
76. De les questions de perseytat
77. De les questions de individualitat
78. De les questions de atracció
79. De les questions de necessitat
80. De les questions de contingencia
81. De les questions de perfecció
82. De les questions de imperfecció
83. De les questions de vida
84. De les questions de color
85. De les questions de sò
86. De les questions de odor
87. De les questions de sabor
88. De les questions de sentir
89. De les questions de concepció

1. B, linea.—2. B, nodriment.—3. A, impressia.

90. De les questions de dormició
91. De les questions de vetlar¹
92. De les questions de somiar
93. De les questions de gaug
94. De les questions de tristícia
95. De les questions de sanitat
96. De les questions de malaltia
97. De les questions de industria
98. De les questions de substancia
99. De les questions de essencia
100. De les questions de ens
2. De les questions del fruyt del Arbre vegetal²
3. De les questions del fruyt del Arbre sensual³
- De les questions de la aplicació de les .C. formes, e primerament⁴*
 1. De unitat e pluralitat
 2. De simplicitat e composició
 3. De forma e materia
 4. De genre e especia
 5. De intensitat e extensitat⁶
 6. De abstract e concret
 7. De generació corrupció e privació
 8. De ple e buyt
 9. De grossea e primea⁷
 10. De leugerla e ponderositat
 11. De totalitat e part
 12. De interioritat e exterioritat⁸
 13. De estació e moviment
 14. De dura e mollea
 15. De longuea amplea e pregonea
 16. De potencia object e actu
 17. De prioritat secunderioritat e tercioritat
 18. De creximent e minvament

1. B, uellar.—2. B, del fruyt vegetal.—3. B, del fruyt sensual e del exemplifical (*et sic de cæteris*).—4. B, De les questions de la aplicacio de la pratica de les .C. formes qui es en la fi del arbre sensual. Aquesta rúbrica es la antepenúltima de la Taula, i manquen les que segueixen (1-45).—5. A, de les questions (*et sic in sequentibus*).—6. A, interioritat e exterioritat.—7. A, sobtilea.—8. A, intensitat e extensitat.

19. De disposició propietat e proporció ¹
20. De condició e entenció
21. De orde e obra
22. De influencia e refluencia
23. De producció neximent e eximent
24. De separabilitat e inseparabilitat
25. De possibilitat e impossibilitat
26. De semblança e dessemblança
27. De natura corporalitat e transmutació
28. De llogor e ombra
29. De línia punt e superfícies
30. De figura e drecera
31. De masculinitat e feminitat
32. De memerositat e estrumentalitat
33. De nudriment e impremsió
34. De empeltació e perseytat
35. De individuïtat e atracció
36. De necessitat e contingencia
37. De perfecció e imperfecció
38. De vida e color
39. De sò odor e sabor ²
40. De tactu e effatus
41. De dormició e vigilació
42. De gaug e tristícia
43. De sanitat e malaltia
44. De industria
45. De substancia essencia e ens
4. De les questions del fruyt del Arbre ymaginal
5. De les questions del fruyt del Arbre humanal
6. De les questions del fruyt del Arbre moral virtuos
7. De les questions del fruyt del Arbre moral viciós
8. De les questions del fruyt del Arbre imperial
9. De les questions del fruyt del Arbre apostolical

1. A, prioritat. — 2. A, manca aquesta rúbrica.

10. De les questions del fruyt del Arbre celestial
11. De les questions del fruyt del Arbre angelical
12. De les questions del fruyt del Arbre eviternal
13. De les questions del fruyt del Arbre maternal
14. De les questions del fruyt del Arbre christianal
15. De les questions del fruyt del Arbre divinal
16. De les questions del fruyt del Arbre exemplifical, e primerament
 1. De les questions del exempli del fruyt elemental
 2. De les questions del exempli del fruyt vegetal
 3. De les questions del exempli del fruyt sensual
 4. De les questions del exempli del fruyt ymaginal
 5. De les questions del exempli del fruyt humanal
 6. De les questions del exempli del fruyt moral
 7. De les questions del exempli del fruyt imperial
 8. De les questions del exempli del fruyt apostolical
 9. De les questions del exempli del fruyt celestial
 10. De les questions del exempli del fruyt angelical
 11. De les questions del exempli del fruyt eviternal
 12. De les questions del exempli del fruyt maternal
 13. De les questions del exempli del fruyt christianal
 14. De les questions del exempli del fruyt divinal

De les questions de làbit desta sciencia

De la fi daquest Libre

ARBRE DE SCIENCIA

Jm

DEUS,* ab ta gran virtut, comença aquest
libre d'ARBRE DE SCIENCIA.'

Del pròlec

N desconort e en plors estava RAMÓN sots un bell arbre, e cantava son desconort, per ço que aleujàs un poc sa dolor, la qual havia per ço car no podia haver acabat en la cort de Roma lo sant negoci de Jesu Christ, e la pública utilitat de tota la crestiantat.

2. E mentre axí estava desconortat en una bella vall abondosa de moltes fonts e de bells arbres, un monge venia per aquella vall, e oí cantar Ramón. E car lo cant era dolorós e piadós, seguent la vou, venc tro al loc on estava Ramón; e per l'àbit que li viu e la gran barba que Ramón havia, pensà que fos alcú home religiós destranya nació, e dix a² ell aquestes paraules:

* A, Manquen fulles. El trellat es del m.s. B.

1. B, comens aquest libre de sciencia.—2. B, ad (*passim*).

3. Amic! Vos, què havets? ni per que plorats? E com sots appellat? ni en qual terra sots nat? E si en neguna res ajudar vos podíá, volenter hi faríá mon poder, car molt me semblats home desconortat, e volríá que fóssets en conort e queus alegràssets en nostre creador, menys-presant e oblidant la breu vida daquest mon.

4. Respòs Ramón al monge, e dixli son nom, e a ell recontà gran partida de son estament. Molt plac al monge quant hac trobat Ramón, al qual dix que ell lavía cercat longament, per ço quel pregàs que faés un libre general a totes sciencies qui leugerament se pogués entendre, e per lo qual hom pogués entendre la sua *Art general* que feta¹ havia, car trop era subtil a entendre; e encara, que les altres sciencies que han fetes los antics savis qui son passats, son axí greus dentendre e requiren tan lonc temps a apendre, que a penes ne pot hom venir a neguna fi; e encara, molts son los dubtes que los un savis han contra los altres. Per que ell lo pregava que faés un libre general qui ajudàs a entendre les altres sciencies; car enteniment confús² porta gran perill e privació de gran devoció a honrar Deu e amar e servir, e a procurar salut a son proïsme.

5. Respòs Ramón: Sènyer en monge! Lonc temps he treballat a encercar veritat per unes maneres e per altres, e per la gracia de Deu som vengut a fi e a conexença³ de la veritat que tant he desirada a saber, la qual he posada en mos libres. E car som desconortat, car no pusc aportar a fi ço que tant he desirat e en que he treballat .xxx. anys ha passats, e encara, car mos libres son poc⁴ presats, ans vos dic que molts homens me tenen per fat, car men tramet daytal negoci, no som en volentat de fer aqueix⁵ libre de quem pregats, ni altre; ans propòs destar en ma tristicia desconortat, car Jesu Christ ha tan pocs

1. B, feyta (*passim*).—2. B, com fus.—3. B, coneixensa (*passim*).—4. B, poch.—5. B, aqueys (*usual*).

amadors en est mon, e propòs tornar als sarraïns e a ells dir veritat de nostra fè e fer honor a ella, segons mon poder e la gracia e la ajuda que esper a haver de Deu qui mà creat, e tractar sa honor e reprende aquells per qui en est mon es desonrat.

6. Ramón! dix lo monge: Fets aquest libre de que us he pregat, e fetslo tal per lo qual hom conega la vostra entenció, e que de la fatuitat que us apponen alguns per ço car nous conexen ni han conexença de vostres libres, siats escusat; e que per aquest libre sien preats los altres libres que fets havets. Encara, que vos no sots escusat que no façats aquell bé que puscats enfre los christians, e a re-fermar lo bé que fet havets; e encara, que jous promet que si vos fets aquest libre, que jol portaré a uns e a altres, e en faré tot lo bé que pusca aytant com visca.

7. Molt considerà Ramón en ço de quel mongel pregà, e en lo bé ques poria seguir sil libre faia. E dementre que enaxí considerava, esguardava en un bell arbre qui dauant li estava, on havia moltes fulles e flors e fruyts, e pensava ço que aquell arbre significava.

8. Ramón! dix lo monge: Vos, en que pensats? e per que a mes paraules no responets?

9. Sènyer en monge! Jo pens en ço que significa aquest citroner, car totes quantes coses son, en ell son significades; e per açò som en volentat que faça lo libre de que vos me pregats, resebent los significats que aquest arbre me significa, en .vij. coses, ço es a saber, ¹ per rayls, e per lo tronc, ço es a saber, la cana del arbre, e per les branques, e per los rams, e per les fulles, e per les flors, e per lo fruyt. E per totes aquestes .vij. coses propòs a tenir lo procés daquest *Libre*.

1. B, assaber (*passim*).

De la divisió d'aquest Libre

DEPARTIT es aquest Libre en .xvj. parts, de les quals es complit aquest ARBRE DE SCIENCIA. La primera part es del *Arbre elemental*, segona es del *Arbre vegetal*, terça del *Arbre sensual*, quarta del *Arbre ymaginal*, quinta del *Arbre humanal*, sexta del *Arbre moral*, setena del *Arbre imperial*, vuitena¹ del *Arbre apostolical*, novena del *Arbre celestial*, desena del *Arbre angelical*, unzena del *Arbre eviternal*, dotzena del *Arbre maternal*, tretzena del *Arbre christianal*, quatorzena del *Arbre divinal*, quinzena del *Arbre exemplifical*, setzena del *Arbre questional*. Per aquests .xvj. arbres pot hom tractar de totes sciencies.

¶ Es posat l'*Arbre elemental* en aquesta sciencia, per ço que ab ell pusca hom conèixer les natures e propietats de les coses elementals, e ço que aquelles son, e la obra que fan, e ço que de elles se segueix.²

¶ Per l'*Arbre vegetal* pot hom haver conexença de les plantes segons lur vegetació, e de la obra que han en sí meteixes segons les natures que han per instincts³ e apetits naturals.

¶ Per l'*Arbre sensual* pot hom haver conexença de les coses sensibles e sintents, e de lur sentir.

¶ Per l'*Arbre ymaginal* se dona conexença de les impressions que romanen en la ymaginació de les coses sentides vegetades e elementades.

¶ Per l'*Arbre humanal* se dona conexença de los⁴ començaments e de les conjuncions de les coses espirituals

1. B, Vutena.—2. B, segueys (*usua ten aquesta forma i en les similars*).—3. B, stinchs (*passim*).—4. B, sos.

corporals e de lurs natures, e de les fins, e de les coses qui son per los homens; e encara, de moltes altres coses de les quals parlarem en la .v.^a part daquest Libre.

¶ Per l'*Arbre moral* se dona conexença de les virtuts e dels vicis qui son en los homens, e de les coses per que virtuts e vicis van e venen.

¶ Per l'*Arbre imperial*¹ se dona conexença del regimment dels prínceps e de la fi per la qual son persones comunes.

¶ Per l'*Arbre apostolical* se dona conexença de la vicaria que Jesu Christ comenà a Sent Pere, e de la sanctetat ques cové als prelats e a lurs sotsmeses, e de la fi per la qual son elets a esser persones comunes.

¶ Per l'*Arbre celestial* se dona conexença de la impressió quels corses celestials impremen en los terrenals, e de les natures quels terrenals daquells prenen.

¶ Per l'*Arbre angelical* se dona conexença de la quiditat dels àngels e de les obres que han en sí meteixs, e de la gloria que donen a Deu e de les ajudes que fan als homens.

¶ Per l'*Arbre eviternal* se dona conexença de paradís e dinfern, e de la continua duració qui serà sens fi en laltre setgle.²

¶ Per l'*Arbre maternal* entenem nostra Dona Sancta Maria, qui es mare de justs e peccadors, e la esperança que en ella havem, e la ajuda que navem, e lesguardament e la gloria e lamor qui es enfre ella e son fill.

¶ Per l'*Arbre divinal e humanal* entenem Jesu Christ e la participació de la divina natura e humana, e com Jesu Christ es fi e compliment de totes les coses creades.

¶ Per l'*Arbre divinal* entenem Deus e les obres que ha en sí meteix e les creatures, e la fi el compliment que ha en sí meteix e que nos havem en ell.

1. B, emperial (*usual*).— 2. B, secgle.

¶ Per l'*Arbre exemplifical* entenem los exemplis que hom pot donar e recontar dels arbres damunt dits, e a encercar e mostrar les natures e les propietats daquelles; e aquest arbre es molt bo a preicar.

D Per l'*Arbre questional* entenem art e manera de fer questions e solvre aquelles, e de atrobar les veritats de les coses, e de confondre les errors qui en molts llibres son posades e per les quals molts homens son en tenebres

Del Arbre elemental

AQUEST *Arbre* es departit en .vij. parts: la¹ primera es de les *sues* rayls, la segona del seu tronc, la .iiij.^a de les *sues* branques, la .iiij.^a es dels seus rams, la quinta es de les *sues* fulles, la .vj.^a es de les *sues* flors, la .vij.^a es del seu fruyt.

¶ Per les *sues* rayls entenem los començaments de la *Art general*, ço es a saber; bonea, granea, duració, poder, saviesa, volentat, virtut, veritat, gloria, diferencia, concordança, contrarietat, començament, mijà, fi, majoritat, egualtat e minoritat.

¶ Per lo tronc entenem lajustament de tots aquests començaments corporals, don se segueix lo cors confús qui es appellat *chaos*, e qui compleix tot lespay qui es de jus² la luna, e en qui son sembrades les especies de les coses e les disposicions³ els hàbits daquelles, en tant que ell hi es substancia confusa subjacent als accidents de les coses elementades.

¶ * Per les branques entenem los quatre elements simples, ço es a saber, lo foc laer laygua e la terra, qui son

1. B, *lla* (*passim*). — 2. de *ios* (*usual*). — 3. B, *dispoicions*.

* Ací comença el m.s. A.

substancies de les coses elementades¹ en elles sustentades;² e elles son insensibles e incorrumpables en quant son simples.

¶ Per los rams entenem les quatre masses qui son los quatre elements composts e sensibles, ço es saber, lo foc qui es en la flama,³ e laer mogut qui es enfre nos e la luna, e laygua de la mar e dels flums e de les fonts, e la terra en que habitam e en la qual som sostenguts; e aquests son membres del *Arbre elemental*.

¶ Per les fulles entenem los accidents de les coses⁴ corporals corrumpables, axí com quantitat qualitat e ls altres.

¶ Per les flors entenem los estruments de les coses, axí com la mà qui es estrument a obrar, e lo peu a anar.

¶ Per lo fruyt entenem los elementats, axí com la pera e la poma e lome el leó el peix e laucell e laur e l'argent.⁵

I

De la primera part del *Arbre elemental* e primerament

1. De bonea

E bonea e dels altres començaments damunt dits entenem a donar lurs⁶ diffinicions, per ço que ab aquelles sien coneguts. Bonea es raó per la qual bo fa bé, e per qui bona cosa es esser e mala cosa es no esser.

¶ Es bonea rayl⁷ del *Arbre elemental*, en quant per bonea es l'arbre bo e per raó de bonea fa bé en quant pro-

1. B, elementals.—2. A, manca en elles sustentades.—3. B, en la flama la qual sentim.—4. A, causes (*passim*).—5. A, el argent el aur.—6. B, manca aquest mot.—7. A, rail (*passim*).

dueix ' naturals coses e primeres, ço es saber, les branques els rams e les altres parts dell; e la sua privació e de ses obres seria mala. E son les sues obres primeres, en quant totes les coses naturals elementades son dell dirivades e de la sua essencia son essenciades. Es bones començament universal a totes les parts qui son bones en l'arbre, axí com la granea del arbre qui es bona, e açò² metex de la sua duració e poder e de les altres parts; e per açò es bonea rayl a totes les parts del arbre qui della prenen sa semblança, ço es a saber, qui per ella son bones.

¶ Aquesta bonea general es plena en sí metexa de sí metexa e de les altres parts. Es plena en sí metexa de sí metexa en quant³ ha en sí metexa parts essencials concretes qui son de la sua essencia e especia e natura, ço es saber, bonificatiu bonificable bonificar; es plena de les altres parts en quant es gran per granea e es durable⁴ per duració e poderosa per poder. E per açò bonea es rayl al arbre ab lo compliment que dit havem, per lo qual es raó complida per la qual l'arbre sia bo e faça bé. On, com bonea sia plena per sí e per altre, cové que sia rayl substancial, car si nou era, no seria plena de granea, com sia ço⁵ que substancia sia pus gran que accident, ni l'arbre no seria bo substancialment, e aytal privació de substancialitat seria mala e buydament del arbre e de ses parts. Es doncs bonea part substancial, per ço que natura no haja passió de coses buydes.

¶ Bonea en quant es gran per granea e durable per duració e poderosa per poder, e axí dels⁶ altres, es subjectada als accidents, los quals son les semblances que pren de les altres parts; e en quant les altres parts prenen semblança della, son aquelles parts que prenen, acci-

1. B, produu. 2. A, axi.—3. B, Aquesta bonea general. Es plena en si. E leyxa de si metexa. E de les altres parts. Es plena de si metexa [en si metexa] en quant...—4. B, e durable.—5. B, com sia cosa.—6. B, enaxí de les (*passim*).

dents; ¹ axí com granea qui es bona per bonea, e duració e poder atretal. ² E en açò està la font general als accidents qui ixen de les parts substancials.

2. De granea

GRANEA es ço per que bonea duració poder e les altres parts ³ son grans, la qual comprèn totes les coses qui son grans, en quant son grans.

¶ Es granea rael al Arbre elemental ⁴ substancialment, per ço que sia l'arbre gran substancialment e que granea sia ço que es; car si no era granea començament substancial, seria poca en bontat e ⁵ duració, en poder e en veritat, e no seria ço que es, ni l'arbre no seria gran per ella, la qual cosa es impossible. Es doncs granea substancial segons sí metexa, e les semblances que dona son accidentals segons que havem dit de bonea; mas car granea es una part del arbre, es l'arbre per ella substancialment gran, enaxí com tot qui es tot per ses parts essencialment. E a provar que duració e poder e les altres rayls del arbre, exceptat contrarietat, son parts substancials, ⁶ abast la provació que havem dada de bonea e de granea en esser parts substancials. ⁷ Contrarietat, emperò, no deim ⁸ esser part substancial, segons que havem provat en la *Taula general*.

¶ Per aquesta granea ha hom conexença de la granea del arbre, la qual ha segons ses rayls e segons son tronc branques rams fulles flors e fruyt.

3. De duració

DURACIÓ es propietat per raó ⁹ de la qual duren bonea granea poder e les altres parts del arbre.

1. A, on son aquelles parts quen prenen los accidents.—2. B, atretal (*usual*).—3. B, coses.—4. A, manca aquest mot.—5. B, en.—6. A, falsa son parts substancials.—7. B, E a prouar duracio e poder. e les altres rails del arbre en esser parts substancials. Abast la probacio que ha uem dada de bonea e de granea. Exceptat contrarietat.—8. A, no desiga.—9. B, raso (*passim*).

¶ Dura bonea per duració en son estar e obrar, en axí com duració qui es bona en son estar e obrar per bonea. On, enaxí com la rayl pren influencia de la terra ab qui participa, enaxí duració es rayl don pren bonea influencia a durar en sí metexa e en durar les semblances que dona a les altres parts de la substancia. E açò metex que deim de bonea, se seguex de poder e de les altres, e per açò duració es raó de durar al dit arbre¹ e a totes ses parts.

4. De poder

Poder es aquella cosa per qui bonea e granea e duració poden estar e obrar.

¶ Es bontat, e en quant es pot esser,² car si esser no podia, no seria; per que bontat es enaxí sots raó de poder en quant pot esser, com poder es sots raó de bontat en quant es bo per bontat. E car bontat pot haver obra en sí per poder, ço es a saber, bonificar, lo qual haver no poria sens poder, cové que poder haja en sí possificar per lo qual bonea pusca haver bonificar, lo qual haver no poria³ si poder no havia possificar; e per açò poder es rayl al arbre ab bonificar, en quant bonificar es per possificar, e açò metex de magnificar e de durar⁴ e les altres. Per que es seguex en l'arbre possificar de les coses possibles, segons raó de sí metex e de sos començaments; e les coses que en ell son impossibles, son impossibles per ço car no estàn sots raó de sos començaments, axí com es impossible⁵ que lo foc se pusca convertir en aygua essencialment, e laygua en foc, e una especia en altra.

5. De saviea

Saviea⁶ es propietat per la qual savi entén.

¶ En l'Arbre elemental son instincts naturals, axí com

1. B, al arbre.—2. B, Es bondat. En quant pot esser.—3. B, poyria (*passim*).—4. A, possificat... bonificat... magnificat... durat.—5. B, impossibol (*passim*).—6. B, Sauiesa (*passim*).

lo foc qui ha instinct¹ natural a escalfar laer per ço que ab ell haja concordança, e a escalfar laygua per ço que ab ella ha contrarietat, e que de la² concordança se seguesca generació e de la contrarietat corrupció, com sia ço³ que generació haja concordança ab esser, e corrupció⁴ ab no esser. On, per raó daçò ha lo foc instinct natural a fer aquestes obres naturals, jassiaço que no haja discreció; per que en les coses elementades⁵ qui no han discreció e han naturals inclinaments a aquelles fins per que son, estàn instincts naturals habituats en figura de la saviea o sciencia qui està en los homens; e per açò es l'instinct natural al Arbre elemental, rayl per raó de la qual son los instincts naturals en ell habituats e sembrats.

6. De voluntat

VOLENTAT es aquella cosa, per raó de la qual bonea granea duració e les altres, son amables.

2. En l'Arbre elemental, segons sa natura, no ha voluntat espiritual, mas que en ell estàn habituades e sembrades les voluntats dels animals irracionals, els apetits de les plantes e dels elements, los quals son naturals apetits a les causes naturals desirades⁶ sots raó de bontat o de granea, e enaxí de les altres; axí com lo foc qui ha apetit a escalfar laer per ço que li don sa semblança, e axí com la planta qui ha apetit a la pluja per ço que viva⁷ e cresca, e axí com lo leó qui ha apetit a la leona per conservar sa especie, e a beure per ço que do humiditat a les sues parts dessecades e escalfades; e açò metex dels altres elementats. Aquest apetit natural es rayl del Arbre elemental, per ço que haja en sí naturals apetits particulars sembrats e habituats sots lo universal apetit que dit havem.

1. A, B, instinch, istinch, stinch (*usual*).—2. R, que ab ella aia contrarietat. E de la.—3. B, com sia axí.—4. A, corrupcion.—5. A, jasia co que no aia discreció natural en les coses elementades.—6. B, desirades.—7. B, uisca.

7. *De virtut*

VIRTUT es eximent¹ qui ix de la unitat de bonea granea e les altres.

¶ Ix² virtut de la unitat de bonea en bonificar en quant bonificar ix virtuosament de bonificatiu e bonificable, en qui ix virtut per ço quel bonificar sia virtuós, el bonificant el bonificable atretal. Açò metex se seguex del eximent que virtut fa de les altres causes³ primeres en les secundaries;⁴ e aquesta virtut es rayl al Arbre elemental, per la qual ha virtut en sí metex e en ses parts en esser virtuós e en fer obres virtuoses.

8. *De veritat*

VERITAT es aquella cosa que posa en ver les coses veres.

¶ Es lo foc, e pus que es, vera cosa es ell esser; car si no era ver son esser, ell no seria. Es doncs lo foc enaxí per veritat en ver, com es per calor en escalfar e per lugar en luír. Aquesta veritat qui posa en ver les coses primeres, es rayl universal a les veritats qui son en l Arbre elemental, e ella es lo genre e elles son especies en l arbre sembrades e habituaes don diriven les veritats individuals, axí com les veritats del foc⁵ e dels altres elements qui son especies estants dejús la rael qui es genre, e que dita havem; e les veritats individuals son⁶ axí com la calor del pebre e del all, e la humiditat e la fredor⁷ de la carabça.

9. *De gloria*

GLORIA es aquella delectació en qui han repòs bonea granea e les altres.

¶ Gloria que sia ab discreció, no es en l Arbre ele-

1. A, naximent.—2. B, lys.—3. A,B, coses.—4. B, segondaries.—5. B, don diriven les veritats del foch.—6. A, falta son.—7. A, e fredor.

mental simplement, car nos pertany sino a racional; mas la sua semblança e figura està en l'Arbre elemental, per ço que hajan repòs les sues parts. E aquella es delectació natural corporal, axí com lo foc quis delita¹ en donar sa semblança al aer en quant l'escalfa, e en reebre² secor de la terra per ço que sia sec, ab la qual secor se delita en destruir la humilitat del aer, per ço quel costrenga a reebre sa calor en la qual se delita,³ e que no do humilitat a laygua contra la qual se delita com la pot escalfar e en ella fredor mortificar; e enaxí de les altres coses naturals quis deliten en lurs obres, axí com la planta quis delita en fer flors e fruyt, el leó ab la leona. E per açò aquesta delectació natural e general que dita⁴ havem, es rayl del Arbre elemental, per raó de la qual son sembrades en ell les delectacions dessus que unes⁵ coses han en les altres segons que dit havem.

10. *De differencia*

DIFFERENCIA es ço per que bonea e granea e duració e les altres, son raons no confuses.

¶ Es differencia rael general per la qual son differents les primeres coses e natures; e açò metex de les secundaries, axí com bonea e granea e les altres, qui en les creatures no son una cosa metexa, ans son differents molt⁶ per differencia, en tant que la una no es altra. E açò metex es de bonificant bonificable e bonificar, qui son differents en bonitat; e de magnificant magnificable e magnificar, qui son differents en granea. Aquesta differencia⁷ es raó e ocasió com sia pluralitat de moltes coses e que sien differents substancialment, axí com lo foc e laer e lome el cavall, qui substancialment son differents. Açò esser no poria sens differencia e sens que differencia no fos co-

1. B, qui sadelita.—2. B, resebre (*passim*).—3. B, manca en la qual se delita.—4. A, dit.—5. B, saius que les vnes.—6. B, manca aquest mot.—7. B, E per asso differencia.

mençament substancial en les parts substancials, ço es saber, differenciant differenciable e differenciar qui son parts de la sua essencia substancial.¹ Emperò es differencia en altra manera començament accidental, axí com arbre e pera qui son differents per accident en quant no son differents per ell meteixs, mas per differencia, axí com larbre, qui no es colorat en quant es subjacent a especia darbre, mas que es colorat en quant es subjacent a especia de color.

¶ Està differencia en tres especies, ço es saber, enfre sensual e sensual, axí com enfre home e ase qui son differents per especia; enfre sensual e entellectual, axí com enfre cors e ànima qui son differents per differencia; e enfre entellectual e entellectual, axí com enfre enteniment e volentat, e Deus e àngel, qui son differents per differencia; e per aquestes tres especies que dites havem de differencia, son differents totes quantes coses son. Mas en lArbre elemental no es differencia raó a distinció de coses esperituals, mas enfre sensual e sensual, e per aquella ha en sí meteix sembrades especies differents les unes a les altres, axí com especia de bou e ase, e de poma e de cavall, e de fulla e de flor, e enaxí de les altres coses sensuais dejós estants a les coses elementades. E per açò es differencia rayl al Arbre elemental don diriven totes les differencies específiques estants en larbre en potencia per materia, e en hàbit² per forma.

11. De concordança

CONCORDANÇA es ço per que bonea granea duració e les altres, en un e en moltes coses se concorden.

¶ Concorden se moltes coses a un per concordança, axí com bonea e granea e poder³ e les altres, quis concorden a esser parts de una substancia, axí com la substancia

1. B, essencia e substancia.—2. A, el abit.—3. B, bonea, granea, poder.

del pomer qui es bona e poderosa e gran, e concorden se a romanir¹ cascuna en la substancia ço que es, per ço que en aquella substancia nos perda differencia ni elles no perden lur esser ni lurs natures e propietats; car sis perdien en la unitat de la substancia, perdria² pluralitat de les coses, en lo qual perdiment se perdria concordança, car no hauria subjects en qui fos sustentada e seria contra si metexa; la qual cosa es impossible car negun ens no es naturalment contra si metex. Es doncs concordança raó a un e a moltes³ coses, e sots aytal raó es rayl al Arbre elemental, per la qual rayl son sembrades en l'Arbre elemental, subject al humanal,⁴ moltes concordances especials de les coses naturals, elles⁵ estants segons les tres especies que dites havem de differencia; axí com enfre lo foc e laer en qui ha concordança sensual en quant se concorden en calor; e axí com enfre entellectual e sensual en qui ànima e cors se concorden a esser un home e en romanir ço que son; e enfre entellectual e entellectual, axí com l'enteniment e la voluntat quis concorden a pendre object⁶ axí com l'enteniment quil pren entenent e la voluntat quil pren amant.

12. De contrarietat

CONTRARIETAT ES CONTRARIAMENT de moltes coses quis contrasten per raó de diverses fins.

¶ Aquesta contrarietat ha tres especies, segons que havem dit de differencia e de concordança. Es contrarietat enfre sensual e sensual, axí com enfre lo foc e laigua⁷ en qui ha contrarietat per calor e fredor; es contrarietat qui es enfre sensual e entellectual, axí com enfre⁸ cors e ànima de home, car la ànima naturalment se ha a l'altra vida el cors se ha a aquesta vida en que som; es con-

1. B, romaner.—2. B, perderas.—3. B, o a moltes.—4. B, subiec humanal.—5. B, e elles.—6. B, a pendre .i. obiech.—7. B, en enfre lo foc e laiga (*usual*).—8. B, enfre (*passim*).

trarietat enfre entellectual e entellectual, 'axí com bon àngel e mal àngel, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. Aquesta contrarietat qui es enfre sensual e sensual, es rayl del² Arbre elemental per ço que en ell sien sembrades les contrarietats especificques dejús³ estants a generació e corrupció e a contraries fins, axí com lo foc qui sà a escalfar e laygua a refredar.

13. De començament

COMENÇAMENT es aquella cosa qui es denant a totes coses per raó dalcuna sua prioritat.⁴

¶ Aquest començament es rayl del Arbre elemental per ço que per ell les sues parts sien primeres e generals: car enaxí com començament es bo per bontat e gran per granea e dura⁵ per duració e poderós per poder, enaxí bonea granea duració e poder e les altres, son començaments per començament qui a elles dona sa semblança en axí com delles la pren.

¶ Entenem començament general en dues maneres, substancial e accidental: substancial, axí com lo faedor⁶ forma materia e la final causa; accidental, axí com quantitat qualitat relació els altres accidents generals.

¶ Es començament qui es faedor, axí com lo foc qui comença a escalfar e lagent natural qui comença a engenrar, axí com hóme qui engendra altre home; començament formal es axí com la forma qui enforma la materia, axí com la forma de la vegetativa qui enforma la materia⁷ del arbre en quant la fa estar vegetable; començament material es axí com la materia del ferre qui es començament a moltes coses, axí com a clau espaa e coltell; començament final es axí com home qui es començament a totes ses parts, car totes son per ço que sia home, e axí com habitar qui es començament de cambra. Es començament acciden-

1. B, e entre entellectual.—2. B, al.—3. B, specificades de ios.—

4. A, propietat.—5. durar.—6. B, faedor (*passim*).—7. A, material.

tal axí' com quantitat qui es començament de mesures, e qualitat de figures, e enaxí de les altres.

¶ Per aquest començament general son en l'Arbre elemental sembrats molts començaments, axí com disposició qui es començament als hàbits, de les especies en ells² sembrats.

14. De mijà

MIJA es ço qui es subject per lo qual fi enflueix al començament sa semblança el començament la reflueix a la fi, en tant quel mijà sab al començament³ e a la fi.

¶ Enflueix la fi al començament sa semblança, axí com escalfant⁴ a escalfable, el mijà es l'escalfar; e encara, axí com habitació a la cambra,⁵ el mijà es labitar, e enaxí de les altres coses. Aquest mijà es en tres especies. La una⁶ es segons manera de conjunció, axí com lo clau qui conjuny dues posts, e amar qui conjuny⁷ lamant e lamat, e escalfar l'escalfant e l'escalfat. Es altra⁸ manera de mijà qui es de mesures, axí com centre qui es en lo mig loc del cercle, e escalfar qui es en lo mig loc del escalfant e de escalfable,⁹ e entendre dentenent e entelligible, e dual qui es en lo mig de un e de tres, e actu en lo mig de la potencia e del object. La terça¹⁰ especie es mijà de extremitats, axí com linya qui es enfre dos punts, e ample enfre lonc e pregón, e virtut de temprança qui es¹¹ enfre trop e poc, e anaxí de les altres coses semblants a aquestes. Segons estes tres especies damont dites, es mijà rayl al Arbre elemental lo qual ha en sí sembrats molts mijans disposats a esser aportats en actu per los agents naturals, axí com en lo pebre on son los mijans damont dits, estants dins lo pebre un punt qui es centre a les circumferencies; encara, que

1. B, Comensament accidental es axí.—2. A, en ell; B, e en ells.—3. B, comensant.—4. A, escalfat.—5. A, ab cambra.—6. B, la primera.—7. A, B, coniu (*passim*).—8. B, En l'altra.—9. B, del calfant e escalfable.—10. B, ella. iij.^a—11. A, e uirtut qui es.

en ell ha escalfar qui conjuny l'escalfant e l'escalfat, e les linyes qui son mijans terminats estants dins les extremitats de les superfícies; e per açò les plantes e les coses engrades crexen destrò al mig loc qui es lo centre de creximent e de generació, e devallen tro a la fi de privació per corrupció.

15. *De fi*

Fi es aquella cosa en qui començament ha repòs.

¶ Està fi en tres especies: una es fi de compliment, axí com escalfat qui es fi del escalfar, car l'escalfar es' per ço que sia l'escalfat, e vist qui es fi de veer, e amat de amar, el clau del martell, e enaxí de les altres coses naturals e artificials; es una altra fi qui es segons privació, axí com privació de virtut² o de vista o del home qui es mort e fennit; es altra manera de fi, axí com finaments de terres e regnats e estremitats de substancies. Segons aquestes tres especies de fi, es fi rayl al Arbre elemental en lo qual son en potencia les fins de les coses naturals, e per açò son los apetits els instints naturals sembrats en l'Arbre elemental segons la natura de la sua rayl qui es fi, e de la disposició que ella ha ab les altres rayls.

16. *De majoritat*

MAJORITAT es ymage de grans coses, grans en bonea duració poder e les altres.

¶ Es majoritat en tres maneres. Majoritat qui es de coses substancials, axí com substancia dome qui es major en bonea e en virtut, que substancia dase; e encara, com sia de més coses, car en ase no ha racionalitat la qual es en home. Es majoritat qui es enfre substancia e accident, axí com bonea substancial qui es major que bonea accidental. Es altra majoritat qui es enfre accident e accident,

1. A, es fi.—2. B, que es segons priuacio de uirtut.

axí com veer ' qui es major en bontat que escalfar, e entendre que veer.

¶ Per aquestes majoritats poden esser en l'arbre moltes majoritats, e les unes parts majors que les altres, axí com lo foc qui es major en lo pebre e en escalfar que laygua, el clau quel martell en la fi, e l'aur quel ferre en comprar e en vendre, e enaxí de les altres coses.

17. De egualtat¹

EQUALTAT es subject en lo qual ha repòs la fi qui es de concordança de bonea granea e les altres.

¶ Aquesta egualtat es rayl al Arbre elemental en tres maneres, ço es saber: egualtat qui es enfre substancia e substancia, axí com la substancia den Ramón e den Martí qui son eguals en especia de home;² egualtat qui es enfre substancia e accident, axí com quantitat qui es aytàn gran en extensitat com la substancia corporal dejús ella estant; e es egualtat qui es enfre accident e accident, axí com decocció feta de dues plantes, la una calda en quart grau de calor e l'altra freda en quart grau de fredor, qui son eguals en escalfar e en refredar lo pacient. Es una altra egualtat proporcional, axí com los membres en la substancia del home quis covenen segons proporció, jasiaço que lun membre sia major que laltre. Segons aquestes maneres de egualtat, es egualtat rayl al Arbre elemental en lo qual son dispostes e habituades moltes egualtats naturals particulars dirivades de la universal egualtat que dita havem.

18. De minoritat

MINORITAT es aquell ens qui es prop a no esser.

¶ Aquesta minoritat pot esser entesa segons ço que dit havem de majoritat, com sia ço que majoritat e mino-

1. B, ueser (*usual*).—2. B, egaltat (*usual*).—3. A, manca home.

ritat se hajan relativament; e es minoritat prop a no esser segons comparació de majoritat qui ha més de esser que minoritat; encara, quant les coses esdevenen de no esser en esser, que enans son en minoritat que en majoritat, e quant esdevenen de esser en no esser, son enans en majoritat que en minoritat. On, com açò sia enaxí,¹ es doncs la minoritat general² començament e rayl com en l'arbre haja moltes minoritats per ço que en ell³ sia disposició e potencia com les unes de ses parts sien menors que les altres.

¶ Dit havem de les rayls del Arbre elemental, e donada havem conexença com l'Arbre elemental es assituat e disposat segons la natura de ses⁴ rayls, la qual dita havem; e per açò pot hom haver conexença de les coses⁵ primeres naturals en l'arbre sustentades e sembrades e disposates, com sien reductes⁶ en hàbits e en actus per los agents naturals devallats e dirivats dels primers, axí com lo segón home devallat del primer e la segona gallina de la primera, los quals primers Deus creà per ço que per obra natural aportassen en actu los individuats⁷ de les especies sembrades en l'Arbre elemental segons que significat havem.

II

Del tronc del Arbre elemental

QUEST tronc es aquell qui es apellat *yle*, e es cors primer a totes les coses engendrables e corruptibles elementades, e es cors compost de forma primera e materia primera.

1. A, e quant esdevenen de esser en no esser son enans en lo miga que en minoritat. e com açò sia enaxí.—2. B, manca *general*.—3. B, que ell.—4. B, de les.—5. A, causes.—6. A, reduïdes.—7. B, indiuiduus.

2. La forma primera es ajustada de les formes primeres que dites havem, axí com de bonificativitat magnificativitat durificativitat possificativitat e les altres, qui componen una forma universal sots la qual estàn, axí com parts estans dejós la substancia delles ajustada; e aquesta es la forma del tronc general. La materia primera es ajustada de moltes materies, axí com de bonificabilitat magnificabilitat durificabilitat possificabilitat e les altres, car totes ensems son dispostes a esser una universal materia, axí com moltes parts dispostes a un tot; e aquesta es la primera materia¹ del tronc general. E per lo bonificar magnificar durificar possificar e los altres actus, la universal forma e la universal materia son conjunctes e reten ensems un cors, *chaos*² appellat, en qui estàn tots los corses³ particulars disposts a esser individuats e a esser⁴ de la essencia del cors universal, axí com lo pebre e lall e la poma qui son dels .iiij. elements, e lo clau de ferre.

3. Que aquest tronc sia cors, cascuna de ses rayls ho significa segons sa disposició, e provas en esta manera, considerant bonea esser un punt e granea altre, e enaxí de totes les rayls que dites havem. On, ajustada bonea a granea e granea a duració e duració a poder, se segueix linya; e ajustada duració a bonea e poder a granea, se segueix superficies qui es amplea.⁵ E car cascún punt es redón per ço car es ple de sos concrets essencials, axí com bonea qui es plena de son bonificatiu e de son bonificable e bonificar, segueixse pregón, com sia ço quels punts sien tots mesclats los uns en los autres per ço que lur quantitat sia continua en lo⁶ mesclament, axí com bonea qui no pot esser gran sens granea ni pot durar sens duració ni pot esser poderosa sens poder, ni granea duració ni poder no poden esser bons sens bonea: son doncs los punts

1. B, materia primera.—2. A,B, caos (*usual*).—4. A, cossos (*passim*).—4. B, e asser (*passim*).—5. A, superficies en amplea.—6. B, en lo lur.

mesclats los uns¹ en los altres en continua participació. Havem doncs provat lonc ample e pregon, don resulta cors de necessitat; e aquest cors es redón e esfèric² per ço car es de parts redones, segons que dit havem, e es son loc en la concavitat de la esfera de la luna, lo qual es plen dell per ço que natura no sostenga buyt; car sil sostenia, serien les coses³ naturals impossibles.

4. Aquest tronc e chaos⁴ es invisible per raó de la confusió en que es, car les sues parts son continues e estan les unes en les altres, e visibilitat no es mas de parts discretes, axí com laer qui participa ab los ulls⁵ per contactu, e per ço los ulls nol poden veer. E encara, que en lo tronc les sues parts son enformades, axí com quantitat e qualitat els seus altres accidents sustentats sobre confusió; per que ells cové⁶ esser confuses, e en la confusió substancial e accidental son sembrades les parts dispostes a esser formades en los individuats dejús estants actualment a lurs especies, axí com home qui ha cors individuat, e leó atretal, e en cascú dells ha discreta quantitat e determinada⁷ qualitat e les altres. E per açò los corses individuats elementats han poros, ço son forats on estan los pels en los animals e les fulles en les plantes, e per aquells entra e ix lo chaos, axí com claredat qui passa per vidre o aygua per forats; e daquest chaos viuen e duren les coses elementades.⁸

5. Es lo tronc general de les sues rayls qui son causes primeres. On, axí com ell es delles, enaxí ha aptitut⁹ e natura com dell sien causes secundaries, axí com lo foc qui es dell e los altre elements, e enaxí com la planta el home e laucell el peix. On, enaxí com ell es de bonea e de granea e de les altres sues parts, enaxí les causes secundaries qui son d ell, cové que sien dell sots¹⁰ raó de bo-

1. B, los vns mesclats.—2. A, e es petit; B, espit.—3. B, los cosses.—4. A, es caos; B, de caos.—5. B, uuls. 6. B, couenen.—7. A, terminada.—8. A, elementals.—9. B, habitut.—10. B, de sots.

nea granea e les altres, axí com la planta qui es bona e gran, e es de la bonea e granea del tronc; e per açò es una bonea daltra e una granea daltra, e enaxí de les altres parts naturals.

6. Es lo tronc general passat en terç nombre, ¹ axí com de la farina e de laygua en qui lo pa passa en terç nombre en ço que no es aygua ne farina, jatsí ço que sia daygua e de farina; e açò meteix de la planta qui no es los elements, jatsí ço que sia dells. On, enaxí com lo tronc passa en terç nombre en tant que no es granea ne bonea ne les altres parts primeres don es ajustat, ² enaxí los troncs específics estants en potencia en lo tronc general, passen en altra especia e en altre nombre com lagent natural toca ³ lo tronc general per via de generació, axí com la potencia vegetativa qui vegeta lo pa en carn transmutant la sua materia sots altra especia.

7. Es lo tronc general substancia per les parts substancials de les quals es, axí com de bonea substancial e de granea e de les altres, e es subjacent als accidents de ses parts. On, axí com es feta una substancia de substancials parts, enaxí es fet en ell accident de molts accidents, axí com de la quantitat de bonea e de granea e les altres, don es feta una quantitat general e composta de simples quantitats e passada en terç nombre, de la qual passen quantitats específiques en altre nombre estant dejús les especies, axí com quantitat de poma o de cavall o dome; e aquest passament se fa per los agents naturals per via de generació. Es doncs lo tronc universal ajustat de parts substancials e accidentals.

1. A, entre nombre e nombre (corretgit de mà posterior): B, manca el mot *passat*; P, consistit in 3.º numero.—2. A, donchs ajustats.—3. A, co que.

III

De les branques del Arbre elemental

ES branques del Arbre elemental son los quatre elements simples, e son quatre per ço que capien en ells differencia concordança e contrarietat; car si eren tres o menys, noy cabrien, e si eren .v. elements, sería lo cinqué superfluu;¹ car abasta a differencia que sia en concordança e en contrarietat, axí com differencia qui es enfre lo foc e laer, e està en concordança de calor en ço quel foc e laer son de complicitat calda, e abasta que sia en contrarietat daygua e de foc en quant lo foc es calt e laygua freda. De la terra, atretal, se cové que estia en concordança de secor, la qual es enfre la terra el foc, e que estia en contrarietat de la terra e del aer per sec e per humit qui son contraris: açò esser no poria sils elements no eren quatre. Açò meteix se cové a concordança del foc e del aer quis cové a concordar² en calor, e del aer e de laygua quis cové a concordar en humidat, e de laygua e de la terra quis cové en concordar en fredor; e açò meteix de contrarietat a la qual se cové contrarietat subjecta a complecció calda e freda, e de³ complecció humida e seca, axí com en lo pebre en qui son totes aquestes compleccions e abasta a esser subject de les differencies e concordances e contrarietats que dites havem. E encara, per ço car los elements son quatre e no menys ni més,⁴ son disposts a esser figurats en los elementats en figura quadrangular circular e triangular, les quals

1. A, superflu.—2. B, en concordar.—3. A, de: P, et similiter.—

4. B, mes ni m enys.

tres figures son necessaries a esser en los elementats assituades.¹

2. Quadrangular figura es en quant es dels quatre elements, es fa linya dretha del foc al aer per concordança de calor, e del aer a laygua per concordança dumiditat, e de laygua a la terra per concordança de fredor, e de la terra al foc per concordança de secor; e daquestes quatre linyes e concordances se segueix en los elementats quadrangle natural per lo qual² son esteses³ e amples.

3. Circular figura es en quant los uns elements entren en los altres, axí com lo foc qui entra en laer donant li sa calor, la qual calor no lexa son propri subject qui es lo foc; e açò⁴ meteix del aer qui entra en laygua donantli sa humiditat, e açò meteix es de laygua qui entra en la terra donantli sa fredor, e es de la terra qui entra en lo foc donantli sa secor; e per açò es rotunditat⁵ en los elementats, axí com en la poma o en lo cap del home.

4. La figura triangular es de la linya qui ix del foc al aer e del foc a la terra e de la terra al aer; e aquests triangles son composts de .ij. linyes concordants e de una contraria. E açò meteix es del triangle qui es del aer el foc⁶ e laygua, e del triangle qui es de laygua e del aer e de la terra, e del triangle qui es de la terra e de laygua e del foc; e enaxí son .iiij. triangles qui complexen lo quadrangle, e lo quadrangle compleix lo cercle. E per açò es necessari que sien quatre elements, e no plus ne menys, per ço que sia ple e no buyt en les coses elementades.⁷

5. Per ço que diferencia pusca esser dun element e daltre, e concordança e contrarietat atretal, cové que sien certes e propries qualitats e apropiades,⁸ per les quals los quatre elements sien distincts concordants e contraris; e encara, diffinits,⁹ axí com calor qui es propia calitat del foc

1. B, en los elements assituats.—2. B, quadranguls naturals per los quals.—3. A, estees.—4. A, e axi.—5. B, e asso es retunditat.—6. A, del foch.—7. B, elementals.—8. A, propries e certes qualitats.—9. A, ffinitis.

e humilitat del aer e fredor de laygua e secor de la terra; e car lo foc els altres elements son dun meteix tronc general, lo qual dit havem, e duna metexa bonea e granea per raó de la differencia qui es lur començament, es una branca lo foc e altra laer per raó de la distinció qui es enfre calor e humilitat; e una metexa bonea es una en lo foc per calor e altra en laer per humilitat, e enaxí de laygua e la terra. E en aquest pas apar la differencia qui es enfre un element e altre per proprias qualitats,¹ e la diffinició quis pot fer dells, axí com lo foc qui es aquella substancia qui propiament es calt, e laer qui es aquella substancia qui propiament e per sí meteix es humit, e en axí de laygua e de la terra qui poden esser diffinits per lurs proprias qualitats; e es significat com de un son moltes coses, axí com duna bonea general moltes bonees especials, e dun tronc moltes branques. E daquesta significació son significades les moltituts de les especies sembrades en les branques e distinctes² per proprias qualitats.

5. Cascún daquests elements ha son propi loc segons que li es mills dispost, axí com lo foc quel seu loc es la sua esfera³ contigua ab la esfera de la luna, el loc del aer es la esfera contigua ab la esfera del foc, el loc de laygua es la esfera contigua ab la esfera del aer, el loc de la terra es la esfera contigua ab la esfera de laygua en la superficies en que som.⁴ E per raó daquests locs differents per alt e per baix, e continent e contingut, son los elements differents e han diverses operacions.

6. Ço per que la esfera del foc es més a ensús que totes les altres, es car lo foc ha més de virtut en sí en quant es ab plus de forma e menys de materia, que los altres elements; e car es pus leuger e ha més de moviment, pertany li la pus alta esfera, per ço quel moviment se puxa mills complir e pus tost. E açò meteix se segueix de la esfera

1. A, propriis calitats (*passim*).—2. B, branques distinctes.—3. A,B, esfera, spera (*usual*).—4. A,B, son (*passim*).

del aer, qui cové més esser a ensús que la esfera de laygua per ço com no conté tanta de materia com laygua e car es leuger e laygua es fexuga. E la raó per que la esfera de laygua cové esser sobre la esfera de la terra, es car ha menys de materia que la terra e no es tan greu com la terra; e encara, que les coses elementades, axí com plantes e besties qui¹ no poríen esser sustentades en laygua ne laygua no poría esser sustentada en sí sens la terra.

7. Per aquestes quatre branques que dites havem, son totes les branques dels arbres naturals, axí com les branques del pomer, e les cames del leó, e les cames els braces del home, e les cames e les ales de la grua, e les espines de la esquena del peix.² E per los quatre elements simples son significades les extensitats e les produccions de les coses elementades, axí com les branques del pomer qui son esteses en per lonc, e axí de les cames e dels braces del home; e encara, influencia e augmentació³ significada per elles, e les altres condicions a elles pertanyents, axí com mutació de nombre: car axí com lo foc passa en terç nombre en quant es una branca simpla del tronc general, e açò per propietat especial, enaxí passen en terç nombre les branques elementades de potencia en actu per los agents naturals.

1. P, manca aquest relatiu.—2. A,B, peys (*passim en aquesta forma i altres similars*).—3. B, acmentacio.

IV

Dels rams del Arbre elemental

 OS rams del Arbre elemental son quatre, ço es saber, quatre masses qui son membres generals les quals son sensibles e compostes dels elements simples, axí com lo foc que veem en la flama e en lo carbó, e qui està en la pedra e en lo ferre; la segona massa es laer en que respiram e en que estam, e que sentim¹ en odor e en vent qui es aer mogut; la terça massa es laygua de la mar dels flums de les fonts de la pluja² e del ros, la qual sentim ab fredor e ab color³ e ab sabor e ab vista; la quatrena⁴ massa es la terra en que estam, e qui es en les pedres e en los metalls qui son terres dessecades e congelades. Cascuna daquestes masses es composta dels quatre elements simples, e delles diriven les substancies individuades dejús estants a les especies, axí com cors dome darbre e les altres.

2. Aquestes quatre masses apellam quatre rams del Arbre elemental general, e apellamlos rams per ço car han les condicions que a ram se covenen, les quals son segons la disposició⁵ de les rayls que dites havem, axí com en bonea en qui⁶ bonificatiu bonificable e bonificar son rams, esguardantse los uns als altres per ço que sia⁷ lo bonificat, estants los uns en los altres. En semblant manera, doncs, son les masses rams en ço que en ells ha la un element acció en laltre, per ço que sia elementat⁸ qui es bo

1. B, e sentim.—2. B, e de les fonts e de la pluia.—3. A,B, calor.—4. B, quarta.—5. B, que a rams se couenen. Segons les quals la disposicio...—6. B, en que ha.—7. A, que sia bo.—8. A, lo elementat.

e produït¹ de les causes simples, axí com lo foc qui es ignificatiu en quant es simple, els altres elements son ignificables en les masses e en los² elementats qui son de les especies; e açòs converteix, axí com laer qui es aerificatiu, els altres elements qui son aerificables en los elementats. On, enaxí com dels rams de la planta diriven les fulles flors e fruyt,³ enaxí de les quatre masses diriven tots los individuats elementats.

3. En aquestes .iiij. masses e rams son los elements mortificats e remisses, mortificants los uns los altres, axí com lo foc qui mortifica laer ab calor per ço que no influesca sa humilitat⁴ a laygua qui es son contrari; encara, quel mortifica⁵ ab la sua secor que reeb de la terra qui es son contrari; e açò en tant⁶ que laer nos pot defendre del foc.⁷ E açòs converteix, que laer mortifica lo foc en quant sajuda ab laygua contra la calor e ab sa humilitat contra la secor, e axí de la terra e de laygua. On,⁸ enaxí com en lo pomer es la materia pus digesta en los rams que en les branques e en les branques que en lo tronc, enaxí en les quatre masses es la materia pus digesta e pus disposta que en los elements simples; e per açò comparam les quatre masses a rams, sens les quals dels elements simples null individuat elementat nos pogra seguir, car la simplicitat de cascún element no ho pogra sostenir.⁹

4. En aquests rams generals son habituats e disposats tots los rams dels arbres naturals e especials, e en ells passa un nombre en altre, axí com una materia qui passa duna especia en altra per generació e corrupció. Emperò los elements simples tota hora romanen en lur esser en quant simples, car si perdien en lurs rams lur esser, no haurien enclinació a generació ne a composició de les coses ele-

1. B, produc.—2. B, e los.—3. B, e fruyts.—4. A, influesca sa humilitat.—5. A, mortiffique.—6. A, en quant.—7. B, al foch.—8. B, manca aquest mot.—9. A, per la simplicitat de cascun element no u pogre sostenir.

mentades, com sia ço que tot ens natural esquivia no esser e haja appetit a son esser complit. E encara, que la bonea e la granea e les altres¹ rayls del arbre general² no porien participar ab los elementats³ si los ents simples se perdien en los composts, e enaxí com los elements simples perdrien lur propri nom⁴ en los composts, enaxí les rayls se perdrien en l'Arbre general, lo qual perdiment es impossible. Son doncs los elements simples en los elements composts essencialment e actual,⁵ enaxí com en lo diner en qui romanen l'argent el coure, e en lanap del vi amerat, lo vi e laygua, e en l'ome l'ànima e lo cors,⁶ e en la substancia la forma e la materia, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

5. Los⁷ simples elements devallen e pujen de lurs esferes los uns als altres per ço que sien los elementats, qui son les fins per que ells son e los centres, axí com moltes linyes qui san a un punt. E per açò cové que tots los elements sien los uns en los altres; car sil foc simple estava en la sua esfera e no devallava sajús, seria ociós en ço que nos seguiria dell elementat, e açò la fi⁸ ne la bontat n'ls altres començaments primers no porien sofferre segons cors natural; nil foc qui es dejús⁹ no seria de la sua essencia e hauria parts compostes e no simples, e enaxí nos poria sostener en sa essencia e defallerien¹⁰ en ell duració granea bontat e poder, e encara, instinct e appetit¹¹ natural a pujar a ensús, car no y poria pujar ni aquell desús avallar, per raó de lesfera de laygua qui seria en lo mig, que seria cors simple e solitiu¹² qui no lexaria passar per sí son contrari; e encara, que lo foc desús no poria participar ab la terra dejús ni pendre della secor, e seria sec per sí e calt, don se seguiria desordenament e no seria mesclament

A, manca aquest mot.—2. P, *elementalis generalis*.—3. B, *elemens*.—4. B, nombre; P, *numerus*.—5. P, *et accidentaliter*.—6. A, en laygua.... en lo cors.—7. B, E los.—8. A, ço es la fi.—9. B, *saïos (passim)*.—10. B, defalliria.—11. B, manca e *appetit*.—12. P, *et solidum*.

dells, lo qual han per ço car los uns elements donen lurs qualitats als altres per ço que pusquen entrar en composició e en ells pusca esser continua quantitat per lo tronc e les rayls e les branques del Arbre elemental. Son doncs los elements axí mesclats los uns en los altres, com son les rayls del arbre les unes en les altres, axí com bonea qui es mesclada ab granea e granea ab bonea en quant se donen lurs semblances, e les semblances no lexen lurs propis subjects e romanen les esferes assituades segons que dit havem; e cascuna es centre de son propi element, axí com lesfera del foc qui es centre del foc, mas lo foc per ço que seguesca la fi per ço que es, devalla dejús¹ per ço que pusca engenrar los elementats de calda complecció; e la terra puja al foc per ço que pusca a ell donar sa secor e que pusca reebre benefici^{*} e influencia en lesfera del foc de la luna e de les altres planetes; e com es sus, ha appetit que sia sa jús, axí com lo mercader quis parteix de sa terra e va guanyar² en longues terres, e com es en elles ha desig com fos tornat a sa casa ab multiplicament de sos diners. E enaxí conservas lo moviment dels elements per lo quadrangle cercle e triangle que dit havem, lo qual conservament no poria esser sils elements no passaven per totes les extremitats del tronc elemental.

1. A, deuallat deius.

* A, Manca un full; trellat del m.s. B.

2. B, gasanyar.

V

De les fulles del Arbre elemental

ER les fulles entenem los accidents naturals: car en axí com les fulles se giren al vent de qual que part vinga, enaxí los accidents se giren e san a les condicions de les substancies naturals; e enaxí com les fulles son per conservar les flors els fruyts contra gran calor e contra gran fredor e encara contra gran vent, en axí los accidents son per conservar les substancies en que son sustentats, axí com calor qui conserva escalfar ab quantitat descalfable, e per l'escalfar se conserva lo foc en la fi per que es en la sua bonea granea e poder e instinct e appetit natural; e encara, enaxí com les fulles son per ornar l'arbre, enaxí los accidents san a la substancia per ço que dells¹ sia ornada e embellida.

2. Per que per totes aquestes coses e per moltes daltres, comparam les fulles als accidents de les substancies, los quals accidents son generals en l'Arbre elemental qui es general als altres arbres naturals dell dirivats, axí com la quantitat del foc simple qui es general a totes les quantitats elementades qui sien de la sua especia. Los generals accidents son quantitat qualitat relació acció passió hàbit e situs e temps² e loc. Son encara daltres accidents, axí com color sabor escalfar e calor³ els altres, qui poden esser en lurs genres damunt dits. On, primerament direm de quantitat e encercarem don es lo seu neximent e començament ni com es estesa per l'Arbre elemental, e après parlarem dels altres accidents.

1. B, d ell.—2. B, tempus.—3. B, calor sabor escalfar e color.

1. *De quantitat*

Es bonea per ço que sia bo, e es granea per ço que sia gran; e car aquestes raons e causes primeres per differència son differents en tant que la una no es l'altra, ans son diverses essències, per açò cové que sien quantes e que hagen quantitat, car si quantitat no havien convendria que fossen infinides e ques convertissen en un nombre meteix, enaxí com en Deu bonea e granea qui son raons infinides e estàn en un meteix nombre, en tant que la una es l'altra; e açò en les creatures esser no pot. E car bonea e granea qui son raons creades, no porien esser sens quantitat, doncs es quantitat per ço que elles sien; e per açò es quantitat accident, car no es creat per ço que ella sia, mas que sia altre.

¶ E aquesta quantitat es sustentada en aquella creatura qui es creada per ço que ella sia, axí com bonea qui es creada per ço que ella sia e granea atretal. Aquesta quantitat ix de la part substancial continuament e discreta: continuament, axí com quantitat de bonea qui es continua en sa essència metexa e en sos concrets, los quals son bonificant bonificable bonificar, e es continua, car cascun dells es la un en laltre e son duna metexa essència qui es bontat. E la quantitat discreta neix en quant es diferencia entre una essència e altra, enaxí com entre bonea e granea; car bonea dona sa semblança a granea en quant la fa bona, e granea a bonea en quant la fa gran. Neix la quantitat discreta damdós los començaments en quant la un no es laltre; e es subjacent a quantitat continua en quant los començaments se mesclen abdosos, don se segueix lo compost que 'passa en terç nombre, axí com lo vi amerat en lanap.

¶ ²Segons aquesta continua quantitat e discreta quis

1. B, e que. — 2. B, aquest calderó va a la mitat del palagrafi anterior. ¶ «E la quantitat discreta...»

pren en les causes¹ primeres, ço es a saber, en les rayls del Arbre elemental, sestén quantitat² en lo tronc en les branques e en totes les sues parts, e sots una especia en lo tronc e sots altra en les branques e sots altra en los rams, e enaxí de les altres parts del arbre, axí com un meiteix ferre qui es sots una figura en clavell e sots altra en martell e sots altra en coltell. Per que la quantitat continua es indivisibla segons sa especia, e es tota hora continua, axí com ferre qui es indivisible segons sa especia, car estant sots figura de coltell o de clavell, tota hora es ferre; mas en quant les figures son diverses, es divisible en discretes quantitats. En semblant manera es de quantitat en l'Arbre elemental e en los arbres naturals dell derivats.

2. De qualitat

CASCUNA de les rayls es qual per qualitat, axí com bonea per bonificament e granea per magnificament e duració per durament, e enaxí de les altres; e per açò qualitat es raó qui conserva lo propri nombre de les coses, axí com lo foc qui es calent per sa propria qualitat, ço es a saber, per sa propria calor qui nos cové a alcún altre element sino a ell,³ e per açò romàn simple ab sa propria qualitat; e quant es sec per secor qui es propria qualitat de la terra, està compost ab los altres elements ab los quals està en nombre confús.⁴ On, per ço quel foc pusca esser simple e compost, li covenen⁵ dues qualitats, la una propria e l'altra apropiada: propria, ço es per sa propria calor; apropiada, ço es per la secor que reeb de la terra. E car qualitat sestén en propri e en apropiat,⁶ significa en dues maneres ens esser qual;⁷ la una es com lo significa simplement e segons sa propria qualitat, axí com hom demana:

1. B, coses.—2. B, cantitat (*passim*).—3. B, a algu altra aliment sino ab ell.—4. B, confus.—5. B, couen.—6. B, apropiat.—7. B, en .ij. maneres qual.

Qui es aquell qui es per sí mateix calt? e hom respòn: Lo foc; car negún ens no es per sí mateix calt, sino lo foc. Encara, com hom demana: Qui es aquell qui es per sí mateix bo? e hom respòn: Aquell' qui per sí mateix ha propria bontat. La segona manera es com es determenat lens per qualitat apropiada; e aquest es determenat en altre e per altre, axí com qui diu: Qui es calt per lo foc? e hom respòn e diu que laer. Emperò es una manera de determenació¹ més confusa en qui entren moltes qualitats, axí com la terra e laygua qui poden esser escalfades per lo foc; e aquestes venen e diriven en lo tronc confús de les sues rayls, axí com bonea qui bonifica granea poder e les altres.

¶ L'offici de qualitat es en l'Arbre elemental com hi sien moltes qualitats en potencia, e al seu offici ajuden les rayls del arbre, car bona cosa es que un ens no sia laltre per ço que pusca esser diferencia enfre un ens e altre, e encara, concordança fi e les altres rayls. E per açò pot estar lo foc simple actualment en los elementats; e està simple en sí mateix per sa propria qualitat, e està compost en los altres elements per raó de lurs apropiades qualitats;³ e per açò en los elementats nos perden los nombres de les coses simples e primeres, e poden esser de les coses secundaries e compostes, les quals no porien esser compostes si'l nombre de les coses simples si perdía. E a aquelles⁴ qualitats qui son en potencia en l'Arbre elemental e en ell sembrades, son subjacents especies per ço que cascuna especie estia en potencia en son nombre propi; e per açò cové que les formes qui estan en potencia, sien aportades en actu per lurs propries qualitats e agents naturals,⁵ axí com forma de leó, per leó e leona, e enaxí de les altres.

1. P, *illud ens*.—2. B, de *termenacio*.—3. B, per raó de lurs propries qualitats: P, *ratione appropriatarum qualitatum*.—4. P, *in illis*.—5. B, per lurs propis quals (?) e agents (*usual*) naturals.

3. De relació¹

RELACIÓ es en dues maneres: la primera manera es dual e l'altra ternal, e aquestes diriven de la rayl del arbre; per que estàn primeres relacions, axí com en bontat en qui es bonificatiu e bonificable qui san² relativament, car si es la un, cové que laltre sia; e aquesta relació es dual en quant es de dos termes.

¶ Relació ternal es axí com en bonea en qui son bonificatiu bonificable bonificar, qui son relats³ la un al altre per lagent natural qui aporta en actu les formes qui estàn en potencia; e per açò la relació dual està primerament en potencia en les especies, e la relació ternal ix en actu en los individus de les especies en lo mig de la especie e del individuat, adoncs com se fa la obra de generació e producció, e com es feta, romàn la relació en lindividuat e product e en lagent natural, axí com si es⁴ pare cové que sia fill; e com romàn per lo pacient atretal,⁵ axí com si es fill cové que sia pare, e enaxí de les altres coses.

¶ Segons la relació⁶ que dita havem e que deriva de les causes primeres, se fan les obres dels agents naturals, e la disposició delles passa de les rayls en lo tronc e del tronc en les branques e de les branques en los rams, e en axí successivament tro al fruyt; e per açò està relació estesa per tot l'arbre, e es la disposició en les especies per ço que sien disposats los individus a esser aportats en actu, segons que relació està dejús als instints e appetits naturals, axí com lappetit del començament qui sà a la fi ab qui se esguarda relativament; car si es començament cové que sia fi, e si es fi cové que sia començament. E daquests dos esguardaments ix lo mijà damdós sens lo qual la relació esser no poria; car si no era mijà, lo començament e

1. relacio (*passim*).—2. B, qui son.—3. P, *se babent relative*.—4. B, scies.—5. B, per lo pascient atertal.—6. P, *Secundam relationem*.

la fi serien una cosa metexa en nombre, e seria destrovida en l'arbre successió e generació en les coses naturals. Està doncs relació en l'Arbre elemental¹ actualment sustentada en començament mijà e fi, e aquesta es la primera relació estesa per tot l'arbre don ixen e diriven les relacions secundaries sustentades en los individus de les especies e elementats començats e successivament engenrats, axí com leó o poma, e en lo leó product e engenrat està relació particular sembrada, e està en començament mijà e fi per ço quel leó pusca engendrar altre leó.

4. *De acció e passió*

Acció e passió son los primers accidents e ixen de les causes primeres, axí com acció qui ix de bonea en quant granea es bonificada per bontat, e la passió neix en granea en quant es bonificable; e la acció qui es accident es semblança² de la bonificativitat qui es essencial e substancial part de la bontat, e la passió qui es accident es semblança de la bonificabilitat³ qui es part substancial e essencial de bontat. E per açò ix la acció accidental de la acció substancial, e neix la passió⁴ accidental en la passió substancial; e segons que acció e passió qui son accidents, diriven de les coses primeres, estàn en lo tronc e en les branques e les parts del arbre en potencia, e son aportades en actu per los agents naturals, enaxí que la acció substancial produu la acció accidental de la passió substancial en passiva qualitat. E per açò les substancies mouen los accidents a les perfeccions de les substancies.

5. *De hàbitus*

Los hàbits primers son de les coses primeres, axí com hàbit de bontat qui es de la semblança de granea en quant granea ha en hàbit a magnificar bonea, e bonea ha en hà-

1. B, manca aquest mot. — 2. B, e semblansa. — 3. B, bonificatiuitat. — 4. B, la acció.

bit a bonificar granea; e aquests hàbits esteses per tot l'arbre, son los primers hàbits naturals en los quals estàn en potencia los hàbits secundaris dels quals son vestits los individuats elementats. E per açò les especies sembrades en l'arbre, son primers hàbits don son vestides les rayls del arbre e totes les sues parts; els agents naturals dels primers hàbits, per manera de generació, vesten los individuats elementats, axí com lo leó qui engendra altre leó de ço que pren del arbre elemental, convertent en la sua especie ço quen pren; e ço quen pren, habituat segons sa especie, posa en potencia com daquell hàbit que dona al leó que engendra pusca esser vestit altre leó, e enaxí sucesivament, un hàbit sots altre e un daltre, es conservada la especie del leó, enaxí com molts particulars qui son conservats en lurs universals e una part en altra e tot en ses parts.

¶ Daquests hàbits naturals ixen hàbits artificials qui son semblances dels naturals, axí com hàbit de virtut guanyada² qui es semblança del hàbit qui es de virtut natural, axí com la semblança de virtut natural qui es estesa en justícia prudència fortitudo temprança e en los altres hàbits virtuoses qui daquests devallen, axí com castetat paciència humilitat e los altres. Son encara altres hàbits artificials, axí com hàbit de gramàtica e lògica e los altres, e hàbit de mantell e gonella e los altres.

6. *De situs*

EN les causes primeres està situs general començament al situs de les causes secundaries, axí com en bonea en qui son assituats bonificatiu bonificable bonificar qui son de la sua essència, e bonea està assituada en ells. Es altra manera de situs qui es confús, axí com bonea qui es assituada en granea en quant es gran per granea, e granea qui es

1. B, al arbre.—2. B, guanyaada.

assituada en bonea en quant es bona per bonea. E aquests son los situs secundaris ¹ qui son accidentals e semblances dels primers; e per açò son assituats los simples en sí meteixs e en altres, axí com bonea qui es assituada en sí metexa e en granea, segons que dit havem. E per açò situs ² es en dues maneres per tot l'Arbre elemental; per ques segueix que totes les parts son assituades en lur tot, axí com totes les rayls en lo tronc de l'arbre, e lo tot en ses parts, axí com lo tronc en ses rayls. E açò meteix de una part en altra, axí com bonea qui es assituada en granea, e granea en bontat; e per açò son les unes coses continents e les altres contengudes.

¶ Es un altre situs qui es de coses assituades en discreta quantitat, axí com los osses en carn e lo vi en lam-polla e l'ome en jaent o en estant en cambra, e enaxí de les altres coses, segons drecera o obliquitat o circularitat ³ de les coses individuades.

7. De temps

TEMPS es ens indivisible en quant sí meteix; mas es divisible en altre per raó del moviment de les coses qui son mogudes en ell per moviment de potencia en actu, o de un loc en altre, o en creximent per generació, o en minvament per corrupció, o en alteració de una en altra. On, enaxí com lo ferre es tota hora un en quant sa especia, jatsíaçó que sia departit en moltes figures, ço es a saber, en figura de coltell despasa o de martell, enaxí temps es un tota hora en sí meteix, jatsíaçó que sia divisit en temps present ⁴ e futur per raó dels seus subjects substancials e accidentals dejús estants a moviments; e per açò son moments hores dies e anys, figures e semblances de temps, e aparen en los moviments de les coses.

¶ Lo primer començament en qui temps es divisible,

1. B, los abits secundaries.—2. B, situ (*passim*).—3. B, circularitatz.
—4. P, *preteritum*.

està en les rayls del arbre en quant es semblança moguda de una rayl en altra, en ço que cascuna rayl dona a altra sa semblança. E daquest primer moviment e començament ixen los secundaris començaments e moviments de potencia en actu en los individuats elementats, los quals aparen en les figures de temps, les quals dites havem; mas la sua forma es simpla e no pot esser vista ni sentida, com sia ço que no pusch esser vista ni sentida alcuna forma indivisible.

¶ En aquest temps estàn les rayls del arbre e totes ses parts, enaxí com estàn en veritat e en loc e en poder, sens los quals esser no porien; e temps cové estar en començament e mijà e fi, sens los quals no poria esser sustentat en moviment. E entenem provar en l'Arbre eviternal, com temps està sens successió e sens fi.

8. De loc

Es loc considerat en dues maneres: la primera es segons la essencia de ço que loc es; e la segona es de ço que loc es en altre. La primera es axí com loc qui es aquella cosa per la qual poden esser moltes coses conlogades en sí e en altre: car enaxí com coses moltes poden esser acolorades per color e escalfades per calor e bones per bontat, enaxí poden esser conlogades per loc. E aquest loc universal a coses conlogades, està primerament en les rayls del arbre e elles estàn en ell, axí com ell qui està en bontat en quant es bo, e bontat està en loc, car sens loc esser no poria.

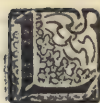
¶ La segona manera es axí com loc qui es divisit en altre, axí com en bontat en qui bonificatiu bonificable bonificar son conlogats, e bontat en ells e bonificatiu en bonificable e bonificable en bonificatiu; e encara, enaxí com bontat qui es conlogada en granea en quant es vestida de sa semblança, e granea atretal en bonea.

¶ E daquesta segona manera de loc ixen les sues semblances en les coses individuades elementades, les quals

semblances son continent e contengut qui son semblances visibles, axí com lo vi en la ampolla en qui aparen continent e contengut, e qui son aportats de potencia en actu dels locs confuses e primers qui son en l'arbre, axí com lo tronc qui es conlogat¹ en ses parts, e les branques en lo tronc, e los rams en les branques. E per açò son les especies conlogades en l'arbre actualment, en les quals son collogats potencialment los individus elementables per la materia² universal, e habitual per la forma general, e son aportats en actu en les semblances del loc dejús estants en discretes quantitats, axí com lom³ conlogat en la cambra e la cambra en laer, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E aquestes semblances de loc son simples; mas la essencia de loc es invisible e nos pot sentir, per ço com loc es indivisible.

VI

De les flors del Arbre elemental

ES flors del arbre comparam als estruments naturals; e açò fem per ço com la flor es pus prop al fruyt, que les fulles ni rams ni branques ni rayls, enaxí lestrument es pus prop al obrat. E apellam aquest estrument lostrar qui es del obrant e lostrable, axí com en l'escriure en qui es pus prop la ploma a la letra que la mà, e la mà que lo braç; e car de veser se segueix vist, son los ulls estrument a veser,⁴ e es veser obra aportada en lestrument qui son los ulls, el fruyt es lo vist.

2. Aquest estrument natural general es lo centre al qual san les rayls del arbre en lostrar; e açò meteix del

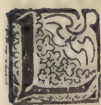
1. B, colcoat.—2. B, manera.—3. P, sicut lumen.—4. B, manca a veser.

tronc branques rams e fulles. E es general als altres estruments dell dirivats e particulats, estants dejús los individus de les especies, axí com les flors en l'Arbre vegetal, e ls ulls e la lengua ¹ en lo sensual, e en axí de les altres semblants a aquestes flors. E lestrument general e invisible nos pot sentir, e les sues semblances e parts aparexen en los instruments individuats e aportats de potencia en actu, e en los quals se fa la obra don se sigueix lo fruyt en l'Arbre vegetal; e es lo fruyt ² de la essencia de les flors, en axí quel fruyt es de la essencia del estrument en l'Arbre sensual, e lestrument del Arbre vegetal son los ulls qui son vegetats, e lo fruyt qui es ³ sensat, es del estrument qui es sensar, lo qual es flor pus prop a ell estant, que la flor del Arbre vegetal. Deim, emperò, quel sensitiu e l sensible son estruments al sensat, la un per manera dacció, laltre per manera de passió, axí com lom e la fembra qui son estruments a fer fill, e aquests son estruments en los rams; mas l'engenrar es estrument en la flor per ço com es pus prop al engenrat, segons que dit havem, lo qual engenrat es de la essencia del engenrar; e es l'engenrar product de la essencia e de lespecia del pare e de la mare, e per açò l'engenrat e sensat es individuat, e passa en altre nombre e en altra essencia e romàn ab lo pare e ab la mare en una especia.

1. B, leuga.—2. B, fruit (*passim*).—3. B, so es.

VII

Del fruyt del Arbre elemental

O fruyt del Arbre elemental es lo elementat, axí com la pera e laur e la poma el peix e laucell e la bestia el cors del home. Totes estes coses son elementades e individuades, e apellamles fruyt per ço com bonea granea poder e virtut han en elles major repòs e fi, que en lo tronç ni en les branques rams fulles e flors. E en açò es conservada lespecia, en quant es en potencia en ella altre poma, e açò meteix de les altres coses que dites havem.

2. Es encara lelementat fruyt per ço car en ell son les primeres intencions de les causes primeres; car en ço que bonea dona sa semblança a granea, e granea a bonea, en lo fruyt ha més de bé ajustat que en les altres parts del arbre. Posen bonea e granea sí metexes en la primera intenció en lo fruyt, e romanen en la segona intenció en les flors¹ fulles rams branques e rayls; e açò meteix fan duració poder els instincts e appetits naturals. E per açò estàn los fruyts en les cimes del arbre, e ha en ells pus de sabor e de utilitat que en les altres parts del arbre.

3. Lo fruyt del Arbre elemental general es invisible e no pot esser sentit; mas quels seus particulats e individuats son sentits e son visibles, axí com la poma e laur den Martí, el seu auctor el corp el cavall el peix.²

De les .C. formes³

DIT bavem del Arbre elemental e de les sues parts; e car volem encercar les primeres causes e formes qui en ell

1. P, ponentibus se per primam intencionem in fructu et per secundam intencionem remanentibus in floribus.—2. B, e cos de cauall e pex.—

3. P, manca aquesta rúbrica.

son sembrades, elegim de aquelles alcunes, ço es a saber, .C., les quals volem encercar per ço que delles hajam connexença e que per elles puscam conèixer les altres qui son moltes, e que per elles los altres Arbres mills puscam conèixer. E primerament entenem a parlar de unitat e en après de pluralitat, e enaxí de les altres succesivament.

1. *De unitat*

UNITAT es estesa en l'Arbre elemental en quant es una e es de moltes unitats, axí com de una bonea general, e encara de una granea general, e enaxí de les altres. On, per raó de la sua unitat e de les unitats de que es, son sembrades en ell moltes unitats de coses, axí com unitat de planta, unitat de cavall, e enaxí de les altres.

2. *De pluralitat*

EN l'Arbre elemental es sembrada pluralitat de coses, e açò es per ço car es de moltes coses; e encara, car cascuna daquelles coses vé a ell ab pluralitat, axí com bonea qui vé a ell ab bonificant bonificable bonificar, e granea ab magnificant magnificable magnificar, e enaxí de les altres. On, enaxí com del Arbre elemental se pot seguir e diriva una pera una poma un aucell e les altres unitats per raó de la sua unitat, enaxí poden esser dirivades dell moltes peres e moltes pomes e molts aucells, per raó * de la sua pluralitat. E per açò està en ell pluralitat causa a moltes coses, axí com la sua unitat qui està causa a altra unitat.

3. *De simplicitat*

SIMPLICITAT es de les causes primeres en l'Arbre elemental, axí com de la simplicitat de bonea de granea e les altres, e de la simplicitat del foc del aer e dels autres elements. E açò meteix dels seus simples accidents, axí com

* Reprèn el m.s. A.

de la simple quantitat de bontat e de granea, del foc e de sa calor, e los altres en qui simplicitat es sustentada per tot l'arbre, en quant l'arbre es de simples primeres causes generals. On, enaxí com bontat es raó a bon que fassa bén, e granea a gran que fassa gran, enaxí simplicitat² qui es especia general, es raó a moltes simplicitats della dirivades e individuades per los agents naturals.

4. De composició

COMPOSICIÓ es en l'Arbre elemental especia apta don sien dirivades e productes moltes composicions; e açò es per raó car l'arbre es de moltes coses³ compost. On, enaxí com lo natural mijà naturalment sab a les sues extremitats, ço es saber, al seu començament e a la sua fi, enaxí l'Arbre elemental cové que sapia a la sua composició, a la qual no sabria si en ell composició no era causa⁴ primera a moltes composicions en los individuats elementats.

5. De forma

LARBRE elemental es enformat per forma general, segons que en lo seu tronc havem dit; e per açò cové que sapia a forma, estant general començament la sua forma a moltes formes en ella sembrades per ço que los seus individuats elementats sien per ella enformats, e que sien de la sua essencia per ço que lur informació sia ab major granea de bontat de duració de poder començament e fi. Cové doncs que la forma de la cabra e de làguila⁵ e del pomer e les altres, sien en ella sembrades e productes per los agents naturals.

6. De materia

LARBRE elemental es de materia general, segons que en lo seu tronc havem dit; de la qual materia covenen esser

1. A, e en cant.—2. A, la simplicitat.—3. A, causes (*passim*).—4. B, cosa (*passim*).—5. A, la anguila.

moltes materies particulars en ella sembrades e en ses especies sustentades¹ ab ajuda de qualitat, e per los agents naturals aduytes en actu en la cabra e en la àguila e en los altres individuats. E açò cové esser enaxí per raó de granea de bontat de duració de poder e dels majors appetits naturals.

7. *De gènere*²

SUBSTANCIA es gendre don son moltes especies: l'Arbre elemental es substancia, car ajustat es de moltes parts substancials. Aquesta substancia cové que sia gendre realment, e car es de real e general bontat e de real e general granea e les altres, e es compost, per açò cové que sia primera substancia a moltes substancies especials, axí com lo tronc qui es part substancial e general qui sà a moltes parts generals e substancials, ço es saber, a branques e a rams. Es doncs³ gendre ens real en l'Arbre elemental; e si no era ens real e substancial, e que fos entencional tan solament segons quel lògic lo consira, serien perduts los generals començaments en l'Arbre elemental, enaxí que no serien ents reals les causes primeres, e en lur perdiment se perdria l'Arbre elemental qui no poria esser ens real; e en lo seu perdiment neguna causa secundaria no seria de primera, e serien tots los individus cascún de sí meteix e no daltre, la qual cosa es impossible. Es doncs gendre general⁴ ens en lo qual les especies naturals son sustentades.

8. *De especie*

EN l'Arbre elemental son sembrades les especies sots les quals estàn los individuats elementats; e car en ell son sembrades realment, no tan solament son ents considerats, ans son ents reals; car si no eren ents reals, bonea no seria causa⁵ primera a bo com faés bé e quel faés daltre cosa e

1. B, e en especies sustentades.—2. B, substancia.—3. A, donques.
—4. P, reale,—5. B, bonea seria cosa.

no della, ne granea a gran e quel faés¹ d'altra cosa e no della: sería doncs bé de no bonea e gran de no granea e individuū de no especia, e açò es impossíbol que bé no sia de bonea, e gran² de granea; e enaxí com açò es impossíbol en especia de bontat e de granea, enaxí es impossíbol que individuū sia de no especia. Cové doncs³ que especia sia ens real, de la qual sia individuū qui es ens real.

9. De intensitat

EN l'Arbre elemental⁴ es intensitat sembrada, qui es general començament a moltes intensitats dejús estants als individuats de les especies, axí com intensa color de rosa o de neu, o intensa sabor de vi; e aquestes intensitats accidentals son de una intensitat general dirivada de les primeres causes, axí com de intensa bontat e intensa granea e les altres. Aquestes intensitats son substancials per ço que hagen més dentitat⁵ e que delles puxen dirivar les intensitats accidentals qui son lurs semblances.

10. De extensitat

EXTENSITAT es general començament del qual devallen moltes extensitats;⁶ e aquesta general extensitat es realment en l'arbre, e son los seus començaments del exteniment que bontat fa en granea⁷ duració poder e los altres, e que ells fan en bonea. E aquesta extensitat es estesa per tot l'arbre, e della es la extensitat confusa qui apar en color confusa, e atretal en sabor e en los altres objectes dels senys⁸ del Arbre sensual.

1. A, e quel fes (*passim*) d'altra causa en no (*corretgit*) della ne (*corretgit*) granea a gran e aquell fes...—2. B, ni gran.—3. B, e en axí com asso es impossíbol que indiuiduū sia de no especia couc doncs...—4. A, general.—5. B, dentitta.—6. A, del qual deuallen [exten]sitats [en los indiuiduats deius stans].—7. A, del extensitat que bontat fa e granea.—8. A, obiects dell sens; B, subiects del sens; P, *obiectis sensuum*.

11. *De abstractu*¹

EN l'Arbre elemental son abstracts causes reals generals, axí com bonea granea e les altres; e daquestes son les abstraccions secundaries, axí com la bonea del tronc de les branques rams fulles flors e fruyts, e encara, la bonea del pomer e del leó e les altres. E aquestes son² abstraccions naturals e reals, de les quals lo lògic pren lurs semblances en quant consira en abstractu les causes primeres e aquelles posa en sa consideració, per ço que ab les semblances haja conexença de les causes veres e reals.

12. *De concret*

EN l'Arbre elemental son concrets primers qui son generals causes als concrets secundaris, axí com en bonea, bonificatiu bonificable bonificar, qui son les sues parts essencials,³ e en granea atretal, en qui son essencials concrets magnificatiu magnificable magnificar. E de aquests se segueix lo concret qui es bo e gran,⁴ axí com lo tronc del arbre qui es bo e gran, e les sues branques atretal, rams fulles flors e fruyt qui son concrets bons e grans. E en aquests son habituats los concrets individuats, axí com la pera qui es bona e gran, e la poma atretal, e los altres.

13. *De generació*

GENERACIÓ es general començament en l'Arbre elemental; e es lo seu començament en lo multiplicament qui es fet de bonea⁵ granea e de les altres causes primeres, en quant sajusten a esser un compost qui sia en terç nombre, lo qual es lo tronc segons que dit havem. En aquest tronc estàn en potencia les generacions dels troncs particulars, e estàn en les sues branques les generacions de les bran-

1. B, abstractes (*usual*).—2. B, del pomer del leó que son.—3. B, essencials subconcretes.—4. B, qui es bo qui es gran.—5. A, qui es de bonea.

ques particulars; e açò meteix dels rams e fulles e flors e fruyt; ¹ e com la generació universal es tocada ab los agents naturals, passa la generació en les generacions particulars aportades de potencia en actu.

14. De corrupció

Es corrupció general, naturalment sustentada en l'Arbre elemental don devallen les especials corrupcions; e aquesta corrupció general està per contrarietat general qui es un dels començaments primers, segons que dit havem en la rayl del arbre. No emperò que l'arbre per ella sia corruptible, car nulla causa en quant es general, es ² corruptible segons cors natural, ni encara engendrable; car si les causes generals eren engendrables ³ e corruptibles, no serien causes primeres e serien ans que fossen, e açò es impossíbol. ⁴ Mas car les causes secundaries son de les primeres, e contrarietat es general per raó della, son les coses corruptibles, com sia ço que lo seu offici e natura sia inclinar coses qui son, a no esser, enaxí com lo ferrer qui vol fer de la espaa ⁵ coltell, qui aporta en privació la figura de la espaa per ço que del ferre pusca fer figura de coltell; car en un temps meteix no poria bastar aquell ferre a figura de espaa e de coltell. En semblant manera contrarietat corrup una forma per ço que concordança de causes primeres pusquen engenrar altra forma, axí com la vegetativa qui corrup forma de pa per ço que pusca engenrar forma de carn.

15. De privació

EN l'Arbre elemental es privació començament general, e aquesta privació es general a moltes privacions particulars; car si en l'Arbre elemental no era real privació, seria en ell ligada contrarietat e poria una materia bastar a

1. A, e flors e fulles e fruyts: B, fulles flors e fruyt.—2. B, no es.—3. A, engendrades.—4. B, impossibil.—5. B, espasa (*passim*).

moltes figures, axí com un ferre meteix dejús estant a forma despaa, que aquell ferre meteix porfa estar sots forma de coltell en aquell temps meteix en qui està sots forma de espaa; e encara, en les coses naturals en qui no sería corrupció¹ ni mort ni alteració ni moviment de potencia en actu; e açò es impossíbol. Es doncs privació ens real e primer; mas car sà a no esser, la ymaginació no pot ymaginar nulla entitat² real en ella, mas que l'enteniment la consira en entenció simplement.

16. *De ple*

PLE es començament general e real en l'arbre³ sembrat, e ell dirivat dels plens qui son primers, axí com del ple de bontat qui es de bonificatiu bonificable bonificar, dels quals bonea es complida essencialment; e encara, del ple que ha de granea que la umple en quant la fa esser gran, e de duració que la umple⁴ en quant la fa durar; e daquests compliments es l'arbre ple, e no sosté⁵ buydament realment. Es ple per cercle quadrangle e triangle qui son figures generals e plenes de punts e de linyes, segons que dit havem; e daquest ple general devallen los plens particulars elementats, axí com la pera qui es plena, e la poma atretal, e la cambra qui es plena daer, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

17. *De buyt*

BUYT es considerat en dues maneres: segons la una es ens real, e segons l'altra, entencional e no real. Real, axí com lo començament el mijà qui san a la fi per que son e no poden haver aquella fi, axí com laygua en lo pebre qui ha appetit natural com pusca senyorejar en lo pebre e en lo foc, e axí com lo foc qui ha appetit natural en lo pebre com ne pusca despullar e privar tota la essencia de lay-

1. P, *Et adhuc in entibus naturalibus non esset corruptio*.—2. B, quantitat.—3. B, general real e en l'arbre.—4. B, comple.—5. A, no s soste.

gua per ço que ab laer e ab la terra major concordança pusca haver, e que son contrari no li do negún treball. Es buyt entencional aquell que l'enteniment consira, en quant consira la bota esser buyda daygua o de vi o d'altra cosa corporal vesible, e axí encara com consira que l'ome es buyt de perfeta etat là doncs com està en etat imperfecta, e es buyt de castetat com està en luxuria, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

18. *De grossea*

GROSSEA es de causes primeres, e es causa primera a moltes grossees; e comença en les parts on materia ha major entitat, ¹ axí com en laygua e en la terra on materia ha més de quantitat que en lo foc e laer; e per açò la materia de laygua e de la terra es pus espessa e pus plena e pus dura, que la materia del foc e del aer, car per raó ² de laygua se restreny, ³ e per raó de la terra se desseca. Emperò per raó del aer e de laygua es una altra grossea qui es major en extensitat, que la grossea de laygua e de la terra, e açò es per ço com laer es pus extensible ⁴ que la terra. E per açò los homens fleumàtics son pus grossers ⁵ quels malencòlics, e les parts del malencòlic, ⁶ comparades ab les parts del fleumàtic, son pus greus que les parts del fleumàtic, e encara pus durables. On, com açò sia enaxí, es significat e provat que en l'Arbre elemental es grossea general don diriven moltes grossees particulars.

19. *De primea*

PRIMEA es començament general, e en l'Arbre elemental sustentada e sembrada; e es de minoritat, enaxí com grossea qui es de majoritat. Es, encara, per raó de calt e de sec: per lo calt consuma la fredor, per lo sec la humiditat; e car la fredor no pot restrènyer les parts qui en ella en-

1. A, extensitat.—2. A, raon (*passim*).—3. B, se estreyn.—4. B, intencitat... intencible.—5. A, grossers.—6. B, dels malencolichs.

tren,¹ car lo foc obre los seus porus per ço que la buyde de la sua calor e consume en ella la² humiditat que pren del aer, contra la qual es la secor de la terra, e per açò son les coses qui son de complecció calda e seca pus primes que aquelles qui son de complecció freda e humida.

20. De leugeria

LEUGERIA es general començament a moltes leugerías particulars; e està general per raó de les esferes del foc e del aer qui han appetit en lurs esferes a devallar en les esferes sajús de laygua e de la terra, e devallen ab leugeria per ço com son leugers, e pugen ab leugeria a lurs esferes. E daquest pujament e avallament general, son les leugerías particulars, les quals estàn en los individus de les especies.

21. De ponderositat

PONDEROSITAT es general a moltes particulars ponderositats, e es per raó dels appetits naturals que han laygua e la terra a lurs centres, axí com laygua e la terra qui son en la esfera del foc, qui han appetit a esser sajús e venen sajús ab la gravitat que han, car ab aquella se mouen a enjús; e com pugen a ensús no pugen ab gravitat, car pujar e gravitat son contraris, mas pugen per violencia e per constrenyiment dels corses³ celestials qui ab lo foc e ab laer, qui son conjuncts ab laygua e la terra, les atraen e estiren⁴ tro a lesfera del foc per ço que en ella prenen laygua⁵ e la terra lo benefici de les planetes, e que⁶ ab ell devallen sajús. E per raó daquesta gravitat general que dita havem, han enclinació los fruyts qui son en l'arbre, axí com la poma qui es en lo pomer, com devall sajús en la superficies de la terra; e açò meteix de la pluja, de la neu e del ros, pus que han pres benefici de les causes desús.

1. B, qui entren en ella.—2. A, en la.—3. A, de les cosses.—4. B, manca e estiren.—5. B, laer.—6. A, plantes que.

22. *De totalitat*

EN l'Arbre elemental ha totalitat qui es general a moltes especials totalitats, axí com la sua bonea qui es general a totes les bonees individuades elementades, axí com la bonea del ferre qui es general a la bonea de la espaa del coltell e del clavell, e açò meteix de la granea e les altres. E per açò la totalitat del arbre posa sa semblança en lo fruyt del pomer, car en la poma està en potencia totes les semblances del Arbre elemental, ço es saber, semblances de rayls tronc branques fulles flors e fruyts. En aquesta totalitat del Arbre elemental son axí sembrades totes les especies qui san a lurs individus, com son sembrades en la poma totes les semblances del Arbre elemental, e per açò son productes moltes pomes duna; e açò meteix se segueix en lo peix e en laucell e en lome e en lo leó.

23. *De part¹*

EN l'Arbre elemental està parts generals a altres parts, axí com la sua part de bontat qui es general a altra part de tot, axí com a la part de la poma qui es bona, e a la part del peix qui es bona,² e a la part del cavall qui es bona, e enaxí de les altres. E per açò totes les parts del Arbre elemental son generals parts a les parts de les individuades substancies³ naturals, e per aytal natura son moltes parts sembrades en una part; e en los individuats son les unes parts en les altres, axí com en lo pebre en qui es lo foc en calor e la calor⁴ en lo foc, el foc en laer en quant entra en ell ab sa calor, e laer es en lo foc en quant es vestit de sa calor e de la sua secor. On, segons ço que dit havem de totalitat e de partialitat, es significat com en los individuats està naturas e propietats com les unes parts sien en les altres, e tot en ses parts e les parts

1. B, parts: P, *partibus*.—2. A, manca aqueix membre.—3. B, individuades substancials substancies.—4. B, e sa calor.

en lur tot; e açò per les natures e propietats qui estàn en l'Arbre elemental.

24. *De interioritat*

EN l'Arbre elemental està interioritat general e natural don devallen les interioritats naturals e especials, e son en los arbres qui d'ell diriven. E aquesta interioritat general es significada en los seus rams, ¹axí com bonificar qui es dedins lo bonificant el bonificable; e daquest bonificar qui es dedins en l'Arbre elemental, ha natura e propietat lo bonificar qui es en la poma com sia dedins lo bonificatiu el bonificable de la poma. E en aquest pas son significades les propietats per les quals les coses contingudes estàn dintre les continens, axí com la sement qui està dins la poma, e l'ome dins la cambra, e los individus dins lurs especies, ²e totes les coses elementades dins l'Arbre elemental.

25. *De exterioritat*

EN l'Arbre elemental està exterioritat general de qui devallen especials exterioritats; e es la exterioritat del arbre, general per differencia qui fa les sues parts differents, axí com bonea qui es different a granea, el tronc a ses branques e una branca ³daltra, e axí de les altres parts del arbre. E per açò son moltes coses differents en especies, axí com granea qui es fora de especia de bonea; e per açò en los elementats son les unes coses fora les altres, axí com la poma qui es defora ⁴les fulles, e defora la especia de la rosa e del cavall; el continent qui es de fora el contingut, axí com l'ampolla qui es defora lo vi. On, totes aquestes exterioritats particulars son possibles en les coses naturals per raó de la exterioritat general ⁵que dita havem.

1. P, *in suis radicibus*.—2. B, lur especia.—3. B, bonea.—4. B, fora de les altres. Axi com la poma es defora.—5. A, natural.

26. *De estació*

EN l'Arbre elemental es estació universal don devallen les estacions particulars naturals, axí com l'arbre qui està ço que es en son meteix nombre; e açò meteix de ses parts, axí com la sua bonea e la sua granea e les altres, qui no lexen lur nombre, car duració conserva lur propri esser. E daquesta estació universal devallen les estacions dels individus elementats, axí com la poma qui està en son meteix nombre, el cavall den Martí, e en Martí atretal; e encara, la estació de la pedra qui està en un loc en quant nos mou, el clauell en la post, els ulls en la cara, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

27. *De moviment*

EN l'Arbre elemental està moviment qui es una de ses parts; e es general a tots los moviments dels individuats elementats, e es son començament en la rayl del arbre, segons que dit havem e encara volem dir, ço es a saber, que¹ en la bontat del arbre, ha bonificar mogut de bonificatiu de bonificable en bonificar granea duració e les altres, e com de totes les rayls sia lo tronc bonificat magnificat e los altres; e açò meteix del moviment del tronc en les branques, e enaxí per los rams flors fulles e fruyts. Emperò aquest moviment general nos mou en l'Arbre elemental dun loc en altre, nis mou per manera d'alteració ni de creximent, car si ho fia no seria en tot l'arbre; mas que es part general disposta don pusquen esser los moviments dels individuats elementats moguts de potencia en actu per generació, o de esser en privació per corrupció, o de una qualitat en altra, axí com laygua² en calor, e un home mogut quis mou dun loc en altre, e qui en les sues junctures ha enaxí natural potencia de moviment per lo moviment

1. B, manca que.—2. P, *frigiditas*.

general, com ha cors per lo cors general e quantitat per la quantitat general. E açò meteix se segueix del moviment qui està en especia d'alteració, axí com lo vi qui es alterat en vinagre; e açò meteix de creximent, axí com l'ome qui es mogut de poca quantitat a gran.

28. *De durea*

DUREA es una part general qui està en l'Arbre elemental don devallen totes les durees dels individuats elementats; e aquesta durea general es del foc e de la terra, e de laygua e de la terra. Es del foc e de la terra per ço com lo foc escalfa la terra e la terra desseca lo foc, e per ço homiditat no ha sa virtut en aquell loc; e açò apar en la teula qui es dura per ço car lo foc la ha dessecada, e encara en la pedra qui es pols dessecada, congelada per laygua qui la restreny, la qual pedra es dura per laygua e la terra¹ qui mortifiquen en ella la calor e la humiditat. E açò meteix es de la durea dels osses e del pinyol del préssec, e en axí de les altres coses elementades qui son dures per la durea general que dita havem, qui es font don ixen les durees² particulars.

29. *De mollea*

MOLLEA es en l'Arbre elemental, de la qual son les molles qui son en los elementats individuats. E es en l'Arbre elemental, del foc e del aer, e del aer e de laygua;³ car lo foc escalfa laer dissolvent una part d'altra, e escalfa laygua mortificant la congelació qui es en los individuats per restrenyiment; e la humiditat sestén per laygua e la terra,⁴ mortificant laer la secor de la terra ab ajuda del foc qui la terra escalfa e qui destroeix la concordança de laygua e de la terra. E per açò son foses e molls⁵ los metalls per

1. B, e per la terra.—2. B. durea... durees (*sense articles*).—3. B, del foc e del aer e de layga.—4. B, e per la terra.—5. A, feyts molls (*corretgit de mà posterior*).

calt e per humit; e encara, los homens sanguinis e fleumàtics, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes, qui son molles per la general mollea qui està en l'Arbre elemental.

30. *De longuea*

LONGUEA es en l'Arbre universal causa a les longuees dels arbres dell products; la qual longuea està en l'Arbre elemental per la extensitat natural de les sues branques, e encara per la 'extensitat de la sua bonificativitat e magnificativitat, e bonificabilitat e magnificabilitat,²e enaxí de les altres. E daquesta longuea general e real ixen e devallen les longuees dels individuats, axí com la longuea del datiller, e dels braces e de les cames de les besties, e enaxí de les altres coses. E aquesta longuea està per calt e per sec pus fortment que per calt ni per humit, ni per humit ni per fret,³ni per fret ni per sec; e açò es per ço car lo foc ha natura diffusiva e car reeb la secor de la terra qui ha natura vacuable e restrictiva per laygua. Longuea es més per calt e per sec que per les altres complexions;⁴e per ço son les plantes qui son de complexió⁵ calda e seca, longues e primes majorment, e han espines punyents.

31. *De amplea*

AMPLEA general està en l'Arbre elemental; e son sos començaments les participacions de les rayls, axí com de la participació de bonificatiu e magnificatiu don se segueix amplea, e açò meteix de la participació del bonificable el magnificable; e encara, de les branques. De aquesta amplea general son les amplees especials dirivades e della han benefici, axí com la amplea de la fulla de la figuera, de la cara del home e de la sua mà,⁶e axí de les altres coses. Aquesta amplea està més per calt que per humit; e açò es

1. B, per la sua.—2. A, de la sua bonificatiuitat e bonificabilitat magnificabilitat (*sic*).—3. B, mancs aquest membre.—4. B, complectons.—5. B, complectio (*usual*),—6. A, man.

per ço com lo foc es diffusívol, e laer ha natura umplitiva;¹ e per açò les plantes estenen en ample² lurs branques.

32. De pregonea

PREGONEA es³ en l'Arbre elemental causada dels seus rams, e encara de les seues rayls; e açó es significat en lo bonificar e en lo magnificar qui signifiquen profunditat en lo mijà⁴ en quant està en lo mig de les branques. Daquesta pregonea general devallen les pregonees especials, axí com la pregonea de la poma e dels osses, en la qual estàn los grans⁵ de la poma el mooll⁶ dels osses. E aquesta pregonea està més per fret e per sec, que per altre complexió, per ço car la terra es de forma esfèrica⁷ e laygua ha natura restrictiva.

33. De potencia

EN l'Arbre elemental està potencia en dues maneres. La una manera es en quant la sua aptitut⁸ dispòn com dell pusquen esser products endividuats de potencia en actu, axí com la poma qui està en ell en potencia primerament en ço que ell es primer al pomer, e està en potencia el pomer⁹ enans que sia aportada en actu; e aquesta segona potencia es de la primera, la qual primera es sembrada en l'Arbre elemental, e es axí¹⁰ part real dell, com son les altres seues parts. La segona manera de potencia es aquella qui es activa, axí com poder descalfar o de veer; e aquesta està en potencia en la primera, ço es en la bonificativitat de bontat e en la possificativitat de poder e les altres, e es aportada¹¹ en actu en la potencia dels elementats, la qual dita havem, axí com la potencia visiva¹² qui fo enans en potencia que en actu.

1. B, es diffusiúol el aer ha natura amplitiua.—2. B, amplea.—3. B, es cosa.—4. B, manca en lo mijà: P, *quod profunditas sit in medio*.—5. A, los osses grans.—6. A, moll: B, meoll.—7. B, esperita.—8. A, abtitut: B, habitut.—9. P, in pomerio.—10. A, en axí.—11. A, e aportada.—12. A, visibla.

34. *De object*

OBJECT es en dues maneres en les coses naturals: la una¹ es dedins e l'altra es defores. Aquella qui es dedins, es axí com bonificabilitat qui es de la essencia de bontat, e es object a la bonificativitat e es² de la essencia de bontat; la manera qui es defores,³ es axí com granea qui es bonificable e color qui es visible. L'object qui es dedins es general als objects defores moguts en los objects de dins, axí com lo pa qui es vegetable e es moguda la sua materia en la vegetabilitat qui es de la essencia del vegetant lo qual transmuta lo pa en carn. Aquesta objectació qui es dedins, està en l'Arbre elemental, axí com la bonificabilitat del Arbre elemental qui es object a la sua bonificativitat, la qual bonificabilitat es general object don diriven e devallen los objects⁴ dels individuats elementats,⁵ axí com en la planta plantificabilitat e en lo sensat sensibilitat;⁶ e per açò es una objectabilitat d'altra.

35. *De actu*

ACTU es doble: la un es aquell qui es aportat de potencia en actu, axí com lo raïm que hom menuga qui es en actu, lo qual fo en potencia; e es altre actu qui es obra de la potencia activa e es de la potencia passiva, axí com escalfar e veer e les altres. L'actu primer està en l'Arbre elemental una part real no aportada⁷ de potencia en actu, mas tan solament per creació;⁸ e per ell es en axí l'arbre actualment, com es bo per bontat e gran per granea. E aquest actu es general als actus dels individuats elementats qui venen de potencia en actu substancialment e actual,⁹ axí com lactu del pomer en qui es la poma en actu e la sua

1. B, la primera (*usual*).—2. P, *que est*.—3. B, qui es dita deffores.—4. B, objectats.—5. A, manca aquest mot.—6. B, plantificabilitat... sensibilitat.—7. B, esta en l'actu elemental i. a part real no aportat.—8. A, procuracio.—9. B, accidental: P, *accidentaliter*.

color, lo qual actu de pomer fo enans en potencia, que la poma en potencia en ell ne en actu.

36. *De prioritat*

PER prioritat es l'Arbre elemental primer al Arbre vegetal e sensual; e açò es per ço com prioritat es una de ses parts per la qual ell es arbre primer. E per ell san bontat¹ granea e les altres primeres natures a les prioritats secundaries qui son en l'Arbre vegetal e sensual; el subject daquesta prioritat es en quant bonea es primera a la bonea de granea, e granea es primera a la granea de bonea, e en quant les rayls son primeres al tronc el tronc a les branques e les branques als rams, e axí successivament tro al fruyt del pomer en lo qual posen lurs semblances sustentades en les potencies, en les quals està la poma en potencia, e ixen les semblances en actu adoncs com la poma es engendrada. Emperò les prioritats del Arbre elemental no estàn successives segons temps, enaxí que enans sien les rayls quel tronc nil tronc que les branques, mas que son primeres en quant lo tronc es delles, el tronc es primer a les branques en quant les branques son dell. Mas açò no es en los arbres particulars; car enans es la potencia en actu quel product della, axí com la poma qui fo en potencia ans que en actu.²

37. *De secunderioritat*³

EN l'Arbre elemental està secunderioritat una part natural, per raó de la qual⁴ les rayls san enans al tronc que a les branques, el tronc sà enans a les branques que als rams. Emperò segons manera de fi e compliment, enans san les rayls al fruyt que al tronc, el tronc a la fi⁵ que a les branques; e açò es per ço com la fi es pus nobla en lo fruyt que en lo tronc ne en les branques. E aquest orde

1. B, ha sa bontat.—2. B, qui fo ans en potencia que no en actu.—

3. A, Secundioritat.—4. B, per la qual.—5. P, *ad fructum*.

de secunderioritat qui es en l'Arbre elemental, es causa a les secunderioritats endividuades en los endividuats elementats, axí com en lo pomer en qui les rayls san enans al tronc que al fruyt per una manera, e al fruyt que al tronc per altra. E en açò son significades les secundaries intencions e primeres qui estàn en les coses elementades.

38. *De tercioritat*

EN l'Arbre elemental està tercioritat una part general a les tercioritats dels arbres individuats, en les quals passen los arbres en terç nombre per lo qual 'estàn los individus dejús lurs especies, axí com de la forma e de la materia de la poma don se segueix terç nombre qui es la poma composta de la forma e de la materia; e açò meteix dels elements composts qui passen en nombre de composició, ¹jatsíaçò que sien dels elements simples, e açò meteix dels accidents. E tota aquesta virtut e obra dels particulars, la qual han en terç nombre, devalla de la tercioritat desús qui es part del Arbre elemental, per la qual les sues rayls passen en nombre de tronc en quant lo tronc es delles, e en nombre de cors, e elles romanen en lur prioritat e simplicitat.

39. *De augmentació*

EN l'Arbre elemental està augmentació naturalment començament general als creximents qui estàn en los arbres particulars, enaxí que la augmentació general es especia dejús la qual estàn moltes augmentacions individuades, axí com laugmentació per la qual creix lo pomer e laucell e lome. E aquestes augmentacions deriven de la natura de la augmentació desús qui comença en les rayls del Arbre elemental, axí com bonea qui creix en quant pren sem-

1. B, per los quals. — 2. A, en [ters] nombre de composicion: P, in numerum 3.um per compositionem.

blanca de granea, de duració, de poder; car major es bonea per ço que ha per sí meteixa e que ha per granea e duració e poder e los altres, que per ço que ha per sí metexa simplement. Creix encara bonea en quant dona sa semblança a granea duració poder e los altres; e aquest creiximent es incorrumpable per ço com es simple part del Arbre elemental, enaxí com bonea granea e los altres, e es començament simple del Arbre elemental en quant es raó de creiximent a les sues parts.

40. *De consumació*¹

EN l'Arbre elemental està consumació propietat e natura per la qual les consumacions sajús estàn en los individus² elementats, axí com de consumació de la poma e del clau. No que la consumació desús sia raó al Arbre elemental que sia consumable, car part³ general e simple, segons cors natural, no es consumable; mas que consumació general es raó a les parts compostes especials, e consumació es raó a elles⁴ per contrarietat de fins, de minoritat e imperfecció.

41. *De disposició*

Es⁵ disposició general, qui es simple part del Arbre elemental en la qual son sembrades les disposicions naturals sajús, axí com la especia de la cabra e del leó qui son postes a esser ents⁶ reals, per raó de la disposició general sustentada en la rayl del arbre e en lo tronc e en les sues altres parts simples; car bona cosa es⁷ que especia sia ens real, e gran cosa es e major virtut e començament nestà en los⁸ seus individus. Daquesta disposició general devallen les disposicions sajús,⁹ axí com la materia del ferre¹⁰

1. B, *De consumptione*.—2. A, estan indiuiduats.—3. B, car neguna part.—4. A, es a ell raxon.—5. A, manca aquest mot.—6. A, B, ens (*usual*).—7. A, car bonea es cosa.—8. A, en lurs.—9. B, que son saius.—10. A, manca del ferre.

qui es disposta que della sia fet¹ clau, lo qual està en ella en potencia ab ajuda del agent artificial.² E en aquest pas es significada la differencia qui està entre disposició e potencia; car la materia es per sí metexa disposta com della sia fet clau, el clau no pot esser en potencia en la materia³ sens lo ferrer qui della lo traga en actu.

42. *De propietat*

EN l'Arbre elemental es propietat una de ses parts simples, la qual es raó als agents naturals com usen de lurs propietats, axí com al pebre a qui propria cosa es escalfar, e a riubarber atraer la còlera, e a la caramida atraer lo ferre,⁴ e a leó engenrar leó. E totes aquestes propietats devallen de la propietat general, enaxí com les bonitats sajús qui devallen de la bonitat desús, e es simple part del Arbre elemental; e per aquesta propietat general es propria cosa a bontat bonificar e a granea magnificar e al foc escalfar, e axí de les altres parts del arbre. Es emperò una altra manera de propietat qui es apropiada, axí com calor qui es apropiada al aer per lo foc, e axí com bonea qui es apropiada a granea per la bonea simple substancial; e per aquesta natura de propietat apropiada son apropiades les especies a esser sembrades e sustentades en l'Arbre elemental per raó de la fi de la qual es, e que bonea pusca esser en ell gran e complida, e granea en ell bona e complida, e axí⁵ de les altres. E en aquest pas es significada la realitat de les especies, ço es a saber, la especia de cavall dase e les altres.⁶ Daquesta propietat apropiada general devallen aquestes propietats apropiades qui estàn sajús en los individuats elementats, axí com a la somera a qui es propria cosa de concebre ase, mas per

1. B, sia feic.—2. A, lo qual esta en la inpotencia ab ajuda del artificial.—3. A, en la potencia e en la materia.—4. B, e a la caramida lo ferre tirar.—5. A, e es axí.—6. B, so es assaber specia de cauall dase e de les altres.

raó del cavall del qual conceb, es a ella apropiat en concebre mul, e al cavall es apropiat en la somera engenrar mul. E açò meteix se segueix en les plantes, axí com del pomer e del presseguer en ell empeltat, don ix 'poma préssec.

43. *De proporció*

PROPORCIÓ es una part simple del Arbre elemental, en lo qual estàn sembrades les natures de les proporcions sajús; e ella es de parts grans e poques, segons la disposició de les fulles del Arbre elemental, axí com en l'assituament de les parts del home en concordança de granea poquea, majoritat e menoritat, sotsjacents a proporcionades quantitats. Daquesta proporció devallen les bellees sajús e les plasents faysons de les coses plasents a veer, e l seu contrari de proporció apar en lo nan qui ha gros cap e poca estatura; e açò meteix en les besties qui no han los membres bé proporcionats.¹

44. *De condició*

EN l'Arbre elemental es condició una de ses parts simples per la qual les sues parts son condicionades, axí com bonea qui sots raó de condició dona a granea la sua semblança per ço que granea li do la sua; car si granea no li donava sa semblança, bonea no li daría la sua. E enaxí de les altres causes primeres, qui totes son enaxí condicionades per condició, com son bones per bonea; e per açò son condicionades sots tal condició, que sien causes primeres a les causes causades e que contenguen en sí reals especies. E daquestes condicions desús devallen les condicions naturals qui son enfre nos, axí com si un home ama altre, Jamat es condicionat que am aquell per qui es amat; e si hom menuga atempradament e viandes sanes, es en ell condicionada sanitat. E daquestes condicions naturals ixen

1. B, neys.—2. B, ben aproportionats.

condicions artificials qui son semblances de les naturals, de les quals usen los mercaders en comprar e en vendre, els cavallers en lurs batalles, e les persones comunes en lurs officis; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

45. De entenció

ENTENCIÓ es part simple del Arbre elemental, la qual entenció es natural en ell, axí com les rayls¹ del arbre qui han entenció en donar lurs semblances per ço que delles sia lo tronc, el tronc qui ha entenció de produir les branques per raó del fruyt; el foc qui ha² entenció descalfar laer per ço car ha appetit a granea e a donar e a fer ben, e ha appetit a destruir laygua per entenció que haja³ major concordança ab la terra en reebre la sua semblança e en obrar coses caldes e seques.⁴ Daquestes intencions desús diriven e devallen les intencions sajús sustentades en lurs individus elementats, axí com la intenció natural per la qual es lo ferre e laur en disposició de la materia e en potencia per lagent artificial, e que laport de potencia en actu. E daquestes intencions naturals prenen los homens semblances e exempli en haver intencions accidentals e artificials, axí com lome qui trau lo ferre de la pedra⁵ per intenció quen puxa fer destrai, rella⁶ o càvec, agulla o coltell, e fa cases per intenció dabitat, e nau per intenció de guasanyar, e axí de les altres coses semblants a aquestes. Es, emperó, una entenció qui es primera e altra qui es segona: la primera⁷ es per la fi el compliment, e laltra es en lo mig per lo qual passa lo començament a la fi. La intenció qui es per la fi es axí com habitat, e la intenció qui es en lo mijà es axí com la cambra, e axí com larbre qui es per lo fruyt, el fruyt qui es per home per ço que lome viva dell, e home qui es per conèxer Deu e amar loar

1. B, rails. — 2. A, qui axi ha. — 3. B, quey aia. — 4. B, manca e seques. — 5. A, terra (*corregit*). — 6. B, que puscha fer rella destrai. — 7. B, la qui es primera.

honrar e servir; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

46. De ordenació

ORDNACIÓ es forma qui està en l'Arbre elemental enaxí fixament, com fan les ' esteles no errants en lo firmament; e es enaxí raó en l'Arbre elemental com les sues parts sien ordenades, com es bonea raó a elles que sien bones e granea que sien grans. E en aquesta ordenació enaxí natural e general son habituaes les ordenacions sajús, axí com en lo pebre en qui los elements son gradats² ordenadament, e enaxí com en lo pomer, en qui ordenadament se fan³ les transmutacions de unes especies en altres, en qui enans son les branques quels rams, e les flors quel fruyt. E daquestes ordenacions naturals prenen los homens semblances en haver ordenades costumes en viure e en lurs capteniments.

47. De obra

EN l'Arbre elemental es obra forma natural e general a les obres sajús en los individuats elementats sustentades e per ells mogudes. On, enaxí sà l'Arbre elemental a obrar⁴ per sa obra qui es una de ses parts simples, com sà lo foc a escalfar e la potencia a son object; e per açò los individuats sajús san a obrar segons la natura de la obra desús qui es raó a lurs obres, axí com en lo pomer en quis fa obra de rayls en tronc e de tronc en branques, e enaxí de les altres. E daquesta obra natural prenen los homens exempli en haver obres artificials segons les arts⁵ mecàniques.

48. De influencia

INFLUENCIA està en l'Arbre elemental forma general a les influencies dels corses elementats, e aquesta influencia ge-

1. B, com les.—2. A, gardats.—3. B, com en lo pomer se fan: P, *sicut in pomerio in quo ordinaliter fiunt*.—4. B, manca a obrar.—5. A, obres.

neral es raó 'a les influencies de les rayls en les quals es sustentada, axí com bonea qui influeix sa semblança a granea duració poder e les altres, e granea duració e poder qui influexen lurs semblances a bonea; e encara, de la influencia del tronc a les branques e de una branca a altra, e enaxí dels rams fulles e flors e fruyts. Per que aquesta influencia general es causa a la influencia sajús, axí com en lo pomer en qui es influencia feta de un en altre naturalment, el gustar al qual es influída sabor, e al veer color, e al odorar odor; e enaxí de les altres coses naturals.

49. De refluencia

EN l'Arbre elemental lo bonificatiu influeix al bonificable sí meteix, el bonificable reflueix al bonificatiu sí meteix en quant es dispost que del bonificatiu produga lo bonificar lo qual ix de la influencia e refluencia² damdós. E daquesta refluencia qui es general en l'Arbre elemental, son les refluencies sajús, axí com en lo pebre en qui lo foc enflueix la calor al aer ab secor, e laer reflueix aquella calor al foc ab la secor la qual no apeteix reebre. E daquesta influencia e refluencia, e encara de les altres naturals,³ prenen los homens semblances, axí com cells qui no volen reebre alcunes coses que hom los dona, o que reten mal per mal o bé⁴ per bé, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E en aquest pas apar la resolució qui retorna a les primeres causes e natures en l'Arbre elemental; no emperò en lo nombre en que son, mas en ço de que son, com sia ço que aquell nombres perda en la corrupció.

50. De producció

PRODUCCIÓ es en l'Arbre elemental començament general, axí com bonea granea e les altres rayls del arbre en qui

1. P, *Et hec influentia est generalis ratio*.—2. B, De la refluencia e influencia. —3. A, manca e refluencia: P, *Ex hac refluentia et aliis influentiis et refluentiis naturalibus*.—4. B, e que reten... o fan be.

es producció don se segueix lo terç nombre, axí com en bonea bonificar product de bonificatiu e bonificable, e magnificar de magnificatiu e magnificable, e enaxí de les altres; per que daquestes produccions es product lo tronc en terç nombre, lo qual tronc prodúu¹ les sues branques, les quals prodúen los seus rams qui prodúen les flors los fruyts ab les fulles.² E daquestes produccions generals son productes les produccions del pomer e dels altres arbres vegetals, e encara dels arbres sensuals.³ E en aquest pas aparen les significacions com lArbre vegetal e sensual e ymaginal son products del elemental, segons la natura de la producció desús.

51. De neximent

Es neximent propietat e natura en lArbre elemental, del qual nexen e diriven les nativitats els neximents de les coses sajús: car enaxí com en bonea neix bonificar de bonificatiu e bonificable, enaxí sajús nexen los individuats de les causes primeres, axí com l'infant qui neix del pare e de la mare, per manera de generació, en especia dome, e enaxí com bonificar qui neix en especia de bontat; e açò meteix de veer qui neix de visitiu e de visible en especia de vista, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E en aquest pas es significada la manera com los particulars nexen en lurs universals, los quals covenen esser ents reals, car si no ho eren, no haurien en qui nasquessen.

52. De eximent

EN lArbre elemental ix bonificar de bonificatiu e bonificable, e neix en bontat; e per ço com granea magnifica bonea, ix en magnificar e en granea, e en lo magnificant⁴ e l magnificable qui son de la essencia de la granea; e açòs

1. B, lo qual produu.—2. P, et rami producunt folia et flores cum fructibus.—3. P, productiones pomerii indiuiduati et specificati et sic de arboribus vegetatis et sensatis.—4. B, magnificat; P, magnificatiuo.

converteix. Per que en aquest pas es significat com les unes parts ixen en les altres e de les altres, e com lo tronc ix de les rayls, e lurs obres en lo tronc; e açò meteix de les branques qui ixen del tronc, els rams qui ixen de les branques, e les fulles flors e fruyts' qui ixen dels rams. On, daquest eximent desús devallen los eximents sajús, axí com la poma qui ix del pomer e ix en especia de pomer, e per açò romanen a ella²* altra poma en potència; e enaxí de les altres coses naturals semblants a aquestes.

53. *De departiment*

EN l'Arbre elemental es departiment propietat e natura per la qual en los arbres sajús son les unes coses partides de les altres en quant les unes son de les altres. No emperò que en l'Arbre elemental sien unes parts departides daltres, com siaço que ell sia arbre confús³ e en ell cascuna part sia en altra; mas per raó de departiment qui es una de ses parts simples, son sajús unes parts departides de les altres, axí com la poma qui es del pomer e es departida del pomer com hom la cull o com cau en terra, e lenfant qui es departit de la sua mare e del seu pare,⁴ e sanitat del home malalt, e enaxí de les altres coses naturals.

54. *De inseparabilitat*

EN l'Arbre elemental es inseparabilitat forma general per raó de la qual les parts del arbre nos partexen dell ni ninguna lexa son nombre, axí com les branques qui nos partexen del tronc per raó de inseparabilitat natural, e les branques en los rams no lexen lur nombre. Per que en semblant manera es en les coses sajús inseparabilitat, axí com en lo pebre en qui la calor no lexa son propri subject

1. A, fruyts e flors.—2. roman en ella?: P, *in illo (pomo) remanet*.

* A, Manca un full: trellat del m.s. B.

3. B, albre confus (*passim*).—4. P, *qui est de matre sua diuisus*.

qui es lo foc simple, del qual nos pot departir per raó de la natura de la inseparabilitat desús qui es sa causa primera e a ella general, ço es a saber, a la inseparabilitat de la calor e del foc simple en lo pebre; e axí de les altres coses semblants a aquestes, enaxí com en home qui en un temps es gras e e en altre es magre, en qui nos departeix lo seu humit radical dell, jatsí ço que lumit nutrimental vaja e vinga. E en aquest pas es significat com los individus tota hora romanen en lur nombre, lo qual no perden per accidents qui van e venen, e lo qual es conservat per la inseparabilitat desús.

55. *De possibilitat*

POSSIBILITAT es una forma simple del Arbre elemental, e es una branca de poder: car enaxí com totes les parts del arbre son bones per raó de bontat, enaxí son possibles per raó de possibilitat. E daquesta possibilitat general son aquestes possibilitats sajús, axí com lo pebre qui pot esser, el cavall, el falcó; e enaxí com un pebre qui pot esser daltre, e un cavall daltre, e enaxí de les altres coses naturals. E en aquest pas es significat com l'Arbre vegetal¹ sensual e ymaginal poden esser del elemental, e com les especies poden esser ents reals; e tot açò per raó de la possibilitat desús vestida de possibilitat. E daquesta possibilitat general son les possibilitats sajús, axí com lo pebre es possible ab granea² de bontat duració e dels instincts³ e appetits naturals, sens que contrarietat no hi pot contradir, com sia ço que possibilitat sia major per moltes causes que per una.

56. *De impossibilitat*

IMPOSSIBILITAT es en l'Arbre elemental part simple per la qual es impossíbol que bontat no sia ço que es, e enaxí

¹ B, general.—² B, uestida de possitiuitat ab granea (*manca un troç*).

—³ P, *sicut piper cum magnitudine bonitatis durationis etc. instinctuum...*

de granea e les altres. E daquesta impossibilitat desús son aquestes impossibilitats sajús, axí com en lo pebre en lo qual es impossíbol que la fredor sia ab major virtut que la calor, com sia la calor en ell en quart grau e la fredor en primer. E encara, les contradiccions qui son sajús, son' per les impossibilitats desús, axí com esser home e no esser home, e esser bo e no esser bo, qui son contradiccions e coses impossíbols; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

57. De semblança

SEMBLANÇA es natura e propietat qui es raó en l'Arbre elemental on² se donen les unes a les altres lurs semblances, axí com bonea qui vest de sí metexa granea, e granea bonea; e per açò la granea qui es en bonea sustentada accidentalment, es semblança de la granea substancial; e açò meteix de la bonea qui es sustentada en granea. E en aquest pas pot hom conèixer les semblances sajús, axí com les especies quis semblen en lurs genres, enaxí com home e cavall quis semblen en animal; e aquesta semblança devalla desús, axí com la bonea de granea e la granea de bonea quis semblen en duració, e estàn cascuna³ en ella. Es una altra manera de semblança, enaxí com en bonea en qui bonificatiu bonificable bonificar, quis semblen en bonea, estàn cascún bo⁴dejús bonea qui es lur especia e essencia. E daquestes semblances son les semblances dels individus quis semblen en especia, axí com en Pere e en Ramón quis semblen en especia dome.

58. De dessemblança

EN l'Arbre elemental es dessemblança una de ses parts simples de la qual devallen les dessemblances sajús, axí

1. B, que son.—2. on les rayls(?): P, *per quam quedam radices*.—
3. B, cascun.—4. R, enaxí com en bonea bonificatiu bonificable e bonificar, quis semblen, estant cascun bo.

com la bonea del foc qui es dessemblant ¹ a la bonea de laygua, e la bonea del ram a la bonea de la fulla; per que sa-jús es dessemblant la bonea del home a la bonea del ase. E açò meteix de la figura de la poma qui es dessemblant a la figura de la rosa, e la figura del clau a la figura del martell.

59. *De natura*

NATURA es primer començament en l'Arbre elemental a les natures sajús, e per ella està enaxí naturades les rayls del arbre e totes les pues parts, com està bones per bonea e grans per granea. Per que aquestes parts sajús son naturades per la natura desús a elles general; e ella es ens real, car si no era ens real, les natures sajús no haurien ² mi-jà natural ne comú en quis poguessen concordar, les quals se concorden, axí com lo mascle e la fembra quis concorden en engenrar fill, e gustativitat e gustabilitat en gustar, e enaxí de les altres coses naturals.

60. *De corporalitat*

CORPORALITAT es forma simple per la qual bonea granea e les altres rayls del arbre, son causes corporals e han natura com delles se seguesca cors en lo tronc e en les branques rams flors e fruyts; e daquesta corporalitat desús son los corses sajús, axí com lo cors de la poma e del home. E car en la bonea desús ha bonificatiu bonificable bonificar, e en la granea magnificatiu magnificable magnificar, e enaxí de les altres rayls, es cascún cors sajús de parts corporals, ço es a saber, del lonc ample e pregón qui son de la sua essencia, e elles della. Aquestes tres dimensions ³ retenen axí cors en corporalitat, com fan en bonea bonificatiu bonificable bonificar. ⁴

1. B, desemblant, desemblansa (*usuals*).—2. B, auriem (*els derivats de haver usualment van sense h*).—3. B, dismençons.—4. P, sicut faciunt bonificativum bonificabile et bonificare bonum tenent in bonitate.

61. *De transmutació*

TRANSMUTACIÓ es una de les parts del Arbre elemental, per la qual son les transmutacions sajús, axí com la materia del pa qui per vegetació es transmutada en materia de carn, e la calor del foc en la calor del pebre. E en aquest pas pot hom conèixer com se fa transmutació sajús de una cosa metexa en moltes, axí com la materia del ferre en forma de espasa e la materia de la espasa en forma de coltell, e aquesta transmutació es de un meteix ferre; e enaxí de les altres coses. Aquestes transmutacions sajús no seríen sens la transmutació desús qui es de la bonea del tronc de la bonea de les branques e de la bonea dels rams.

62. *De lugor*

EN l'Arbre elemental es lugor una de ses parts; e aquesta es per diferencia qui declara les parts e neix en les branques, axí com lo foc e laer qui han lugor qui es color departida en lugor de foc e en diafanitat del aer qui es claror. E daquesta lugor devallen les lugors sajús sustentades en los individuats acolorats e vestits de lugor e claretat. E daquesta materia havem parlat pus longament en la *Taula general*.

63. *De ombra*

OMBRA es una de les parts del Arbre elemental, e es de confusió la qual apar en les ombres de laygua e de la terra, e està en laygua de blanca color e en la terra de negra. Emperò la ombra es majorment per la espessetat de la materia de laygua e de la terra qui empatxa la lugor e claror ab lo restrenyiment de laygua e ab la negror de la terra; e no tant ab la blancor de laygua clarificada per la participació del aer, com ab la negror de la terra qui a

1. B, abre (*passim*).

ella dona sa semblança. Per aquesta ombra desús son aquestes ombres sajús, axí com la ombra del pomer de la paret e del home e dels altres cors elementats.

64. De linya

LINYA es part simple en l'Arbre elemental, per la qual estàn en línies les parts simples del arbre, axí com lo bonificatiu qui es una linya e bonificable altra e magnificatiu altra e magnificable altra. E açò meteix en les branques,² car lo foc simple està sots una linya estesa en simplicitat, e la linya del aer en altra; e açò meteix de la aygua e de la terra. Per que aquestes línies desús son generals a aquestes sajús sustentades en l'Arbre vegetal e en lo sensual, axí com lo cors del pomer qui es de moltes línies, e del hom atretal.³

65. De punctalitat

PUNCTALITAT es una part simple en l'Arbre elemental, qui ix de moltes línies, axí com lo bonificar qui es un punt qui està en lo mig del bonificatiu el bonificable, enaxí com centre qui està en lo mig del cercle; e açò meteix de magnificar e los altres. E daquesta punctalitat desús devallen los punts sajús en los individuats elementats sustentats,⁴ los quals son los actus de les potencies, axí com gustar qui es de gustatiu e gustable centre; e car ix damdues qui son les sues línies, ab vegetar compòn linya. E en aquest pas pot hom conèixer com los punts ixen de les línies e com les línies son compostes dels punts, e com lo cors es actu de conjuncts punts e de línies.

66. De superfícies

EN l'Arbre elemental es superfícies una part simple ab la qual diferencia diversifica les parts del arbre en disposi-

1. P, est pars in arbore.—2. P, de branchis.—3. B, atertal.—4. P, no tradueix aquest mot.

ció com¹ cascuna sia disposta sajús en los elementats individuats a haver superfícies.² E haver superfícies comença en los concrets de la bonea qui es en l'Arbre elemental, e enaxí de los concrets de granea e los altres, en los quals està confusament per raó de la confusió del Arbre elemental, e car les unes parts son en les altres; emperó la superfície està en sa realitat en nombre e en natura, axí com l'argent en lo diner qui es dell e de coure. E daquesta superfície desús devallen les superfícies sajús, en les quals son los corses elementats termenats, de la qual son vestits, axí com la poma el clau e les altres coses semblants a aquestes, qui son corses contenguts de dins la superfície.

67. De figura

FIGURA es una part del Arbre elemental qui es general a les figures sajús, e es de cercle triangle e quadrangle: de cercle, axí com les semblances quis donen en les parts del arbre circularment; de triangle, axí com de bonificatiu bonificable bonificar; de quadrangle, axí com de les .iiij. branques del arbre. E daquelles figures desús devallen aquestes sajús, axí com en lo pebre en qui està figura circular, e en lo nas triangular, e en la palma del home quadrangular. E daquesta figura sajús son afigurades les obres artificials a semblança de les figures naturals, axí com figura de clau de coltell e de martell.

68. De drecera

EN l'Arbre elemental es drecera part simple general a les dreceres sajús, les quals son .vj. ço es a saber, altea baxea, davant e detràs, dextre e sinestre. E aquestes .vj. dreceres son en la disposició de la drecera desús confusa e natural,³ mas que l'agent natural trau les sues especies de potencia en actu en los elementats, axí com en lo cors del

1. B, cum (*passim*). — 2. B, manca a haver superfícies. — 3. P, confuse et generalis.

home qui ha les .vj. dreces que dites havem, segons sí meteix e no segons lo cors en lo qual es contengut, axí com ell estant en laer, lo qual aer es confús; per que en quant sí no ha les .vj. dreces, mas que lome les ha en ell, e per açò car lome se gira e puja dels locs baixs als locs alts, se muden les dreces. Encara, per la drece qui es desús, son sajús los uns corsos en drete linya e los altres en torta: en drete, axí com lo datiler; en torta, axí com la figuera. E aquesta drece e torcea¹ son per raó de les especies qui estàn dejús a figura, les quals dites havem, ço es a saber, cercle triangle e quadrangle.

69. *De masculinitat*

EN l'Arbre elemental es masculinitat part general a les masculinitats sajús, axí com la masculinitat del datiler e del home; e aquestes devallen de la masculinitat desús² qui està per la bonificativitat magnificativitat e les altres. E en aquest pas pot hom conèixer per qual natura los mascles son pus forts e pus nobles que les femelles, e per que a home se cové esser persona comuna e fembra nos cové a esser comuna en judici.

70. *De feminitat*

FEMINITAT es simple part en l'Arbre elemental, e es del bonificable magnificable e de les altres parts passives; e daquesta feminitat devallen aquestes feminitats sajús, axí com la feminitat del datiler e de la fembra e de la gallina e dels altres individuats femelles. E car son de passió, son pus digestibles e consumables quels masculins individuats, axí com la gallina qui es pus digestible quel gall, e en la especia del porro en qui el porro femella es pus digestible quel masculí; e açò meteix en la³ especia del codony e de les altres.

1. B, tortesa — 2. B, e aquestes devallen desus.

71. *De membrositat*

EN l'Arbre elemental es membrositat una de ses formes simples e naturals, la qual als seus rams comparada havem, axí com les .iiij. masses sues que dites havem, les quals son los majors .iiij. membres naturals; de la qual membrositat devallen sajús los membres naturals elementats, axí com en lo pomer los rams, e en home les frexures el cap els braços e les cames, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

72. *De estrumentalitat*

ESTRUMENTALITAT es aquella forma en l'Arbre elemental don devallen aquests estruments sajús qui son en les coses naturals; e aquesta estrumentalitat està en l'Arbre elemental majorment en les flors, car ab la flor se fa lo fruyt. Per açò en lo pomer ha flors qui son estruments a les pomes, e en l'ome ha ulls qui son estruments a veer, e ha lengua ' qui es estrument a parlar, e ha mans qui son estruments a obrar e peus qui son estruments a anar. E daquests estruments naturals prenen los homens semblances en los estruments artificials, axí com la simfonía qui es estrument a cantar, el coltell a tallar, el cavall a córrer, e la nau a guanyar, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

73. *De nudriment*

EN l'Arbre elemental ha una potencia qui es nutritiva, axí com en les sues rayls, don es nudrit lo fruyt; e daquesta potencia nutritiva devallen aquestes potencies nutritives sajús, axí com en lo pomer qui es nodrit de la terra de la pluja del aer e de la calor del solell, e enaxí com la fembra qui nodreix de la sua leyt lenfant. E daquests nudriments naturals prenen los homens semblances en lurs

1. B, e la lenga.

costumes, axí com los savis qui nodrexen los infants a savietat¹ e bones custumes e als hàbits de sciencies.

74. De impressió

EN l'Arbre elemental ha una forma impressiva, per natura de la qual impremen los corses² celestials lurs semblances en l'Arbre elemental; e daquestes impressions primeres devallen les impressions sajús, axí com la impressió del Arbre elemental sensual e ymaginal, qui son empremtes en qui aparen les figures del Arbre elemental, qui nos pot veer ni tocar. E daquestes impressions naturals prenen los homens semblances per qui sien coneguts, axí com aquells qui fan senyals en lurs escuts e en lurs segells, e lo rey en son gamfanó; e axí de les altres coses semblants a aquestes, axí com la impressió de la concepció dedins, manifestada en la nova impressió e vella³ per paraula, qui es impressió de la concepció dedins; e açò meteix de veer qui es impressió de veent e de vesible.

75. De empeltació

EMPeltacio es forma simple en l'Arbre elemental, per la natura de la qual son sajús les unes substancies empeltades en les altres. E la empeltació desús es axí com laer qui es empeltat en lo foc per ço que la calor del foc atraga laer a la sua humiditat, e laygua qui es empeltada en laer per ço que la humiditat atraga laygua a la sua fredor; e enaxí de la terra empeltada en laygua per ço que la sua fredor atraga a la sua secor; e açò meteix del foc empeltat en la terra per ço que la sua secor atraga a la sua calor. E en aquest pas pot hom conèixer com les formes desús son tirades a enjús e les formes dejús tirades a ensús, per ço ques faça lo mesclament dels elements naturalment. Està una altra manera natural de empeltació

1. P, *ad sanitatem*.—2. B, *corssos (usual)*.—3. en la vou impremta en ella(?): P, *in voce impressa in illa*.

desús, axí com la potencia vegetativa empeltada en la elementativa per ço que atraga a sí elementar,¹ e en la potencia elementativa e vegetativa empeltada la potencia sensitiva per ço que atraga a son sentir elementar e vegetar; e enaxí de la ymaginativa.² E aquesta empeltació es necessaria l'asus, per raó de la fi de granea de bontat duració poder, e dels instincts e apetits³ naturals, e enaxí de les altres parts del arbre, la qual fi esser no poria si empeltació de diverses potencies no era una de les formes simples del Arbre elemental. Es doncs empeltació desús causa primera e general a les empeltacions sajús, axí com en lo pebre qui es empeltada una qualitat en altra, e en l'ullastre loliver, e en lo mul la especia del cavall e del ase, e en l'ome la sua vegetativa en la sua⁴ elementativa, e en la sua vegetativa la sua sensitiva, e en la sua sensitiva la sua ymaginativa, e en la sua ymaginativa la sua racionativa. On, enaxí com loliver atrau a sa natura la materia del ullastre, enaxí en los animals les formes desús atraen a lurs especies les formes dejús.

76. *De perseitat*

PERSEITAT es una forma simple qui està en l'Arbre elemental. Es perseitat aquella cosa per raó de la qual los ents substancials estàen per sí meteixs ço que son, axí com en l'Arbre elemental en qui bonea està per sí metexa ço que es, e açò meteix de sos concrets essencial; e açò meteix del tronc e de les altres parts del arbre substancials.⁵ E daquesta perseitat desús devallen les perseitats sajús, axí com la substancia del pomer qui està per sí metexa ço que es, e en lo leó la substancia atretal; e enaxí de les altres perseitats naturals. Emperò a lur estar ajuda Deus, axí com a primera causa,⁶ lo qual fa estar son effectu ço

1. B, elementat.—2. B, a la ymaginativa.—3. B, e dels altres estincs e apetits: P, *instinctuum et appetituum*.—4. B, en la sua.—5. B, substancial.—6. B, com a primera cosa.

que es; e encara ajuden a les perseitats sajús, les influencies dels corses celestials.

77. *De individuitat*

Es individuitat en l'Arbre elemental, forma simple e primera a les individuitats sajús, per la qual los individus elementats son individuats. E son enaxí individuats sots raó de la individuitat desús, com son bons per raó de la bontat desús e grans per la granea desús, e enaxí de les altres. E la individuitat desús es raó al tronc com sia un individu en quant especia, e cascuna de les branques atretal; e cascún dels individus desús es sa metexa especia, axí com lo sol qui es sa metexa especia dejús la qual no està altre sol. E per raó daçò son los individus del Arbre elemental, generals als individus sajús individuats per los agents naturals, axí com de la forma e de la matèria del pomer, de qui es individuada la poma per generació, e del home e de la fembra lo fill, e enaxí de les altres coses naturals.

78. *De atracció*

ATRACCIÓ es una forma simple en l'Arbre elemental general,¹ e es primera a les atraccions sajús, e està làsus² en quant bonea atrau a sí granea com sia gran, el foc la terra com sia sec; e en semblant manera sajús, axí com les rayls del pomer qui atraen a sí los membres del Arbre elemental, el tronc qui atrau a sí ço que les rayls prenen de la terra, e les branques qui atraen a sí ço quel tronc pren de les rayls; e enaxí per successió de una atracció a altra tro al fruyt qui es la poma. Es una altra atracció, axí com l'ome qui atrau de la poma odor e sabor. Es una altra atracció, axí com del gra de la poma sembrat en la terra, de que los instincts naturals els appetits del ar-

1. P, in arbore elementalí.— 2. B, lesus.

bre desús e del arbre dejús, atraen en actu l'arbre qui es en potencia en lo gra per via de generació. Es una altra atracció, axí com l'oliver¹ qui atrau a sa especia la vegetació del ullastre en qui es empeltat, e la vegetació del leó la vegetació del bou que menuga o del ase. E açò meteix de la atracció de la sensitiva qui atrau a son sentir la virtut de la vegetativa, e la potencia visiva qui atrau a son veer la visibilitat de son object, e l'estrument la obra, e en axí de les altres coses semblants a aquestes.

79. *De necessitat*

EN l'Arbre elemental està necessitat una de ses parts² simples, sots la qual son a bonea necessaris sos concrets per ço que en ells metexes sia sustentada substancialment; e cascún concret³ es al altre³ necessari. E açò meteix es del tronc a qui son necessaries les sues rayls, e al foc a qui es necessari reebre secor de la terra per ço que ab ella pusca mortificar laer com reeba sa calor e com per ell pusca passar⁴ a escalfar laygua. Es encara una altra manera de necessitat en l'Arbre elemental, qui està segons l'antecedent e el consegüent de les coses naturals, axí com si es cors, cové que sia ample e lonc e pregón; e açò converteix. E daquestes necessitats desús son les necessitats dejús, axí com al pomer a qui son necessaries les sues rayls per ço que ab elles puxa pendre vida de la terra e dels altres elements, e açò meteix de la necessitat del sol e dels altres corses celestials; e enaxí del home, al qual es necessari gustar e sentir, e encara que si es home, cové que sia animal. E daquestes necessitats naturals prenen los homens semblances, axí com hom⁵ qui fa la cambra per necessitat d'habitar, e la gonella per ço que no haja fret,

1. B, l'arbre.—2. B, esta .i.^a necessitat de les parts.

* Reprèn el m.s. A.

3. B, al altre es.—4. A, puga mortificar laer com reb sa calor e com per ell pora passar.—5. B, l'ome,

e enaxí de les altres coses artificials qui son necessaries a conservar les necessitats naturals.

80. De contingencia

ESTA contingencia en l'Arbre elemental segons les empremsions dels corsces celestials, les quals la contrarietat qui està en l'arbre una de ses parts, desvía de la fi contra la concordança dels corsces celestials e del Arbre elemental. E daquesta contingencia devallen aquestes contingencies sajús, les quals avenen ab la contrarietat qui desvía les fins en los individuats contra lur concordança e la concordança desús, axí com acàs en qui esdevé gel qui crema les amelles com son en flor, e acàs nexen los homens contrets, e enaxí de les altres contingencies naturals. E daquestes naturals contingencies prenen los homens semblances les quals apellen fortuna, axí com los uns qui son fortunats a riqueses e honraments,² els altres al contrari, e un cavall a bon senyor, e altre a mal,³ e un home qui pert un diner e altre quil troba, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. Per que fortuna no es res realment en les formes artificials, mas que es en la opinió⁴ e en la entenció dels homens, axí com forma fantàstica que lentement humà atrau e multiplica dels objects reals.

81. De perfecció

PERFECCIO es en l'Arbre elemental, per raó de la qual⁵ es complit a reebre les empremsions desús dels corsces celestials. E es complit en ses parts,⁶ axí com en sa bonea, la qual es complida en ses parts, ço es saber, en sos concrets essencials, e enaxí de les sues altres parts. E es encara l'Arbre elemental complit en quant es dispost com dell

1. A, [les] quals (*corretgit*) uenen per (*corretgit*) la contrarietat.—
 2. B, e a ornaments.—3. A, e bon (*corretgit*) cauall e bell (*corretgit*) a bon senyor e altre mal.—4. B, opponio.—5. B, e per rao della.—
 6. P, et etiam est id ratione cuius completa est in suis partibus.

reeben compliment les perfeccions sajús qui son de là desús, 'axí com lo pomer qui es complit, e la poma atretal, e enaxí dels animals. E daquests compliments naturals prenen los homens semblances en ço que volen esser complits per riqueses e costumes e hàbits de sciencies.

82. *De imperfecció*

EN l'Arbre elemental està imperfecció una de ses parts, per la qual les unes parts no poden esser complides en² les altres, axí com lo foc qui no pot esser complit en escalfar laer, sens que no reeba secor de la terra; car si no reebia la secor, buydaria sí meteix de sa entitat simple, lo nombre de la qual se perdria en la composició en la qual entra³ ab laer, e enaxí de la flor qui no es complida en sí en quant⁴ es per raó del fruyt, per raó del qual es. E daquesta imperfecció desús devallen les imperfeccions sajús, axí com lo pomer en qui ha imperfecció en quant no pot haver sustentament sens los beneficis que reeb defores; e açò meteix del home qui es imperfect per vicis accidentalment e naturalment en quant nos pot sostenir sens menjar, e encara, que no es complit en embrió,⁵ segons edat; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

83. *De vida*

EN l'Arbre elemental es vida una de ses parts simples de la qual prenen vida aquestes vides sajús corporals, axí com la vegetativa qui viu per vegetar e la sensitiva per sentir. E la vida desús es confusa e sembrada en l'Arbre elemental qui es dispost com dell isca aquesta vida sajús,⁶ axí com lo ferre qui es dispost que dell sia fet clau, lo qual no està en potencia en ell sens ajuda del ferrer. Per açò Deus, beneyt sia ell, trac de la disposició elemental la vi-

1. A, della desús; B, de lasus.—2. A, sens (*corregit*).—3. B, ella entrant(?).—4. A, en tant.—5. A, en nombre.—6. P, *ista vita que est inferius in indiuiduis elementatis*.

da vegetal e sensual, enaxí com ne trac lo primer pomer el primer leó e la primera sardina el primer home el primer falcó.¹

84. *De color*

EN l'Arbre elemental es color una de ses parts simples en ell sembrada e confusa, e per açò no es sentida per veer. E ella es general a aquestes colors sajús, axí com a la color de la poma e del home, e encara a les colors de les .iiij. masses qui son los rams els membres del Arbre elemental. E per ella e della està visibilitat² en potencia ab ajuda de visitivitat, per ço que pusca esser veer en los animals, als quals³ es necessari segons necessitat de vida.

85. *De sò*

SO es sembrat en l'Arbre elemental, en lo qual es generals als sòns sajús e brogits. E son los seus subjects en los encontraments de les branques desús, lo qual es confús; e dell devalla sajús lo sò sentit per oír qui es general instrument a les veus e qui es dispost en lo sò desús e aportat de potencia en actu per los moviments dels corses sajús, axí com per lo tro⁴ mogut en laer per encontraments de vents⁵ contraris, e per lo sò del vent en les fulles, e la veu moguda per la lengua.

86. *De odor*

ODOR es disposta en l'Arbre elemental, e es aportada en potencia sajús per los odorants les vapors qui ixen dels elementats, axí com la odor qui ix de la poma e de la rosa, que es⁶ sentida en la participació del cervell e del nas del animal per ço que haja plaser en odorar les odors quis

1. B, lo primer pomer el primer hom e la primera sardina el primer lum el primer falco.—2. A, inuissibilitat.—3. A, dels quals.—4. B, tron.—5. A, ueus: B, uens.—6. A, e es.

covenen a la sua complexió, e desquivar aquelles qui li son contraries.

87. *De sabor*

SABOR està en l'Arbre elemental sembrada, e son los seus subjects los appetits naturals quis pertanyen a gustar, lo qual es sembrat en l'Arbre elemental enaxí confús com la sabor. E la sabor el gustar son en ell disposats en potencia per los agents naturals qui laporten en actu adoncs com l'animal menuga e beu, o en hàbit com es engenrat, axí com l'ome qui ha en hàbit gustar les sabors, jatsiaço que no menug ni beva.¹

88. *De sentir*²

SENTIMENT es sembrat en l'Arbre elemental, qui es disposat per raó de la sensitiva empeltada en la elementativa e vegetativa, com dell aduga en actu lagent natural animat per sentir calor e fredor, fam e set e tocamet, e enaxí de les altres coses qui avenen segons les obres dels agents animats. E per aquest sentir, tactu apellat, son los appetits naturals en plaers e delectacions dels animals masculins e femelles per ço que hajan enclinació a conservar lurs especies.

89. *De concepció*

EN l'Arbre elemental està concepció una de ses parts simples, de la qual devallen aquestes concepcions sajús, axí com la concepció que la fembra pren del hom com isca della fill, e axí com l'ome qui conceb en sa pensa ço que ymagina e ho manifesta³ defores ab la lengua. E daquesta concepció entenem a parlar pus largament en l'Arbre sensual. Son doncs aquestes concepcions sajús de la concepció desús, axí com l'Arbre elemental qui conceb

1. A, bega.—2. A, Sentiment.—3. B, e manifesta.

les influencies dels corses celestials, axí com lo foc qui conceb la ajuda que li fa lo sol en escalfar e en multiplicar¹ sa calor, e laer qui conceb la calor del foc, e les flors del arbre qui conceben la fi dels fruyts, e encara, la elemental natura qui conceb la fi² de la natura del Arbre vegetal e sensual.

90. *De dormició*

EN l'Arbre elemental es lo tronc de les rayls, e son les branques del tronc, els rams qui son de les branques, e les fulles qui ixen dels rams, e les flors qui son dels rams, el fruyt qui es de les flors; e per ço³ car les unes coses son de les altres, ha en ell natura e propietat de dormició, la qual es de la preparació e disposició que la forma fa de la materia en aquestes coses sajús en quant la aparella e la dispòn a la obra. On, dementre que la dispòn e laparella,⁴ ha en los individuats sensats⁵ empremsió de dormir, axí com en la planta en qui en hivern noy ha fulles⁶ ni flors ni fruyt; e açò es per raó de la terra restreta per laygua en sos poros per ço que la calor natural dispona e digeresca la materia a les rayls, axí com en lo primer temps de vér⁷ en quis fa la renovació de fulles flors e fruyts; e aytal natura es dita dormició de la planta en livern. E car la sensitiva es empeltada en la vegetativa e la vegetativa en la elementativa, es dormició en la sensitiva⁸ per ço ques faça la preparació e la digestió com pusca esser la renovació de la transmutació de les viandes en carn e en sanc, e majorment en la nit se fa aquesta preparació, per raó del dormiment del animal qui dorm per les vapors qui son closes⁹ e no poden pujar a la fantasía qui es subject de vigilació e majorment en lo dia.

1. B, montiplicar (*passim*).—2. A, qui contempla fi.—3. B, qui ix de les flors e per asso.—4. B, ella apparella.—5. A, e sensuats —6. B, en que en yuern (*usual*) no fa fulles.—7. B, ueer: P, *veris*.—8. A, sensetiua (*passim*).—9. B, encloses.

91. *De vigilació*¹

VETLAR² està per calt e per sec; e es la sua empremsió en l'Arbre elemental en qui es l'aparellament natural e primer, com sajús la forma obra de la materia, pus que es feta la disposició e l'aparellament per natura de dormició; e per açò vetlen sajús les plantes en lo vér successivament tro al estiu on se cull lo fruyt. E daquest vetlament aytal vegetal passa vetlament al sensual en l'animal, qui conté en sí³ de la natura vegetal qui vetla per raó dels poros qui son uberts, e la fantasía⁴ cull les especies ymaginades per les quals los senys han enclinació als objectes reals, axí com l'ome qui ymagina alcún plaser de visibilitat e mou sí meteix al object com lo pusca veer.

92. *De somniar*⁵

SOMNIAR es mijà qui està enfre vetlar e dormir confús, en axí com lo temps d'autumne qui està confús enfre la materia de vetlar e dormir. Per açò los homens malencòlics somnien pus que altres naturalment; e la natura de somniar se pren primerament en los començaments primers desús qui es enfre la disposició e l'aparellament com les unes causes sien de les altres; e segons aquella natura desús es la empremsió sajús de somniar, e majorment en los homens, qui usen més de les especies fantàstiques que los irracionals; e açò⁶ per raó de la ànima racional qui requer majors obres que los irracionals. E per açò somnien los homens en .iij. maneres: la una es segons la empremsió desús que dita havem, e aquesta es segons les complexions e condicions qui venen de la vegetativa e sensitiva; l'altra es segons la disposició de la racionativa qui requer aquelles especies en lo dormiment, que havia en lo vetlament,

1. A, vetlar.—2. A, Veytlar (i veylar, veylament): B, Vellar (i uellament).—3. A,B, qui contén si.—4. A, fanchasia.—5. A, sompniar (*passim*): B, somiar. (*passim*).—6. B, e asso es.

per ço que pusca usar de membrar entendre e amar en aquelles coses que desira o aïra; ¹ l'altra manera es per revelació de Deu e per los bons àngels en les coses qui son a venir, e per lo demoni qui aparella a l'ànima, dementre que hom dorm, alcunes especies dispostes a peccar per ço que hom faça peccat après dormir. ²

93. *De gog* ³

EN l'Arbre elemental son appetits naturals, axí com la bonea qui ha appetit com sia gran e com granea sia bona per ella, el foc qui ha appetit a escalfar la er e a reebre secor de la terra, e enaxí de les altres. E daquesta natura aytal devalla sajús en los animals empremsió de gog adoncs com atenyen en ço que desiren, axí com l'ome qui ha fam, qui ha gog com pot menjar o com veu ço que desira, el cavall qui ha plaser en menjar o en repòs, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E encara, segons instincts naturals e appetits, son natures de plaers en les plantes segons que venen a compliment de lurs appetits naturals, axí com lo pomer qui ha delectació, si emperò delectació se pot dir, car axí nos cové parlar per ço car havem deffalliment del vocable, en quant ab les sues fulles conserva lo fruyt contra la gran calor del sol o la gran fredor del vent.

94. *De ira* ⁴

EN l'Arbre elemental està començament ⁵ mijà e fi: començament, axí com bonificatiu; fi, ⁶ axí com bonificable o bonificat; e mijà, axí com bonificar, e enaxí de les altres. E car en l'Arbre elemental es contrarietat, empatxa contra concordança als començaments lo mijà ⁷ per ço que no venquen a la fi que desiren, axí com en lo foc en qui la secor

1. A, desiga [bonament] ho (tot això corregit) aïra.—2. B, lo dormir.—3. A, gaug (*passim*).—4. B, tristícia (*usual*).—5. B, esta tristícia comensament.—6. B, e.—7. A, [e] miga.

empatxa lo foc que no do' calor al aer; e daquesta natura damunt, qui es per contrarietat, han enclinació sajús los vegetats a semblança dira. E açò apar en la menor planta qui està après daltra planta major qui no es de la sua especie, quis lunya de la sua ombra aytant com pot per ço que pusca reebre la calor del sol; e per açò se nodreix tort lo seu tronc. E açò meteix en los animals en qui ha empremsió dira naturalment per raó de la impremsió² desús, axí com la gallina qui ha ira com lo milà li menja son fill; e açò meteix del home malaute qui es irat³ com no es sà o no pot aportar a fi ço que desira. E per açò son los homens malencòlics pus irosos⁴ que altres per fret e per sec, en qui contrarietat empatxa més concordança de appetits naturals, que en calt e humit.

95. *De sanitat*

EN l'Arbre elemental es la sanitat sajús disposa per la ordinació desús, qui es de concordança estesa per tot l'arbre, axí com en la planta la qual ha sanitat⁵ disposa al animal qui la menja; e encara, axí com en l'animal en qui ha sanitat per raó de la concordança qui es de la⁶ impremsió e conjunció de la elementativa vegetativa e sensitiva. E aquesta concordança es segons que les unes especies son pus concordants a les unes que a les altres, axí com l'ordi quis concorda mills ab lo cavall quel forment, el forment mills ab l'ome que ab lo cavall; e axí de les altres coses naturals semblants a aquestes.

96. *De malaltia*

SEGONS que havem dit de sanitat, se pot dir per lo contrari de malaltia, car làsus en l'Arbre elemental, se fa la disposició e l'ordinament⁷ com los uns individus de les es-

1. A, que non do.—2. B, comprensio.—3. B, e axí metex... qui es trist.—4. B, trists.—5. B, en la qual es sanitat.—6. A, qui es la.—7. B, del ordenament.

pecies sien contra los individus qui son de les altres especies, e açò per molt remota concordança de les especies, axí com la serp qui es contrari¹ per verí, a la natura del home; e açò meteix del realgar² e de les herbes medicinals qui per violencia consumen les humors; e encara, malaltia³ qui està en los estrells³ del mijà contra temprança qui està en lo mig. Està encara malaltia⁴ per corrupció e contrarietat contra generació e concordança; e açò meteix es de la malaltia qui es per tristor e paor o ira, qui son impressions mogudes dels començaments primers, axí com lo malencòlic qui es trist per malencolia, per la qual tristor es malalt; car la tristor empatxa los beneficis que la vegetativa e sensitiva reeben de la racionativa.

97. *De industria*

EN l'Arbre elemental es significada industria general segons los instincts e appetits naturals e les fulles⁵ del arbre qui son per conservar la substancia el fruyt; la qual industria es causa a les industries sajús, axí com en les fulles del pomer qui per instincts naturals son per conservar les flors els fruyts⁶ contra gran calor, e la industria quel leó ha en caçar, e laucell en fer son niu, e la aranya en fer la sua tela; e enaxí de les altres industries quis pertanyen als irracionals, qui devallen de la industria desús segons cors natural. E daquesta industria quels irracionals han en viure, prenen semblança los homens en quant contenen en sí de la natura elemental vegetal sensual e ymaginal, prenent⁷ industria en lur viure.

98. *De substancia*

SUBSTANCIA es en l'Arbre elemental, general a les substancies sajús, e es de les parts substancials del arbre e de lurs

1. B, lo serp que es molt contrari.— 2. B, rialgar.— 3. B, en los estruments.— 4. A,B, malautia.— 5. B, axí com les fulles: P, *et secundum folia*.— 6. P, *ad conservandum substantiam flores et fructus*.— 7. A,B, prenen.

subjacencies, estants¹ les unes dejús les altres, axí com bonea està dejús a granea en quant pren son hàbit e en quant està dejús a les fulles qui en ella son sustentades. E en semblant manera es en l'Arbre vegetal qui es una substancia de moltes parts substancials estants dejús moltes parts accidentals, enaxí com los rams qui estàn dejús a les fulles; e açò meteix del Arbre² sensual.

99. De essencia

EN l'Arbre elemental consideram essencia ens general a les essencies sajús, la qual essencia està sobre la substancia, axí com la essencia del arbre qui es elementació qui està desobre element³ qui es substancia; e la bonea del arbre qui es essencia del bo qui es en l'arbre. E açò meteix de granea e de les altres formes abstractes e primeres a les essencies dels individus sajús, axí com la bonea del foc qui està desús a la bonea del pebre, e la bonea del pomer a la bonea de la poma e del pomer en quant es bo; e axí del Arbre sensual. E en tots aquests està la substancia dejús la essencia, en quant la essencia es sustentada en les parts substancials, axí com bonea sustentada en son bonificatiu bonificable bonificar qui son parts substancials; e en quant son parts essencials de bonea qui es essencia, se converteixen la essencia e la substancia;⁴ mas en quant es diferencia enfre les parts accidentals e substancials, es diferencia enfre la substancia e la essencia, axí com humanitat⁵ qui es essencia dome, e la substancia qui es lome compost de parts substancials e accidentals.

100. De ens

EN l'Arbre elemental es ens gendre⁶ molt general, tant que sobre ell no ha gendre negú segons les entitats cor-

1. B, estan (i estant, *passim* per estants — 2. A, al arbre. — 3. A, l'element; P, *elementatum*. — 4. A, qui es sa essencia se conuertexen la essencia en la substancia. — 5. B, la humanitat. — 6. B, genre (*passim*).

porals qui son dejús la luna; e daquest ens desús devallen tots aquells qui son sajús elementats substancials e accidencials, axí com la entitat¹ del pomer qui devalla de la entitat desús. E daquest ens general qui es desús, e daquest qui es dejús,² pot hom haver conexença segons aquestes formes .C. que dites havem, qui son formes primeres e causes a aquestes sajús; e encara, pot hom haver conexença dell segons ço que del Arbre elemental dit havem e que proposam dir en l'Arbre vegetal sensual e ymaginal, en lo qual ymaginal la ymaginació ymagina³ un altre ens entencional qui es semblança daquest ens real que dit havem, axí com la cabra qui ymagina lo lop e les sues condicions a ella contraries per instincts naturals.

¶ Dit havem daquestes .C. formes primeres a aquestes formes sajús naturals, los secrets de les quals hom pot conèixer per ço que dit havem de les formes primeres, axí com especial qui es conegut per la conexença que hom ha de son general.

¶ Volc Ramón passar a tractar del Arbre vegetal; mas lo monge li dix que ell dubtava en alcunes coses⁴ que ell havia dites en l'Arbre elemental; e per açò volia lin fer⁵ demandes e questions. Mas Ramón li dix que en l'Arbre questionall li feés aquelles demandes, e encara, si en res dubtava en los altres arbres; car en aquell loc se cové la questió e la responsió, segons la ordinació daquest *Libre*.

1. A, B, encitat (*passim*).—2. A, manca aquest membre.—3. B, en lo qual ymagina la ymaginació.—4. A, algunes causes (*formes usuals*).—5. B, uolia fer.

Del Arbre vegetal

QUEST *Arbre* es departit en .vij. parts, ço es a saber: en rayls tronc branques rams fulles flors e fruyt. E es arbre doble en quant es differencia dell e del Arbre elemental en lo qual es empeltat per creació, ço es a dir, que Deus ha creada la potencia vegetativa 'en ell e dell, axí com Deus qui creà home en la terra e del lim de la terra; e per açò son los individuats sajús elementats e vegetats. On, com aquest *Arbre* sia doble, cové quel menem doblement per nostre enteniment, per ço que mills dell conexença puscam² haver.

I

De les rayls del Arbre vegetal

ES rayls del Arbre vegetal son: bonea granea duració e les altres que dit havem³ en l'Arbre elemental. E cascuna daquestes rayls es doble en quant conté en sí natura elemental e vegetal, general e especial: general, ço es lelemental, especial es la vegetal.

1. B, uegetiua. — 2. A, pugam. — 3. B, que dites auem

E ensems son una rayl ajustada damdues natures qui es bona sots raó de bontat; e la natura vegetal transubstanciaja en sa especie la elemental, enaxí com loliver empeltat en lullastre qui la sua especia atrau e transmuda la influencia qui vé del ullastre. E totes ensems les rayls son linyes qui san al tronc vegetal del arbre, al qual donen lurs condicions e lurs natures.

11

Del tronc del Arbre vegetal

QUEST tronc es doble, car es de la essencia elemental e vegetal; e es tronc general als troncs qui dejús¹ li estàn vegetats, axí com al tronc del pomer, del leó e del home, de la grua e del peix; e es visible en los seus particulars,² axí com lo tronc del pomer qui es visible e palpable, e la sua visibilitat e palpabilitat està per la elemental essencia qui conté en sí grossa materia. Mas la essencia quel pomer ha per vegetació nos pot tocar ni veer per ço car la sua materia es subtil, en tant que nos pot tocar ni veer; emperò apar la sua figura en la licor qui està en lo tronc, enaxí com apar³ lo tronc vegetal en lo tronc de la figuera en semblança de let, e del leó en figura de sanc. Es, emperò, lo tronc vegetal de natura corporal per ço car es de parts substancials corporals, segons que en les rayls es significat.

1. A, desus.—2. B, en los particulars.—3. B, com par.

III

De les branques del Arbre vegetal

ES branques del Arbre vegetal son dobles, car les unes son de la natura elemental e les altres de la vegetal. E les branques vegetals son .iiij. ço es a saber, la potencia appetitiva retentiva digestiva e expulsiva; e son per çò .iiij. car abasten a les transmutacions quis fan per generació e corrupció en la vegetació, e per diferencia concordança e contrarietat; e no poden esser menys de .iiij. segons que es significat en les branques del Arbre elemental. E aquestes .iiij. branques son generals a totes les branques vegetades, axí com a les branques del pomer del cavall e del home.

1. *De la appetitiva*²

LA potencia appetiva es raó per la qual les unes parts vegetades han appetit a les altres; e en aquest appetit està l'appetit de les branques elementals e l'appetit de les vegetals; e per açò es l'appetit doble e compost, axí com lo pomer qui ha appetit a la pluja per ço que ab la fredor de laygua pusca multiplicar sa fredor, e ha appetit al dia per ço car ab la calor del sol pusca multiplicar³ sa calor; e açò meteix del appetit que ha a la terra e al aer. E aquestes coses qui defores son e entren dins, son de la potencia augmentativa qui es per la vegetació quis fa de les coses defores en les especies dedins, axí com la especia de la pluja quis converteix en la especia del pomer, lo qual

1. B, ueietals. — 2. A, de la potencia apetitiua. — 3. B, per so que am (*passim*) la calor del sol pusca montiplicar (*passim*).

convertiment appetiteix la appetitiva per ço que sia gran lo creximent seu e del tronc els rams fulles flors e fruyts.

¶ Ha encara la appetitiva condició en haver appetit a moviment de un element en altre e duna complexió en altra, per manera de concordança de bonea granea duració e poder, e de virtut e dels instincts naturals, per ço ques seguesquen les fins de la vegetació, axí com en lo cavall en qui la appetitiva¹ appetiteix conservació de la especia cavallina, e per açò enclina lo cavall a desijar la egua² en qui pusca fer fill. Dona encara appetit al cavall en menjar per ço que les sues parts se pusquen sostenir,³ transmutant la herba en especia de carn e laygua que beu en especia de sanc; e ha encara appetit a laygua adoncs com ha set, per ço que ab la fredor de laygua pusca mortificar la sobre gran calor del foc, e ab la humilitat de laygua pusca mortificar la sobre gran secor de la terra; e com lo cavall ha gran fret, ha appetit com pugués estar a la calor del sol, e enaxí dels altres appetits⁴ naturals los quals serien lones a recontar. Es doncs appetit, doble, ço es saber, lappetit que ha lo pomer e lo cavall en quant sa especia, e que han los elements en ella.

2. De la retentiva⁵

LA potencia retentiva es raó a retenir les parts dedins qui venen de fores, les quals desira lappetitiva e enflueix la elementativa desús en aquesta sajús, lo qual reteniment se fa segons lestament de la forma essencial que dita havem en lArbre elemental, qui es general a les estacions sajús; e per açò la potencia nutritiva, de la digestiva ha materia que pot digerir, la qual es de les coses que la retentiva reté, axí com lome qui ajusta diners, que despena aquells⁶ com los ha mester. E aquest reteniment se fa més per laygua

1. A, la potencia.—2. B, la ega.—3. B, (*afig*: per uiure; P, *per viure*.—4. A, de les altres parts.—5. A, De la potencia retentiua; B, de retentiua.—6. P, *quos expendit*.

que per altre element, per ço com laygua ha natura de restrènyer les coses; e per açò la potencia digestiva es de les condicions majorment del foc per ço que escamp les parts que la retentiva reté per laygua. Es encara la retentiva de la natura feminina, ¹ per raó de la impressió que ha per concepció de les coses vengudes per la appetitiva; e la digestiva es de la natura del mascle qui en les naturals coses imprem² ses semblances. E açò es significat en lo tractat que havem dit del mascle e de la femella e de la impressió en l'Arbre elemental.

3. *De la digestiva* ³

LA digestiva es aquella potencia qui digereix ço que l'arbre pren de la terra e dels altres elements e de les influencies qui venen dels cors celestials, axí com en lo pomer en qui les rayls prenen de la terra parts crues e posen ⁴ les en la retentiva, e la digestió ⁵ digereix aquelles ab la calor natural e aquelles departeix als membres del pomer e a les altres parts del pomer per ço que lumit radical viva del nutrimental. ⁶ E açò meteix se segueix en los animals, axí com en l'ome que les viandes que pren menjant e bevent, e les vapors que respira ab lo nas, la digestiva digereix e transmuda duna especie en altra, axí com pa en carn e de vi en sanc, e de les vapors grosses que venen defora en vapors sobtills qui estàn dedins; e açò per manera de generació corrupció e privació, e encara, individuació, e segons les altres formes generals que dites havem en la fi del Arbre elemental.

4. *De la expulsiva* ⁷

LA expulsiva es potencia qui gita defora les grosses matèries que la appetitiva avorreix en metre ⁸ en nodriment, e

1. B, de la femenina natura.—2. B, impremen.—3. A, De la digestiva potencia.—4. B, e passen.—5. B, digestiva (*corregit*).—6. B, del strumental.—7. A, De la potencia expulsiva.—8. B, a metre.

de les quals la digestiva ha tretes les subtils¹ materies que la appetitiva desira en lo nodriment de les plantes, axí com en lo pomer en qui la expulsiva gita defora² l'escorxa qui no es vegetada e les fulles qui caen dell; e açò apar³ en lo roure qui ha pus grossa escorxa. E açò meteix se segueix en los animals, axí com en l'ome en qui la expulsiva gita defores les grosses materies no digestes escupent e suant e en urina e en les altres feces.⁴

¶ Aquestes .iiij. branques que dites havem, nos poden veer ni tocar, car son generals a totes les branques dels arbres vegetals e sensuels, e son sustentades en l'Arbre elemental, e lurs branques individuades son escampades en les substancies vegetades e sensades.

¶ Com la appetitiva desira plus que la retentiva no pot retenir ni la digestiva digerir, adoncs es major⁵ concordança ab corrupció que ab generació, e consumació que creximent;⁶ e com la retentiva reté les grosses materies no digestes contra la expulsiva, adoncs ha enclinació a consumació e corrupció; e com la digestiva no digereix tant com se cové al nodriment de la planta o del animal, adoncs es contra⁷ generació e creximent; e com la expulsiva es trop forts o trop feble, adoncs es la substancia en corrupció. E per açò los metges aministren les natures de les branques com hajen concordança en lo nodriment de les substancies, e ensenyen a haver⁸ sanitat ab temprança qui es lo subject de la concordança de les branques.

1. B, a atreytes les sobtils.—2. B, defores.—3. B, apar pus.—4. B, e en lorina e en los altres fesses.—5. B, ha maior.—6. P, *et cum consumptione quan cum cremento*.—7. B, a s contre.—8. B, en auer.

IV

Dels rams del Arbre vegetal

OS rams del Arbre vegetal son dobles, car los uns son de la natura del Arbre elemental e los altres del Arbre vegetal. Aquells qui son del Arbre elemental son ¹ visibles en lo pomer on se fa lo renovellament en la primavera, en los quals nexen les fulles flors e fruyts; els rams qui son de la natura vegetal, nos poden veer ni tocar, e son significats pus fortment per generació corrupció privació e renovellament, que per les altres formes; car per generació se fa la transmutació els renovellaments de les coses, segons que en lo tractat de generació es significat; e açò meteix de corrupció, de privació,² en privants les unes formes velles per corrupció e engenrant formes noves per generació.

2. En aquests rams generals composts del general Arbre elemental e del general Arbre vegetal, està en disposició tots los rams de les plantes e dels animals qui està en ells en potencia ab ajuda dels agents naturals quil's aporten en actu, segons les condicions de les rayls e les natures de les .C. formes primeres que en l'Arbre elemental dites havem.

3. En los rams del pomer està en potencia rams daltre pomer, la qual potencia es sustentada en la disposició de les rayls e de les .C. formes; e com l'agent natural toca aquests rams qui son en potencia en los rams qui son en actu, segons la disposició de les rayls, aporta aquells

1. A, e son.—2. P, et priuatione.

rams de potencia en actu, e es lagent natural del pomer en la poma en la qual es la sement qui es agent, segons l'appetit natural e instinct diffuses per totes les formes; e açò successivament de uns agents en altres, de la qual successió es conservada la especie del pomer. E açò meteix es de la especie del cavall.

V

De les fulles del Arbre vegetal

ON les fulles del Arbre vegetal dobles, car les unes son segons la elementació e les altres segons vegetació. Les fulles qui son per vegetació no pot hom veer ni tocar, car son dedins les fulles de la elementació, les quals son visibles e palpables en lo pomer, qui son substancies en les quals son sustentats los accidents, qui son les fulles del Arbre elemental, en los quals son fulles accidentals qui son del Arbre vegetal en quant vegetació, axí com color sabor e odor, dolçor e amargor, e los altres accidents semblants a aquests qui son quantificats qualificats relats, estants en acció e passió en temps loc hàbit¹ e assituacions, segons que es significat² en les fulles del Arbre elemental.

2. Aquestes fulles qui pertanyen a la vegetació, ordenen e conserven axí la substancia vegetativa, com fan les fulles elementals visibles qui son gonelles³ de les vegetatives de la substancia del pomer;⁴ e com aquelles caen del pomer, es significat que les fulles vegetatives han fet lur

1. A, lochs abits.—2. B, que ho e significat.—3. A, com les fulles elementals uisibles son gonelles.—4. B, de les substancies del pomer: P, *ex substantia pomerii existentium*.

compliment e lur cors en lornament e conservament de la substancia vegetal, qui dorm entrò a aquell temps ques fa la renovació de les fulles en la primavera. Emperò la virtut de les fulles vegetals posades en la poma en potencia, es excitada e moguda, adoncs com la poma es menjada per l'animal, en nodriment vegetat sensat, on sateny sabor e color e odor.

VI

De les flors del Arbre vegetal

ES flors del Arbre vegetal son dobles, car compostes son de elementació vegetació, axí com la flor de la poma qui es visible en quant conté la natura elemental, mas nos pot tocar ni veer en quant conté la natura de la vegetació; les quals flors de la vegetativa estàn dedins contengudes, e son de tan subtil matèria que nos poden veer; e estàn majorment en estrument¹ compost de potencia object e actu, don es derivat lo fruyt qui es pus prop a la potencia e object e a la obra,² que a les altres formes, axí com l'obrat qui es pus prop a la mà que al braç, e al martell que a la mà, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

2. En les flors qui son generals, estàn en potencia les flors especials; e les flors han més de odor e de sabor que les fulles, e encara més de virtut, e han pus intensa color, e açò es per ço car son pus prop al fruyt que les fulles, lo qual³ es la pus nobla part que sia en tot l'arbre; e està la

1. B, maiorment estrument: P, *maxime per instrumentum*.—2. A, e sobiecc e [a] la obra: P, *obiecto et actui*: B, (falta un troç).—3. B, la qual.

flor¹ per corrupció e ell per generació, e per açò en la consumació de la flor se cull la augmentació del fruyt; e nix² lo fruyt en lo mig loc de la flor per ço que la sua virtut sia major, e es la flor pus leugera quel fruyt per ço com es pus ple³ e car conté en sí en potencia totes les parts del arbre esdevenidor.⁴

3. Les flors no duren tant en l'arbre com fan les fulles qui son⁵ per conservar les flors els fruyts. E les flors qui caen son la materia que la expulsiva gita⁶ e talla de la planta per ço car feta es la digestió en quant es engenrat lo fruyt de la subtil materia de la flor, e aquella que lapetitiva desira e que la retentiva reté, e la digestiva departeix⁷ en les parts del fruyt. E com les flors caen ans que sia engenrat lo fruyt, adoncs es per la enfermetat del arbre e de les sues branques.

4. Alguns arbres son qui no han flors, axí com la figuera, e açò es per ço⁸ com lo fruyt se fa en los rams; e açò es per la gran abundancia de calor e humiditat⁹ en quis fa la digestió enans que en les altres complexions; en la qual gran abundancia de calor e humiditat estàn les figues,¹⁰ e per açò son plus plaents a menjar quels altres¹¹ fruyts, car la natura dome més se delita en la complexió de la sanc, que de la còlera de la fleoma e de la malencolía.

1. B, e estan les flors.—2. B, naix.—3. B, per so car es ple.—4. B, manca aquest mot.—5. B, qui estan.—6. B, geta.—7. P, digessit.—8. B, per tal.—9. B, e de humiditat.—10. A, figueres.—11. B, que altres.

VII

Del fruyt del Arbre vegetal

Lo fruyt del Arbre vegetal es doble, segons la duplicitat que havem dita de les altres parts del arbre. El fruyt en quant se pot veer e tocar, es per raó de la natura elemental; e la forma del fruyt vegetal apar en sabor odor e color qui son les sues figures, les quals l'animal ateny per sentir;¹ el fruyt vegetal està secret e amagat als senys² corporals qui les figures atenyen, e lo qual la ymaginació ateny e en lo qual se cullen totes les parts en les quals està altre fruyt en potencia; e per açò es major en bonea granea virtut e poder e les altres, que les flors fulles e entencions secundaries.³

2. En lo pomer es la poma fruyt; e car la poma conté en sí plus de vegetació que les flors ni les fulles ni les altres parts del arbre, es la poma⁴ fruyt del arbre qui es la fi, ço es vegetat, al qual san vegetatiu⁵ vegetable vegetar, e ell es lo centre en lo qual han repòs, axí com moltes linyes a un punt en lo qual sajusten es mesclen es donen lurs semblances es segueix⁶ la fi que desiren.

3. Lo fruyt es pus ple e pus fexuc que la flor per ço com ha a més causes a respondre que la flor, e car més conté del cercle quadrangle e triangle, e de les .C. formes qui son les primeres natures.

4. Alguns arbres son en qui nos fa fruyt, axí com en

1. B, manca per sentir.—2. A,B, sens (usual).—3. P, quam flores et folia que sunt per secundam intentionem.—4. B, forma.—5. R, uegetiu.—6. B, se sigueys.

lo salze e la frexa, e açò es per ço ' com en la flor se conserva la especia dells.² E alguns fruyts son en qui no ha clovell defores, axí com en la cirera, e ha clovell dedins; e açò es per la humiditat qui està en los estrems, e la secor en lo mig sustentada en lo pinyol.³

5. Es altre fruyt qui ha lo clovell defores, qui no ha pinyol dedins, axí com en la castanya⁴ e la avellana; e açò es per ço com la secor abunda defores e la humiditat de dins, e enaxí dels altres.

6. Cascún⁵ dels elements ha .iiij. especies de plantes on ell senyoreja sobre los altres elements, axí com lo foc qui senyoreja en lo pebre et lall qui son en quart grau de calor e en terç de secor⁶ e en según domiditat e en primer de fredor. La segona planta⁷ es axí com la canella en qui lo foc es en terç grau de calor e la terra en lo según e laer en lo primer e laygua es en ell engradada.⁸ La terça planta es axí com lo fenoll en qui lo foc es en según grau de calor e la terra en lo primer e laer en les tres parts dun grau e laygua en les dues. Es altra planta en qui lo foc es en primer grau de calor, axí com anís qui es en primer grau de calor e la terra en tres punts de secor, e laer en .ij. dumiditat e laygua en un de fredor. E açò meteix dels altres elements; car cascú ha .iiij. especies de plantes gradades les unes sobre les altres, segons que en les .iiij. especies damont dites significat havem. E per açò han los metges materia a preparar sanitat en lo pacient en gradar les plantes segons la art de medecina; e daçò havemne fet un tractat qui es apellat los *Començaments de medicina*, en lo qual donam doctrina com los metges sapien gradar les medicines segons los graus de les malalties e de les plantes.

v. B. e lo frexe. e asso es per tal.—2. A, delles.—3. A, en lo mig pinyol.—4. B, que ha lo clouell defores axi com la castanya.—5. A, Cascuns.—6. B, e en lall qui son .iiij. graus de calor e en .iiij. graus de secor.—7. B, lo segon grau.—8. P, *degradata*.

¶ Dit havem del Arbre vegetal, e dels seus secrets e naturas pot hom haver conexença segons lo procés que en ell havem tengut e applicant a ell les .C. formes quis contenen en l'Arbre elemental, segons los exemplis que delles donats havem e donar proposam.

Del Arbre sensual

QUEST *Arbre* es dels animals, e es departit en .vij. parts segons que en ell se conté. E es triplex, ço es a saber, de la elementativa potencia e de la vegetativa ¹ e de la sensitiva. On, enaxí com un arbre qui fos de tres especies, axí com empeltat pomer en perer e preseguer en pomer, serien en un arbre totes tres ² les especies, enaxí empeltada la vegetativa en la elementativa e la sensitiva empeltada en la vegetativa, reten un arbre totes tres les potencies; emperò, daytant es la diferencia, quel tronc del arbre qui seria del pomer preseguer e perer, ³seria de quantitats discretes, e aquest *Arbre* es de quantitats continues estants los uns arbres en los altres.

2. Es la sensitiva en l'Arbre elemental general e en lo vegetal general segons que lo compliment natural ho requer, per ço que en natura no està buyt; e encara ho requer la conjunció de les coses qui son dintre e defores, e la disposició e propietat de les causes primeres; e en axí de les .C. formes generals que dites havem en l'Arbre elemental, en lo tractament de les quals es significat que de necessitat, segons cors natural, cové que l'*Arbre sensual*

1. B, ueietiuu.—2. A, seria un arbre [ab] totes tres.—3. B, del perer pomer e preseguer.

sia estès en l'Arbre elemental e vegetal, car si nou era, serien les sensibilitats¹ de particulars e no de universals, axí com la pera e la poma² qui no serien naturalment visibles, ni la fredor de la pera sensible, ni la sabor de la poma atretal, e açò meteix de la sua odor; e seguirsia que la sensitiva no participaria ab les formes generals e primeres del Arbre elemental³ e vegetal; per que no poria esser creiximent en la sentiva ni generació, e com morria³ en Pere el seu cavall el seu falcó, seria anihilada la sensitiva de tots tres, car no hauria subject general en qui fos sustentada, axí com si lanell den Pere qui es daur e fos fus, fos anichilada la sua materia que res no fos, ço es laur de que era. E encara, la pera e la poma serien buydes de visibilitat e disposició a haver propietat e natura de sensibilitat; e açò natura no poria sostenir, car sostendria buyt contra granea de bontat e de totalitat de parts, e sostendria molts daltres inconvenients de impossibilitat. Es, doncs, l'Arbre sensual general estès en l'Arbre elemental e en lo vegetal, per ço quels inconvenients no sien e que les formes primeres pusquen romanir ço que son.

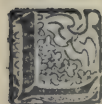

1. B, sensibilitats.— 2. A, ni la poma.

* Altra llacuna del m.s. A: trellat del B.

3. B, moria; P, moreretur.

I

De les rayls del Arbre sensual

ES rayls del Arbre sensual son triplex, ço es a saber, que sa bonea ha .iij. natures: la una es de la elemental, l'altra es vegetal, e l'altra es sensual; e açò meteix de granea e de les altres rayls del Arbre. E totes aquestes .iij. natures son bones e reten una rayl bona en la qual cascuna ha son offici, axí com la elemental qui pren del Arbre elemental benefici e creximent, e la vegetal del vegetal e la sensual del sensual, axí com particular qui pren benefici de son universal. Daquest benefici se fa la generació el creximent en l'animal, axí com en home o en cavall, e enaxí dels altres animals composts e ajustats de natura elemental vegetal e sensual.

2. E enaxí com lo pomer qui ha ses rayls en qui pren benefici de la terra e dels altres elements, enaxí home, e los altres animals, ha ses rayls en laer en qui es contingut¹ e en los altres elements, e açò es per raó com es movable dun loc en altre; en lo qual aer e elements es estesa la vegetació general e la sensitiva general, enaxí com lo vidre qui es estès per tot lo cercle del vi en ell contingut; e en aquell loc del continent son les rayls del home es fa la refluencia e influencia per que l'home viva, el subject dels porus es lo subject de la refluencia influencia qui es humit nutrimental qui va e vé, del qual viu lo radical, axí com lo lum qui viu del oli en la lantea. Aquestes rayls son generals, en les quals estàn en potencia e en dis-

1. P, no tradueix la segona part d'aquesta comparança.

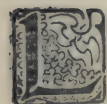
posició les rayls especials dels individuats animats aportats en actu per los agents naturals, enaxí que una rayl, qui es bonea, la qual es general 'a moltes rayls particulars. E entenem, emperò, a dir de bonea natural e no moral,² e la qual es dita gendre, en qui son sembrades les especies de les bonees particulars, axí com bonea de cavall qui es una especie, e bonea de grua atretal, de la qual bonea de cavall es la bonea del cavall den Pere e del cavall den Martí; e en la bonea general son axí sembrades les bonees especials, com moltes sements de diverses especies en una terra metexa, la qual terra se ret general a cascuna de les sements. E daçò havem esperiència en lort plantat de moltes plantes diverses en especies e en nombre.

3. De la terra es fet ferre, ço es de pedra, e es fet vidre e es feta teula, e la terra es una metexa e es general a les tres obres. Enaxí la rayl qui es bonea,³ es general a elementat e a vegetat e a sensuat e a ymaginat; e açò per ço com es de .iiij. natures. On, com lo ferre vé en corrupció e la teula el vidre, retornen a la terra lurs materies e lurs natures, axí com qui d una massa daur faya anap escudella e anell, e fonía lanap l'escudella e lanell ensems, retornarí la massa primera en son estament e nombre, desnudada de les figures per les quals era departida en diverses parts. En semblant manera la bonea qui es rayl general, recobra les sues parts com venen en privació les figures e los nombres sots les quals estaven, enaxí que la bonea elemental general recobra la sua part elemental especial, e la vegetal general la sua especie,⁴ e la sensual general la sua sensual especial; e enaxí son conservades les natures e les formes primeres.

1. P, ita quod una radix (que est bonitas) generalis est.—2. P, afig: in qua bonitate animalia participant.—3. B, bona.—4. P, specialem.

II

Del tronc del Arbre sensual

O tronc del Arbre sensual es tríplex en quant es de .iiij. natures, ço es a saber, de natura elemental vegetal e sensual, axí com lo cors del home o del cavall qui es un tronc de les .iiij. natures damunt dites. Per la natura elemental ha lo cors del home osses e carn e nervis, e es vesible e palpable; e per la natura vegetal ha les propietats e les natures del tronc vegetal, segons que dit havem en lo seu tractat, e apar en la licor del cors en la sua figura; e la color¹ que pren de sanc es figura del tronc sensual estesa per tot lo cors del home, lo qual tronc sensual es lo seny comú, per la natura del qual los senys particulars fan judici; e es de natura corporal per ço que sia substancial part del cors, e que granea de bonea no sia major en lo tronc elemental e vegetal, que en lo sensual, en los quals sería major sil tronc sensual era accidental, com siaço que le elemental el vegetal sien substancials, e que bonea sia pus gran naturalment en les parts substancials que en les accidentals: e açò meteix de granea poder virtut instincts e appetits naturals, e de fi e de concordança. Es doncs lo tronc sensual part substancial,² e en pus noble fi e natura quel tronc elemental e vegetal; car per ell més veritat sateny e ell en més objects s'estén, que per lo tronc elemental e vegetal, axí com visibilitat e sabor e odor qui satenyen per los animals, los quals no poden atènyer les substancies no anima-

1. P, calor.—2. B, part elemental e ueietal.

des. E encara, quel tronc sensual transsubstancieja en sa especia los altres troncs, ço es a saber, lo elemental e lo vegetal; e açò nos converteix, axí com loliver empeltat en lullastre qui atrau a sa especia la natura del ullastre en la sua materia.

2. Lo seny comú nos pot veer ni tocar per raó de la gran subtilitat que ha la sua materia; e es comú als seus particulars, ¹ axí com la calor del foc qui es comuna a la calor del pebre e del gíngebre qui son los seus particulars; e per ell cascún particular es comú als diverses judicis, axí com lo veer qui fa judici de blanca color e de negra e de vert e de vermella e de les coses belles e letges: e açò meteix del gustus qui fa judici del dolç e del amar, ² e del vi e de laygua, e de laygua calda e freda, e de la sabor de la poma e del préssec, e enaxí de lès altres coses semblants a aquestes.

3. Aquest tronc del home es axí un per unitat, que es forma general e primera, com es bo per bontat e gran per granea; e es de diverses natures enaxí per diferencia, com es un per concordança de moltes bontats en una, e de bontat e granea, e enaxí de les altres semblants a aquestes. E segons quel seny comú pren benefici del tronc elemental e vegetal, vivifícan los subjects sensats en qui los seus particulars son sustentats, los quals son de la natura elemental e vegetal; car lo seny ³ comú es aquell qui en la sua especia e en los seus particulars qui son de la sua essencia, usa del tronc elemental e vegetal, enaxí com la vegetativa del pomer qui usa de la terra e dels altres elements en vegetarlos de sa especia e en elementar sí metexa dels elements, enaxí com forma qui desús està a granea de bontat poder virtut e les altres. E per açò, segons quel seny comú es forts en sa virtut, son los seus particulars forts e virtuoses e fortifica los subjects de aquells, ço es a saber, los altres troncs.

1. P, *ad suos particulares sensus*.—2. B, *damar; et amaro*.—3. B, lo seu.

De les branques del Arbre sensual

ES branques del Arbre sensual son .vj. ço es a saber, visus auditus odoratus gustus tactus et effatus, ¹ lo qual effatus havem provat que es sisèn seny en lo tractat que dell fet havem. E les branques covenen esser .vj. e no més ni menys, car si eren més, ço que més seria, seria superfluu, la qual superfluitat natura nou pot sostenir; e si eren menys, sostendria natura vacuitat, la qual no pot sostenir, axí com si no era visus, seria la visibilitat de les coses buyda e no seria a neguna fi, e si no era effatus, seria parlar, qui no cau sots especia de neguns altres senys, debades, en ço que no sauria a neguna fi; e açò meteix es del oír e dels altres senys. Son doncs los senys .vj. segons necessitat de natura corporal e segons les .vj. dreceres de cors; e ab elles poden esser atenctes² totes les coses corporals, e en elles emprentes totes les coses ymaginals.

2. Covenen esser los .vj. senys parts substancials e corporals, per ço quel seny comú haja parts qui sien de la sua essencia en qui sia sustentat, lo qual es de natura corporal segons que provat havem. E aquestes .vj. branques son en l'Arbre general, lo qual apellam Arbre sensual, generals³ a les branques especials dels individuats animats, axí com visus qui es general potencia a la vista del home del cavall de la àguila e del peix, enaxí com la bonea es general qui dejús sí ha moltes especials bonees.

1. B, afatus (*passim*).—2. B, actentes.—3. B, sensual general.

3. Cascuna de les branques ha sos propis subjects en qui es sustentada, axí com visus qui es branca tríplex continent en sí .iij. natures, ço es a saber, natura elemental e natura vegetal e natura del seny comú, el visus particulat e individuat, axí com los ulls den Pere qui son elementats vegetats e sensats; e açò meteix del oír e dels altres senys. E daquests senys volem parlar com pus abreujadament porem; emperò en tal manera nos cové parlar, que hom ne pusca haver conexença de lurs entitats natures obres e maneres.

1. De visus

VISUS es branca tríplex segons que dit havem, el seu loc està en los ulls; e ço que dels ulls se veu es pot tocar, es de la essencia de la branca elemental e majorment de la natura del foc e del aer, com sien la lugar del foc e la diafanitat del aer estruments a veer e a remoure les ombres qui son per laygua e la terra. E ço que en los ulls es vegetat, es de la natura de la vegetativa en la qual son les sues .iij. branques que dit havem; e aquestes nos poden tocar ni veer en los ulls, com sia ço que la vegetativa sia invisible e no tangible. E cascuna de les sues branques ha son offici en los ulls, axí com per la appetitiva sà la potencia visiva a son propri object, ço es a saber, a visibilitat; e la retentiva retén la lúu del foc e la diafanitat del aer en la linya qui es enfre la visitivitat e la visibilitat; e la digestiva digereix les especies aombroses com sien clares e luents; e la expulsiva ne remou les ombres, axí com lo foc qui de laygua calda gita la virtut de fredor.¹ E la essencia del visus nos pot veer ni tocar, e es forma a les altres e es sobre elles en granea de bontat poder e les altres; e les sues parts essencials son .iij. ço es a saber, visitiu e son visible e son veer el vesible comú del qual es individuat

1. P, *frigiditatem removet.*

lo visible particular, axí com lo vesitiu dels ulls den Pere qui es una part del seu visu, e la visibilitat qui es de la essència de visu, el veer qui es actu damdós e de dins, en axí que daquestes .iij. parts es lo visus den Pere. E aquest visus es la branca del seny comú e la visibilitat qui es de fores, axí com la visibilitat de la poma e de la pera qui es object remot en quant no es de la essència del visu den Pere, mas que participa en especia ab la visibilitat qui es part del visu den Pere, e la qual es posada¹ e sustentada en los ulls. E la digestiva digereix la visibilitat defores en la visibilitat dedins, enaxí com digeren² lo pa en la carn, lo vi en sanc; e daçò segueixse un altre actu qui es veer e obra accidental, per ço que sia lo vist qui es desirat a esser vist e en lo qual lo visitiu ha repòs.

¶ Los ulls den Pere son elementats vegetats e sensats, el seu cavall es visible, lo qual en Pere veu; e dels ulls al cavall ha una linya estesa per laer e l'espai qui es enfre los ulls el cavall, e aquesta linya es composta de .iij. natures, ço es a saber, de natura elemental vegetal e sensual, estant la linya dins .ij. punts termenada: la un punt es aquell qui es contigu ab lo cavall, e laltre es aquell qui es contigu ab los ulls den Pere. Aquesta contiguitat es termenació de la linya, e està³ per discreta quantitat en quant los ulls den Pere e lo cavall son corses no estants en un loc e differentes la un del altre; mas en quant segons l'Arbre sensual general⁴ es triplicat de natura elemental sensual vegetal, es la linya continua, mas que es sensada en los ulls den Pere sots un cors en quant la part de la linya general qui entra en los ulls e en quant entra en lo cavall qui es altre cors, lo qual cors es visible per la visibilitat qui es una de ses parts essencials, per la qual es visible en la sua color en la qual participa la linya de fores per contiguitat. E per açò car lo visitiu qui es en los

1. P, *que sensata est.* — 2. *digerent (?)*: P, *sicut digerit.* — 3. P, *Hec continguitas et terminatio lineae stat.* — 2. B, *general sensual.*

ulls den Pere, enclinas 'a son propri visíbil per raó de la appetivitat natural e appetibilitat, la digestió digereix la visibilitat defores qui no es de la essencia dels ulls, en la visibilitat dedins qui es essencial part de la vista den Pere; e per açò los ulls den Pere atenyen lo cavall sens que lo visitiu no passa per la linya ni passa per lo cavall, ni la color del cavall no vé als ulls den Pere, la qual color no hi pot venir, car si hi venia lexaria son propri subject qui es lo cavall; ni la visitiva potencia den Pere no pot anar al object, car si ho faia lexaria son propri subject qui son los ulls den Pere. Es doncs la manera de veer aquella que damunt dita havem; e aquesta manera metexa se sigueix en los altres senys segons lurs condicions e natures.

¶ Es aquesta branca de veer necessaria² als animals per raó dels hàbits que prenen per la vista, los quals son necessaris a viure³ e als hàbits de sciencies; e es la visibilitat empremsió de la ymaginació qui en sí emprem les semblances de les visibilitats, per ço que la ymaginació retinga com lome sapia tornar a sa casa, el leó a la font, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

2. De auditus

AUDITUS es l'altra branca del Arbre sensual, e es enaxí triplicada de .iiij. natures, com es la branca qui es visus. E està més per calt e per sec, que per altra complexió; e per açò los corses qui son dessecats per gran calor; son pus sonables e reten pus de sò quels altres, com son tocats; e per açò son les orelles de complexió calda e seca, e per on la còlera gita la superfluitat sua, com siaço que les feces qui ixen de les orelles sien de complexió calda e seca.

¶ En auditus es auditiu qui es una de les sues parts essencials, e es oíble qui es de la essencia de auditus, e es oír qui ix damdós e ix en la essencia de auditus e en ella

1. B, enclinantse.—2. B, necessaria de ueer.—3 P, ad videndum.

neix e romàn una de ses parts essencials. E en aquestes .iij. parts essencials auditus es sustentat, axí com la volentat qui es sustentada en son propri volitiu volible e voler. E es una audibilitat comuna qui es de la essencia e part del Arbre sensual estesa en laer en la pera e en lo fust, e sustentada en elemental natura e vegetal per continua quantitat; e per açò com la pera es tocada ab lo ferre e laer ab la verga, ix aquella audibilitat en actu per lo moviment fet en lo feriment e tocament; e aquella audibilitat ateny lauditiu en son propri oíble qui es de la sua essencia, lo qual ab la audibilitat estranya participa en especia, e la semblança de la qual la digestiva digereix en la audibilitat dedins, segons que desús¹ havem dit; e daquell atenyment se sigueix un oí² accidental del qual es habituat e vestit loí^r dedins substancial.

¶ Es auditus necessari a viure per ço que sien los hàbits de les sciencies e memoria de les coses passades, e que pusquen esser industria e manera a reebre les coses esdevenidores; car sens auditus los animals no haurien manera de viure, ni ls homens porien haver conexença de Deu ni de les sues obres. Es encara auditus part substancial del Arbre sensual, e ls seus concrets essencials atretal; mas los hàbits que prenen son accidentals e poden anar e venir sens corrupció dell.

3. *De odoratus*

ODORATUS es la .iij.^a branca, e es triplicada segons que havem dit de visu; e la sua obra e manera es significada en ço que de visu e de auditu dit havem. E es la sua linya, qui es enfre ell e l'object, de complexió calda e humida, car per la calor es la potencia odorativa atractiva,³ e per laer respirativa respirant les vapors qui son de forès en les quals son sustentades les odors qui ixen dels poros de les

1. P, *de visu*.—2. P, *unum audire*.—3. B, *activa*.

substancies odorables. E en aquest pas es significat com totes coses elementades estàn en lo tronc del Arbre elemental, e la sua essencia va e vé per totes, enaxí com les odors per la linya e per sos termens. Lo nas es estrument per l'Arbre elemental a odorar, enaxí com les orelles a oír; e l'odorable es l'object¹ del Arbre elemental en quant la simple odor sentida, e la potencia odorativa es la forma del seny e part del seny comú e l'estrument qui es de part la vegetativa. En odorar son les branques de la vegetativa qui en l'odorar ha cascuna son offici, segons ço que de la vegetativa dit havem en lo capítol de visu.

¶ Odorar es necessari a viure per raó del moviment del cor e del polmó qui giten les vapors dedins defores ab digestiva e expulsiva qui aquelles vapors ha digestes en feces, les quals la expulsiva defora gita; e la appetitiva desira altres vapors noves les quals l'odoratiu, respirant, met dedins a refredar lo cor contra la gran calor, e a delitar natura en les bones odors e sanes e plaents a odorar, les quals la retentiva reté tro sien digestes e la expulsiva la grossa materia daquelles git defores.

4. De gustu

GUSTAR es la .iiij.^a branca, e es tríp lex segons que de les altres havem dit. El seu object es sabor; e la potencia qui sà al object es la gustativa, e l'estrument qui es de part l'Arbre elemental, es ço que en la poma se pot tocar e veer; e aquell de part² la vegetativa, es la sabor qui es gustable en la essencia del seny en la qual neix e ix, enaxí com l'infant qui neix e ix en essencia dome, el ferre en figura de clavell, e l'escalfar en especia de calor. E aquell qui reeb ço que neix en ell e entra, es lo gustable qui es de la essencia del gustatiu; e damdós ix lo gustar qui es de lur essencia; e tots .iiij. son de la essencia del seny comú. El

1. P, est subiectum. — 2. P, et illud quod est ex parte.

gustar qui vé defores es làbit que prenen en lo carcanyell, al qual la lengua trau la sabor de les viandes qui entren menjant e bevent; e car les viandes venen en diverses especies e complexions,¹ poden esser moltes linyes de gustatiu al gustable diverses, axí com lo pebre qui prepara linya calda e seca, e la carabaça freda e humida. E aquestes linyes son de part l'Arbre elemental, e les sabors que aquelles linyes han, son de part la vegetal potencia qui aquelles vegeta del Arbre general en especial ab les seues branques; e les linyes qui son de la sensitiva, son² les sabors sentides e sensades en les parts essencials del seny.

¶ Aquest seny gustus es necessari a viure, car sens ell los animals no viurien; car les parts dedins la substancia no porien sostenir la contrarietat de les complexions mogudes les unes en les altres, don se sigueix disminució e corrupció en la substancia; mas per raó de les viandes qui venen defores e intren dedins menjant e bevent, son les parts de les substancies sustentades. E es per ço posat plaer en menjar e en beure per sabor, que l'appetitiva desira aquelles, movent los animals a menjar e a beure ab natura de plaer.

5. *De tactu*

TACTU es tríp lex; e ço que contén del Arbre elemental, es la carn on se fa lo tocament daquell qui sent e es sentit; e està majorment per calt e per humit. E ço que en lo tactu es pus plaent, es per la vegetació qui ha appetit al conservament de la especia, e reté aquell plaer per ço ques faça la digestió en la transmutació de les formes velles a les noves, les quals velles la expulsiva gita defores. Ço que es de part lo seny nos pot veer ni tocar, mas que es ço per que es lo sentiment lo qual es raó de sentir, enaxí com bonea a bonificar, e es raó a sentir lo tactiu el tangi-

1. B, en diuersses complections. — 2. B, axí com.

ble el tocar qui son de la essència del tactu sensat e qui es una branca del seny comú.

¶ Aquest tactu segueix la manera en sentir dels altres senys segons que dit havem, ço es a saber, que es una linya del tactiu al tactible e composta de les .iiij. natures dels arbres, axí com¹ el foc qui posa disposició de sentir calor, e la vegetativa plaer, e la sensitiva sentir; e l'agent natural ço que es en disposició aporta en hàbit e en actu en les extremitats del tactu e del tactible; e per açò ha hom calor aspre e lis,² e les altres coses semblants a aquestes.

¶ Es tactu molt necessari a viure, e aquell qui es³ subject a major plaer o a pena que negú dels altres senys, e es pus comú que tots e estès per tot lo cors, salu d'alcunes parts⁴ del cors, axí com en los cabells e les ungles e les dents en qui ha poc de sentiment; e açò es per raó⁵ del dessecament qui es per la terra en los cabells, e del estrenyiment qui es en les ungles e en les dents per raó de laygua.

6. De effatus

EFFATUS es aquell seny per quis fa la manifestació en la paraula qui dedins es concebuda,⁶ axí com l'ome qui diu e parla ço que pensa, e l'auell atretal, axí com la gallina qui crida a sos fills.

¶ Effatus es axí triplex com los altres senys; car laer hi posa la vou, e la vegetativa hi posa lo plaer desirat e digerit en les especies tocases don ix la vou, el seny hi posa lo sentir al oír⁶ en manifestar la cosa concebuda per linya moguda de la concepció a la manifestació quis fa en la paraula. Es la linya del sensitiu al sensible, e la lengua es l'orgue qui mou la linya; e la manifestació es l'object,⁷ e l'effatiu es la potencia, el moviment es l'estrument.

1. B, manca axí com.—2. P, *homo sentit calorem asprum et leue*.

* Reprèn el m.s. A.

3. A, sal d'algunes parts; B, saluu en alcuna part.—4. B, e dasso per raho.—5. A, e de dins es conseubuda.—6. P, *auditui*.—7. A, la linya (*passim*) e la manifestació es lo sobiec.

¶ Daquest 'seny havem parlat pus longament en lo seu tractat. E es seny molt necessari a viure e a moralitats, a servir Deus e amar loar e honrar, més que negún dels altres senys; car ab negún dels altres senys no pot hom tractar de Deu tan bé com ab effatus quil nomena e l'ensenya el loa el prega; e loír no fa tant en açò, car passivament pren lo nom de Deu, e effatus activament lo nomena. E per ço es effatus pus noble seny quels altres,² car pus prop es a la fi per la qual totes coses son creades, ço es a conèixer e a amar Deu, e loarlo; e per açò effatus porta pus de mèrit que tots, axí com los apòstols qui pujaren a més de mèrit per parlar la paraula de Deu, que per oír ni per los altres senys.

¶ Es encara effatus seny qui sà a comuna utilitat e regiment, e los altres senys tots a específica;³ per que fora gran inconvenient si effatus no fos una branca del seny comú, pus que porta més de utilitat quels altres senys.

IV

Dels rams del Arbre sensual

LOS rams del Arbre sensual son en axí com a membres on se fa la renovació per la vegetació, e la composició per la elementativa, e la comunitat de cascún seny per la sensitiva: car⁴ en axí com cascuna de les branques ha son ram, segons que apar en lo pomer, en axí la sensitiva en cascuna de ses branques ha son ram. E apellam aquests rams membres, per ço car dells e en ells se fa lo renovellament individuament⁵ de les fulles flors e fruyts.

1. A, e daquest (*sense calderó*).—2. B, pus noble quels altres.—3. A, a especificar.—4. A, can: B, com (?) on.—5. B, e indiuiduament: P, indiuidualiter.

2. En l'ome son los seus membres lo cor el fetge el leu el pulmó el cervell; e aquests son dedins, dels quals prenen vida los de fores, ço es a saber, lo cap braces e cames. E ço en qui daquests membres se pot veer e tocar, es de part l'Arbre elemental; e ço quis segueix en cascú dels membres per generació corrupció privació e renovellament, es per l'Arbre vegetal; e ço per quels membres son sensats, es per l'Arbre sensual, los quals membres son sensats de la essencia del seny comú qui en los membres elementats vegetats estén sos rams qui son 'de sensitiu sensible sentir. E car dels membres se segueix veer oír odorar gustar e palpar e effar, està la comunitat de cascú dels senys per los rams qui han comuna virtut dedins, don viuen los rams defores, en los quals son sustentats los estruments, axí com los ulls en lo cap e les mans en los braces e los peus en les cames; els braces e les cames son membres en quant en ells² son sustentats los estruments que dit havem, e son branques segons l'esguardament del tronc, ço es lesquena.³

V

De les fulles del Arbre sensual

ES fulles del Arbre sensual son tríplex, axí com la quantitat del foc quis pertany al Arbre elemental, e la quantitat de la sabor quis pertany al Arbre vegetal, e la quantitat de la sensibilitat en qui es sentida la calor e la sabor, es de la sensualitat. E açò meix de qualitat e dels altres accidents; e per açò son mes-

1. A, qui san.—2. A, B, en ell.—3. P, *respectum trunci qui est in 3.º numero.*

clats los uns accidents en los altres, segons lo mesclament de les natures dels arbres quis mesclen en esser un Arbre sensual ajustat de tres natures, ço es a saber, de natura elemental vegetal e sensual.

2. Enaxí com los accidents del Arbre elemental vegetal sestenen per la substancia, enaxí los accidents de la natura sensual sestenen per tot l'arbre en l'esteniment del seny comú; e per açò quant 'lo foc estén sa calor en lo cors vegetat e sensat, lo seny estén son sentiment en sentir aquella calor; e açò meteix fa en sentir la sabor que la digestiva estén en lo gustar, el plaer en lo veer. E daquela sabor estesa per la vegetativa, es lo plaer de la sensitiva; e açò meteix del plaer quis dona per la appetitiva en lo veer en lo tocar odorar e oír, en tant que les formes desús qui son de la sensitiva en lurs accidents, convertexen los accidents qui son en les formes dejús, axí com l'oliver qui converteix en sa especia ço qui vé del ullastre en qui es empeltat. Emperò, axí com l'argent romà en lo diner qui es dell e del coure, romanen los accidents qui son de les formes dejús en lurs propis subjects, jatsí ço que sien vestits dels accidents de les formes desús. E per açò estàn los accidents en continua quantitat e discreta: en continua, per raó del mesclament de les formes mesclades les unes en les altres; en discreta, per ço com negun accident no lexa son propi subject, jatsí que entre ab los altres mesclaments.

VI

De les flors del Arbre sensual

ES flors del Arbre sensual son tríp lex, axí com en los ulls, la flor dels quals es veer; e los ulls son estrument 'a veer, e veer es estrument a es-ser vist l'object; en lo qual veer posa lo foc sa lugor e laer sa diafanitat, e la digestiva digereix les especies don es lo veer qui es accident del seny, lo qual se vest lo veer substancial² que dit havem en la branca de veer, per ço que aquell hàbit sia estrument a veer la cosa desirada, la qual es vista en la sua semblança, axí com la cara del home qui es vista en lo mirall, en qui es empremsa la semblança de la cara per raó del Arbre elemental e vegetal qui participen ab lo mirall e ab los ulls e ab la cara e ab la linya qui està en lo mig, segons participació general. E açò meteix se segueix de la flor del oír e de les flors dels altres senys e dels estruments de les flors, axí com oír qui es flor sustentada en les orelles qui son son estrument,³ e es oír qui es estrument com la cosa sia oída; e aquell qui mou l'estrument es loitiu qui mou loír en loíble.

1. B, estrumens.—2. P, *sensus qui est visus. Ex quo videre accidentali videre substantiale indutum est.*—3. A, qui san son estrumentats es oír.

VII

Del fruyt del Arbre sensual

O fruyt del Arbre sensual es triplex, ço es a saber, que ha en ell natura elemental vegetal e sensual. La elemental hi posa elementat, axí com lo cavall qui es vist, lo qual es elementat; la vegetativa¹ hi posa vegetat, en ço que lo cavall es vegetat; e la sensitiva hi posa sensat, en ço quel cavall es sensat; el vist es lo cavall qui es lo fruyt de veer; e es lo seu fruyt en quant la fi, ço es a saber, quel veer es per ço que sia l vist, axí col ferre qui es per ço que sia lo clau, e la mà per ço que sia la obra, e la obra per ço que sia l obrat, e axí de les altres coses. Açò meteix se segueix del fruyt del oír qui es loít, e del odorar qui es l odorat, e del gustar lo gustat,² e del palpar lo palpat, e de effar lo manifestat. E de tots aquests fruyts se segueix lo sensat qui es fruyt de totes les parts del arbre en quant es centre e fi a totes les sues parts, e totes ses parts san a ell,³ car totes son per ço que ell sia.

De la applicació e pràctica⁴ de les .C. formes primeres.

EN aquest pas se dona doctrina com hom sapia aplicar les formes naturals a les substancies individuades; e segons quen donam exempli en aquest Arbre sensual, sen

1. A, vegetatiua (*sense article*): B, e uegetiu. — 2. B, qui es lo gustat. — 3. B, son en ell. — 4. A, De applicacio e pratica: B, de la applicacio e de la pratica.

pot donar exempli en los altres. E car l'applicació es molt necessaria e útil als hàbits de sciencies, e es bordó del enteniment en quant en les formes se sosté, e als exemplis delles recorre com encerque son object, 'per açò posam aquest tractat d'applicament en est ARBRE DE SCIENCIA.

¶ *Unitat* es raó com l'Arbre sensual que sia un, e la raó per que unitat² es raó com l'arbre sia un, es per raó de les unitats que l'arbre contén en sí, axí com una unitat de bontat composta de tres natures, e un arbre compost de tres natures, e enaxí de les altres unitats. E la raó per que es *pluralitat* en l'arbre, es car es de moltes coses differentes per esesncia, les quals moltes coses en ell dites havem, ço es saber, moltes rayls molts troncs³ moltes branques, e en axí de les altres. Son, doncs, unitat e pluralitat coses primeres per que l'arbre sia un e contenga en sí moltes coses.

¶ *Simplicitat e composició* son coses primeres e formes⁴ per les quals l'arbre sia simple en un nombre e sia compost de moltes coses. Es simple en un nombre per ço car es de coses simples, axí com del foc simple e dels altres elements, e de la appetitiva qui es forma simpla, e de la potencia visiva atretal, e axí de les altres; e totes aquestes formes simples san a un simple, axí com moltes linyes a un punt, lo qual simple es l'Arbre sensual en quant ha un nombre; e es compost de moltes coses⁵ per la composició de ses parts, axí com lo tronc qui es compost de natura elemental vegetal e sensual.⁶

¶ *Forma e materia* son raons per que l'arbre es ajustat delles, axí com la forma de la vegetativa qui en l'animal enforma la forma elemental, e la forma sensitiva enforma la vegetativa; e açò es per la granea de bonea⁷ qui

1. B, recorrem com ensems (?) son objectes (*corretgit*).—2. B, la unitat.—3. B, moltes rails troncs.—4. A, son cosses e formes; P, *sunt cause* (usual) *et forme primarie*.—5. P, *de pluribus causis*.—6. B, axí com per lo tronc qui es compost de natura elemental e sensual.—7. B, per la bonea de granea.

es major en la fi de les formes desús que en les dejús, les quals estàn materies a les desús, enaxí com les secundaries intencions a les primeres. Emperò les formes dejús tota hora romanen segons lur especial bonea en lur nombre simple, enaxí com lo ferre, qui sots forma de coltell e de clauell, romàn ço que es.

¶ Los *gendres* e les *especies* son raons com en l'arbre sien sembrats 'molts gendres e moltes especies, axí com bonea general qui es raó en l'arbre a moltes bonees especials, e granea general a moltes granees especials, ¹axí com lo foc qui ha una especial bonea, e laer qui nà altra, les quals son de la bonea general confusa en lo tronc. E açò meteix es de la especia general, per la qual ha en l'arbre individuats elementats vegetats e sensats, axí com en Martí e el seu cavall, qui estàn dejús animal qui es dejús cors.

¶ *Interioritat* e *exterioritat* son raons com en l'arbre sien alcunes coses dedins e altres defores, axí com lo foc qui es en laer, e es vegetat en la vegetativa e es sensat en la sensitiva, e està defores laer e la vegetativa e la sensitiva, en quant son nombre qui es different al nombre del aer, de la vegetativa e sensitiva, ²axí com en lo cavall den Martí en qui les unes formes son dedins les altres per continua quantitat, e defores per discreta.

¶ *Abstract* e *concret* son raons com en l'arbre sien coses abstractes e concretes, axí com elementació ³vegetació e sensualitat qui son formes abstractes per raó de les quals son en l'arbre abstraccions, axí com calor sabor e visibilitat; e açò meteix de les coses concretes, axí com elementatiu qui es concret de la elementació dejús, lo qual està en lo cavall qui es elementatiu en quant prodúu altre

1. A, sembrades.—2. B, e granea axi metexes.—3. B, en quant son nombre es deferent al nombre del aer de la uegetatiua e sencitiua: P, *in quantum suus numerus est differens a numero aeris et a numero sensitiue et uegetatiue*.—4. B, en elementacio.

cavall elementat. E açò meteix del vegetatiu e sensitiu, com siaço quel cavall product sia vegetat e sensat.

¶ *Generació e corrupció e privació* son formes generals en l'arbre a moltes generacions corrupcions e privacions: car enaxí com lo foc es bo sots raó de bontat, enaxí es generatiu sots raó de generació, engenrant' en lo cavall calor el vegetatiu sabor el sensitiu veer. E açò meteix de corrupció qui es raó a moltes corrupcions, axí com la forma de la herba quel cavall menuga, la qual se corromp per la corrupció general, per ço que per la generació general engentre¹ la carn especial del cavall. E açò meteix de la privació qui es consequent de la corrupció, la qual esser no poria sens privació de les formes velles en la generació de les noves.

¶ *Grossea e sobtilea* son formes qui son raons en l'Arbre sensual a les grossees de les materies e a les subtilees³ de les formes, axí com la materia dels elements qui es grossa e espessa en les formes daquells⁴ qui son subtils, e la materia de la vegetativa qui es subtil segons comparació de la materia elementativa; e açò meteix de la materia sensitiva qui es pus subtil que la materia de la vegetativa; e açò meteix de les formes qui son les unes pus subtils que les altres, segons que les unes materies son pus subtils que les altres.

¶ *Leugeria e ponderositat* son formes generals per raó de les quals ha en l'Arbre sensual moltes leugeríes e moltes ponderositats, axí com en lo cavall en qui los osses son greus, el cor el polmó leus, el meoll⁵ atretal; la qual leugería e ponderositat està per l'Arbre elemental e no per lo vegetal ni sensual. E açò es per ço car la vegetativa e la sensitiva han més de simplicitat e de subtilitat que l'Arbre elemental.

¶ Per ço car *ple* es estès per tot l'Arbre sensual, no

1. A, e generat. — 2. A, se engentre. — 3. B, sobtileses. — 4. A, daquelles. — 5. B, moçoll.

pot esser en l'arbre *buyt* qui es contrari de ple: car axí com bonea es plena de bonificatiu e bonificable e bonificar, en axí l'Arbre sensual es ple de la essencia elementativa vegetativa e sensitiva.¹ Emperò segons manera de imperfectió e corrupció, ha en l'Arbre sensual coses buydes, axí com la substancia de embrió² qui no es en perfeta edat, ni les formes qui son en potencia qui son buydes de la fi per que son, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes, les quals formes son plenes com son esdevengudes en actu.

¶ *Totalitat e part*³ son coses primeres, per raó de les quals l'Arbre sensual es tot a ses parts e les parts son del tot, axí com lo cavall qui es tot a la sua elementativa vegetativa e sensitiva qui son les sues parts. Açò esser no poria sens que totalitat e part no fossen coses primeres a la totalitat e parts del cavall e del cors del home, e en axí del altres individus naturals.

¶ *Intensitat e extensitat* son formes primeres a les intensitats e extensitats del Arbre sensual, axí com en lo cavall qui es molt blanc, en qui ha entensa color, e en lo brun confusa e extensa, e aquesta intensitat extensitat es per la hatura elemental; e com lo cavall ha gran appetit a menjar, ha intensa sabor per la vegetativa e extensa com no menja coses de bona sabor, axí com si menjava herba amara; e per la sensitiva ha intensa vista com ha los ulls clars e disposts a veer, e ha la extensa e confusa com los ha malautes.

¶ *Estació e moviment* son formes primeres en l'Arbre sensual, per raó de les quals ha en sí moltes estacions e moviments particulars, axí com lo cavall qui està en un loc làdoncs com nos mou, e està blanc per los elements e gras per la vegetació e alegre per la sensitiva. E ço que es lo cavall es per la estació de totes tres les potencies, e es movent e movable per raó de moviment general; e quant

1. A, elementatiua e sensitiva. — 2. A, *corretgit sobre nimbrio* (?): B, nimbrio. — 3. A, partialitat.

se mou dun loc en altre es aquell moviment local¹ per los elements; e en quant² es mogut a creximent es per vegetació, e en quant² mou sí meteix a les coses que veu e desira, es per la sensitiva.

¶ *Durea e mollea* son formes primeres al Arbre sensual, qui ha moltes mollees e durees particulars causades de les generals, axí com la carn qui es molla e es molla per la potencia elemental, els osses qui son durs per ella atretal. Mas la vegetativa e sensitiva simplament no han durea ni mollea, axí com no han leugería ni fexuguea; emperò son formes en lo cavall a la durea mollea,³ en quant enformen en ell la forma elemental de la qual son durea e mollea.

¶ *Longuea amplea e pregonea* son formes primeres a les longuees amplees e pregonees qui son en l'Arbre sensual, les quals son per l'Arbre elemental tant solament; e açò es per ço car son de grossa materia segons comparació de la materia que han⁴ la vegetativa e sensitiva; car la materia de cascuna es tan subtil e ha tan poca de la natura corporal, que no pot esser subjecta⁵ a lonc ample e pregón, axí com en lo cors del home qui ha tan poca de la humanitat, que no abasta per sí a esser humà;⁶ e açò metteix de bonificatiu qui es part substancial de bonea, qui no abasta per sí⁷ a esser substancia, enaxí com part qui no abasta a esser lo tot. E per açò en lo cavall es la sua longuea amplea e pregonea de la essencia elemental, e son enformades⁸ les tres mesures per la vegetativa e sensitiva, qui poden esser aytant esteses en loc ample pregón, com se poden estendre les dimensions que dites⁹ havem.

¶ *Potencia object e actu* son formes primeres al Arbre sensual, axí com en lo cavall en qui ha moltes potencies objects e actus estants¹⁰ dejús les generals formes que dites

1. A, lo qual: B, lo qual ha.—2. B, e quant.—3. A, en lo qual ha la durea molea.—4. B, segons comparacio que an.—5. B, subiectat.—6. A, humana.—7. B, per si metex.—8. A, formades.—9. B, dit.—10. B, estan.

havem, e enaxí com en lo cavall qui ha potencia de escalfar laygua freda que beu, la qual potencia està per l'Arbre elemental. E la digestió e la transmutació qui es de fredor en calor, se fa per la vegetativa; e en la fredor que sent com beu laygua, se fa aquell sentir¹ per la sensitiva; e per açò es l'escalfar actu de la elementativa, el transmutar, de la vegetativa, el sentir, de la sensitiva; e en quant lo cavall desira beure aygua, es laygua object elemental, e es object² objectat per la appetitiva qui es de la vegetativa; e en quant laygua es vista, es object de la sensitiva.

¶ *Prioritat e secundioritat e tercioritat* son formes primeres al Arbre sensual, axí com l'Arbre elemental qui es primer materialment al vegetal, el vegetal³ al sensual, don se segueix secundioritat⁴ e tercioritat, ço es a saber, antecedent e conseqüent el terç nombre de la substancia, car lo foc posa⁵ primerament coses primeres per ço que sien vegetades; e açò fan los rams del Arbre elemental en qui son les materies digestes, com⁶ los agents naturals prodüen les substancies vegetades. E la vegetativa, de la disposició⁷ primera sà als hàbits secundaris, en quant⁸ la sensitiva en los seus rams prodüu los terz nombres, per la conseqüencia dels rams de la vegetativa. E en aquest pas es significat l'argument qui es de dues màximes e duna conclusió, ixent la segona màxima de la primera e la conclusió damdues,¹⁰ a significança de les coses reals, ixent lo conseqüent del antecedent el terç nombre damdós, axí com lo cavall e la grua el peix e l'ome.¹¹

¶ *Creximent e minvament* son formes generals al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui es creximent per l'Arbre elemental, del qual la vegetativa¹² muntiplica¹³ la materia que les rayls prenen de ço que lo leó menja e beu; e la

1. B, layga freda aquell sentir [es feyt].—2. B, P, manca aquest mot.—3. B, manca el vegetal.—4. A, secundoriaritat.—5. B, passa.—6. P, ut.—7. B, e la uegetatiua disposicio.—8. B, en tant que.—9. B, los .iij. nombres.—10. A, damdos.—11. B, el home el peys: P, et homo et piscis.—12. B, uegetatiuitat.—13. A, [pren].

sensitiva aquell creximent posa en los senys. E açò fa com la retentiva reté daçò qui vé¹ e la digestiva ho digereix en major quantitat que ço que la expulsiva ne gita en feces. E com es la consumació, es per lo contrari, gitant la expulsiva més per corrupció, que ço que la digestiva² posa en generació ni que la retentiva ne reté.

¶ *Disposició propietat e proporció* son formes primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui l'Arbre elemental ha en disposició com l'agent natural traga la forma del leó ab vegetació, ab la qual lo leó està en potencia en l'Arbre elemental e aportat en actu en l'Arbre sensual ab la propietat de totes tres les natures e ab la proporció qui en elles està habituada, de la qual ha lo leó³ proporcionats sos membres e sos estruments.

¶ *Condicó e entenció* son natures primeres al Arbre sensual, axí com l'Arbre elemental, qui es condicionat en tal manera, que com es tocat ab l'Arbre vegetal, influeix materia e subject en qui edifica vegetat⁴ la vegetativa; e açò fa lo foc per entenció que sia vestit de les formes vegetades. E la vegetació es en tal manera condicionada, que com es tocada ab l'Arbre sensual, dona influencia subject a ell per entenció que sia vestida de les formes sensades; e per açò lo sensual sendividúa en lo leó per sa condició e entenció⁵ segons que l'agent natural toca totes tres les natures, tocant les segons lurs condicions e segons lurs entencions per que son.

¶ *Orde e obra* son començaments primers al Arbre sensual, car per raó del orde que l'Arbre elemental ha en sí metex, segons ses rayls el tronc e les altres sues parts, es disposat a esser obrat del vegetat e sensat ab ordinació de la vegetació e de la sua obra, e ab ordinació de la sensitiva e de la sua obra. E açò apar en lo leó en qui ha orde e obra natural segons les natures de tots tres los arbres.

1. B, qui ue de fores.—2. B, digestio.—3. B, lo leo a.—4. A, uegetant.—5. B, o en condicio.

¶ *Influencia refluencia* son coses primeres al Arbre sensual; e per açò en lo leó estàn influencia refluencia segons los tres arbres, axí com le elemental qui influex a sos començaments la fi per que es, els començaments refluexen aquella fi a la fi de la vegetació, la qual reflueix als començaments del sensual ço que pren del elemental e sos' començaments metexs;² el sensual reeb aquella influencia a la fi de la qual reflueix sos començaments metexs. E per açò está lo leó product de la influencia refluencia natural dels tres arbres.

¶ *Producció neximent e eximent*³ son natures primeres al⁴ Arbre sensual, axí com en lo elemental,⁵ en qui es product lo tronc de les rayls, e les branques del tronc, les quals nexen del tronc e ixen en sí metexes, car en lur metexa especia nexen; e com la vegetació per l'agent natural toca la producció neximent e eximent del elemental, prodúu dell elementat⁶ qui neix e ix en vegetat. E açò meteix fa lo sensual, ço es la natura sensitiva, qui prodúu en sa especia metexa leó elementat e vegetat;⁷ e car ix e neix en la sensitiva, romàn sensat e della vestit.

¶ *Separabilitat e inseparabilitat* son formes primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui ha calor⁸ natural la qual no lexa son propri subject, ço es lo foc, car dell nos pot partir, ni la vegetació no lexa les sues branques, car si les lexava, no seria ço que es, nils senys particulars nos partexen del seu comú,⁹ axí com parts qui nos poden departir de lur tot. E com en lo leó se departexen aquestes coses les unes de les altres, ço es saber, la elementativa vegetativa¹⁰ sensitiva quis departexen, adoncs esdevé aquell¹¹ en privació per raó del departiment de totes tres

1. B, e assos.—2. P, et sua principia similiter.—3. B, naximent e ixi-
ment (*passim*).—4. A, del.—5. A, axí com lo elemental.—6. B, e del
elemental product del elementat.—7. P, in saumet specie leonem vegeta-
tum et sensatum.—8. B, color.—9. B, nos departexen del seu comú: P,
a sensu communi non discedunt.—10. B, manca aquest mot.—11. B,
aquell leó.

les natures. En aquest pas es significat com los simples romanen en lurs¹ propis nombres en los composts.

¶ *Possibilitat e impossibilitat* son coses primeres al Arbre sensual, axí com en l Arbre elemental en qui es possible² cosa ques segueasca del elementat, e en lo vegetal en qui es possible cosa ques segueasca del vegetat, e en lo sensual en qui es possible cosa ques segueasca del sensat. E aquestes possibilitats son per ço car en cascú dels arbres san cascú³ de lurs començaments a la fi per que son; e per açò pot esser lo leó de tots tres los arbres, e es impossible que no pusca esser segons cors natural, e es encara impossible quel leó pusca esser del Arbre elemental, si en sa leonitat si perdien los començaments simples del Arbre elemental; e açò meteix del vegetal.

¶ *Semblança e dessemblança* son natures primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó en quis posa semblança daer e de foc, de terra e daygua, en quant les branques del Arbre elemental posen⁴ en lurs rams lurs semblances, les quals lo leó ateny veent e tocant, e de les quals es segons la natura elemental. E la vegetativa hi posa la sua semblança e encara la sua essencia, en quant lo leó vegeta les viandes que pren, e ha appetit e estinct natural a pendre aquelles per ço que delles viva. E la sensitiva atretal, qui en lo leó posa sa semblança en quant li fa sentir calor e fredor e sabor, e li⁵ fa veer les coses visibles. Posen encara los arbres en lo leó lurs dessemblances per corrupció, axí com lo leó qui com ha lo gustar malalte,⁶ li semblen les viandes amares, les quals sots forma de leonitat naturalment han dolça sabor. E açò metex es de les dessemblances⁷ qui son de les especies, axí com lo peix el cavall qui no han semblants figures; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

¶ *Natura corporalitat e transmutació* son natures pri-

1. B, en los.—2. B, possibil.—3. B, son cascuns.—4. A, se possen.—5. B, e si (?) li.—6. A, malaltes: B, malaute.—7. B, semblances.

meres al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui tots tres los arbres posen lurs natures, axí com lo foc qui hi posa natura descalfar e la vegetativa natura de assaborar¹ e la sensitiva natura de veer; e encara lo foc e los altres elements, qui posen en lo leó natura de cors en quant hi posen lonc ample e pregón, e figures de cercle quadrangle e triangle; e la vegetativa e la sensitiva qui hi posen corporalitat en quant son parts corporals e substancials. Posen encara en lo leó transmutació de les formes qui son en potencia e en disposició² com sien transmudades en actu, axí com un leó daltre, e enaxí com lo moltó quel leó menuga transmutada la materia³ de la carn del moltó en materia de carn de leó.

¶ *Lugor e ombra* son coses primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui lo foc posa lugor qui li es estrument a veer,⁴ e la terra e laygua qui hi posen ombra, per la qual ha lo pel⁵ del leó color confusa. E la digestiva fa aquella lugor en los ulls digerents les coses qui aporten claretat, e digereix la ombra digerent les coses de qui la ombra vé; e la sensitiva hi posa lugor en quant la pren en sa empremsió e en sa especia metexa la fa néxer e estar, axí com la lugor del foc qui es en los ulls del leó e es part dells, qui es enaxí sensada com vegetada; e açò metex de la ombra. E en aquest pas pot hom conèxer com en absencia del sol o del lum del foc està lo leó en ombra axí contengut, com lo vi en lampolla; e per açò fa lo leó ombra, segons aquelles parts on nol toca lo sol o el lum.

¶ *Linya⁶ e punt e superficies* son coses primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó,⁷ en qui l'Arbre elemental posa punts e linyes e superficies qui son de la sua essencia e natura; els punts son axí com les sues rayls, e son les linyes lo lonc e ample e pregón, e les⁸ branques del arbre es la

1. B, de sabor.—2. A, B, indisposicio (*passim in per en*).—3. B, natura.—4. A, manca a veer.—5. P, pellis.—6. B, llyna.—7. A, axí com lo leo.—8. B, e de les.

superficies de la amplea e de la participació de les linyes¹ e de la contiguació daquelles; els punts que la vegetativa posa en lo leó son les sues rayls, e les linyes son les sues branques, e la superficies es axí com la sabor qui es superficies estant en lo mig del tactiu qui la assabora e de la materia saborable.² E açò metex de la sensitiva qui posa en la sabor lo sentiment, els ulls qui atenyen la superficies els seus punts sensuats en sentir en veer e oír, e les linyes sensades, enaxí com³ les sues branques.

¶ *Drecera e figura* son començaments primers al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui l'Arbre elemental posa .vj. dreceres en quant lo leó es en ell contengut, les quals se poden girar segons quel leó se gira en dextra part o sinistra.⁴ Posa encara en aquell figura circular triangular e quadrangular, segons que en ell apar⁵ e segons ço que de figura dit havem en lo seu tractat. E la vegetativa posa en lo leó dreceres, car les coses que digereix de la vianda quel leó menuga, la expulsiva les gita a enjús en feces, e la digestiva a ensús e en totes parts, en quant ne dona al cervell e a la coa, e al braç dextre e sinistre, e a's peus e lesquena, ço es lalt el baix;⁶ e posa en ell figura digesta en especia de leó qui en la sement fo crua e confusa. E la sensitiva posa les dreceres en los .vj. senys sensades, e la figura del leó en les extremitats daquelles e en la superficies sensada.

¶ *Masculinitat e feminitat* son coses primeres al Arbre sensual, axí com l'Arbre elemental qui posa en lo leó masculinitat per raó de la natura que ha en bonificativitat e magnificativitat, ignificativitat e aerificativitat,⁷ e enaxí de les sues altres formes masculines; e posa⁸ en ell feminitat per raó de la natura bonificabilitat magnificabilitat⁹ ignifica-

1. B, lynes (*passim*) i lyna.—2. B, saboribla.—3. P, *sicut sunt*.—4. A, se poden gitar segons quel leo gita....: B, se poden girar (?) en dextra part segons quel leo se gira o sinistra.—5. A, en ella apar.—6. B, e a lesquena.... P, *ad dorsum altum et infimum*.—7. A, euficativitat.—8. A, hi posa.—9. P, *bonificabilitatis magnificabilitatis*...

bilitat, e enaxí de les altres materies femenines sues; e per raó daçò son en la especia de leonitat leó e leona. E la vegetativa qui posa en ells les sues natures masculines e femenines, ço es vegetativitat e vegetabilitat; e açò metex de la sensitiva qui en ells posa natures masculines e femenines, axí com sensitivitat e sensibilitat; e per açò es lo leó en la leona agent natural en elementant per elementar e en vegetant per vegetar e en sensant¹ per sensar.

¶ *Membrositat e estrumentalitat*² son natures primeres en l'Arbre sensual, axí com en lo leó en qui la elementativa potencia posa membres e estruments segons que es significat en los rams e en les flors del seu arbre: posa y³ membres en ço quey posa cor e fetge, cap e braços; posa y estruments en quant hi posa mans e peus e ulls e elementar; e la vegetativa posa en ell membres segons generació corrupció privació e renovació de les formes velles e noves, e posay estruments en quant hi posa humit nutrimental del qual usen les formes en assaborir e degerir en les altres; e la sensitiva hi posa membres, axí com visitiu visible e veer qui son membres e rams de visus, e posay estruments, axí com lo veer qui es la flor; qui no es de la essència del vist ni del visitiu, e enaxí dels altres.

¶ *Nodrint e impressió* son coses primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó en qui la elementativa potencia posa nodrint segons la natura que ha de nodrir, axí com bonea e granea qui nodrexen bon e gran durar, e lo foc qui nodrex la sua calor en laer e en la terra escalfant; e posay impressions de la sua especia en ço quel leó es dels quatre elements, e⁴ rayls tronc branques rams fulles flors e fruyts, segons que en l'Arbre sensual es significat. E la vegetativa posa en lo leó nodrint en quant li dona potencia nutritiva ab la qual nodreix sí meteix de les viandes que pren, e posa en ell la sua impressió en

1. B, e uegetant... e sensant.—2. B, estrumentabilitat.—3. A, posen (*passim*): B, manca fins a *braves*.—4. e posay (?): P, *et habet*.

quant li dona appetiment e les altres branques; e açò metex dels seus rams e de les altres parts del Arbre vegetal. E la potencia sensitiva posa en lo leó nodriment en quant hi nodreix¹ veer gustar e tocar, e les altres; encara, hi posa la sua empremsió, en quant hi posa visibilitat qui es empremsió de visitivitat,² e veer que es empremta damdues les potencies; e enaxí de les altres parts de la sensitiva.

¶ *Empeltació e perseitat*³ son coses primeres al Arbre sensual, estants empeltació e perseitat natura dels .iiij. arbres, axí com en lo leó la elementativa hi posa empeltació, segons la natura que conté en sí de empeltar, axí com lo foc qui en la sua calor empelta laer,⁴ de la qual empeltació ix⁵ humiditat calda; e posa en lo leó perseitat quant lo fa per sí esser elementat e una substancia per sí estant, e encara, quel fa per sí meteix elementat⁶ en quant li fa engenrar e elementar altre leó. E la vegetativa posa en lo leó la natura que ha de empeltar, empeltant en la materia de la carn que menuga, la materia de la sua especia⁷ qui es leonina; e posay perseitat en quant lo leó per sí meteix es vegetant, vegetant les viandes que pren en sa especia en la qual nexen e ixen.⁸ E la sensitiva hi posa la sua empeltació en quant empelta sentir en les branques del leó e en les sues altres parts; e posay perseitat en quant lo fa per sí meteix sensat e li fa sensar altre leó per via de generació.

¶ *Individuitat e atracció* son natures primeres al Arbre sensual, e son natures de tots tres los arbres, les quals se posen naturalment en lo leó, axí com la individuitat del Arbre elemental, don se segueix substancia elementada individuada, ixent un leó daltre de les branques e dels rams del Arbre elemental en especia leonina; lo

1. B, en quant nodreys.—2. A, vissiuitat; B, uisitatiuitat; P, visitiuitatis.—3. A, empasseitat.—4. A, axí com la sua calor qui empelta laer; B, axí com [lo foch qui en] la sua calor qui empelta laer.—5. A, e; B, ys.—6. B, eleys elementat; P, elementantem.—7. B, empeltant e la materia de la sua especia.—8. A, neix e hixen.

qual leó posa atracció qui es de les atraccions del Arbre elemental, axí com de la atracció quel foc ha en traer a sí¹ la secor de la terra, e laer la calor del foc; per la qual atracció lo leó atrau a sí² la materia de les viandes que pren, havent natura atractiva per los elements. E la vegetativa hi posa individuïtat en quant ha la digestiva natura de individuar una part d'altra, e la expulsiva atretal. Posa encara la vegetativa atracció en lo leó, en quant atrau a sa especie les viandes que pren; e la sensitiva atretal, posa en lo leó, en quant de la sua sensitivitat e sensibilitat general talla e individúa sensitivitat e sensibilitat, la qual produex en lo leó que engendra. Encara posa en lo leó atracció de sensitivitat e sensibilitat, don ix sentir estès en veer gustar oír odorar e les altres.

¶ *Necessitat e contingencia* son començaments primers al Arbre sensual, segons que es significat en ço que en lur tractat havem dit, axí com en lo leó en qui l'Arbre elemental posa les seues necessitats, car si es tronc, cové que sien rayls, e si es³ accident, cové que sia substancia; e per açò ha lo leó tronc de necessitat; e car ha en sí calor, cové que haja en sí de necessitat substancia de foc. Encara, es al leó necessaria cosa menjar per raó de les contraries qualitats qui son les seues parts. Posa encara la potencia elemental contingencia en lo leó, segons la contingencia desús; e per açò lo leó a càs pot néxer contret, e atrobar alcuna bestia la qual no ha entenció en atrobar, axí com la serp e l'ome. E en lo leó la vegetativa posa necessitats, car si en ell es vegetar, es li necessaria cosa menjar; e posay contingencia, segons la contingencia desús que dita havem en lo seu tractat. E la sensitiva posa en lo leó necessaries coses, axí com si es veer, covés que haja visitiu visible; e encara hi posa contingencia en privació de veer per raó de cecitat,⁴ contra la qual pequen la elementativa e

1. A, ha atraer en si: B, a en trar a si.—2. A, en si.—3. A, ha.—

4. B, en privacio de cessitat.

la vegetativa en lorgue de veer. E en aquest pas es significat com la sensitiva es pus noble potencia que la elementativa ni la vegetativa, axí com lo foc qui tota hora cremaria si havia lenya.

¶ *Perfecció e imperfecció* son coses primeres al Arbre sensual, al qual son primeres per les tres natures dels arbres, axí com en lo leó la elementativa qui en ell posa cors complit com ha edad sua,¹ e açò fan del compliment que la elementativa ha en lo tronc general sots especia de corporalitat; e posa imperfecció en lo leó en quant hi posa elementació en potencia, en quant pot elementar altre leó engenrant, lo qual leó qui està en potencia, no es complit. E la vegetativa posa en lo leó perfecció en quant hi posa les sues branques, e posay defalliment en quant lo leó no pot sostener sens menjar e beure, per ço car ha en ell vegetar e consumació de les sues parts per corrupció; e la sensitiva posa en ell perfecció en veent² e en oent, e defalliment accidentalment com li dona aflicció per lo sentiment que ha de calor e de fredor e de fam e de set.

¶ *Vida e color* son coses primeres al Arbre sensual, axí com en lo leó qui es viu per vida e ha color per color,³ e açò segons la natura dels tres arbres. Es viu per l'Arbre elemental en quant viu de viandes elementades; e ha color per les colors del .iiij. elements generals a la sua color. Es viu per la vegetativa qui vegeta les coses que menuga⁴ transmutant aquelles en especia de leó; e ha color per la vegetativa⁵ qui digereix les colors generals en especial color: car enaxí com transmuda laygua quel leó beu en sanc, enaxí⁶ transmuda la color del aygua en color de leó, axí com en los homens qui com menuguen viandes trop caldes, la vegetativa vegeta en ells color groga en los ulls e en la cara. E la sensitiva posa en lo leó vida per la qual sent ca-

¹. B, com aia edat: P, cum suam habet etatem.—². B, e en ueent.—
³. P, et est coloratus per colorem.—⁴. B, qui menuguen.—⁵. B, per uegetatiua.—⁶. B, e en axí.

lor e fam e set; e posa en ell color de sanc, e li dona virtut com pusca la color veer.

¶ Sò odor e sabor son natures primeres al Arbre sensual, les quals natures son per los tres arbres generals, 'axí com la elemental natura qui posa en lo leó orelles² qui son estruments a oír, e posa y nas qui es estrument a odorar, e posay carcanyell qui es estrument a gustar.³ E la vegetativa posa en lo leó natura de oír, en quant digereix lo sò a audibilitat⁴ per natures caldes e seques qui reten més de sò que aquelles qui son daltres complexions; e açò apar en lo trò qui es de vapors caldes e seques; e encara, que per la retentiva qui es una branca de la vegetativa, es aquell sò retengut en les orelles. Posa encara odorabilitat, en quant digereix les odors a odorativitat: ⁵ car axí com digereix l'aygua en sanc, axí⁶ digereix les odors en odorabilitat. E açò meteix fa la vegetativa en lo gustar, la qual digereix gustabilitat en ço que la posa en disposició de gustar, enaxí⁷ com natura qui posa en lo ferre disposició de clau; el gustar posa en potencia la vegetativa e la sensitiva, la qual sensitiva laporta en actu en lo leó en quant li dona natura gustativa.⁸ Encara, que la sensitiva posa en lo leó odorar e oír en quant li dona potencia auditiva e odorativa. E en aquest pas pot hom conèixer com la vegetativa dispòn los objectes defores ab la elementativa, als objectes dedins qui son de la natura de la sensitiva, en los quals los pren la sensitiva.

¶ *Tactu e effatus* son formes naturals e primeres al Arbre sensual, axí com al leó qui ha tocamet per l'Arbre elemental en quant hi posa quantitats discretes sots forma molla o dura en tocar; e posay *effatus* en quant la lengua

1. A, los tres generals.—2. A, qui possa orelles.—3. A, B, falta aquest últim membre qui es traduit de P, i es evident que la seva manca es deguda a un salt del copista d'un m.s. anterior, car en ambdós A i B, la lliçó es: *e posay nas qui es estrument a gustar*.—4. A, la sua audibilitat.—5. B, odorabilitat.—6. A, axí com.—7. B, e axí.—8. B, gustativa.

qui es elementada, la qual es estrument e orga¹ a effar. E la vegetativa posa en lo tocar sabor digerida e posada en disposició e en potencia com se pusca sentir; e posa effar en disposició² e en potencia com se pusca oír. E la sensitiva posa en lo tocar sentir, axí com lo leó qui com toca laygua freda ab la lengua, sent fredor, e com crida sent la sua vou; e encara que sent la vou dels altres ab la sua potencia auditiva qui es una branca del seny.

¶ *Vigilació e dormiment*³ son potencies primeres al Arbre sensual segons les natures dels tres arbres, car la natura elemental posa en lo leó vigilació en quant lo fa famejar, e les sues necessitats a la ymaginació ymaginar per trop calor o fredor, humiditat o secor. E posa en lo dormir natura de reposar en quant cessa lo contrast de les humors qui exciten lo leó a vetlar, lo qual contrast lo leó no pot sofferre; e per açò natura donali repòs en durment, lo qual dormir, la elemental natura fa lo leó somniar en quant fa estar la sua ymaginació enfre vetlar e dormir per raó de les impresions qui san a totes parts, ço es a vetlar e a dormir; e per açò los homens qui son de complecció calda e seca, somnien colors grogues e seques, e batalles; e car la ànima requer membrar entendre amar, e lo foc requer escalfar e dessecar, parlen en durment de les coses qui son de natura calda e seca, e de batalles. La vegetativa posa en vetlar sa natura en quant prepara al leó sabor de menjar, e posa en lo leó sa natura de dormir en quant lo fa dormir per ço que mills pusca digerir les viandes, les quals tan bé no pot digerir en vetlant; car les formes sensibles la empatxen en quant san⁴ a lurs objects sensibles;⁵ e posa sa natura en lo somniar, en quant li digerex les especies fantàstiques⁶ que la ymaginació pren ab ajuda

1. B, orgue.—2. A, e possa e au (e an ?) en disposicio: B, e posa efan en dispoycio (*passim*): P, et affari ponit...—3. P, afig: et somnium.—4. B, son (*passim*).—5. A, sobgets [sensibles].—6. A, fantastiques (*passim*).

dels senys, les quals estàn enfre vetlar e dormir.¹ E la sensitiva posa en lo vetlar sa natura en quant fa al senys usar de sentir; e posa en lo dormir natura de reposar en quant les potencies ujaes de sentir, en durment han repòs; e posa en lo somniar especies de sentir confuses qui estàn enfre² vetlar e dormir.

¶ *Goig e ira*³ son formes primeres al Arbre sensual segons les tres natures dels arbres generals, axí com en lo leó en qui natura elemental es raó al seu plaer, lo qual ha per gran forsa ab la qual ha poder e venç les altres besties; e posa en ell disposició d'ira per fret e per calor, per fam⁴ e per set e per malaltia. E la vegetativa posa, segons sa natura, plaer en lo leó en quant digerex les viandes que pren, en tal manera quel fa estar sà, e encara li aministra plaer per sabor; e tocar la leona posa en ell ira per la contraria manera del plaer. E posa en ell la sensitiva plaer⁵ per veer e per sentir les bones sabors; e posa en ell ira en quant li fa sentir coses contraries a viure, axí com fam e set e dolor.

¶ *Sanitat e malaltia* son formes primeres al Arbre sensual, axí com lo leó qui per sanitat es sà e per malaltia es malaute. E aquestes impresions son per les natures dels arbres, axí com la elementativa qui per atemprades compleccions es raó en lo leó a sanitat, e per destemprades a malaltia. E la digestiva es raó al leó a sanitat com digerex les viandes segons ques cové; e com pecca en la sua obra aministra⁶ malaltia en lo leó. E la sensitiva aministra sanitat per sentir plaer en menjar e en beure, car sabor sentida vivifica⁷ la natura, e açò meteix del plaer que l leó ha en veer les coses qui li plaen; e per lo contrari, la sensitiva aministra malaute en lo leó.

1. B, que la ymaginacio ab ajuda dels sens les quals estan enfrel
vellar (*usual*) o dormir.—2. B, confuses enfre.—3. A, gaug (*usual*) e
ira: B, gaug e tristicia (*usuals*).—4. B, per calt e per fam.—5. A, e pos-
sa en ell la sensitiva en el plaer; B, e posa en ell la sencitua en el
plaer.—6. A, a ministrar.—7. A, viu fique.

¶ *Industria* es forma general a les industries dels animals, la qual industria es sustentada en les generals potencies, ço es elementativa vegetativa e sensitiva, axí com lo leó qui ha industria a caçar segons la elementativa, la qual se pren desús en l'instinct natural del foc e appetit, qui ha manera en escalfar laygua escalfant¹ laer, lo qual escalfa per ço que en la humilitat escalfada, la qual laer dona a laygua, pas lo foc [a] escalfar laygua e mortificar aquella. Encara ha manera lo foc en escalfar laer influent en ell calor dessecada ab la qual se mortifica la humilitat en laygua humefacta,² per ço que laygua no reeba benefici del aer. En semblant manera la vegetativa es raó al leó de industria segons la sua manera general, la qual ha³ en les sues branques, axí com lo leó qui ha manera de estar en los locs calts quant fa fret, e en los locs frets quant fa calor, en la qual manera la digestiva pot mills obrar segons sa natura. Açò metex fa segons la natura de la sensitiva qui li amministra los locs frets com ha calor els calts com ha fredor; e encara, quel fa invisible de nits a les besties, per ço car quant lo veen han paor dell; e per açò caça més lo leó de nit que de dia.

¶ *Substancia essencia e ens* son formes generals e primeres al Arbre sensual, axí com lo leó⁴ en qui la substancia elemental e general posa substancia especial e individuada⁵ e de les quatre masses derivada, la essencia del qual leó es leonitat qui es de la natura elemental en quant ço que en lo leó se pot veer e tocar; e açò metex es de la sua entitat elementada. E açò metex fa la vegetativa, qui vegetant conserva la substancia⁶ del leó, e la sensitiva atretal, qui sintent la conserva e la engendra ab l'agent natural. E la leonitat qui es la essencia del leó, es per vegetació e per sentiment, car sens vegetar e sentir la essencia no po-

1. B, a escalfar laygua e escalfan. — 2. P, no tradueix aquest mot. —

3. B, es. — 4. B, en lo leo. — 5. B, en qui la substancia [elemental general pausa la substancia] especial indiuiduada. — 6. P, conservat speciem.

ría estar sobre la substancia, la qual està dejús la essencia per vegetar e sentir qui son de la entitat de la substancia de la essencia. E en aquest pas pot hom conèxer com la substancia es en los particulars dejús la essencia e obra della, enaxí com bo dejús bontat;¹ e encara pot hom conèxer com la essencia e la² substancia està dejús entitat. En aquesta conexença ha molta de filosofia, e encara ço que dit havem de les .C. * formes applicades al endividuat del Arbre sensual, lo qual applicament³ es subject general en quis dona doctrina daver art e manera a aplicar les .C. formes a encercar veritat de les coses secretes que desira saber, seguent la manera que havem tenguda en cercar los secrets e les natures de les .C. formes, e l'endividuat elementat vegetat e sensat ab les natures elementals vegetals e sensuals.

1. B, bonitat. — 2. A, de la.

* A, manca una fulla: trellat del B.

3. B, amplicament.

Del Arbre ymaginal

QUEST *Arbre* es de semblances e de impressions; e es departit en .viij. parts, ço es a saber, en rayls tronc branques rams fulles flors e fruyts. E es de semblances del Arbre elemental vegetal e sensual; car en quant es general, en ells es empeltat e ab ells mesclat, enaxí com lo vegetal en lo elemental el sensual en lo vegetal. E les semblances de que es, son masculines e femenines: son masculines per lo bonificatiu magnificatiu e les altres formes; es de semblances femenines per lo bonificable magnificable e les altres materies; e per açò contén en sí ymaginatiu e ymaginable e ymaginar qui es semblança de bonificar de magnificar e dels altres actus; e l ymaginatiu es semblança del bonificatiu el magnificatiu,¹ e l ymaginable, del bonificable el magnificable.²

2. Aquest *Arbre* es de ymaginació qui es creatura³ molt necessaria als animals, car sens ella no poríen viure nis poríen haver als objects sensibles, axí com lo leó qui no poria tornar a la font sens ymaginar, ni laucell a son niu, nis homens a la casa, ni ans que la casa faessen no la sabríen fer, ni sens ymaginació no sabríen fer clauell go-

1. P, afig: *et ceterorum*. — 2. P, afig: *el sic de aliis*. — 3. B, qui es en natura a la (*aliter* ?) creatura; P, que est creatura.

nella ni nau, ni haurien hàbits de sciencies, ni encara les altres coses qui son necessaries a viure, ni haurien memoria de les coses passades.

3. Aquest *Arbre* nos pot veer ni tocar; e en quant ymaginabilitat, es en los corses no animats, e en quant ymaginativitat e ymaginable e ymaginar, en los animats. E es en los no animats corses, axí com en lo foc e laer quis semblen en calor,¹ e axí com lo mirall qui pren la ombra e la figura de la planta, quis semblen² per diafanitat en ombra; e es en los animats quis semblen en les especies, axí com en Pere e en Martí quis semblen en especia dome, el simi quilts sembla en figura,³ e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

I

De les rayls del Arbre ymaginal

ES rays del Arbre ymaginal son semblances de les rayls reals que dites havem en l'Arbre elemental vegetal e sensual, axí com semblança de bonea de granea de duració de poder e les altres rayls; e encara de unitat e pluralitat, e de les .C. formes que dites havem. E les sues rayls son enaxí generals a semblances específiques, com son les rayls reals generals a les específiques,⁴ segons que dit havem en los exemplis que navem donats.

2. Bonea dona sa semblança a granea en quant granea es bona per bonea, e granea dona sa semblança a bonea en quant bonea es gran per granea. E daquestes semblances

1. B, claror.—2. B, falta ço que segueix fins als altres mots *quis semblen*.—3. P, falta aquest simil.—4. B, generals espacificques.

reals es ymaginació arbre de semblances e de impremsions qui pren les semblances de les rayls, ¹ axí com la cera qui pren la semblança de les lletres del sagell, el mirall les figures que li estàn denant; e axí com lome qui ymagina lo cavall que ha vist, en lo qual ymagina bontat en quant es bo a córrer, e ymagina en ell granea per ço com là vist gran, e car là vist bell, ymagina en ell bellea, axí com granea qui es bellea de bonea, car bella cosa es a bonea que sia gran. On, enaxí com la potencia sensitiva ha natura e propietat que sent en sa especia la sabor de la poma que lom menuga, la qual no sent en la especia de la poma, mas en especia ² de la sensitiva, enaxí la ymaginativa pren e ateny les semblances reals en sí metexa, en la qual les digereix la digestiva. En aquestes semblances que pren la ymaginativa de bonea granea e de les altres rayls, estàn les natures dels arbres reals qui son ymaginables per ço car participen ab ymaginació ³ qui en ells es estesa generalment, axí com lo foc els altres elements qui en los elementats fan figura e posen en aquells colors, axí com en lo cavall elementat en qui està figura e color, la qual figura e color son bones e grans. E car de les semblances reals devallen les fantàstiques, enaxí com accidents qui ixen de substancia, per ço la ymaginativa pren aquelles semblances reals del cavall, qui son bones e grans, e prenles ab la sensitiva, ço es a saber, ab visu qui es estrument a aquell prenent, la qual atenylo veent la color e la granea; e la digestiva digereix les especies fantàstiques en quant son dispostes a esser ymaginades e ab la ymaginativa son en potencia en los objectes ab ajuda de la sensitiva, segons que dit havem. E enaxí totes tres les natures dels arbres reals disposen com lurs semblances la ymaginativa prenga, les quals aparen en la bonea granea del cavall.

1. B, de les reyalys.—2. P, *in essentia*.—3. participa n ab la ymaginativa (?): P, *cum imaginativa participat*.

II

Del tronc del Arbre ymaginal

QUEST tronc ymaginal es tronc comú e confús de semblances, e es ajustat de les essencies e naturas de les seus rayls; e en ell estàn en potencia les semblances específiques que dell traen los agents naturals animats o no animats. Los no animats son axí com la figura de la planta de la torre¹ o del cavall, qui aparen en lo mirall o en lombra que la planta fa en la terra per raó del sol, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. Per que lo tronc segons que es tocat de sa natura, respòn al tocamet per que es tocat per los agents naturals; car si es tocat per bonea, ret semblança de bonea, e si per granea, ret semblança de granea, axí com Deus qui es just misericordiós e humil, car si es tocat ab justícia, ret justícia, e si ab misericordia, ret misericordia, e si ab humilitat, ret humilitat. En semblant manera fa lo tronc a la ymaginativa; car si ymagina bonea en especia de cavall, retli semblança bona de cavall, e la ymaginativa la pren en sa natura en la qual aporta de potencia en actu, enaxí² com lo foc qui quant escalfa laygua freda, aporta la calor en actu qui estava dabans en potencia. Esta semblança es en dos³ maneres: la una es en quant no es presa per la ymaginació, axí com la ombra de la planta en lo mirall o en laygua o en la terra, qui es semblança de les semblances reals elementals, sens que ella no ymagina aquella semblança, ni l mirall laygua e la terra aquella no ymaginen, car no son substan-

1. P, *plante terre*.—2. B, e en axí.—3. B, Esta (està ?) semblansa en dos.

cies animades. Emperò la ymaginabilitat participa ab elles en lo tronc general qui es ¹ de natura elemental vegetal sensual e ymaginal; e per açò la segona manera de la semblança es per l'agent natural animat, axí com cavall e home qui han potencia ymaginativa qui pren l'ombra de la planta en laygua e en la terra ymaginant aquella ombra. E en aquest pas pot hom conèixer que ymaginabilitat es en .ij. maneres: la una es la ymaginabilitat qui es disposta a esser ymaginada, axí com la ombra de la planta qui apar en lo mirall en laygua e en la terra; l'altra es la ymaginabilitat qui es de la essencia de la ymaginació conjunta ab la ymaginativitat masculina en l'animal, qui en la sua ymaginabilitat e qui ab ella, està en una substancia individuada e dejús una especia metexa ateny la ymaginabilitat de fores, ² sustentada en l'ombra de la planta qui en lo mirall e laygua e la terra es semblança de la planta, la qual semblança pren l'animal, axí com home qui ymagina aquella semblança de la planta. E a aquesta ombra ret lo tronc semblança de bonea en quant es bona aquella ymaginació, e gran es en ço que gran obra si fa, e per açò ret semblança de granea. E car les obres passades duren per la ymaginació qui les reté, ix en del tronc semblança de duració; e açò meteix es de poder, car gran poder està en aquell ymaginar; per que del tronc ix gran semblança de poder. E açò meteix dels estincts naturals e appetits, e de les altres semblances qui son de les formes reals e generals qui son ymaginables, ajudant les unes formes a les altres en esser ymaginades en axí sots ymaginació lurs semblances, com en esser bones ³ sots raó de bontat, e grans sots raó de granea, e en axí de les altres.

1. B, manca qui es.—2. P, que cum sua imaginabilitate et in sua imaginabilitate stat in una substantia individuata et sub una et eadem specie. Et attingit imaginabilitatem extra...—3. P, sicut bone sunt.

III

De les branques del Arbre ymaginal

ES branques de la ymaginativa¹ son semblances de les branques dels altres arbres; e enaxí com vestigia del peu, qui es semblança del peu per obra, enaxí les branques de la ymaginativa son impressions de les obres que fan los arbres reals naturals. E daçò volem dar exempli com pus abreujadament podem, per ço que mills de ymaginació puscam donar conexença.

1. *De la semblança de foc*

Lo foc simple nos pot veer ni tocar, e està la sua semblança en los rams, ço es a saber, en lo foc compost qui es la sua obra, axí com la flama qui es visibla e es composta dels .iiij. elements; mas car en ella ha més del foc que dels altres elements, està semblança del foc e no dels altres. E en aquesta semblança la ymaginació ymagina lo foc simple, e pren la^{*} semblança de la flama e no la flama; e aquesta semblança ix de la ymaginabilitat de la flama qui es visibla, la qual la ymaginació convertex² en la sua propria ymaginabilitat qui es part del animal qui la flama ymagina. On, enaxí³ com lo foc passa ab mijà a laygua, ço es per laer, enaxí la ymaginativa ab una semblança pren altra semblança, ço es a saber, ab la sua semblança real qui es part del animal ymaginatiu, pren la semblança de la flama del foc qui es semblança fantàstica, e depurada e di-

1. P, *arboris imaginalis*.

* Reprèn el m s. A.

2. B, conuerteyts en si.—3. A, o en axí,

gesta en lo cervell, la qual ix de la ymaginabilitat real de la flama, la qual està enfre la ymaginabilitat real del animal e la ymaginabilitat de la flama, enaxí com somniar qui està en lo mig de vetlar e de dormir. E aquesta ymaginabilitat qui està enfre dos ymaginabilitats reals, es especia fantàstica de ymaginació, la qual no es de la sua essencia, axí com accident qui no es de la essencia de la substancia, e es obra de ymaginar e estrument ab lo qual passa la ymaginativa a ymaginar lo foc simple, ymaginant la sua semblança qui es visibla, ço es la flama. Emperò no pot ymaginar lo foc simple en figura, mas en qualitat, ço es en calor o en leugeria o en color.¹ E en aquest pas pot hom conèxer en qual manera la ymaginació multiplica les especies qui son semblances dels ents reals.

2. De la semblança de la appetitiva

APPETITIVA es una de les branques del Arbre vegetal; e la sua semblança es una de les branques del Arbre ymaginal, axí com lo foc, de qui la sua semblança es una de les branques del Arbre ymaginal. Es l'appetitiva ens real en l'Arbre vegetal, e la sua semblança pren l'animal en los seus appetits naturals, axí com l'ome qui ha appetits naturals a menjar, a veer,² e enaxí dels altres senys, e per açò ha natural enclinament a ymaginar les coses appetibles, les quals ymagina ab ymaginativitat. E car ymaginabilitat e ymaginativitat san relativament, per açò la ymaginativa pren, ab la semblança de la ymaginativitat, la sua semblança metexa masculina, e ab la sua semblança masculina pren la semblança feminina del object ymaginable e appetible sots raó de color o de sabor o de vou o de odor o de tactu; e enaxí la ymaginació pren semblança de la potencia appetitiva, e en semblant manera de la retentiva³ diges-

¹ B. manca o en color.—² P. qui naturalem habet appetitum ad comedendum et bibendum.—³ P. et sic imaginatio similitudinem accipit a potentia retentiva...

tiva e expulsiva. E en aquest pas pot hom conèixer com la ymaginativa pren les semblances del Arbre vegetal.

3. De la semblança de visus

LA semblança de visus es una branca de la ymaginativa, en la qual son imprentes les coses visibles, axí com es la ymaginativa del home o de la aranya,¹ qui per ço car ajusta la casa,² com es en absència daquella pot aquella casa ymaginar, e laranya atretal la tela que vol fer. E lymaginar es l'especia multiplicada de la ymaginabilitat sustentada en la cambra visible, composta dels quatre elements en que la ymaginativa general es empeltada ab la visibilitat dels elements composts. E com la visitiva potencia ha tocada aquella materia e figura de la cambra, com lome es en absència de la cambra o cluca els ulls, la ymaginativa trau de la visibilitat semblança qui es especia fantàstica en³ la ymaginativa presa e impremsa; e enaxí la ymaginabilitat romàn ens real, significada per la visibilitat de la cosa,⁴ e la semblança de la ymaginabilitat es la obra de la ymaginativa qui pren aquella semblança de la ymaginabilitat per vesar en sí metexa e en la sua propria ymaginabilitat, qui ab la ymaginabilitat de la cambra ha concordança en especia; e l'estrument es la visibilitat⁵ de la cambra ab lo qual la ymaginativa trau la semblança de la ymaginabilitat de la cambra, e posala en la sua ymaginabilitat propria ab la qual es conjuncta en⁶ lome qui mou la sua ymaginativa⁷ a ymaginar la cambra. E en aquest pas pot hom conèixer la natura e la manera que la ymaginativa ha en multiplicar les especies que trau de les ymaginabilitats ab l'estrument qui es vesar, lo qual dit havem.

1. A, aranha (*passim*).—2. A, B, cassa.—3. B, e en.—4. B, cambra.
5. A, el strument e (?) la visibilitat: B, es estrument la visibilitat.—
6. B, ab.—7. B, manca fins a l'altra mot *ymaginativa* de més avall.

4. *De la semblança doir*

LA semblança doir es una branca del Arbre ymaginal, axí com l'ome qui ou alcuna nota o alcunes paraules, les quals paraules son oïbles a les orelles e en l'aer¹ qui son parts del Arbre elemental, en les quals la audibilitat es sustentada e disposta a esser oïda, e està en potencia a esser oïda per l'auditiu qui es de la essencia del seny lo qual pren l'audibilitat de fores disposta en la sua audibilitat de dins qui es de la essencia del seny e part del home qui ou les paraules. E per açò la ymaginativa qui es estesa² per l'aer e per les aures e per les altres parts, enaxí com forma estesa en l'Arbre elemental, com es tocada per l'ymaginatiu especial qui es de la sua natura, ret ymaginabilitat especial en les paraules oïdes, les quals pren l'ymaginatiu en elles ab lo oir qui es estrument del qual trau la semblança de ymaginar, qui es enaxí vestigia e impressió³ del oir, com la vistigia del peu en la cenra. E en aquest pas es dada doctrina com la ymaginativa multiplica les especies e les trau de les semblances de audibilitat, ab l'estrument qui es doir.

5. *De la semblança de odoratus*

LA semblança de odoratus es una branca del Arbre ymaginal, ab la qual l'animal ymagina les coses odorables; e açò segons aquella manera que havem dita en la semblança de veser. La ymaginació que ha⁴ de les coses odorables, no ha sots figura circular quadrangular ne triangular, car defall cors sòlidum on sia formada aquella figura de odoració en quant no ha superfícies qui sia visibla als ulls, mas que la ymaginació ymagina la figura de odoració sots es-

1. B, son oybles en l'aer: P, *sunt audibiles in auribus et in aere.*—

2. B, falta lo que segueix fins al altre mot *estesa*.—3. A, vestigia e impressa: B, uestida e impressa.—4. A, la ymaginatiua que ha: P, *Imaginari quod est.*

pecia de poma odorable o darbre o de rosa; e per açò passa la ymaginativa ad ymaginar lobject en que la odoració es sustentada, e mou lymaginatiu¹ ad ymaginar los delits que lodoratiu pren en aquells objects.

6. De la semblança de gustus

LA semblança de gustus es una branca del Arbre ymaginal; e es la semblança de gustus² ymaginar multiplicat de coses gustables, ço es de les semblances daquelles, axí com lome qui ymagina en la poma douçor e en lencens³ amargor. E la douçor e lamargor son ents reals, e les semblances que la ymaginativa ne trau son especies fantàstiques sustentades en la natura de la ymaginació qui es feminina, la qual hi posa la natura de la ymaginació masculina⁴ ab lestrument qui es lo gustar, qui pren la dolçor e la amargor per la atracció del seny masculí qui atrau a sí la natura del seny femení; el femení en quant se dispòn a la atracció per raó dels appetits naturals, atrau a sí la natura masculina.

7. De la semblança de tactus

TACTUS es una branca del seny, segons que havem dit; e es semblança sua ço que la ymaginativa ne trau en sa especie en quant ymagina les obres de tocar, axí com lome qui toca el ferre calt o laygua freda o la fembra bella; lo qual tocament sent lo seny en qui la ymaginativa⁵ es sembrada e empeltada,⁶ e la qual respón al ymaginatiu en especie e en natura en lymaginable qui es part del animal. E per açò lymaginatiu trau la especie fantàstica qui es ymaginar, don es vestit lo tocar qui es ens real, e la sua vestidura es semblança fantàstica qui es obra de la ymaginació. E per açò quant⁷ lome ymagina lo tocar que ha fet a la fembra, aque-

1. A, e mouli (?) lymaginatiu; P, et mouet se imaginatium.—2. A, manca de gustus.—3. A, lexitus (?).—4. B, que es masculina.—5. P, imaginatio.—6. B, emprentada.—7. A, cant; B, car.

Ila semblança mou lo seny a aquell tocament, el seny mou la calor natural e l'estinct¹ a generació, e l'appetit atretal, a la conservació de la especia humana. E açò es per ço car lo tactus e la ymaginativa son mesclades natures e potencies² les unes en les altres ab continua quantitat; mas car la ymaginació es una essència e el tactus es altra essència e les especies son distictes, està en discreta quantitat.

8. De la semblança deffatus

EFFATUS es una branca del seny segons que havem provat, e pus longament ho havem provat en lo seu tractat que n'avem feyt; del qual effatus trau la ymaginativa la sua semblança, axí com lo foc qui quant escalfa laygua freda, trau la calor en actu qui era en potencia en laygua freda, de la qual vest la fredor de laygua estant dedins aquella calor, e la qual calor atractible es de la essència de la calor atractiva. En semblant manera la ymaginativa trau³ la sua semblança deffar⁴ en lo qual està en potencia, en quant effar es ymaginable per raó de la concepció dedins manifesta en la vou; de la qual semblança la ymaginativa vest effar en la sua ymaginabilitat propria, distincta en subjecte,⁵ e no en especia, a la ymaginabilitat, en qui effar es vestit⁶ de fantàstica semblança qui ix de la ymaginativa⁷ general e qui es ens real tocada per la especial, qui es part del ymaginatiu individuat⁸ en especia humana, o en especia de cavall, e axí de les altres. E per açò los joglars ymaginen enans en les notes⁹ que congeben dedins, e les semblances daquelles traen en les paraules que disen en la boca ab la lengua, o en les semblances de les paraules les quals formen en los estruments, axí com en la viola o en la sim-

1. B, al estinc.—2. B, potencies e natures.—3. A, hi trau.—4. B, de effatu (*passim*). P, *ymaginatiua trahit suam similitudinem de affatu*.—5. B, en la sua propria ymaginabilitat distincta en lo subjecte.—6. A, vist.—7. B, de la ymaginacio: P, *de imaginatione*.—8. A, B, diuiduat.—9. B, enans les notes.

fonía. Açó fer no porien sens que la ymaginativa no presés semblança en sa 'especia de effar o de les semblances de effar.

IV

Dels rams del Arbre ymaginal

LOS rams del Arbre ymaginal son semblances dels rams del Arbre elemental e dels rams del Arbre vegetal e dels rams del Arbre sensual. Son semblances del Arbre elemental en quant son semblances compostes qui² signifiquen semblances simples, axí com les .iiij. masses dels elements composts qui son semblances dels elements simples; e per açò los rams ymaginals son .iiij. sots la especia dels rams elementals, axí com la ymaginativa qui ymagina la massa de la terra en que estam, e la massa de la aygua la qual veseu en la mar e en los flums, e la massa del aer en que som, e la massa del foc que sentim en vesent e en tocant, e qui està en lo ferre e en la pera. E aquestes masses ymagina ab ajuda dels rams de la vegetativa e ab ajuda dels rams de la sensitiva: ab ajuda dels rams de la vegetativa, los quals son generació corrupció privació e renovació,³ axí com la generació de les especies engenrades en la terra e de la terra, e los individus elementats,⁴ axí com lo pomer qui neix en la terra e de la terra, e la poma en especia de pomer; e açò ab corrupció de les formes velles e ab privació daquelles, e ab renovació de les formes noves. On, per açò ymaginant la ymaginativa les quatre formes, ymagina la terra don ixen, e en aquella

1. B, en la.—2. A, quey.—3. B, manca e renovacio.—4. A, en les indiuidues elementats.

ateny natures e propietats elementals de les quals trau la ymaginativa les semblances de les plantes.

2. Ymagina la terra¹ ab ajuda de la sensitiva, ço es ab ajuda dels seus rams qui son sentitiu sentible e sentir en les branques de la sensitiva en qui son rams sensitius sensibles e sentir, axí com en lo seny de visus, visitiu visible veyer, e en lauditus, auditiu-audible ausir. E car lo visitiu mostra los membres del cors² representats als membres del seny comú, ajuda a la ymaginativa ad ymaginar les coses visibles; e enaxí la ymaginativa passa ad ymaginar la terra e ateny les sues condicions e propietats en les visibilitats dels elementats qui della ixen e diriven. E ço que ateny³ en los rams de la elementativa vegetativa e sensitiva, son los seus rams propis e essencials qui son empremts⁴ dels altres rams damont dits, e en los rams de la ymaginativa impremem les lurs semblances mogudes per los agents naturals, ço es per aquells qui ymaginen los rams reals dels arbres damont dits.

V

De les fulles del Arbre ymaginal

 ES fulles del Arbre ymaginal son semblances de les fulles del Arbre elemental vegetal e sensual. Les fulles del Arbre elemental son quantitat qualitat els altres predicaments qui ixen de la substancia elemental en especia de elementació; e la ymaginativa ymagina aquelles ab les fulles del Arbre vegetal e sensual qui li son estruments a ymaginar les fulles del Arbre elemen-

1. P *Imaginatiua terram imaginat.* — 2. B, dels cors: P, *corporum.* — 3. B, esso quen ateny. — 4. B, enprentats.

tal; e aquells estruments emprenen lurs semblances en la ymaginativa, e la ymaginativa les pren e passa les a semblances¹ de les fulles elementals.

1. *De la semblança de quantitat*

LA ymaginativa pren la semblança de quantitat real, la qual semblança es fantàstica; e pren aquella ab ajuda de les natures dels tres arbres qui li son estruments a pendre la semblança, axí com l'Arbre elemental qui fa la figura de la substancia corporal en quant posa en aquella lonc e ample e pregón qui son continues quantitats de la substancia, les quals nos poden veer ni tocar; e per açò lo seny veu la figura, e la ymaginativa consira lonc e ample e pregón, de qui trau quantitat en abstractu, e ço quen trau es la semblança de quantitat a la qual passa per ço que es vist en color e en figura. E en semblant manera fa de la quantitat discreta, de la qual pren semblança ab ajuda del Arbre elemental e sensual, axí com lo elemental qui compòn los dits de la mà,² e diferencia los fa distincts en nombre, el vis³ los pren distincts en nombre,⁴ e la ymaginativa los pren distincts en nombre; e per açò⁵ la ymaginativa multiplica nombre de .j. .ij. .iij. .iiij., e axí dels altres discrets quis poden nombrar. E aquesta quantitat de nombre no es res en sí metexa, mas que es semblança de quantitats reals discretes, la qual semblança es la obra⁶ de la ymaginació qui consira moltes coses. Ajuda encara la vegetativa a la obra de la ymaginació ab les sues rayls, axí com la sabor del vi qui es forts quant es pur, e no forts quant es amerat.⁷ E per açò la ymaginativa consira major fortor e menor en lo vi; e per açò consira quantitat de força ab ajuda del gustar, la qual quantitat no pren sots figura circular triangular ni quadrangular, per ço car la sabor

1. B, e passa a les semblances.—2. A, man.—3. P, *visus*.—4. B, manca en nombre.—5. A, so (*passim*).—6. A, ombra.—7. A, can amersats es.

no es visible, car no es object de veer; e per açò no la pot ymaginar sots l'object de veer, mas que la ymagen en l'object de gustar. E en aquest pas pot hom conèixer com la ymaginativa pren una quantitat segons un seny e altra quantitat sots¹ altre; e per açò consira una general quantitat qui es² semblança de la quantitat real e general qui es estesa en los arbres e parts dells, enaxí com accident estès en substancia, en lonc³ ample e pregón e en redón.

2. De la semblança de qualitat

Sò està per l'Arbre elemental, e dejús sò està paraula qui es oíble per lo seny qui es auditus; e car paraula no pot vesar ni gustar,⁴ mas tan solament oir, es ymaginable lo seny doir, e la sua ymaginabilitat es disposa per l'Arbre elemental e sensual qui son estruments a ymaginar, ab los quals estruments la ymaginativa trau la semblança de la paraula e posala en ymaginar, enaxí que la semblança té un peu en la paraula en quant es la sua figura, e té l'altre peu en la ymaginació en quant es la sua obra; e enaxí està en lo mig de la paraula e de la ymaginació, qui aquella semblança trau de la paraula ab ajuda doir e de tocar, axí com oir qui es en mig⁵ del seny qui es auditus, e tocar qui es enfre laer e la lengua qui toca laer en lo qual forma la vou, la qual pren loir e a la ymaginació la presenta.⁶ E ço que la ymaginació ne pren es la semblança, axí com lo segell qui presenta ses letres a la cera, e la cera qui pren les semblances de les letres e no les letres del segell. E en aquest pas pot hom conèixer com les semblances ixen dels ents reals.

¶ Segons ço que dit havem de la semblança doir, pot hom haver conexença com la ymaginativa pren les semblances de qualitat en les paraules en qui qualitat es estesa,

1. B, solts.—2. A, una quantitat general quantitat qui es.—3. B, com accident en substancia e lonc.—4. B, ni tocar—5. B, el mig.—6. B, representa.

sots la qual son demanades quals paraules ha dites lo rey a son pòbol.¹ E aquell qui respòn ymagina les paraules en la semblaça daquelles en la qual les ha retengudes, enaxí com la cera retén la semblança de les letres del segell. Açò meteix fa la ymaginativa de les qualitats naturals, axí com de calor e fredor e douçor e amargor, e de la bonea de douçor e de la malesa d'amargor;² e car aquestes formes son axí com empremsions de letres de segell en cera, pren la semblança la ymaginativa daquestes impremsions sots raó de qualitat.

3. *De la semblança de relació*

PER visus veu hom néxer linfant de sa mare, e per açò consira hom mare e fill, e pare e fill; e per açò consira hom que si es pare, que sia fill, e si es fill, que sia pare. E açò meteix se segueix de relació qui està en eguals coses, en axí com si es egualtat, cové que sien moltes coses; e açò metex de concordança. E aquesta necessitat es ens real del qual trau la ymaginació semblança de relació, enaxí que la entitat real se convertex ab³ relació en un nombre metex; e la ymaginativa trau la semblança de relació e posala en sí metexa, de la qual vest son ymaginar, enaxí com lo vest de semblança de blancor⁴ com ymagina coses blanques. E en aquest pas pot hom conèxer que relació es una cosa segons realitat, e la sua semblança es altra cosa segons ymaginar, axí com la letra qui es una cosa en lo segell, e la sua semblança es altra cosa en la cera.

4. *De la semblança dacció e passió*

Los ulls veen quel martell estén lo clau ab ferir,⁵ e quel foc escalfa laygua, la qual aygua calda sent lo tactu, sens

1. B, es estesa. Es estesa sots la qual son demanades quals paraules lo rey a dites a son poble.—2. B, e de la ma'ea d'amargar.—3. A, en.—4. A, com lo vest de blancor.—5. A, vesson quel martel esten lo clau ab ferre; B, al ferir.

lo qual sentir no poria hom ' saber quel foc escalfàs laygua. E per açò los senys son estruments com la ymaginativa traga les semblances dacció e passió, e pos aquelles en lo seu ymaginar vestit daquelles semblances, la qual vestidura estén en les coses actives e passives; car ab aquella semblança pren les semblances delles, axí com los ulls qui ab lugor prenen semblança blanca e negra, vert e vermella.¹ E enaxí la ymaginativa ab semblança dacció e passió, pren semblança de la acció del martell qui estén lo clau e lacció del foc qui escalfa laygua, e la passió del ferre de qui es fet lo clauell e la passió del aygua escalfada per lo foc.

5. De la semblança de hàbitus

Lo foc vest de sa calor laygua en quant l'escalfa; e axí laygua pren hàbit del foc sots raó de contrarietat, e escalfa laer lo qual pren hàbit de foc sots raó de concordança. E a aquests³ hàbits passa ymaginar la ymaginativa per làbit de sciencia, lo qual⁴ comença a ymaginar ab los hàbits de fores, axí com gonella qui es hàbit dome engonellat qui vest aquella, e axí del mantell; e axí meteix del hàbit de color, axí home⁵ blanquejat per color. E açò metex del gustar qui es dulcificat per dolça sabor, e enaxí dels altres hàbits dels quals la ymaginativa pren semblança d'àbit. E en axí com l'enteniment ab una intellectivitat entén moltes coses, el ferrer ab un martell fa molts claus,⁶ enaxí la ymaginativa ab una semblança que pren d'àbit, ateny moltes semblances d'àbits, axí com hàbit de mantell de gonella, daygua e daer, de contrarietat e de concordança.⁷ E en aquest pas pot hom conèixer com un enteniment es general a entendre moltes coses.

1. B, hom no poria. — 2. B, blancha negra. uerda. uermella. — 3. B, e aquests. — 4. A, ab lo qual. — 5. B, e ayxi home; P, *sicut homo*. — 6. A, el ferre ab un martell molts claus. — 7. A, concordància (*passim*) i concordancia.

6. *De la semblança de situs*

FIGURA natural es assituada per cercle quadrangle triangle, e açò metex es de les figures artificials; e aquestes figures ateny visus, e en quant les ateny dispòn aquestes figures a esser ymaginades en absència del veser; car dementre son vistes, no les pot la ymaginativa¹ ymaginar, car visus es senyor en lo veser, enaxí com lo foc qui escalfa laygua, es senyor en escalfar. Mas quant los ulls no vesen les figures que han vistes, es la ymaginativa dona a ymaginar aquelles, per ço car les ha habituades per veser qui li ha illuminada l'assituació de circularitat quadrangularitat e triangularitat; e car la ymaginativa pren la semblança de l'assituació real, ab aquella semblança quen pren, pot ymaginar moltes assituacions reals, axí com l'assituació del home de la mà de la cambra del carrer e de la ciutat, e encara pot assituar fantàsticament la ximera,² e comprendre aquella de semblança de bou e dome o de pex o de fembra, e la pot fer gran o poca. E açò, car fa³ los assituaments en làbit de situs, no sostentat en materia real, mas en làbit d'ymaginar, e ell vestir la semblança de situs la qual pren de⁴ situs reals. E per aquesta natura los pintors han libertat a fer les figures grans e poques, e sots semblança⁵ de diverses hàbits e assituacions.

7. *De la semblança de temps*

VISUS pren lo dia e la nit, ço es a saber, la semblança damdós; e daquesta semblança que pren, pren la ymaginativa semblança en quant ymagina un dia e una nit, e ymagina lo dia⁶ en un temps e la nit en altre; e enaxí pren semblança de temps e de moviment, lo qual moviment, ço es la sua semblança, es estrument a la ymaginació que hom prenga la semblança de temps. Açò metex fa la figura de

1. B, la ymaginacio.—2. B, chimera.—3. B, e asso fa car fa.—4. B, del.—5. B, semblances.—6. A, en quant ymagina lo dia.

creximent qui es estrument a la ymaginació com per la semblança de creximent ¹ prenga la semblança de temps, axí com la planta qui en un temps es poca e en altre temps es gran, el fruyt qui en un temps es vert e en altre madur. ² E car temps nos pot tocar ni veser, gustar odorar ni oir, los senys mostren la semblança de temps a la ymaginativa, axí com lo gustar qui mostra que la poma en un temps es vert ³ e en altre madura. E per açò la ymaginativa qui pren aquella semblança, pren la semblança de temps, e vestne son ymaginar habituat daquella semblança e denuda dell les semblances ⁴ particulars que ha preses, en tant que romàn làbit general a ymaginar la generalitat de temps, e daquella generalitat devalla a ymaginar temps en particulars coses, axí com lo temps del dia e lo temps de la nit, el temps pretèrit del home qui es mort el temps present del home qui es viu el temps futur del infant qui es a néxer.

8. De la semblança de loc

Los ulls veen lo vi en lampolla e vesen lampolla en la cambra e veen la cambra en ciutat e la ciutat ⁵ en laer; e per açò representen ⁶ a la ymaginació loc, enaxí com lo mirall qui representa la figura de la cosa qui li está davant; e d'aquesta representació trau la ymaginació semblança de loc, la qual disponen los ulls. E car la semblança està en potencia per los ulls e per la ymaginació, enaxí com lo clauell qui està en potencia en la massa del ferre per lo ferre el ferrer el martell, enaxí lo vis e la ymaginació e l'estrument, ço es ⁷ la figura qui contén e qui es contenguda, segons que havem dit de la ampolla e del vi, son raons ab les quals la ymaginació pren semblança de loc ab la qual ⁸

1. A, de acreximent.—2. B, e en altre temps es madur.—3. B, que en .i. temps la poma es uerda.—4. A, e denuda de les semblances.—5. B, en la ciutat [e la ciutat].—6. A, representa.—7. B, so es assaber.—8. B, ab lo qual.

ymagina les coses conlogades e les coses en qui son conlogades, axí com lo vi en lampolla e lampolla en la cambra. E car loc nos pot sentir, los ulls donen la semblança a la ymaginació, la qual la ymaginació pren en sa especia¹ e natura, enaxí com forma abstracta de ens real e en ymaginació sustentada e generalificada a ymaginar² molts locs particulars, ço es lurs semblances qui son particulars de la semblança general que la ymaginació ha presa sots raó de loc.

VI

De les flors del Arbre ymaginal

ES flors del Arbre ymaginal son semblances de les flors del Arbre elemental vegetal e sensual. Son semblances de les flors del Arbre³ elemental en quant la ymaginació ymagina les flors daquela,⁴ axí com elementar qui es flor de elementat e estrument daquell, el peu qui es estrument danar, e la mà dobrar; e daquestes flors e estruments pren la ymaginació semblança ab veser les figures on se fa la obra en elementant e anant e obrant.⁵

2. Les flors del Arbre vegetal son potencia object e actu, lo qual actu es vegetar, dels quals pren la ymaginació semblança ab veser e gustar, en quant veu lo vis la poma vegetada, el gustar ateny la sabor. E aquestes obres dels senys influexen lurs semblances a la ymaginació, axí com lo peu en larena; e la ymaginació les pren,⁶ axí com larena pren la vestigia del peu. E per açò la ymaginativa yma-

1. B, en especia.—2. A, ab ymaginar.—3. B, semblances del arbre.—4. daquell (?).—5. A, del elementat e anat e obrat.—6. B, los pren.

gina les obres de la vegetativa, e ymaginant aquelles mou les branques de la vegetativa en haver appetit¹ en les coses gustables; e la vegetativa mou les branques del Arbre elemental, axí com l'ome qui ymagina alcuna placent sabor, a la qual se mou per menjar o per beure.

3. Pren la ymaginativa semblances de les flors del Arbre sensual, axí com veer qui es flor e estrument ab la qual la potencia visiva veu lo vist; e la semblança que ymaginació pren es l'àbit don vest ymaginar sots raó de veser. Açò metex fa oir,² segons que havem significat en los accidents de ymaginació.

4. Pren la ymaginativa semblança de les flors dels arbres e fa una semblança general, enaxí com lo lògic qui de molts individus consira³ una especie, e ab aquella flor general,⁴ ymagina les flors especials segons les natures e propietats dels estruments e de les obres de les formes e de les passions de les materies; e per açò seguexense⁵ coses ymaginades vestides del ymaginar qui aquelles⁶ ymagina.

VII

Del fruyt de Arbre ymaginal

LO fruyt del Arbre ymaginal es semblança del fruyt del Arbre⁷ elemental qui es elementat, e del vegetal qui es vegetat, e del sensual qui es sensat elementat, axí com lo cavall qui es elementat vegetat, axí com lo cavall qui es vegetat sensat, axí com lo ca-

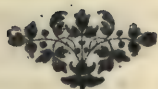
1. A, en apetit a ueer.—2. A, fa doir.—3. A, contra (?).—4. B, *afig*: so es assaber potencia ymaginativa.—5. A, dels strumens e de les formes e de les passions e de les materies e per asso seguexse.—6. B, qui en aquelles.—7. B, es semblansa del arbre.

vall qui es sensat;¹e per açò lo fruyt del Arbre ymaginal es ymaginat. E aquest fruyt es de la essencia de la ymaginació, axí com home ymaginat per natura, e en axí com elementat vegetat e sensat, e lymaginat que pren,²axí com lo leó o cavall³ymaginat per home qui no es de la essencia de la ymaginació del home en quant discreta quantitat, mas en continua,⁴axí com lo foc den Pere e del leó e de la poma qui son duna essencia continua en quant un element simple, no en quant diverses composts. E per açò la ymaginativa en son fruyt⁵qui es sensat e de sa essencia, ateny lo fruyt ymaginat qui es de la essencia del cavall, lo qual ateny en figura⁶de ymaginar, enaxí com ateny la semblança de quantitat qualitat e dels altres accidents, segons que navem dada doctrina en les fulles daquest Arbre. El fruyt qui es ymaginat qui no es de la essencia del ymaginatiu, es fruyt en la fi de les coses ymaginables⁷per ço que sien hàbits de sciencies e quels animals ne pusquen haver industria a viure en haver les coses qui son necessaries a viure, axí com lagulla,⁸el niu del aucell, e la cambra, el ferre ab que hom trau lo foc de la pera, e axí de les altres coses semblants a aquestes.

¶ Dit havem del Arbre de ymaginació, lo qual es molt útil a saber segons arts mecàniques e liberals. E aquell qui mills ho sab, es mills dispost ad haver los hàbits de les arts e de les sciencies, e ha hom mills dell conexença, segons lo procés que havem seguit en son tractat e en lo tractat dels altres arbres. E on hom més sajuda en ymaginar ab les rayls troncs branques fulles flors fruyts, e ab les

1. P, et fructus arboris vegetalis qui est vegetatum et elementatum et fructus arboris sensualis qui est sensatum vegetatum et elementatum sicut equus qui est elementatus vegetatus et sensatus.—2. B, el ymaginar qui pren: P, et imaginatum quod homo imaginando accipit per imaginationem.—3. A, axí com lo cauall.—4. B, mas continua.—5. A, frut (*passim*).—6. B, a figura.—7. A, ymaginades.—8. B, lagulla.

.C. formes que posades havem en l'Arbre elemental, e en l'applicació daquelles en l'arbre, ' multiplica hom mills son ymaginar a pendre les semblances veres de les coses reals e naturals e artificials.

Del Arbre humanal

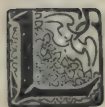

Arbre humanal es quintal, ço es a saber, que en sí conté .v. natures, les quals son les quatre natures dels quatre arbres¹ que dits havem, les quals pertanyen a cors humà qui son les sues parts, e la cinquena natura es de larma racional conjuncta ab lo cors humà, en tant que della e del cors se segueix home qui ha nom en Pere o en Martí, e enaxí dels altres individus qui estàn dejús especia humana.

¶ Aquest *Arbre* es departit en .vij. parts, ço es a saber, en rayls troncs branques rams fulles flors e fruyts.²

I

De les rayls del Arbre humanal

ES rayls del Arbre humanal son dobles, ço es a saber, bonea corporal e bonea esperitual; e damdues³ les bonees es feta una rayl qui es bonea composta damdues; e es la composició en quant se donen lurs semblances la una a la altra. Açò metex es de

1. B, dels arbres.—2. A, e flors e fruts.—3. A, damdos, i més avall, damdoes (*passim*).

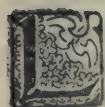
granea de duració de poder e de les altres rayls, e per açò la bonea esperitual senclina a la granea de la bonea corporal; e la granea de la bonea corporal se exalça a la granea de la bonea esperitual. E açò naturalment, per raó de majoritat e menoritat quis posen en la granea de bonea; car majoritat es de part la bonea esperitual per ço car es per la primera entenció e en pus nobla fi, e menoritat se posa en la granea de bonea corporal qui es de les entencions secundaries, les quals son per raó de les primeres.

2. La bonea corporal vé a la esperitual ab les quatre natures dels arbres que dits havem, e bonea esperitual les pren en un nombre terç qui es cors, enaxí que de les quatre son fetes una bonea de cors en una bonea natural e substancial de ànima racional; e diferencia conserva la essencia de cascuna de les bonees e fa les romanir en lur nombre; e la concordança les acorda en una bonea dome passada en terç nombre; ¹e açò metex de granea e de les altres rayls del arbre. E per açò quant home es tocat o ell toca segons bonea corporal, respòn la bonea racional a aquell ²tocament segons la bonea de la natura corporal, en quant es forma e compliment daquella, axí com qui toca un cavaller al rey, respòn lo rey com universal ³qui defén son particular; e com la bonea es tocada de la ànima racional per alcuna temptació bona o mala, responen les parts dejús, enaxí com qui toca al rey, ⁴responen los cavallers quil deffenen a la fi per que es. Aquest ordonament està per creació e romàn en la ànima qui vé pura al cors com intra ab ell en conjuncció; mas car lo cors es infect ⁵per peccat original, lo qual havem provat en lo començ ⁶de la *Taula general* e provarem en aquest *LIBRE*, respòn en contrari.

1. B, les concorda en .i.^a bonea dome posada en .iii. nombre.—2. B, en aquell.—3. B, axí com qui tocaua .i. caualler del (*corretgit*) rey lo rey [respon] axí com uniuersal.—4. B, lo rey.—5. B, infes.—6. B, comensament: P, comento.

E per açò han los homens justs mèrits com constrenyen la natura del cors ab la natura de la ànima, el fan estar a açò per que es creat.

II

Del tronc del Arbre humanal

O tronc del Arbre humanal es de .v. troncs, ço es dels .iiij. troncs primers e del tronc quis pertany a l'ànima racional, lo qual tronc es raó real conjunct¹ als troncs qui venen a ell en quant passen en un tronc terç dome, enaxí com universal a ses parts,² lo qual apellam substancia humana, lo qual nom li deim per ço car es pus comuna part que neguna de les altres parts del arbre e car està dejús a totes³ les altres parts.

2. En aquest tronc han cascuna⁴ de les rayls son offici, e açò metex cascú dels troncs especials dels quals ell es compost, els quals son les sues parts grosses, e les rayls son les sues parts menudes. On, com ell es tocat ab la una part grossa, responen les parts daquell; e car les parts daquell son mesclades ab les parts dels altres troncs, responen tots los troncs al tocament del tronc tocat. E per açò diferencia conserva en aquell tocament les parts reals, e concordança les ajusta e les aplega a aquell tocament, axí com si es tocada la substancia del home ab sobre gran calor, respòn l'ànima e l'instinct natural de laygua a desijar fredor; e per açò l'ànima mou lo cors a la font freda, e la ymaginativa ymagina la font e les encontrades, els ulls vesen les carreres per que l'ome va, e la appetitiva desi-

1. B, racional (*corregit*) conjunct: P, *rationalis conjunctus* — 2. B, axí com parts a son tot uniuersal. — 3. B, deius totes. — 4. B, a cascuna.

ja com hom beua aygua freda a multiplicar la fredor del cors e a mortificar la sobre gran calor, per ço que la digestiva haja atemprades mesures quis covenen a la calor natural.

III

De les branques del Arbre humanal

ES branques del Arbre humanal son de dues natures, ço es saber, de natura corporal e de natura esperitual; e les branques qui son de natura corporal ixen del tronc en quant es de natura corporal, e les branques qui son de natura esperitual ixen del tronc humà en quant es de natura esperitual. On, primerament direm de les branques corporals e enaprés de les esperituals.

a) De les branques corporals del Arbre humanal

LES branques corporals son de .iiij. natures, ço es¹ de natura elemental vegetal sensual e ymaginal:

¶ De natura elemental, axí com los braces e les cames qui son branques del cors² significat per lesquena del home qui significa el tronc elemental qui es part del tronc humanal. Les branques qui son de la natura vegetal son: la appetitiva retentiva digestiva expulsiva; e les branques qui son de la natura³ sensual son los .vj. senys del cors; e les branques qui son de la natura del ymaginal son .xiiij., ço es a saber, .iiij. qui son semblances de les branques del Arbre elemental, e .iiij. qui son semblances del Arbre ve-

1. B, so es assaber.—2. B, de cors.—3. A, qui de la natura son.

getal, e .vj. qui son semblances del Arbre sensual. E totes aquestes branques son branques del tronc humanal substancial que dit havem.

¶ E cascuna branca ha sa natura propria en home segons ses condicions, les quals dites havem en los arbres denant aquest posats. ¹ On, qui vol encercar los secrets e les natures de les branques corporals ajustades en esser humà, ² encerc aquelles en home segons que son posades en los arbres denant aquest; e aquest encercament es de gran utilitat e està disposat en lo tractament que havem fet dels arbres e que preposam fer daquest. E car volem parlar abreujadament, no volem recapitular les branques corporals dels altres arbres en aquest; car abasta que en lurs propis arbres, delles hajam donada conexença.

b) *De les branques esperituals del Arbre humanal*³

LES branques del Arbre humanal esperitual son tres, ço es a saber, memoria enteniment e volentat, qui son tres potencies les quals son de la essencia de la ànima racional, enaxí com les .iiij. branques qui son de la essencia del tronc elemental, e enaxí com lo tronc qui es de les seus rayls. On, primerament direm de memoria, e enaprés denteniment e de volentat.

1. *De memoria*⁴

MEMORIA es branca del Arbre humanal, e es de bonea granea duració poder saviesa volentat virtut veritat gloria ⁵ diferencia concordança començament mijà fi majoritat egualtat e menoritat; e ella es posada en terç nombre, car enaxí com home es d'ànima e de cors e passa en terç nom-

1. B, passats.—2. A, vna.—3. B, de memoria qui es branca del arbre humanal.—4. A, de memoria qui es branca del arbre humanal: B, no posa rúbrica.—5. A, B, poder uirtut [ueritat] gloria.

bre, en tant que no es ànima ni cors, enaxí memoria no es bonea n'ls altres començaments, jatsí ço que sia dells, dels quals començaments usa segons natura daquells.

¶ Es memoria bona per bonea, com sia ço que bonea sia una de ses parts; e per açò fa obres bones les quals son membrar les coses passades, per lo qual membrar ha hom hàbit de sciencia qui es bo, e la privació daquell¹ es mala.

¶ Es memoria gran per granea, e la sua granea es bona per bonea; e per açò fa obres grans qui son bones, car gran cosa es membrar coses passades e absents al senys.

¶ Per ço car memoria es de duració, ha natura com faça durar les coses passades en la memoria dels homens,² axí com membrar ço que han fet los homens antics, les quals obres duren³ per memoria qui aquelles membra.

¶ Es memoria de poder, per raó del qual pot esser ço que es e pot membrar les coses passades, e pot esser de bonea granea saviea.

¶ Per ço car memoria participa ab saviea e ab volentat qui son les altres branques, ha per la saviea extinct natural a membrar e ha per la volentat appetit natural a membrar; e per açò mou los extincts els appetits naturals de les altres branques de les quals es lo cors del home, axí com lome qui membra alcún plaer carnal, per lo qual membrar se mou la elementativa a escalfar e la vegetativa a vegetar e la sensitiva a sentir e la ymaginativa a ymaginar, per ço que aquell plaer en actu pusca venir. E açò metex es si hom membra alcún desplaer que haja reebut per alcún home, car adoncs se mou a ira per l'extinct natural de la memoria e per son appetit, e mou les altres branques, ab les quals participa, als extincts e appetits naturals segons lurs condicions, com pusca esser feta venjança. E per açò son⁴ los homens irats moltes vegades, e si son pacients, son virtuoses e aconseguexen mèrit.

¹ B, daquelles. — ² B, manca fins al mot *homens* qui vé més avall.
— ³ A, direm. — ⁴ B, son fets.

¶ Per ço car memoria es de virtut, fa obres virtuosas, car gran virtut es membrar les coses passades e membrar aquelles segons lurs condicions e natures.

¶ Es memoria de veritat, e per açò membra les coses veres; e quant no les pot membrar, contrasta a ella la contrarietat de la qual son les branques¹ de la elementativa vegetativa sensitiva ymaginativa, ab les quals participa; e per açò moltes vegades cuyda hom membrar² coses veres, e membra lo contrari daquelles.

¶ Es memoria de gloria, ço es de delectació; e per ço ha natura en haver delectació e plaer en sa part, axí com lo foc qui se delita en escalfar e la vegetativa en vegetar e la sensitiva en sentir e la ymaginativa en ymaginar.

¶ Memoria es de diferencia intellectual³ per raó de la qual ha en sí differents concrets qui son de la sua essencia, ço es a saber, memoratiu memorable e membrar; e pot los haver per ço car es de poder, e es bo quels haja per ço car es de bontat, e es a ella gran cosa haverlos en sí metexa e de sa essencia metexa; e per açò membra coses differents, e pot aquelles membrar e es a ella bona cosa membrar les. E moltes coses son a qui es bo que sien membrades, axí com lamat qui ha plaer com lamic lo remembra per ço car es bona cosa membrar.

¶ Es memoria de concordança intellectual, e per ço concorda les branques ab les quals participa en membrar les coses que desira⁴ membrar; les quals branques li ajuden en quant son de concordança, e contrasten a contrarietat qui es contra concordança de membrar. On, segons que la memoria sajuda es concorda ab les branques ab qui participa, es disposta a membrar.⁵

¶ Memoria es de començament, e per ço es començament a membrar coses membrades, enaxí com los ulls

1. P, *que est inter branchas*. — 2. A, *cuyda membrar*. — 3. A, *es diferencia (?) intellectuada*. — 4. B, *a membrar les coses que disia*. — 5. B, *falta fins al mot membrar qui segueix més avall*.

qui son començaments a veser coses visibles. E car memoria es de començament, quant comença a membrar comença en sí metexa, ço es en son memorable essencial, e en aquell pren les memorabilitats defora qui no son de la sua essencia, e son memorables per ço car ab ella participen en lo qual es conjuncta; ¹e per les semblances daquelles branques ab qui participa, ateny les altres semblances de les coses qui no son ab ella conjunctes, axí com la mare qui membra son fill, el cavaller son cavall, lo qual fill e cavall son membrables en quant son elementats vegetats e sensats, per qui participen en genres e en especies ²ab lo conjunct de la memoria qui en les semblances daquell comença a pendre les semblances dels altres a ell semblants.

¶ Memoria es de mijà, ³e per ço ha en sí membrar essencial qui està en lo mig de membrant e membrable, e està en lo mig del enteniment e la volentat per ço que pusa pendre atempradament les especies que li comanen, e a ells retre quant ⁴les demanen e en ella les encerquen. E encara, per ço car memoria es de mijà, ha natura de membrar les coses ab mijà, ço es saber, ab membrar fantàstic qui es especia multiplicada e estrument a membrar la cosa membrada.

¶ Es memoria de fi, ço es de causa final; e per açò ha repòs en membrar les coses membrades per raó de les quals memoria es creada, ço es a saber, a membrar Deu e les obres de Deu e les sues propietats ⁵e dignitats. E encara, es memoria detràs en lo coc ⁶del home per ço car es estrument a membrar les coses passades ⁷els termens daquelles, e les especies que l'enteniment e la volentat en ella han tesaurizades e guanyades, per ço quen facen ⁸hàbit de sciencia e de caritat e de les altres virtuts.

P, *in corpore cum quo est coniuncta*.—2. B, en gendre faen especies.—3. A, es miga.—4. B, e a ells reten cant.—5. B, a membrar deu e les sues propietats.—6. A, en la vos; B, en lo cos; P, *in occipite*.—7. A, priuades.—8. B, tezarizades e ganyades per so que fassen.

¶ Es memoria de majoritat per ço que sia part substancial de la ànima, car si fos part accidental, no fora disposta a membrar grans coses ni a haver gran membrar, com siaço que granea haja major concordança ab substancia que ab accident, e bonea atretal. E açò metex de bonea e de volentat virtut veritat e gloria, duració e poder, differencia e concordança, començament mijà e fi.

¶ Es memoria de egualtat, e per açò es de eguals parts, ço es a saber, de memoratiu memorable e membrar qui son parts de la sua essencia e en les quals la sua essencia es sustentada; e car es de bonea, es bona la sua egualtat; e car es de granea, es gran; e car es de duració, dura; e car es de poder, pot esser; e enaxí de les altres formes.

¶ Es memoria de menoritat per ço car es creada de no esser e car ha en sí metexa unes parts menors que altres, axí com los accidents qui no son tan grans com les sues parts substancials, ço es a saber, bonea granea e les altres qui son parts substancials, per raó de les quals memoria es part substancial de ànima racional. E aquestes parts menors no porien esser de memoria si memoria no era de menoritat.¹

¶ Memoria no es de contrarietat, car si era de contrarietat seria corruptible; mas es subjecta a contrarietat en quant les branques dels altres arbres ab qui participa son de contrarietat. E per açò lome fa moltes coses contra memoria en movent ses parts contra ella, axí com lome qui fa contra ses parts quant se talla la mà, o quant treballa trop, o no vol menjar quant ha fam, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

¶ Dit havem de memoria e de ses parts, e per ço que navem dit pot hom haver conexença de memoria e de sa quiditat, car conexent les parts, conex hom lo tot.

1. B, de menoria si menoria no era de minoritat.

On, enaxí com lo cors sensat com es tocat respòn ab alcuna de ses branques e de ses formes, enaxí memoria com es tocada respòn ab alcuna de ses parts, axí com si es tocada ab malea contra sa bonea, respòn ab granea de sa bontat contra malea, e si es tocada ab bonea, respòn ab granea de sa bonea en membrar coses bones, e enaxí dels altres tocaments en qui pot esser tocada; car¹ en aytantes maneres pot respondre, com son les sues parts; e encara, en plus accidentalment en quant es de concordança per qui pot respondre contra contrarietat, e en quant es de veritat, pot respondre contra falsetat, e enaxí de les altres.

¶ Aquest tractament de memoria es molt útil a saber e a haver² hàbit de sciencia e manera a membrar les coses passades, car donada es doctrina com hom sapia moure memoria a membrar los objects desirats³ a esser membrats, los quals han semblances de les parts de les quals es memoria. E segons ço que⁴ havem dit en les branques dels altres arbres, dada es doctrina a aplicar les semblances de aquelles branques a esser membrades, segons lurs condicions e les condicions de les parts de la memoria. E aquest tractament dit⁵ de memoria, es disposat a esser posat en la *Art memorativa*, la qual poria esser feta segons quens significa aquest tractat.

2. De enteniment⁶

ENAXÍ com havem dit de memoria, qui es de bonea granea e dels altres començaments, enaxí deim que enteniment es dells, e passa en terç nombre enaxí com la memoria. On, qui vol tractar l'enteniment e encercar les sues natures e secrets, tractels segons⁷ que nos havem tractada memoria ab sos començaments.

1. B, e en axí dels altres tocaments car...—2. B, en auer.—3. B, desirats.—4. A, e segons que.—5. B, que auem dit: P, *quem dedimus*.—6. A, B, de enteniment qui es branca del arbre humanal.—7. A, e secrets naturals segons.

¶ A donar mills conexença del enteniment e de les sues natures e condicions, volem applicar les .C. formes primeres, que havem dites en l'Arbre elemental, al enteniment e ell encercar ab elles; e primerament ab unitat e pluralitat.

¶ Es l'enteniment un per unitat, enaxí com és bo per bonea e gran per granea; e ha en sí moltes coses per pluralitat, ço es saber, entellectiu entelligible e entendre. E per ço, en quant es un ha natura a consirar les coses unes e específiques, e car es de moltes coses ha natura a consirar coses moltes.

¶ Es l'enteniment de simples començaments, ço es de simpla bonea e de simpla granea e les altres, e per açò ha natura que sia part simpla de la substancia e en simple nombre endividuat,¹ per raó de la qual simplicitat ateny a consirar coses simples; e car es de molts començaments compost,² en ço que passa de molts en esser un nombre terç daquells, axí com hom qui es compost d'ànima e de cors e passa en terç nombre, ço es a saber en esser humà,³ per que⁴ l'enteniment per natura de composició ateny coses compostes de molts començaments simples.

¶ Per forma de bonea de la qual bonea ha l'enteniment⁵ natura formal qui es bona, e açò metex de granea; e per açò ha en sí intellectiu qui es forma ajustada de bonificatiu magnificatiu; e car es de bonea qui es material en quant es bonificable, e es de granea qui es bonificabla,⁶ ha natura material, la qual es intelligibilitat, a entendre⁷ per bonificar magnificar e les altres.

¶ Es l'enteniment de bonea general en ço que es duna bonea de la qual es la memoria e la volentat, e açò metex de granea general; e per açò ha natura de considerar generals coses. E car la bonea sua es a ell especial e propria

1. B, e indiuiduat.—2. B, es compost.—3. A, so es en esser vna.—4. per ço (?).—5. P, *Per formam bonitatis habet intellectus*.—6. B, e es de bonea que es magnificable: P, *et est de magnitudine quia est magnificabilis*.—7. P, *et intelligere habet*.

e distincta a la especial bonea de memoria e de volentat, ha natura a consirar les coses especials; e per aquesta natura considera lo lògic los genres e les especies de les coses naturals.

¶ Ha lanteniment dintre sí metex natura qui es part del seu esser, axí com propria intellegibilitat; e ha de fores¹ la sua essencia altra intellegibilitat qui no es de la sua essencia, axí com la intellegibilitat de la poma e del leó e de la calor del foc; e per açò passa a considerar ab les naturas dedins, les naturas defores, les quals han concordança en especia e en genre.

¶ Es lanteniment de bonea qui es abstracta forma, e es dels concrets que ha dedins la forma, ço es de bonificatiu bonificable bonificar; e per açò ha natura de considerar les formes qui son en abstractu e de inclinar-se als seus concrets en entendre aquelles, e per açò pren los hàbits de sciencies.²

¶ Lanteniment no es de generació, car si ho era convenrí que fos, segons cors natural, de corrupció per la qual hauría natura de privació; mas car es conjunct ab la substancia corporal qui es engenrada del Arbre elemental vegetal sensual e ymaginal, ateny les consideracions de generació corrupció e privació, e ha passió per la corrupció e privació del conjunct en quant no pot complir ses perfeccions en aquelles ni delles remoure lurs imperfeccions, les quals empatxen los seus orguens els estruments a entendre en les coses intelligibles.

¶ Lanteniment participa ab les coses qui son de grossa materia e de subtil, axí com lo cors a ell conjunct qui per lo foc es de subtil materia e per la terra de grossa. E encara, ha materia pus subtil per vegetativa, e pus subtil per la sensitiva, e encara pus subtil per la ymaginativa;³ e per açò ha lanteniment accidentalment natura sob-

1. B, e defores.—2. B, de les sciencies.—3. B, encara ha materia pus subtil per uegetatiua e pus subtil per la ymaginatiua.

til a entendre les coses; e quant es de gros enginy, es ho per raó¹ dels orguens e dels estruments engruxats per grossa materia, axí com los homens fleumàtics qui naturalment no han tan subtil enginy² com los colèrics; emperò los malencòlics son de subtil enginy, jatsíaçò que sien de complecció freda e secca. E açò es per accident, ço es saber, per raó de la memoria qui ha major concordança ab aquella que ab altra, per ço car es la sua natura en retenir les especies per raó del restrenyiment de laygua, e esser ample³ per raó de la vacuitat de la terra, la qual ha per ço que della pusquen exir⁴ e néxer e nodrir moltes substancies.

¶ Lenteniment no ha natura com sia leus ni fexuc; mas car participa ab coses leugeres e greus, accidentalment entén en un temps pus leugerament que en altre, axí com lome qui es dejún, en lo qual lenteniment es mills disposat a entendre, que com lome es dinat e les viandes no son digestes.

¶ Lo ple del enteniment es lo seu intellectiu entelligible e entendre, e la fi per que es; el seu buyt es com no sà a la fi per que es creat e com es⁵ contra la fi de sos començaments, ço es contra la fi de sa bontat de sa granea e les altres. E açò es adoncs⁶ com pus sovín consira, e ab major deliberació, les natures dels altres arbres, que la natura del Arbre intellectual, del qual es⁷ una part e una branca.

¶ Lenteniment es de parts, ço es saber, de bonea granea e les altres; e per ço es tot sí metex, car tot ens qui sia de parts, cové que sia tot a aquelles parts. E per ço en quant es tot, ha natura dentendre⁸ les totalitats; e car es de parts ha natura dentendre les coses particulars.

1. B, ha entendre les coses [intelligibles e] quan es de gros engyn [es] asso per raho.—2. A, engenh (*passim*).—3. B, e [aytant be es de sa natura a] esser ample.—4. A, pusca hixir.—5. B, e car es.—6. A, adonx.—7. B, del qual ell es.—8. A, B, falta fins a l'altre mot *entendre*, però en el B, hi ha l'afegitó al marge.

¶ Lenteniment participa ab coses intenses e extenses, ço es ab intensa color del cors ab qui es conjunct, e ab intensa bontat sustentada en sos intenses concrets; e per açò ha natura intensa a consirar les coses intenses. E car participa ab les coses extenses, axí com ab la extensitat¹ de moltes colors sots una color de la qual es acolorat lo cors conjunct al enteniment, e participa ab extensa bontat extesa en granea² duració poder e les altres, ha natura en consirar en les coses extenses, les unes en les altres.

¶ Lenteniment està en estació e moviment accidentalment per ço car participa ab coses qui està en loc,³ axí com ab cors en qui es conjunct qui està en un loc e es movable⁴ de un loc en altre. E per açò lenteniment accidentalment està en loc per lo cors, e per lo moviment del cors es movable⁵ de un loc en altre, car en lo moviment del cors es mogut, e per açò, movent lo cors mou sí mateix; e enaxí com es movable per lo cors localment, passa per mijà accidentalment per lo cors, com siaço que cors no pot esser mogut dun loc en altre sens que no pas per mijà. E en aquest pas pot hom conèixer com lenteniment segons sa natura, estant en un loc per lo cors, no passa per mijà en entendre los objects defores, e entén aytantost aquells qui son luny com aquells qui son prop; e per açò es significat que com es disjunct del cors, aytantost⁶ es en los locs luny com en los props, e es mogut a ells sens que no passa per mijà, segons la sua propria natura qui no es corporal.

¶ Dur ni moll,⁷ lonc ample ni pregón, no son parts del enteniment, car formes son quis pertanyen a substancia corporal. Mas car lenteniment es conjunct ab lo cors subject a aquelles formes, accidentalment està en aquelles parts, e per raó de la participació que ha⁸ ab aquelles,

1. P, et quia participat cum entibus extensis naturam habet ad considerandum extensitatem.—2. B, e extensa en granea: P, et extensa magnitudine...—3. B, en lenteniment estan estacio e mouiment accidental per so com participa ab coses qui esta en loch.—4. B, moyble.—5. A, B, meable (*passim*).—6. A, aytant.—7. B, dur moyll.—8. B, que an.

ateny lurs semblances sustentades en les substancies de fores.

¶ En l'enteniment està potencia object e actu propriament e apropiada: propriament, axí com lo seu propi intellectiu entelligible e entendre; apropiadament, axí com la potencia visiva qui ab l'enteniment participa, e l'object visible atretal; e açò metex del veser. E per açò ateny les intelligibilitats de les coses visibles e visitives e de veser, les quals ateny en son apropiat intelligible qui no es de la sua essencia, axí com la intelligibilitat de color o de veser o de visitiu,¹ o de leó o de poma o de ymaginar. E aquestes intelligibilitats de fores, denuda de una intelligibilitat fantàstica de les intelligibilitats reals abstracta, e della vest² son propi entendre e la sua propria intelligibilitat, enaxí com enteniment vestit d'àbit de sciencia.

¶ En l'enteniment es primer per començament,³ e per aquest primer ateny les coses antecedents, axí com les màximes qui son antecedents de les conclusions; e ateny les coses secundaries per ço car es de mijà, e per ço ateny la màxima menor qui es consequent de la màxima major; e ateny lo terç nombre de la substancia individuada e de moltes parts multiplicada e en nombre específic posada, e açò fa per ço car es de fi qui es un de sos començaments, per lo qual es posat en terç nombre ajustat de ses parts, en lo qual nombre es una branca daquest Arbre.

¶ En l'enteniment no ha natura de creximent ni de minvament, en quant es de substancia esperitual part; mas accidentalment creix o minva en los hàbits que pren, segons guanyada bontat o granea o virtut o veritat o sciencia;⁴ e açò fa per raó de les parts ab les quals participa, per raó de les quals crexen o minven los hàbits que pren en lo creximent e minvament d'aquelles.

¶ Disposició propietat e proporció son formes qui

1. B, e de uester e de uisitiu.—2. A, vestit.—3. P, est primum principium.—4. B, qui pren ganyada bontat o granea o uirtut o sciencia.

estàn en l'enteniment. Per la disposició es disposat a entendre segons la disposició dell e de les parts ab qui participa en conjunció de ànima e de cors; e ha propietat en sí a entendre, e ha propri intellectiu e intelligible; e car ha propri esser, son a son esser apropiades propries parts, axí com bontat estant propriament sots especia d'enteniment. E açò metex de granea e de les altres parts don ell es ajustat; les quals parts estàn en ell proporcionalment, ab la qual proporció respòn a la proporció de les parts ab les quals es ajustat.

¶ Condició entenció orde e obra son formes qui estàn en l'enteniment ab les quals respòn a les parts ab qui es ajustat; car segons sa entenció, a la intenció del cors respòn,¹ e per ço condiciona lo cors a orde on pusca haver obra a seguir la entenció per que es, ço es saber, a conèixer Deu e coses veres.

¶ Influencia e refluencia son formes qui estàn en l'enteniment, sots raó de les quals influx e reflux son entendre e sa virtut, son poder² sa granea e sa bontat, axí com al cors e a ses parts ab qui es conjunct, ab qui³ influx vida e sustentació e enformació; e ço que a ell dona, reflux a sí meteix,⁴ per ço que Deus pusca entendre, e les semblants coses en genre e en especia, a les parts ab les quals es conjunct.⁵ E per açò es lo seu entendre en moltes diverses coses⁶ en genres e en especies, e com cessa la influencia e la refluencia esdevé lome en privació e en mort o en privació⁷ de entendre.

¶ Producció neximent e eximent son formes per les quals enteniment prodúu son entendre qui nex de intelligible e ix en entellectivitat, axí com lom qui entén sí metex esser home o entén altra cosa. E per açò l'entellectiu

1. B, respon a la entencio del cors.—2. A, en poder.—3. P, *et quibus*.—4. B, asso que ell dona refluueys assi metey; P, *et id quod ei dant eisdem refluuit*.—5. B, tengut.—6. B, coses diuerses.—7. A, e emort en priuacio.

ha¹ natura de produir la semblança de la cosa entesa per ço que ab ella pusca participar per aquella semblança, la qual semblança ha natura d'exir e de néxer² en sa especia qui es obra d'entellectiu e del intelligible, la realitat dels quals es significada en lur obra qui es l'entendre. E en aquest pas es significat com³ l'especia fantàstica que l'enteniment multiplica, neix de intelligibilitat, e està e ix en la intel·lectivitat; e per açò es semblança damdós.

¶ Separabilitat e inseparabilitat son formes qui estàn en l'enteniment, axí com l'entendre real qui es de la essència del enteniment qui nulla hora no lexa son propi subject, car sil lexava no seria natural ni substancial intel·lectivitat e entellegibilitat en l'enteniment, ans serien en ell⁴ formes accidentals qui no serien de la sua essència; e l'entendre quis partex del enteniment, es altre entendre qui es especia fantàstica e multiplicada de la semblança del real entendre qui no lexa son propi subject, lo qual ha natura que parega la sua semblança en aquella especia que l'enteniment multiplica daquell e del intelligible e de sí metex. E aquesta especia fantàstica va e ve, els seus particulars renovellen e esdevenen⁵ en privació, enaxí que la un entendre no es laltre, axí com qui faia un clauell, depux⁶ quel desfés e quel faés altra vegada, la primera⁷ figura del clau no seria la derrera figura del clau, jatsí que la materia fos tota hora una en nombre. E açò es significat en la granea e poquea d'entendre, car en un temps ha hom gran entendre e en laltre là poc, e per acó cové quel nombre damdós sien distincts en quantitat.⁸

¶ Enaxí com en la poma està visibilitat en quant es visible e tangibilitat en quant es tocable e odorabilitat en quant odorable,⁹ enaxí en l'enteniment està semblança en

1. B, ha l'entellectiu.—2. B, nexir.—3. A, so en; B, com en.—4. B, en elles.—5. B, esdeuen.—6. B, despuys.—7. B, car la primera.—8. P, *sit in quantitate distinctus*.—9. B, esta visibilitat e tangibilitat en cant es tocable e adorabilitat en quant es odorable.

quant es entelligible, sens la qual semblança no poria esser entelligible, com siaço que l'intellectiu nos pusca haver sobre l'entelligible sens mijà qui es la semblança ab la qual entén l'entelligible. E enaxí com està en ell semblança de intelligibilitat com entén, està en ell 'dessemblança de intelligibilitat com ignora la cosa que no entén, la qual ignorancia es dessemblança de entendre, enaxí com ombra qui es dessemblança de lum.¹

¶ En l'enteniment està natura per la qual ha natura de entendre, e de la qual natura nex la semblança qui es entendre. On, enaxí com l'enteniment per bonea es bo e per granea es gran, el foc per calor es calt, enaxí l'enteniment per sa natura de entendre pot entendre, la qual natura³ es a ell apropiada, axí com natura descalfar qui al foc es donada; e açò metex natura de veer als ulls.

¶ L'enteniment participa ab corporalitat, per raó de la qual ateny les corporalitats altres⁴ ab les quals no es conjunt, axí com lo gustar qui ab una part de l'aygua de la mar que gusta, jutja tota l'altra aygua de la mar esser salada,⁵ la qual no gusta. E en aquest pas es significat com ab part a ell conjuncta ateny lo tot, axí com fa lo gustar qui ab una part del gustable la qual gusta, jutja les altres parts gustables qui son dispostes a esser gustades⁶ en aquella qualitat en la qual es gustada la part quel gustus ateny. On, axí⁷ com lo ferrer una metexa materia de ferre transmuda d'una figura en altre com de coltel fa clauell, enaxí l'enteniment una matexa natura de entendre⁸ transmuda de un entendre en altre,⁹ enaxí com en la poma el cavall en qui està intelligibilitat en quant son disposts a esser enteses; e l'enteniment ha un entendre com en-

1. A, com esta enten en ell.—2. B, luu.—3. B, pot entendre qual natura.—4. B, les altres corporalitats.—5. B, qui ab una part del aygua de la mar [tota l'altra part de l'ayga de la mar demostra] esser salada.—6. B, gustables.—7. A, Enaxí; P, *Sicut*.—A, una matexa de entendre; P, *unam eandemque materiam intelligendi*.—B, transmuda .i. entendre en altre.

tén en la poma e altre com entén en lo cavall;¹ e per acò està la transmutació de un entendre en altre, la qual transmutació se fa per la diversitat dels objectes intelligibles, e l'entendre està un segons la unitat de la potencia² intellectiva. E en aquest pas pot hom conèixer³ com un es hàbit de sciencia segons la potencia intellectiva, e molts son los hàbits de sciencies segons les diverses intelligibilitats daquelles.

¶ Lugor e ombra son formes ab qui l'enteniment participa, co es a saber, ab la lugor del foc e ab la ombra de la terra qui son parts del cors ab lo qual l'enteniment es conjunct. E car en l'enteniment entendre es en axí com lum⁴ qui enlumina les intelligibilitats de les coses intelligibles e ab aquell lum l'enteniment les ateny, es enfre l'enteniment el foc concordança major que enfre ell e la terra, car⁵ la sua ignorancia es umbra d'entendre, en⁶ la qual l'enteniment no ateny les coses intelligibles qui estàn en la umbra de ignorancia.

¶ Linya e punt son formes ab les quals l'enteniment participa en quant es conjunct ab lo cors del qual linya e punt son parts naturals; e per acò la linya el punt ab que⁷ l'enteniment participa, son mijans ab los quals ateny les linyes els punts de les substancies no a ell conjunctes; e aquest atenyiment fa per raó de les semblances dels uns punts e dels altres e de les unes linyes e de les altres qui estàn⁸ sots gendre de corporalitat. E en aquest pas es significat com l'enteniment toca enans les parts ab qui es conjunct com entén alcuna cosa, que les parts ab les quals no es conjunct, axí com la mà qui toca enans la ploma que la ploma la letra; e per acò multiplica enans les semblances de les parts ab les quals es conjunct, que les semblances ab les quals no es conjunct.

1. B, com enten la poma... com enten lo cauall.—2. A, segons vnitat de la poma.—3. B, e en aquest pas hom coneys.—4. B, conjunct. Entendre es axí quant lum.—5. B, manca car.—6. B, manca en.—7. A, ab la linya el punt ab que: B, ab la linya el punt que.—8. B, dels uns punts e dels altres qui estan.

¶ En l'enteniment son drecera superficies e figura formes per les quals l'enteniment sà a entendre, les quals formes son de la essencia e natura del cors individuât ab lo qual l'enteniment es conjunct, e d'elles es enaxí habituat, com l'ome de gonella, engonellat, o la substancia de color, colorada. E per açò l'enteniment per raó dels hàbits que ha per lo cors, sà als hàbits corporals e consira les dreceres segons l'hàbit de drecera, e a la superficies segons hàbit de superficies, e a les figures segons hàbit de figura. E en aquest pas pot hom conèixer que l'enteniment pren los² primers hàbits de les parts ab les quals es conjunct, e ab cascún hàbit sà a molts termens dejús estants a un hàbit de sciencia.

¶ Parts masculines e femenines participen ab l'enteniment en quant son parts del cors a ell conjunct, axí com visitivitat e visibilitat, calefactivitat e calefactibilitat,³ vegetativitat e vegetabilitat, e les altres; e car en l'enteniment ha entellectivitat e entelligibilitat, ha concordança enfre les unes parts e les altres del Arbre humanal, per raó de la qual concordança les parts corporals son dispostes a esser enteses, e l'entellectiu a entendre.⁴

¶ En l'enteniment son entellectiu e intelligible e entendre, membres qui han concordança ab los rams del seny comú, axí com ab visitiu visible e veser, auditiu ausible⁵ e oir, e enaxí dels altres semblants a aquells. E daquesta concordança de un membre e daltre, es dispost l'enteniment a entendre les coses qui son rams de les branques,⁶ axí com lo pare e la mare qui han concordança en amar lo fill per co car representa lurs semblances.

¶ L'enteniment ha molts estruments a entendre, car tots los estruments dels altres arbres son formes ab les

1. P, *et habet superficiem... et habet figuras*.—2. B, en los.—3. A, axí com uexitivitat e vessibilitat calefactiuitat; B, axí com uescuitiuitat e uesibilitat facta sefactabilitat e seffectatiuitat; P, *calefaciuitas et calefacibilitas*.—4. B, dentendre.—5. B, audible.—6. B, daquelles branques.

quals l'enteniment entén, axí com elementar qui es estrument ab lo qual es fet elementat,¹ el vegetar qui es estrument ab lo qual es fet vegetat,² e enaxí de sentir e ymaginar. E tots aquests son formes ab les quals l'enteniment prodúu son entendre qui es estrument dentès;³ e encara, de intellectiu qui mou aquell entendre lo qual vest lentès,⁴ axí com lo martell qui mou la figura del clau, de la qual vest la substancia del clau. Passa, doncs, l'enteniment ab tots aquests estruments a entendre elementat vegetat sensat e ymaginat e racionat e humanat, els altres supòsits semblants a aquests.

¶ Enteniment nodrex son entendre ab les seues naturals condicions e ab les naturals condicions de les altres branques; car en ço que l'enteniment enclina sí metex a entendre⁵ coses bones, nodrex bo son entendre ab natura de bontat; e en quant ha appetit a entendre grans coses, nodrex gran son entendre ab natura de granea; e com vol entendre la fi per que es, adoncs nodrex complit son entendre ab la natura⁶ de la fi; e com vol entendre cors, nodrex son entendre en entendre les condicions del cors,⁷ ço es lonc ample pregón e les altres seues condicions. E en aquest pas es significada la manera per raó de la qual son nodrits los hàbits de les sciencies, e com per la contraria manera son destroïts.⁸

¶ Empremsió es forma en l'enteniment, e es de intellectiu e de intelligible,⁹ lo qual intellectiu emprem sa semblança en la intelligibilitat, la qual semblança apar en l'entendre.¹⁰ E aquesta natura de empremsió ha l'enteniment generalment per raó de les seues parts; e està empremsió natural e especial, axí com en la sua¹¹ bonea natural en qui

1. B, l'elementat.—2. B, lo uegetat.—3. B, dentendre.—4. A, a entes.—5. B, el entendre (manca lo que segueix fins al mot *entendre* qui vé més avall).—6. B, adoncs nodreys son entendre ab natura.—7. A, manca *del cors*.—8. B, destrets.—9. B, qui es en l'enteniment e es del intellectiu e del intelligible.—10. B, sembla e apareys l'entendre.—11. B, com la sua.

bonificar es empremta e vestigia,¹ e enaxí de les altres coses. E per raó daquesta empremsió general e multiplica da de molts, e per raó de les empremsions qui son en los arbres ab los quals l'enteniment participa, ha l'enteniment natura² e propietat a entendre empriment sa semblança³ en les coses entelligibles, e trer daquelles entendre qui es empremta de les coses enteses e de la cosa qui les entén.

¶ L'enteniment es de bontat de granea e de les altres formes primeres. On, en quant bonea dona sa semblança a granea, es vestida granea de bonea, e ço que magnifica pren la sua bonea en la sua especia, enaxí com l'empelt⁴ qui pren en sa especia ço qui ve de gostar.⁵ E per aquesta manera l'enteniment pren en sa especia les natures qui li venen de les sues parts en quant les⁶ vest de la sua essencia, en los concrets de la qual convertex bonificar en bon entendre; e açò metex fa de magnificar en gran entendre. E per aquesta natura que ha en sí, ha concordança ab les empeltacions dels altres arbres, a les quals passa entendre per aquella concordança.

¶ Perseitat endividuat e atracció son formes de les quals l'enteniment es vestit, e està enaxí per perseytat ço que es, com està bo per bontat; e per la natura de endividuat⁷ es individuât en quant de la bonea general a la memoria e a ell e a la volentat ha especial bonea individuada qui està dejús la sua perseytat e nombre.⁸ E açò metex de la sua especial granea e dels altres començaments; e per açò ha l'enteniment natura e virtut atractiva per la qual atrau de bonea virtut a entendre⁹ qui sia bo e virtuós, e de granea¹⁰ qui sia gran e virtuós; e encara, per la virtut atractiva atrau la virtut dels altres arbres al seu entendre per ço quels subjects daquells pusca entendre.

1. A, e vestida.—2. A, B, natural.—3. B, impremta sa semblansa.—4. A, lenpelc.—5. B, digesint (digerint ?); P, *sicut si in sua specie accipit illud quod ex gustare venit*.—6. A, los.—7. A, de endividuat.—8. B en nombre.—9. B, e a entendre.—10. A, en granea.

¶ Necessari contingent son formes en qui l'enteniment està de necessitat segons les sues condicions naturals per les quals ateny les naturals intelligibilitats, axí com los ulls qui naturalment vesen color, el gustar qui naturalment ateny sabor. E la forma de contingencia es per accident, car l'enteniment ateny segons la disposició dels altres arbres qui en un temps son disposats a esser enteses e en altre no, e per una manera¹ e no per altra. Mas al enteniment enaxí li es propria cosa l'entendre, com es al foc escalfar lo fust qui crema; emperó com hi es gitada² aygua, sesdevé que no pot aquell escalfar.

¶ Perfecció e imperfecció son formes de les quals usa l'enteniment: usa de perfecció en quant sà a la fi per que es, ço es entendre Deus, e entendre coses veres ab virtut de sos començaments; e com usa de imperfecció, adoncs sà contra la fi per que es, ço es a saber, quant entén coses veres contra virtut de sos començaments e de ses sorors qui son les altres branques de l'ànima, axí com si entén falsetat e la volentat la ama. E en aquest pas pot hom conèixer com una potencia cau en vici per altra accidentalment.

¶ Vida es forma qui es una part del enteniment, en axí³ com bontat: car enaxí com per bontat es bo, enaxí per vida es viu, per la qual vida ha natura⁴ de vivificar los altres arbres disposats a esser vivificats per ell, axí com l'Arbre vegetal e sensual e ymaginal qui son moguts a vida per ell si ab ells son conjuncts.

¶ Usa l'enteniment de color en quant la entén, e açò metex de les altres branques del Arbre sensual qui son intelligibles; la qual intelligibilitat atrau l'enteniment a la sua intelligibilitat propria e en aquella les entén, axí com la esfera⁵ de la luna qui atrau a sí laygua en la esfera del foc e en aquella li dona son benefici. E enaxí com laygua

1. B, materia.—2. B, com i es aiustada.—3. B, manca en axi.—4. A, per vida viu per la qual ha natura.—5. A, la specia; B, espera (usual).

ve ab ses condicions pendre benefici e influencia¹ de la luna en la esfera del foc, enaxí les intelligibilitats dels arbres venen pendre influencia, segons lurs condicions, en la intelligibilitat del enteniment, axí com lo visus qui ab l'enteniment es conjunt e ve pendre benefici en quant es entès per l'enteniment sots raó de color, la qual l'enteniment entén, e per ell entén la potencia visitiva qui la pren e de la qual es object.

¶ Vetlar està per l'enteniment esser,² e dormir està per la ociositat del enteniment; e per açò los homens qui no usen molt d'enteniment dormen més que altres. E somniar està enfre entendre e ignorancia, enaxí com dubitació qui està enfre afirmació e negació. E ço per que vetlar està per l'enteniment, es car atrau³ l'enteniment a son entendre los estruments dels altres arbres, dels quals obra per ço que pusca entendre, axí com escalfar que pusca entendre escalfat, e veer per ço que pusca entendre vist. E ço per que en dormir es ociositat⁴ del enteniment, es per ço car les flors dels altres arbres han repòs, per ço car lurs agents naturals son ujats en mourelos; ⁵e per açò l'enteniment no ha ab que pusca obrar en atènyer los objectes de natura corporal. E la raó per que somniar es enfre la vigilació el dormiment, es car l'enteniment en partida ateny alcunes semblances de reals visibilitats e en alcuna partida les ignora, per ço car los estruments no son disposats que dells⁶ pusca bé obrar, axí com lo ferrer qui ab petit martell no pot obrar gran clau.

¶ Goig e ira son formes qui estàn en l'enteniment en partida segons sa propietat e en partida segons la natura de la volentat: segons sa natura, en quant ha enclinació a plaser per son instinct natural com pot entendre; e com es

1. A, en pendre benefici e en enfluencia: B, e pendre benefici e influencia.—2. B, P, manca aquest mot.—3. A, e ço que per uetlar esta. per l'enteniment es. car atrau...—4. A, ocioetat.—5. A, son ugats a moureles.—6. B, dell.

empatxat a entendre, ha enclinació per estinct natural a ira. E a açò ajuda la volentat ab amar entendre, per lo qual amar ha l'enteniment plaser en entendre; e en quant la volentat¹ desama l'entendre, mou l'enteniment a ira contra la volentat segons estinct natural.

¶ Per l'enteniment està sanitat o malaltia en lo cors a ell conjunt; car segons que l'enteniment se delita en entendre,² vivifica lo cors si entén coses delitables, e si entén coses nocives³ al cors, desseca aquell els seus osses; e així es causa al cors de sanitat e de malaltia. Emperò, segons sí metex es disposat en haver⁴ sanitat o malaltia esperitualmente: en haver sanitat, en quant endreça sos començaments a la fi per que son, així com bonea a bonificar; e si desvia aquells de la fi per que son, es malalt per peccat.⁵

¶ Indústria es forma ab la qual participa l'enteniment, la qual industria vé de la potencia sensitiva, e encara dels altres arbres. E aquella industria es estrument al enteniment com prenga⁶ manera dels animals la qual han en viure, e les plantes en vegetar, així com la volp qui ha industria en caçar, e la serment en ligarse en los rams dels arbres en los quals puja, e enaixí de les altres coses semblants a aquestes.

¶ L'enteniment es part substancial de l'ànima racional, e la sua essència es intelligència e es ens en quant es supòsit ple de essencials concrets, los quals son entellectiu entelligible e entendre. Es part substancial de l'ànima, per ço car es de parts substancials, ço es a saber, de⁷ substancial bonea granea e les altres; e intelligència es la sua essència, en quant egualment estàn sos reals concrets e essencials⁸ dejús la sua essència; e es ens en quant es compost de parts substancials e accidentals: de les substancials,⁹ se-

1. B, falta fins a l'altra mot *volentat* de més avall.—2. A, e entendre.—3. B, delectables... notibles.—4. A, es disposat hauer: P, *ad habendum*.—5. A, en peccat.—6. B, com pren.—7. B, de la.—8. B, en la qual egualment estan sos rayls concrets essencials.—9. B, substancies.

gons que dit havem; de les accidentals, segons que proposam¹ dir en les fulles daquest Arbre.

¶ Dit havem de les .C. formes primeres e elles aplicades al humà enteniment; e segons que les havem aplicades a ell, poden esser applicades a la volentat segons les sues condicions.

3. *De voluntat*²

VOLUNTAT es de bonea granea e de les altres formes espirituals qui san a constituir ella, enaxí com moltes linyes a un punt. On, enaxí com home usa de ses parts escalfant vegetant sentent ymaginant, enaxí volentat usa o deu usar de sa bontat granea e les altres: deu usar de bontat per ço car es bona naturalment, e de granea atretal; e car ha libertat en usar de ses parts, pot guanyar altra bontat qui es accidental e meritoria e moral, per la qual es apellada virtut, axí com justícia qui es bona, e enaxí de les altres.

¶ Es volentat en home conjuncta ab les branques dels altres arbres, axí com ab lo foc qui es branca del Arbre elemental, lo qual foc ha appetit natural a escalfar e a pendre secor; e volentat ha appetit natural a amar los appetits del foc com lo foc los ha segons cors natural, axí com lome qui com ha gran fret ha appetit per lo foc a esser escalfat, e aquell appetit ama volentat per ço car ama lo cors ab qui es conjuncta; e per açò fas concordança enfre la volentat e lappetit del foc, la qual es bona e gran e les altres. Mas quant lo foc ha appetit a sobre gran calor, per ço car la volentat ama laygua ab justícia, ama fredor contra la sobre gran calor; e per açò mou lome a menjar coses fredes e estar en locs frets e en beure aygua freda e a vestir poques vestidures.

¶ La vegetativa es amable per ço car es bona e gran,

1. A, prepausam. — 2. A, De la volentat qui es branca del arbre humanal: B, consona amb A.

e car per ella viu lo cors de les coses defores, les quals la vegetativa converteix en les natures del cors. E car es amable, la volentat lama; e per açò amen los homens les sabors en qui la appetitiva se delita, e esquiven les amargors les quals la appetitiva no requer en la retentiva ni en la digestió. Emperò quant l'appetitiva requer delectació contra bontat¹ de la volentat, si la volentat ama aquella delectació, son amar no es bo, ans es viciós en quant ama contra bontat e justícia; e per açò los homens qui son justs en la vegetació, amen temprança ab qui refrenen la appetitiva contra no deguda delectació, per ço que la volentat pusca conservar la sua bontat qui es més amable que la delectació de la vegetativa. E si home fa lo contrari daçò,² ama més les coses menys bones que les mellors; e per açò està viciós en peccat e en colpa.

¶ La volentat ama sentir en veent oent odorant bones odors e en gustant e en tocant e en parlant; e açò fa per ço car ama naturalment les parts ab la qual³ es conjuncta; e per açò mou lo cors a veer belles coses, car belles coses son plaents a veer; e moulo a oir paraules agradables, e enaxí de les altres delectacions sensuais en les quals lo cors se delita e atroba plaer. E car naturalment la volentat deu més amar⁴ justícia en lo seu amar e granea de bontat, que la delectació de sentir, si ama⁵ major delectació en sentir⁶ que en amar o entendre o membrar, fa contra granea de son amar, axí com los homens qui amen mes les belleses de les fembres per raó de sentir, que les bellees de amar entendre membrar en racionar.

¶ En home son conjunctes la volentat e la ymaginativa, enaxí com parts quis conjunyen per ço que sia lo tot. On, com ha enclinació a amar la sensitiva, es a ella la ymaginativa⁷ estrument en quant l'enteniment ymagina en ella

1. A, la bontat.—2. B, essi home fa dasso lo contrari.—3. P, cum quibus.—4. B, amar mes.—5. A, si ha.—6. B, en sentir maior delectacio.—7. B, o com ha enclinacio a amar la sencitiua es a ella ymaginativa.

los plaers sensuels, e adoncs la ymaginativa mou la volentat a amar los plaers sensuels. E en aquest pas pot hom conèixer com les unes potencies mouen les altres, axí com la volentat qui mou l'enteniment a ymaginar los plaers sensuels en la ymaginativa qui es semblança daquells, los quals plaers naturalment son amables; e la ymaginativa mou la volentat a amar aquells plaers, enaxí com la nau qui mou d'un loc en altre los mariners movent sí metexa. E si la volentat en aquest moviment no mou son amar ab granea de bontat poder virtut e les altres, mou sí metexa a peccat, e converteix l'estructura qui es ymaginar, a males obres qui son privació¹ de granea de bon amar e virtuós. E en aquest pas pot hom conèixer que mal es privació de bé e peccat privació de virtut; e pot hom conèixer la manera segons la qual los homens senclinen a peccat;² lo qual enclina ment es privació de pujament a obres altes e virtuoses.

¶ La volentat es enaxí de egualtat, com de bonea³ e granea, duració e poder. Açò metex es del enteniment e de la memoria; e per açò ha la volentat naturalment enaxí eguals coses, com bones e grans e poderoses, les quals son son propri⁴ amatiu amable e amar qui en ella son eguals. On, enaxí com participa la volentat ab l'enteniment e ab la memoria en especia de bontat granea e poder e les altres, enaxí participa ab ells en especia de egualtat. E en aquest pas pot hom conèixer que totes tres les potencies de la ànima son naturalment eguals enaxí per egualtat, com bones per bontat e grans per granea e poderoses per poder, e enaxí de les altres; mas car los homens no saben usar de lur egualtat, per açò han opinió que les unes potencies sien majors que les altres, axí com consirar que voluntat sia major que l'enteniment en quant li mana entendre los objectes que desira amar, a la qual volentat es egual l'enteniment en quant li mana amar los objectes intelligibles ab granea

1. B, per priuacio.—2. A, a peccar.—3. A, com bonea.—4. B, les [quals] son propri.

de bontat virtut e veritat e les altres. E açò metex de la egualtat de memoria, qui es estrument dispost on egualment la volentat e l'enteniment deposen les especies que guanyen e multipliquen per ço que egualment les pusca retre a cascú.

¶ En la vegetativa està egualtat de naturals estincts¹ e appetits, axí com la appetitiva qui es igual al natural estinct de la retentiva, e com es major, es aquella majoritat contra la digestiva; e açò metex es si l'estinct natural de la retentiva es major que la appetitiva. Cové, doncs, segons cors natural, que en la vegetativa sien eguals potencies los appetits els estincts naturals; mas car los homens han major enclinament als appetits sensuais qui donen plaer, que als estincts² per los quals se fa la calor natural e per aquells³ se conserva, per açò jutgen que la appetitiva es major en la vegetativa que l'estinct natural de la retentiva, e per açò consiren contra veritat del cors natural. Açò metex fan en semblant manera com jutgen la volentat major⁴ per libertat que l'enteniment, lo qual es aytàn gran per libertat com la volentat: car enaxí com es granea de volentat libertat per la qual se pusca haver a amar una cosa o altra, enaxí es granea del enteniment libertat per la qual se pusca haver a entendre francament e no constreta, axí com los ulls qui han libertat a veer com veen, el foc a escalfar com escalfa; e encara, enaxí com la volentat ha libertat a amar e a desamar, en axí l'enteniment ha libertat a entendre veritat e a entendre falsetat.

1. B, manca lo que segueix fins al mot *estinct*.—2. B, que als estincts naturals.—3. A, e per aquell: B, e per aquella.—4. A, la volentat (*passim*) maior: B, maior la volentat.

IV

Dels rams del Arbre humanal

LOS rams del Arbre humanal son quintals, ço es saber, que son de cinc natures: ¹de natura elemental vegetal sensual ymaginal e racional; e per açò cascú dels rams venen ab lurs natures e condicions en aquest Arbre, ²axí com lo foc, los rams del qual son ignificatiu ignificable ignificar en la massa en qui es ram de elementatiu elementable e elementar compost ab los altres elements. E ab aytal ram està vestit de vegetativa, lo ram de la qual vest lo seu ram; per la qual vestidura es disposat a generació corrupció privació e renovació, e passa esser vestit dels rams de la sensitiva, ³per raó dels quals es disposat a esser estrument a visitiu visible e veer en visió, e en auditu oïble, ⁴e enaxí dels altres particulars del seny comú. E après passa esser de ymaginativa, ⁵aportant a ella los objectes que ha per sa natura e aquells dels quals es vestit per la vegetativa e sensitiva, en la qual ymaginativa es disposat a esser ymaginable segons ⁶ses condicions e segons les condicions que pren e que dona; e enaxí vestit e habituat, passa a la racionativa, los rams de la qual son en la memoria, memoratiu memorable e membrar, e en l'enteniment, entellectiu entelligible e entendre, e en la volentat, amatiu amable e amar; e per açò l'ànima pren en sos rams les propietats e qualitats dels rams ele-

1. A, coses [o] natures.—2. A, manca aquest mot.—3. P, *et transit ad ramos sensitivae*.—4. B, en uisio e en audicio oyble: P, *et obiecto viso et auditio audibili*.—5. B, passa esser uestit de ymaginativa: P, *transit ad imaginativam*.—6. B, falta fins al mot segons qui vé.

mentats; e açò metex fa dels vegetats sensats e ymaginats. E en aquest pas pot hom conèixer lo mesclament dels rams quis fa en l'Arbre humanal, per lo qual mesclament se fa la continuació dels rams e la participació per ço que sia una continuació de humanitat conjunta de discretes quantitats, qui son discretes en quant son parts del tot qui es home, lo qual tot es tot per continua quantitat composta de moltes. Enaxí los rams mesclats en l'Arbre humanal, los uns en los altres,¹ se fa la participació de object e object, e de potencia e potencia, e de actu e actu, axí com de elementale vegetable sensible ymaginable e racionable; e car aquests objects estàn sots especia² de objectació, estàn en concordança per la qual son disposats a esser estruments los uns als altres, com sien objectats per les potencies. E açò metex de la concordança³ de les potencies e dels actus, axí com lelementatiu el vegetatiu el sensitiu⁴ e lymaginatiu el racionatiu, qui han concordança en ppendre los objects en quant estàn sots una especia de activitat; e damdoes les concordances estàn en concordança los actus, axí com elementar vegetar sentir ymaginar e racionar; e quant aquestes concordances son destroides per contrarietat qui es contra les fins dels rams, fas lo departiment dels rams, e mor l'ome.

1. A, e los altres.—2. B, sots aquesta especia.—3. B, se sigueys de concordansa.—4. B, l'elementiu el uegetatiu el sansatiu

V

De les fulles del Arbre humanal

ES fulles del Arbre humanal son de .v. natures, segons que ls rams son daquelles. De les .iiij. natures ja navem parlat en los arbres denant aquest; per que en aquest volem parlar de les fulles del arbre esperitual e de la participació que ha ab les altres fulles; e primerament de la quantitat del Arbre humanal, la qual es segons l'ànima racional.

1. De la quantitat del Arbre humanal

EN home ha una continua quantitat qui es de moltes discretes, segons quels arbres son molts dels quals es ajustat; e car dels .iiij. arbres denant aquest havem tractat de quantitat, ab la quantitat daquells volem encercar la quantitat del arbre racional conjunt ab cors¹ humà, axí com lo foc qui es quant per existencia e agencia, e les sues parts endividuades en los elementats, son quantes² en ample lonc e pregón, e en figura circular quadrangular e triangular, axí com en lo pebre e en lo cavall. E aquestes sues quantitats endividuades passen en l'Arbre vegetal³ en lo qual empremen lurs semblances, e l'Arbre vegetal les pren en les figures qui venen en les quals estén ses individuades quantitats. E açò metex es del Arbre sensual, e encara del ymaginal,⁴ les quantitats del qual son semblances de reals quantitats qui venen; e açò metex del arbre racional qui sestén en los arbres ab ells conjuncts, axí com en

1. B, al cors.—2. B, en los elemens son quantitats.—3. B, en lo seu arbre uegetal.—4. A, e encara ymaginal.

home en qui la ànima¹ es estesa per totes les quantitats del cors; lo qual esteniment es quantitat² en qui no està real lonc ample ni pregón, ni està cercle quadrangle ni triangle corporal segons la sua essencia, mas que pren aquelles figures de quantitat en la sua quantitat, enaxí com la cera qui pren la quantitat de les letres en la sua quantitat. E la quantitat del arbre racional³ està en quantitat de bonea esperitual e de granea atretal, e de les altres rayls sues propries qui multipliquen una quantitat estant dejús memoria, ço es dejús la sua quantitat, e enaxí del enteniment e de la volentat, la qual memoria no poria esser lo tot de ses parts sens que neguna⁴ de ses parts no hagués quantitat estant una part destincta de l'altra.

¶ Lo cors qui es conjunct ab l'ànima,⁵ es quant en amabilitat, e per açò cové que la volentat mesur en amar aquell segons la amabilitat del cors, lo qual mesurar no poria sens que ella no hagués quantitat. E la quantitat de la volentat està en nombre ternal, ço es a saber, en amatiu amable e amar; e d'aquests tres es la quantitat⁶ de la volentat, la qual nos pot veer ni tocar ni ymaginar, car no es de natura corporal. E açò metex se segueix de la quantitat del enteniment e de la memoria.

¶ Es Deus intelligible, e la sua intelligibilitat es sens quantitat en la sua amativitat e en lo seu amar e en sí metexa; e açò es per ço car la bonea de Deu e la sua granea e poder e les altres, son formes infinides, e la una es l'altra en nombre; mas la sua intelligibilitat es quanta en lumà enteniment qui tro a terme entén, lo qual terme fa en sí metex qui es fenit e termenat, per ço car es de parts finides e termenades e differents en nombre. E en aquest pas pot hom conexença haver com en l'Arbre humanal l'Arbre

1. A, com en home en la anima; B, com l'ome en qui l'anima.—2. A, es a quantitat; P, *est sua quantitas*.—3. A, manca aquest mot.—4. B, nenguna.—5. A, lo cors conijunt qui es ab l'anima.—6. B, e d'aquestes .iij. es l'antitat.

racional sestén,¹ segons la quantitat del arbre corporal, e romàn en major quantitat de bontat granea e de les altres formes esperituals, que la quantitat de les formes corporals; e açò es per ço car l'arbre racional ha major granea de bontat e virtut, que l'arbre corporal.

¶ La raó per que comparam la quantitat del arbre racional a fulles, es per ço car en axí com² les fulles se giren a tots vents, enaxí la quantitat del arbre racional segueix les quantitats del arbre corporal, segons que son amables intelligibles e memorables, e dispostes a elementar vegetar sentir e ymaginar.

¶ Les fulles qui son en l'Arbre humanal de part elemental,³ son los accidents del cors qui estàn per calor e fredor, humiditat e secor e color, lonc ample e pregón, e visibla figura circular o triangular o quadrangular; e aquelles qui son en l'ome⁴ per la vegetativa, son axí com sabor e odor e les altres; e aquelles qui son per la sensitiva, son axí com veer oir e les altres; e aquelles qui son per ymaginativa, son axí com les semblances dels altres arbres.

2. De la qualitat del Arbre humanal

EN l'Arbre humanal ha aytantes natures de qualitats com natures darbres, e per açò ha l'arbre racional propries e naturals qualitats, per les quals es dit qual, e qual bonea⁵ e qual granea; e en la bonea qual bo e en la granea qual gran; e per la bonea estant bonament, e per la granea estant magnificadament;⁶ e aquestes qualitats mesclades e conjunctes ab les altres qualitats, reten l'ome qual en nombre, ço es a dir, qual home si es en Pere o en Martí, o si es bo o mal, o gran o poc, o sà o malalt. E en aquesta de-

1. A, senten.—2. A, ha fulles per so car en axi com: B, affulles es per so com.—3. B, lelementat.—4. A, en lonc.—5. B, es dit qual bonea.—6. B, es qual bonament... es qual magnificadament: P, *existit bonum et per magnitudinem magnifice*.

terminació posa cascún arbre sa propria qualitat, axí com l'Arbre elemental qui posa en ell ' blanca color o negra, e la vegetativa qui posa en ell sanitat o malaltia, e la sensitiva, sentiment de calor o fredor,² e la ymaginativa qui posa en ell les semblances de les altres qualitats, e la racionativa, goig o tristícia o hàbit de sciència; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

3. *De la relació del Arbre humanal*

SEGONS que l'Arbre humanal es de molts arbres, son les seues relacions moltes, e les unes mesclades en les altres; e per açò es en l'ome general relació de totes, axí com relació de homenificatiu homenificable homenificar, o de pare o de fill;³ e la relació de homenificatiu homenificable homenificar, deriva de les relacions dels rams dels altres arbres⁴ primers, enaxí que l'ome en Martí es homenificatiu en quant los arbres primers e no en quant aquest, car null home no pot engenrar ni crear ànima racional; e per açò no passa la relació a totes les parts del Arbre humanal.

¶ Les relacions del arbre racional estàn en los rams, ço es saber, memoratiu memorable e membrar, intellectiu intelligible e entendre, amatiu amable e amar; e en lo seu tronc, ço es racionatiu racionable e racionar; e en les seues rayls, axí com en bonea en qui es relació de bonificatiu bonificable bonificar, e axí de les altres relacions naturals.

4. *De la acció e passió del Arbre humanal*

COM l'Arbre humanal sia de molts arbres, cové que en ell haja moltes accions e passions, axí com en Martí en qui ha per l'Arbre elemental acció e passió: acció en quant es escalfatiu, ⁵ car la sua calor natural escalfa les viandes

1. A, falta fins al mot *ell* qui vé més avall.—2. B, o de fredor.—

3. A, e de fill.—4. B, dels arbres altres.—5. B, calefactiu.

que menuga, e la sua fredor es calefactible.¹ Ha en sí acció per l'Arbre vegetal en quant la digestiva digerex les viandes que pren; e ha en sí passió per corrupció de inclinació a mort e de renovació a altres formes qui estàn dejús altres especies, axí com los vermens² derivats de la materia del cors. Ha en l'ome acció per raó del Arbre sensual en quant sent color ab los ulls e sabor ab lo gustar, e ha en ell passió en quant sent dolor. Per la acció de la ymaginació se mouen les carns del home a carnals delits, les quals han passió en esser mogudes. Ha encara en l'ome acció e passió per l'arbre racional, axí com tots los arbres primers qui han passió sots l'arbre racional, qui està senyor e forma qui enforma les formes dejús a lurs naturals enclinnaments e moviments; e ell ha passió³ en guanyar les necessitats daquelles, axí com l'ànima qui consira e treballa com lo cors pusca viure e haver les necessitats que ha mester a viure, axí com la cambra que ha mester⁴ per habitar e la agulla per cosir e la tella per arar. Ha encara l'arbre⁵ racional acció e passió per sí simplament, axí com en la volentat en qui es lamant agent e lamable pacient; e lamar damdós⁶ ha encara passió, segons les empremsions e passions dels hàbits que pren; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes, axí com l'enteniment qui ha passió com no pot entendre, e la volentat com no pot haver ço que desira.

6. *Dels hàbits del Arbre humanal*

Los hàbits del Arbre humanal son molts e diverses; e los uns son naturals els altres artificials. Los naturals son segons les condicions dels arbres primers, segons que dells havem dit en les fulles del Arbre elemental; e en semblant manera dels hàbits del Arbre vegetal sensual e ymaginal qui segons lurs condicions venen als hàbits

1. B, escalfatible.—2. A, verms.—3. B, e ella a passio.—4. B, mesters... mesters.—5. P, anima.—6. B, passient en lamar damdos.

del arbre racional per ço que ells sien sustentats, en axí com materia qui es sustentada en la sua forma e en la fi daquela. E de tots aquests hàbits naturals es l'Arbre humanal habituat e vestit, axí com per l'hàbit elemental es vestit de calor e color,¹ e per lo vegetal de sabor dolçor e odor, e per lo sensual de vista e de oïment, e per l'ymaginal de ymaginament,² e per lo racional de remembrament amament e enteniment. E de tots aquests hàbits naturals deriven hàbits artificials qui son necessaris a viure e a bene esser³ del arbre, axí com per lelemental home pren hàbit de gonella per ço que no haja fret, e enaxí ha en hàbit la art de sartoria⁴ o de ferreria per ço que pusca fer coltell e agulla e rella; e per lo vegetal ha en hàbit la art de forneria e de medicina; e per lo sensual la art⁵ de edificacions e de belles figures e ornaments e estruments; e per lo ymaginal fa les ymages; e per lo racional ha⁶ hàbits de virtuts, axí com de fe esperança caritat justícia prudència e les altres; dels quals hàbits morals e artificials entenem parlar en l'Arbre de moralitat, e en aquest Arbre al pus leugerament que nos porem, parlarem⁷ dels hàbits mecànics e liberals, e primerament de ferreria.

a) *De ferreria*

ENAXÍ com l'Arbre vegetal ha sos estincts naturals a fer fulles fruyts e flors, enaxí lo ferrer consirant lo procés dels arbres segons estinct natural, ha illustria e manera en la art de ferreria, axí com consirar les rayls en qui li es significat per bontat com faça bon coltell, e gran e durable per granea e duració,⁸ e forts per poder, e proporcionat per proporció a la fi per quel fa; e en lo tronc es a ell significat com ell faça lo coltell de moltes coses, enaxí com lo tronc qui es de moltes coses; e encara per los estruments e les fulles consira ab quel faça, e consira la sua

1. B, e es uestit de color e calor.—2. B, manca aquest membre.—3. B, a ben esser.—4. A, sarteria.—5. B, labit.—6. B, manca ha.—7. B, manca aquest mot.—8. B, per granea per duracio.

quantitat e lassituament el temps, e enaxí de les altres coses segons quel coltell consira a fer bell e ornat e útil per la fi. On, siguent lo ferrer lo procés dels arbres segons estinct natural¹ daquells, dispòn sa ymaginació a ymaginar la sua art complidament, e assobtila² son enteniment com de la art sapia bé obrar.

b) *De fusteria*

PER l'Arbre ymaginal pren lo fuster semblances³ dels altres arbres, e consira les necessitats dels homens en la qual han⁴ a viure, ymaginant cases escrits e escudelles, e laradre al agrícola,⁵ el timó a la nau, e la sella al cavall, e la lança al cavaller, el trebuquet contra el castell, e enaxí de les altres coses quis pertanyen a son offici; e totes aquestes consideracions l'endressen e l disponen⁶ segons les condicions del arbres els començaments primers els secundaris. On,⁷ sil fuster sabia aquesta sciencia, seria pus subtil quels altres en fer ses obres, car les disposicions dels arbres li darfen doctrina a ymaginar subtilment les figures circulars triangulars e quadrangulars,⁸ les quals se convenen a consirar en lo procés de la art de fusteria.⁹

c) *De sartoria*

Lo sartre consira agulla e fil e tesores e drap; e totes aquestes coses consira per raó de la fi de vestir, e habita¹⁰ les branques e en elles ornaments.¹¹ E per les rayls consira les maneres, e per lo tronc lo cors del home, e per les fulles¹² la quantitat e la proporció de la gonella e del engonellat; e vol que la gonella sia bona e gran segons ques cové, e que dur per duració e poder, e que la sua color sia plaent a veer, e que sia moll per ço quel tactu hi haja¹³ plaer; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. Per

1. B, estincts naturals.—2. A, asobtilia.—3. B, les semblances.—4. P, quibus indigent.—5. B, caxes estrius (?) e escudelles el aradre al ygricola.—6. A, endressam e disponem.—7. B, com.—8. B, circulars quadrangulars.—9. A, en lo proces de fustaria.—10. A, e habitues.—11. B, ornemens [conclra]: P, ornamenta considerat.—12. P, et per formam.—13. B, quel tactu ala.

que lo sartre qui ha en hàbit la sua art, comença primera-
ment a les primeres formes segons estincts naturals sem-
brades en los arbres e en lurs parts; e concordant los es-
tincts naturals ab los hàbits artificials, està¹ los mecànics
complits en lurs obres.

d) *De agricoltia*

L'agricola consira aradre rella e bou e càuec e restell e
podadora e sement² e temps de sembrar e de cullir, e en
axí de les altres coses semblants³ quis pertanyen a son of-
fici; e aquesta consideració comença en los estincts natu-
rals e en les formes primeres qui disponen làbit de agri-
colia segons lurs disposicions e natures, les quals lagricola
pren adoncs com habitúa la sua art, axí com per bontat
per qui considera bon aradre bona rella bons bous bona
podadora e bon temps de sembrar e de collir. E totes
aquestes consideracions se convenen, segons que usa del
Arbre ymaginal, en pendre les semblances dels altres ar-
bres, les quals pren en lurs rayls troncs branques rams fu-
lles fruyts e flors.

e) *De mercaderia*

Lo mercader consira les necessitats de les terres, e per
açò va en alcuna terra on ha gran abundancia⁴ d'alcuna cosa
de que altra terra ha gran fretura, axí com aquells qui van
là on se fa lo pebre e on se fan los draps, e porten los en
les terres on nos fan⁵ lo pebre nils draps. On, primera-
ment consira per la fi qui es general a viure e a bon esser
e gran e durable e poderós e amable, e en prosperitats
de coses en les quals hajen les gents repòs. On, après
aquestes consideracions començades en les rayls, consira
segons lo tronc, lo seu bé especial multiplicat de moltes
coses⁶ guanyades, del qual tronc isquen grans branques e

1. A, e concordants los estints naturals ab los artificials estants: B,
e en concordan... estan.—2. A, rella e cauec e restell e sement.—3. B,
manca aquest mot.—4. B, on aia gran abundansa.—5. A, e portarlos...
B, e aportalos en la terra on nos fa.—6. A, manca aquest mot.

bones e belles flors, e bells rams ornats de belles fulles e fruyt, sots entenció donrament¹ e desquivar fam e set e vils vestiments. E en totes aquestes coses ha el mercader manera en reebre los significats dels arbres e la participació quels uns arbres han ab los altres;² per que aquell seria subtil e bo mercader qui sabés pendre los significats dels arbres,³ segons lo procés daquesta sciencia general.

f) *De marineria*

Lo mariner consira galera e nau e barca, e consira vela e arbre e timó e nàuxer, e les altres coses qui a nau se pertanyen; e enaprés consira temps de navegar els ports a los quals ha refugi, e la estela e la agulla e la caramida,⁴ els vents, e les milles e les corses daquells,⁵ e les altres coses quis pertanyen a la sua art. E totes aquestes consideracions comencen primerament en les formes naturals e primeres sembrades en los arbres, don devallen los estincts e appetits naturals qui disponen l'àbit de marineria a aquells qui sots fi de la art de marineria prenen los significats dels arbres en l'Arbre ymaginal ab les branques del Arbre humanal. E aquell qui pren mills los significats dels arbres e aquells applica a la fi de marineria qui es guanyar,⁶ es pus savi e pus subtil mariner que altre, e a aquell fa millor comanar la nau e la mercaderia.

g) *De cavalleria*

Lo cavaller consira la fi de cavalleria, la qual li fa considerar bon cavall e be cavalcar, e forts espasa ab que pusca ferir, e lança ab que pusca de luny ferir, e fort escut ab que pusca⁷ cobrir, ardiment per sofferir e vergonya per paor de fogir. E fali considerar manera com pusca decebre son enemic e el pusca vèncer, e de son offici pusca haver⁸ utilitat e honrament e bona fama de les gents. E aquestes consideracions comencen primerament en les pri-

1. P, *ornamenti*.—2. B, ab los altres arbres.—3. A, dels altres arbres.
—4. A, calamida.—5. A, els corses daquelles: B, e les coses daquelles.
—6. A, qui en guanyar: B, qui es gany.—7. A, puga.—8. A, manca *haver*.

meres formes naturals sembrades en los arbres, qui disposen les formes artificials qui son estruments a la art de cavalleria; la qual art han en hàbit los cavallers, los uns mills quels altres, segons que saben concordar les formes primeres naturals ab les formes secundaries artificials.

h) *De gramàtica*¹

GRAMATICA es art qui ensenya a parlar ordonadament, e posar accents en los vocables segons ques cové, e concordar los verbs els noms e les preposicions, els substantius els adjectius, e les altres parts de la art. E aquest orde e procés comença primerament en les formes primeres sembrades en los arbres en qui son ordonades segons cors natural, del qual orde ha lo gramàtic estinct natural don trau lorde del hàbit artificial en parlar e en fer bon latí, e en esquivar fals accent, en lo qual latí pos los significats dels vocables qui son en vulgar.

i) *De lògica*

Lo lògic consirant la fi de lògica,² consira fals e ver; e consira la falsetat e la veritat sots forma de nom e de verb: sots forma de nom, per ço que haja conexença de les coses qui estàn e de ço que son,³ e per ço deffenex los noms, e consira e deffenex lo verb per ço que haja conexença de les obres que fan les substancies; e en aquests dos començaments estàn totes coses, ço es a saber, estar e obrar. E a encercar aquests començaments, ha lo lògic les secundaries intencions qui son significats de les coses reals, de les quals tracta lo natural, e de les quals lo lògic trau los noms e les semblances de les obres naturals. E sobre acò posa en les sues consideracions los .x. predicaments els genres e les especies e les differencies e les propietats els accidents, e posa les màximes denant la conclusió, e ha manera⁴ en argüir e en significar⁵ les coses falses esser veres e les veres esser falses, per ço que de veritat e de

1. A, gramatiga (*passim*).—2. B, de la logica.—3. B, e de que son.
—4. A, e manera.—5. B, e a significar.

falsetat pusca mills conexença haver; e enaxí de les altres coses qui a lògica se pertanyen. E totes aquestes consideracions comencen en los estincts naturals e primers qui en los arbres son sustentats e realment en ells sembrats, e bons e grans e amables e vers e distincts la un del altre; e de totes aquestes reals formes, es disposat l'àbit de lògica com venga de potencia en actu per l'agent artificial qui pren les semblances en l'Arbre ymaginal dels altres arbres, per ço que daquelles semblances la art de lògica pusca bastir e ordenar, e de les reals coses conexença haver.

j) *De retòrica*

Lo retòric tracta com pusca parlar bells vocables, per ço quel seny doir naja plaer e que per 'aquell plaer pusca moure la volentat dels oïdors a complir ço que desira lo retòric¹ qui fa de retòrica² estrument com pusca a la fi que desira, venir; lo qual estrument deriva dels començaments primers e del ornament⁴ que han natural e de la natura dels estruments desús. E daquestes natures primeres sembrades en los arbres, pren lo retòric⁵ en l'Arbre ymaginal semblances belles e ordenades e disposades a plaer, posades aquelles semblances en paraules ornades⁶ ab bells adjectius participis e verbs; e posades aquelles paraules en bells e placentis eximplis e en ornades⁷ salutacions e humils pregueres⁸ e degudes demandes, e promettents coses agradables. On, com lo retòric toca⁹ les naturals formes e començaments que nos havem posats en los arbres, e applica n aquells al hàbit de retòrica, adoncs ha manera e gran materia a usar de la sua sciencia e de aconseguir les coses que desira, a les quals per retòrica cuyda venir.¹⁰

1. B, e per.—2. A, lo tronc.—3. B, qui fa la retorica.—4. B, ornament.—5. A, e aquestes natures... pren retorich.—6. B, ordonades.—7. A, honrades.—8. A, preguaries (?): B, pregueries.—9. B, tocan (tocant ? toca en ?).—10. A, cuya venir.

k) *De arismètica*

L'arismètic consira quantitats discretes multiplicades de discretes quantitats reals en semblances fantàstiques, de les quals multiplica nombre lo qual posa en figures qui aquelles quantitats signifiquen certes; ¹e per açò consira un e la sua figura, e dos e la sua figura, e .x. e la sua figura, e .xx. e la sua figura, e .C. e mil e lurs figures, e enaxí de les altres; e consira los assituaments de les figures segons que està denant o detràs en la art d'algarisme. ²E encara, consira los assituaments de les substancies, axí com les pedres don es feta la torre, lo nombre de les quals desira saber, e enaxí de les altres coses qui a la art se pertanyen; a la qual art vé a fi si del ordenament ³desús e de les formes primeres qui està en los arbres naturals, sab conexença haver: car enaxí apar làbit de arismètica en aquelles formes, com ymage ⁴en lo mirall, com sia açò que nombre numeral sia ymage vista en nombre real e de coses veres singulars e distinctes, e en la ombra ⁵d'aquelles aparega la sua semblança.

l) *De geometria*

Lo geomètric consira les quantitats continues, e mesura aquelles del començament tro al mig, e del mig tro a la fi, e fa lo cercle en quant consira en ell lo mijà qui es centre al qual es circumstancia lo cercle; ⁶e enaprés consira lo quadrangle el triangle qui complexen lo cercle. E a aquestes figures vé segons que pren les semblances dels hàbits desús naturals, les quals applica a la sua art per ço que sapia les quantitats de les torres, els mariners los espacis e les quantitats qui enfre los uns vents els altres està. On, enaxí com sanitat es començament de medecina, enaxí les quantitats continues e reals desús son començaments de les

1. B, certes quantitats signifiquen.—2. B, d'algarisme.—3. A, ornament.—4. A, com ymagina.—5. P, *et in numero*.—6. A, qui es cercle al qual es circumstancia lo cercle: P, *quod est centrum cuius circumferentia est circulus*.

quantitats artificials abstractes de la materia de les quals lo geomètric mesura les coses mesurables segons la sua art. E a aquesta art¹ ajuden majorment los assituaments naturals dels quals havem tractat en l'Arbre elemental, e encara en aquest navem tractat en les sues fulles.

m) *De música*

Lo músic consira les vous² dispostes a esser altes e baxes e mijanes, longues e breus, grosses e primes, proporciona- des als accents de les vocals e de les consonants, per ço³ que pusca ornar les vous e les melodíes dels estruments qui son plaents a oír e alegrar⁴ los coratges dels homens; e per açò ordena art e manera com traga les vous qui estàn en disposició de plaent sò e vou com venga en actu làbit musical. Els començaments primers e naturals estàn en les formes que dites havem en lo procés dels arbres, dels estincts⁵ dels quals lo músic ha estinct natural del qual trau làbit musical, axí com lo ferrer qui trau lo clauell de la massa del ferre, de potencia en actu, per ço que ús de la fi per raó de la qual es ferrer; e per açò son les rayls els troncs e les altres parts dels arbres començaments primers e naturals don devallen los començaments artificials de la art de música.

n) *Dastronomia*

Lastronomiàn⁶ consira les natures dels corsces celestials, e les influencies e les impremsions que fan en los corsces sajús qui reeben aquelles influencies e empremsions, segons les quals son disposts e moguts a obres naturals segons les rayls dels arbres, els troncs branques rams fulles flors e fruyts; e per açò lastronomiàn consira les esteles fixes en lo fermament, lo qual departex en .xij. parts qui son los .xij. signes, ço es a saber: Aries, Taurus, Gèmini, Càncer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagitarius, Capricornus,

1. B, [e en aquesta art].—2. B, ueus (*passim*).—3. A, e per so.—4. B, en oyr e a alegrar.—5. B, del estinc.—6. A, estronomia: B, estronomia (*passim*).

Aquarius Piscis.¹ E a aquests atribuex les qualitats de les branques del Arbre elemental, axí com an Aries a qui² atribuex la qualitat del foc, e an Taurus la qualitat de la terra, e an Gèmini la qualitat del aer, e an Càncer la qualitat de laygua, e enaxí dels altres³ per orde. E diu que nAries es movable e masculí, e la sua planeta es Mars, e diu que es bo lo seu cap en lo mijà e en la fi, e enaxí dels altres⁴ per orde. Encara consira lastronomia les .vij. planetes errants, ço es en Saturnus en Jupiter en Mars en Sol en Venus en Mercurius e la Luna; e a aquestes planetes atribuex les qualitats dels elements effectivament e apropiada, segons ço que requeren los elementats sajús qui han necessitat de les natures desús, per ço quels⁵ mouen als estincts naturals de les coses engendrables e corruptibles, e a les maneres com pusquen viure les plantes els animals, o esdevenir en privació e corrupció, per ço que no cés lo cors natural. E disen quen Saturnus es de la complecció de la terra e es mal, e es dell lo plom el disabte; en Jupiter es de la complecció del aer e es bo, e es dell lestany⁶ el dijous; e enaxí dels altres per orde.

¶ Consira encara los moments e les hores els dies els mesos els anys, els moviments de les coses, e segons que son les conspeccions e esguardaments⁷ dels signes e de les planetes, per los concorriments daquelles, mudats en diverses estaments de temps,⁸ consira lo judici de les coses en gran abundancia o en poca de les plantes, e en sanitat e malaltia, e en guanyar e en perdre, e en officis e en vencements de batalles, e enaxí de les altres coses semblants⁹ a aquestes. E a totes aquestes coses son natureres primeres les generals rayls troncs branques rams¹⁰ fu-

1. A, acarius pices; B, acarius picis (*formes usuals*).—2. B, en aries en qui.—3. B, en aries... en taurus... en gemini... en cancer... e en axi de les altres.—4. B, de les altres.—5. B, que les.—6. B, e es del plom... e es del estany.—7. B, les compleccions els esgardamens.—8. B, posa punt final; P, posa punt i calderó.—9. B, de les altres semblans.—10. A, B, manca aquest mot.

lles flors e fruyts dels arbres naturals, qui segons lurs disposicions e natures son disposats a reebre les impresions desús, axí com la teula qui segons sa disposició reeb la influència del sol per lo foc e la terra; e la cera qui reeb mollificació e desolvement per lo sol e l foc e laer; e en axí de les altres coses semblants a aquestes. E per açò als astrolomians es molt necessari saber la filosofia qui es de generació e corrupció, e es significada en lo tractat e procés que havem fet en los arbres naturals.

o) *De la sciencia de dret*

Lo jurista consira justícia de coses¹ degudes a esquivar coses no degudes, per ço que sia pau en les gents e caritat enfre ells en amar Deus e servir, e a ell² fer reverència e honor que li cové; e per ço dien que ls començaments de dret son: Honestament viure, e a cascú retre ço que li cové segons son treball e la necessitat que ha a viure, e que am Deus, e que no faça tort a son proïsme. E car defall caritat en les gents, e be especial es mes amat que públic, es atrobada sciencia de dret, en la qual son posades leys e canons a conservar ço que a pública utilitat se cové, e encara a específica e al orde³ daquell bé; e per açò son atrobats jutges advocats e doctors a mantenir la sciencia de dret segons manament del papa e del emperador. E a aquestes posicions que han fetes en qui la sciencia es sustentada e rectoricada,⁴ son començaments naturals les primeres coses que en los arbres posades havem, les quals son generals als particulars en qui està la sciencia de dret; els quals particulars⁵ pot hom examinar e conèixer lurs veritats e natures e les entencions per que son en lurs universals posats, en lo procés dels arbres generals e primers, los quals son necessaris a tot jurista a saber per ço que de la sua sciencia pusca mills conexença haver, e dels defalliments dels particulars pusca recórrer a les

1. B, causes.—2. B, e servir a ell.—3. B, e lorde.—4. B, punt final; P, punt i calderó.—5. A, els particulars.

perfeccions desús e generals, e posar concordança enfre les coses generals e especials, enaxí com enfrel tot e ses parts.

p) *De medecina*

Es medicina per ço que sia sanitat; e per açò lo metge consira les qualitats de les coses necessaries a conservar sanitat e a destruir malaltia causada per los accidents naturals; e per açò dispòn e ordona la materia¹ del pacient com retorne en actu la sanitat qui esser hi solfa, e consira² decoccions e empastres e latovaris,³ banys e sagnies e dietes, e les altres coses semblants a aquestes.

¶ Consira encara los graus de les febres e la simplicitat e entropolació⁴ daquelles, e encara los graus de les compleccions qui estàn en les medicines; e consira les hores en les quals comença la infermitat e en les quals fenex, e enaxí de les altres coses que significades havem en los *Començaments de medicina*. On, a totes aquestes coses particulars sajús son primeres les coses naturals qui estàn desús, les quals en lo procés dels arbres posades havem; de les quals per extinct natural consiraren los primers metges l'àbit de medicina e la sua art; e per açò aquells començaments primers son molt necessaris a saber a aquells qui de la sciencia de medicina sentremeten, per ço que per los universals començaments pusquen haver conexença dels particulars. E aquells⁵ qui tan sovén fallexen en lurs esperiments, no han conexença dels començaments primers e naturals; e per açò moren moltes gentes per los metges, les quals⁶ sens ells viurien per la concordança⁷ desús els appetits e extincts naturals en la industria que donen a regir lurs particulars, axí com per l'extinct natural ha lo cà industria a menjar les herbes per ço que faça vòmit e git les coses nocives e indigestes, per ço que

1. P, *naturam*.—2. A, hi consira.—3. B, emplastres e latovaris.—4. B, de entropolació.—5. B, e aquells metges.—6. B, los quals.—7. A, concordansia i concordancia (*passim*).

sanitat pusca haver; e açò metex fan los gats segons que navem experiència.

q) *De filosofia*

Lo filosof ama saber veritat de les coses per ço que en aquell saber delectació pusca haver; e per açò esforça son enteniment a haver un hàbit universal, dejús lo qual pusca haver conexença de moltes veritats naturals e de molts hàbits de sciencies esteses¹ en moltes veritats, ço es saber, en lurs semblances. E per açò lo filosof consira les coses primeres e reals, e per aquelles devalla als reals particulars e encerca aquells ab les coses primeres; e² seu encercament està en pujant e en devallant² de les coses dejús a les desús e de les desús a les dejús, e en los effectus daquelles ha delles conexença. E les coses primeres e naturals³ havem significades en los arbres naturals e en lurs parts de les quals son ajustats assituats e de molts hàbits vestits.

r) *De teologia*

Lo teòloc parla de Deu en quant la sua essència propietats dignitats e les obres que ha en sí metex e en les creatures; e sotsposa que Deus ha tot compliment en son estar e obrar, e que no ha negún⁴ defalliment ni de negunes coses⁵ freytura, e que es fi e compliment de totes creatures. E en aytals consideracions lo teòloc segueix la fi de les branques del Arbre humanal, e encara de les rayls e de totes les parts del arbre; e per açò ha major delectació en ses consideracions que negún altre, per raó de la nobilitat del object. E quant⁶ senclina a considerar les natures primeres segons filosofia, adoncs vé a sciencia e convertex les posicions primeres que ha fetes en teologia, en necessaris arguments e raons; e per açò los teòlocs filosofos⁷ han major delectació en teologia que los altres, per

1. B, discretes.—2. B, en puian e dauallan.—3. B, primeres naturals.—4. A, degun.—5. B, ni de nulles coses.—6. A, can; B, cant (*passim*).—7. A, los theolocs e philosophs.

ço car atenyen de necessitat los començaments positius que simplament son considerats segons auctoritats e opinions de coses veres; per que filosofia es molt necessaria a saber teologia, e a vençre les errors e les enjuries e falses oppinions qui son contra les veritats, en les quals teologia es sustentada, e per ella es¹ habituada.

6. *Del situs del Arbre humanal*

LArbre humanal es assituat de .v. natures de les quals es ajustat; car la un assituament² ha per l'Arbre elemental e altre per lo vegetal e altre per lo sensual e altre per lo ymaginal e altre per lo racional; car per lo elemental ha cors circular quadrangular e triangular;³ e per lo vegetal ha corporalitat assituada segons les figures del Arbre elemental qui contén en sí major corporalitat quel vegetal; e per ço simplament no pot hom cogitar figura corporal segons l'Arbre vegetal, car la sua corporalitat nos pot tocar ni veer. E l'assituament que della prenen en Pere e en Martí, es per generació e corrupció, privació e renovació, e encara per les altres parts del arbre; e la assituació qui es per lo sensual, es segons que les potencies sensitives son assituades en les branques els rams e les fulles flors e fruyts, segons que parlat navem. E açò metex es del Arbre ymaginal qui es de les semblances dels assituaments reals; e açò metex del situs del arbre racional segons que dell dit havem, en lo qual es assituat per memoria en lo coc⁴ e per l'enteniment en lo front e per la voluntat en lo cor, e per lo tronc en totes les parts del cors.

7. *Del temps del Arbre humanal*

LArbre humanal està en temps, e està en temps segons les disposicions⁵ dels arbres dels quals es ajustat; car

1. A, e per ell es. — 2. B, car .i. assituament. — 3. B, circular quadrangulat e triangulat. — 4. A, toc; B, tors (*i* tos més avall). — 5. B, disposicions (*passim*).

segons quels arbres son diverses,¹ estàn diversament en temps, axí com lo foc qui en tots temps² escalfa en Martí; e la vegetativa qui en un temps fa estar sà en Martí,³ e en altre malalt; e la sensitiva li fa en un temps sentir calor e en altre fredor, e en un temps fam e en altre set; e la ymaginativa en un temps lo mou a delit e en altre a ira; el racional en un temps a justícia e en altre temps a coses no degudes. Emperò temps està tota hora⁴ en en Martí simplement, e en Martí atretal en temps;⁵ mas car en Martí es de diverses parts e natures, diversifica temps en semblances de temps qui no son de la sua essència, enaxí com l'enteniment qui pren la semblança del corb en la ymaginació e consiral en un temps blanc e en altre negre, la qual consideració no es de la essència del corb ni de la sua color, mas que es especia multiplicada de semblances de color e de la figura del corb imprempes en la ymaginació en la qual l'enteniment les imprem,⁶ enaxí com les letres del segell qui en la cera impremem lurs semblances, les quals no son de lur⁷ essència.

8. *Del loc del Arbre humanal*

L'Arbre humanal està en loc e loc està en ell, enaxí com parts qui estàn les unes en les altres. Emperò en Martí està tot en loc, mas tot loc no està en en Martí, car si tot hi estava, no hauríen lo leó e la torre loc en que estessen.⁸ Mas en quant en Martí es determenat segons los .v. arbres dels quals es ajustat, està diversament en loc, axí com per una manera hi està segons l'Arbre elemental quil determena en loc qui en sí conté figura circular triangular e quadrangular,⁹ e plena de lonc ample e pregón; e la vegetativa fa estar en Martí en loc¹⁰ en quant fa la sua figura

1. B, diuersificats.—2. B, tostemps (*passim*).—3. A, falta en Martí.—4. B, tota hora temps esta.—5. B, en temps atretal.—6. B, les impremta.—7. B, de la lur.—8. B, estiguessen.—9. A, quatrangular (*passim*).—10. B, falta fins al mot loc de més avall.

vegetada; e la sensitiva atretal, fa estar en Martí en loc en quant es estesa en la vegetada e en la elementada; e la ymaginativa atretal en quant se posa enfre lo front el tos on se fa la fantasía e l multiplicament de les especies fantàstiques sots especies de ymaginació;¹ e la racionativa fa estar en Martí en loc en quant lo mou de un loc en altre; e està en Martí en loc accidentalment² en quant se posa en major virtut en un loc que en altre, axí com en lo cervell en quis posa per membrar e entendre e en fer judici de les coses, e en lo cor per amar e per elegir³ les coses bones e desamar les males. Mas emperò la racionativa no està en loc simplament, mas accidentalment, segons les condicions daquells⁴ en qui està, axí com l'arbre de la nau qui està mogut dun loc en altre per raó del moviment de la nau en qui l'arbre està.

VI

De les flors de Arbre humanal

LES flors del Arbre humanal son de .v. natures, ço es saber, de natura elemental vegetal sensual ymaginal e racional. Per la elemental es la flor elementar, en quant hom es elementable e elementatiu, don es⁵ elementar: elementable es en quant es engenrable⁶ dels .iiij. elements; elementatiu es home qui engenra altre home, e per açò lelementar es la flor don se seguex elementat,⁷ e es per ço flor, car les rayls del Arbre elemental el tronc

1. B, e l montiplicament de les especies de ymaginacio.—2. B, accidental: P, et in Martino locus consistit accidentaliter.—3. B, eliger.—4. B, daquelles.—5. B, resulta (corretgit).—6. B, generable.—7. B, lo elementar... lo elementat.

les branques rams e fulles, san naturalment a la flor qui està desús per majoritat de fi en quant es pus prop a elementat qui es part del homenificat.

2. Vegetar es flor en aquest Arbre a la qual san les rayls del Arbre vegetal, el tronc branques rams e fulles; e es per ço flor,¹ car per ella viuen los homens de les coses de foras qui intren dedins per gustar e tocar e odorar, les quals la vegetació vegeta e transmuda en especia dome, sens les quals viure no poria.

3. Sentir es flor per la qual senten los homens en veent oent odorant gustant pal pant e parlant; e es per ço flor, car les rayls del Arbre sensual, tronc branques e rams e fulles, san a sentir per ço que los homens senten e sien sensats. E la flor de sentir es general en quant sestén a moltes flors, co es a saber, a flor de veer doir de odorar de gustar de tocar e parlar.²

4. Ymaginar es flor del Arbre humanal,³ a la qual san les sues rayls tronc⁴ branques rams e fulles; e es per ço flor, car per ymaginar⁵ retenen los homens en memoria les coses absents qui son estades vistes oïdes odorades gustades palpades e parlades.

5. Racionar es flor a la qual san les sues rayls tronc branques rams e fulles; e es per ço flor, que lome sia racionat e que ço que fa,⁶ faça ab raó, car les coses qui son fetes ab raó, son bones grans durables virtuoses e veres e amables, e en elles usa hom denteniment e de la fi per que es creat; e quant fa lo contrari, es enaxí com lanimal brut en ses obres, e fa estar ocioses les flors qui li son dejús, per la qual ociositat, a la fi per que son no poden venir. E en aquest pas pot hom conèxer com greu cosa es peccat qui tantes nobles flors desvía de la fi per que son.

1. B, e per asso es flor.—2. A, e palpar.—3. B, ymaginal: P, *imaginalis*.—4. B, troncs.—5. B, esmaginar.—6. B, e ques que fa.

VII

Del fruyt del Arbre humanal

O fruyt del Arbre humanal es doble, car la un es per raó de existencia e laltre per raó dagencia. Aquell qui es per raó de existencia, es fruyt per lo qual home està ço que es; e aquests fruyts han los fruyts qui li està dejús, per ço que sia homenificat del elementat vegetat sensat ymaginat e racionat. E en aquest fruyt està altre home¹ en potencia ab les condicions dels altres fruyts, les quals lo pare pot dar al fill que engendra, exceptat l'Arbre racional qui vé per creació; e per açò han los homens libertat, car si venia per generació l'Arbre racional, hauriense enaxí los homens a racionar naturalment, com a veer oir odorar gustar tocar e parlar, e serien perduts los mèrits e les morals virtuts, e molts daltres inconvenients sen seguirien.

2. Lo fruyt qui es per la agencia es segons la fi, ço es a saber, que home es per ço que Deus sia membrat entès e amat per home, e honrat e servit. E aquest fruyt es pus alt e pus noble quel primer, car lo primer es per ço que aquest sia, e la sua noblea està en la virtut e noblea qui es del object² qui es Deus, digne de tota honor e digne com sia més amat membrat e entès, honrat e servit,³ que neguna altra cosa. E en aquest pas pot hom conèixer com gran falliment⁴ fan aquells homens qui amen més lurs fills en quant son homenificats e dells dirivats, que en

1. P, *stat alius fructus*.—2. B, en la sua (*tatxat aquest mot*) uirtut e la noblea del object.—3. B, membrat e en totes coses ondrat (*passim*) e servit.—4. B, defalliment.

quant son creats¹ per honrar Deus e servir, car² en lur intenció fan de la fi major, menor; e per açò usen contra raó e contra lurs començaments naturals, e estàn desviats de la fi per que son; en lo qual desviament no poden a gloria venir.

3. Açò meteix se seguex en los homens qui amen més sí meteixs honrar que honrar Deu,³ e amen més los fruyts de les branques sensuuls e les flors, que de les racionals, e son enaxí com la pera qui de loc alt devalla al loc baix, e en aquell devallament devallen los homens en labís del qual⁴ null temps no i xiràn ni hauràn ab que a la gloria desús pusquen pujar, car lo cap tenen a enjús els peus a en-sús en quant pervertexen les intencions primeres en les derrerres.

1. B, en quant son [dels hominificats e diriuats que car son] creats.
 —2. A, manca aquest mot.—3. B, com los homens qui amen mes si eleys honrar que hondrar deus.—4. B, com la pedra qui de loch alt [al loo-bays] deualla [e en aquest deuallament deuallen los homens en abis] del qual.

Del Arbre moral

QUEST *Arbre moral* es doble: la una part es de costumes bones e nomenades sots raó de virtuts guanyades qui son les semblances del Arbre humanal real; e l'altra part es de costumes males apellades sots raons de vicis, e son dessemblances de les semblances de les parts del Arbre humanal. Dirém, doncs, de la primera part e enaprés de la segona.

PRIMERA PART¹

¶ Aquesta primera part es departida en .vij. parts, ço es saber, en rayls tronc branques rams fulles flors e fruyts.

I

De les rayls del Arbre moral

ES rayls del Arbre moral son semblances de les rayls del Arbre humanal, axí com bonea moral qui es semblança de bonea real, e granea moral de granea real,² e perseverança moral de duració real, e poder moral de poder real, e entendre moral de entendre

1. A, B, manca aquesta rúbrica — 2. B, manca aquest membre.

real, e amar moral de voler real, e virtut moral de virtut real, e veritat moral de veritat real, e delectació moral de gloria real, e diferencia moral de diferencia real, e concordança moral de concordança real, e contrarietat moral de contrarietat real,¹ e començament moral de començament real, e mijà moral de mijà real, e fi moral de fi real, e majoritat moral de majoritat real, e egualtat moral de egualtat real,² e minoritat moral de minoritat real; e totes aquestes semblances morals son impresions de les formes reals e primeres e naturals. E enaxí com les formes reals e substancials son de .v. natures, segons que havem dit en l'Arbre humanal qui es de .v. arbres, son les impresions morals semblances de les .v. natures reals, axí com bonea moral qui es bona³ sots raó de elementació vegetació sensualitat ymaginació racionalitat.

2. Es bonea moral sots raó de elementació, axí com l'ome bo qui usa de les coses elementades ordonadament en quant les applica a la fi per que son, axí com lo pa e ls diners qui son coses bones elementades, e fa daquelles almoyna als pobres qui les demanen per nostre Senyor qui les ha creades per ço quels homens pobres e rics ne viuen.

3. Es bonea moral semblança de bonea vegetal en quant los homens bonament usen de les coses vegetades, axí com l'ome bo qui les coses vegetades ajusta per ço quen faça bones obres per les quals Deus sia honrat e servit, e pren daquelles ço qui es necessari a son viure, e dona aquelles a la necessitat dels pobres, per la necessitat dels quals l'Arbre vegetal les trau dejós la terra e les fa esdevenir en fruyt, e l'ome bo ajusta aquelles e partexles ab justícia e caritat a aquells qui les han mester, e delles pren ab justícia e temprança per ço que pusca haver vida bona ab la qual Deus pusca servir.

4. Es bonea moral sots raó de sensualitat, axí com

1. A, manca aquest membre.—2. B, manca aquest membre.—3. A, qui es bonea.

l'ome bo qui usa bé de sentir en son veer oir e en les altres flors de la sensitiva qui son bones; e usa bé de veer quant veu¹ les coses sensibles e delles pren los bons significats que signifiquen, axí com en veer bell fill, bella fembra, bella flor, bell cavall, bell falcó, en qui hom deu² loar Deus qui tan belles creatures e tan bones ha creades. E açò metex de les altres flors, axí com l'ome bo qui com ou sonar los estruments e ou³ les paraules de Deu, usa be daquell oir en quant consira la bontat que les paraules signifiquen e la bona melodia qui es en l'altra vida oída.

5. Es bonea moral sots raó de ymaginació, axí com l'ome bo qui ymagina les coses e trau de la ymaginació bons significats los quals applica a bones obres, axí com l'ome qui ymagina obres de misericordia, e daquela ymaginació se mou a les obres qui son bones; e com ymagina belles fembres e la ymaginació lo mou a carnals delits, e ell se mou al contrari a ymaginar les coses leges⁴ qui son en les fembres, les quals no son dignes de nomenar ni escriure, e daquell moviment se mou a castetat qui es bo moviment.

6. Es bonea moral lo membrar bo e entendre bo e amar bo, e es la bonea gran segons la granea del membrar e entendre e amar, e es durable segons que duren lo membrar entendre e amar, e pot esser poderosa en lo bo⁵ membrar entendre e amar, e axí de les altres coses semblants a aquestes. Per que en l'exempli que havem donat de bonea, segons les .v. natures reals dels arbres, pot hom entendre la granea moral qui es de les granees reals semblança, segons les .v. natures dels arbres; e açò metex de duració moral e de les altres semblances morals.

7. Enaxí⁶ com les rayls naturals e reals se donen lurs semblances les unes e les altres, axí com bonea qui dona en

1. A, e vsar be de veer car veu.—2. B, deu hom.—3. B, que quant ou sonar los estruments ou.—4. B, letges.—5. B, en bo.—6. B, E en axí; P, *sicut* (seguit sense calderó ni punt).

l'Arbre elemental sa semblança a granea e granea la sua a bonea, e enaxí de les altres, se donen les rayls morals lurs semblances, axí com bonea moral qui fa bona granea moral, e granea moral qui fa gran bonea moral, axí com lome qui ha gran animositat en la batalla per ço car tem vergonya e ama honrament, la qual granea bonea fa bona e la granea fa gran la bonea, car aquella bonea es gran qui esquiva vergonya de grans falliments e per qui venen grans felicitats e honraments. E per açò com los homens ornats e vestits de moralitats son² tocats e temptats per alguns falliments, cascuna moralitat toca l'altra e dona a l'altra³ sa semblança, e enaxí fortifiquen lome en virtut contra vici, e en aquella lacostumen. On, enaxí com la mostalla⁴ ha natura que on hom més la mena pus forts es, o enaxí com la bestia repropria que on més hom la fér que vaja en avant e ella més torna a rera, e açò metex es de mala fembra qui no reeb correcció, enaxí los homens virtuoses on més son tocats e temptats⁵ com sien moguts a vicis, més se mouen als contraris dels vicis, ço es saber, a les virtuts morals qui han en costuma que sajuden les unes ab les altres⁶ contra lurs enemics. E en aquest pas pot hom conèixer com Deus lexa temptar los homens justs als demonis e als homens mals, e a pobrea e a malalties e a desonors e a les altres coses contraries a prosperitats, per ço que ells sien pus forts e usen pus sovén⁷ dels hàbits de virtuts, car on més ne usen, mills son dispostos com Deus hi meta la sua gracia qui requer gran loc que sia bo e en qui molta nic pusca caber.⁸

1. B, manca qui.—2. A, com son.—3. A, a altre.—4. P, *sinapis*.—5. B, a enrrera. e asso meteys es de la malha fembra qui no rep correc-tio. e en axi los homens uirtuoses on mes son tocats e reptats.—6. B, qui han en cascuna que sajuden les vnes a les altres.—7. B, soueny (*passim*).—8. A, nhic pusca cabre: B, ne pusca caber

II

Del tronc del Arbre moral

LO tronc del Arbre moral es de les natures essencies de les sues rayls de les quals es ajustat, e es costuma¹ confusa e general en qui està en potencia les costumes particulars de les quals los homens ben acostumats son habituats, segons los hàbits que traen del tronc en les branques rams fulles e flors e fruyts on² aquells nexen ixen e està, segons que duren per duració, e que son amats per voluntat e possificats per poder e bons per bontat e moguts a la fi per que son com l'enteniment entén aquella fi; e la concordança concorda los començaments e mijans com a la fi pusquen venir contra contrarietat, quils començaments els mijans³ contradiu per ço que concordança estia ociosa en los hàbits e buyda de la sua fi.

2. Es lo tronc del Arbre moral invisible, e nos pot tocar ne ymaginar sots figura circular quadrangular ni triangular; e açò es car no es de natura corporal, mas semblança d'aquella natura e de la natura⁴ esperitual, lo qual cors ateny l'enteniment en ço que ha entès de les rayls reals e del tronc real, de qui el tronc moral es semblança sustentada en la memoria qui la membra e la volentat qui la ama; e per açò l'enteniment trau dell los hàbits qui son disposats a membrar e a entendre e amar, ⁵axí com l'àbit⁶ de justícia e de prudència e de les altres virtuts mo-

1. B, cascuna (*corregit*). — 2. B, don. — 3. A, [e] migans. — 4. B, car no es de natura [corporal mas es semblansa della] e de la natura. — 5. B, a membrar entendre he amar. — 6. A, l'arbre.

ral, qui poden esser daquell tronc a elles enaxí general segons semblances, com la massa del ferre a figura de coltell despaa e de martell.¹

III

De les branques del Arbre moral

ES branques del Arbre moral son .vij.: les quatre son cardenals e les tres teologicals. Les cardenals son justicia prudencia fortitudo e temprança, les teologicals son fe esperança e caritat. Es diferencia enfre les .iiij. cardenals e les tres teologicals, en quant per les .iiij. sà hom a ben viure en esta vida. Tot hom les pot haver segons que naturalment pot hom trer² les semblances de les natures primeres del tronc moral en qui estàn confuses e dispostes a esser aportades en actu. Mas les tres virtuts teologicals nos poden haver sens la gracia de Deu, e aquelles dona a quis vol per ço car son carreres de la altra³ vida; emperò volenters les dona als homens ornats e vestits de les virtuts cardenals, per ço car ab aquelles han concordança.

1. *De justicia*

JUSTICIA es aquella virtut per raó de la qual los homens reten les coses degudes a aquells⁴ de qui son.

¶ Es justicia de les rayls del arbre e majorment de egualtat, per raó de la qual bonea e granea e les altres se donen egualment lurs semblances; e en aquella egualtat de donar nex e està justicia, car justa cosa es que granea do

1. A, e de spaa martell.—2. B, pot trer.—3. B, daltra.—4. A, a aquelles.

sa semblança a bonea pus que bonea li dona la sua, e bona cosa es que les semblances sien donades egualment, e gran cosa es donar aquelles semblances egualment, e per ço car egualment se donen, duren; e per açò justícia es bona e gran e durable en la egualtat dels dons. E en aquest pas pot hom conèixer que lo donar qui es fet fora egualtat, no dura, axí com en Martí qui se enuja¹ de donar grans coses an Pere com en Pere li dona poques coses; e açò es per ço car granea e poquea son coses contraries, ab la qual contrarietat ha injúria concordança contra justícia qui es de coses grans e eguals o poques e eguals.

¶ Justícia es virtut per raó de la qual ha la memoria just remembrament e l'enteniment just entendre e la voluntat just amar; e per açò la voluntat ama naturalment justícia per ço que pusca haver per ella just amar, e que la memoria en ellal pusca² membrar e l'enteniment entendre. E per raó de justícia la voluntat ama en la memoria just membrar e en l'enteniment just entendre; per que mou los homens a just remembrament e enteniment e amament. E açò metex fan en la memoria³ e l'enteniment per ço que sien vestits del hàbit de justícia ensems ab la voluntat, e que tots tres guarden justícia contra sos enemics qui son injústs remembraments enteniments e volers, los quals san contra justícia com los homens son ociosos en pendre les semblances de les natures primeres e prenen les dessemblances daquelles, axí com l'ome mal qui injustament pren semblança de malea contra semblança de bonea,⁴ e enaxí de les altres coses en qui nex e està injúria qui es privació de justícia.

1. B, qui suia.—2. B, en ella pusqua.—3. fas (?) en la memoria: P, *et idem faciunt memoria...*—4. B, *afig al marge*: e qui pren poca semblansa de bonea contra gran semblansa de bonea: P, tradueix el meteix *afegit*.

2. *De prudencia*

PRUDENCIA es aquella virtut per raó de la qual los homens savis eligen les bones coses e esquiven les males, e amen més los bens majors quels menors, e temen més los mals majors quels menors.

¶ Es prudencia majorment per raó del enteniment: car en axí com loliver empeltat en lullastre atrau a sa especie e natura ço que vé del ullastre, axí l'enteniment habitudat e vestit de prudencia, atrau a sí e a sa natura ço qui vé sots hàbit de prudencia, de bonea e granea duració poder volentat e les altres. Per que en axí com lo foc regna pus fortment en lo pebre quels altres elements, en axí l'enteniment regna pus fortment en làbit de prudencia que les altres rayls del arbre; e per açò prudencia crex més e multiplica en los hàbits que l'enteniment pren, que en los hàbits que prenen memoria e volentat; e com se pert làbit e esdevé en privació, ha major colpa l'enteniment que la memoria ne la volentat.¹

¶ Per ço car prudencia participa més ab l'enteniment que ab la memoria ni ab la volentat, illumina los objects bons e grans per esperiencia a la voluntat e a la memoria; e per açò los homens amics de prudencia encerquen los espiriments² de les coses quis poden veer ymaginar membrar e amar, e encara, oir e gustar e tocar; e aquell encercament cogiten longament tro quel lum ha illuminat lo remembrament e lamament, per ço que sia fet³ lo elegiment de la cosa bona a amar membrar e entendre, e bona a desamar. Per açò la memoria ajuda en aquell temps a fer la elecció el judici, en quant remembra les semblances de les primeres natures e les dessemblances⁴ daquelles; per lo qual remembrar la memoria dispòn a la volentat la amabilitat de les semblances e la odibilitat

1. P, segueix la lliçó sense calderó ni punt.—2. P, *experimenta*.—

3. B, fort.—4. A, e les semblances.

de les dessemblances, per ço que la volentat se moua a amar la semblança de bontat real e la semblança de granea real, e enaxí de les altres, e ques moua a desamar lurs dessemblances. E per açò com l'enteniment e la memoria han concordança a representar les semblances bones a la voluntat contra les males semblances, enclinen la voluntat a amar prudencia e a desamar los seus contraris, com sia ço que poder sia major en l'enteniment e en la memoria, que en la volentat tan solament. Emperò a les vegades sesdevé que la memoria e l'enteniment representen a la volentat les bones semblances e les males, e la volentat elegex' les males e lexa les bones; e açò es per ço car l'enteniment e la memoria usen de menor poder e de menor granea de bontat duració virtut e veritat, e la memoria membra les menors fins e oblida les majors.

3. *De fortitudo*

FORTITUDO es aquell hàbit e virtut per quils homens estàn forts contra los vicis, e esforcen aquells a guanyar¹ virtuts.

¶ Fortitudo es majorment per raó de poder qui regna en bonea granea duració saviea e volentat, veritat e gloria, diferencia concordança, e constreny contrarietat, e enfortex començament mijà e fi, e majoritat contra menoritat, e egualtat de coses bones contra egualtat de coses males; e per açò com fortitudo es tocada contra bontat ab malea, enfortex bonea ab granea e ab les altres natures primeres, e com es tocada fortitudo ab poquea contra granea, multiplica granea en majoritat³ contra menoritat e poquea. E per açò los cavallers en la batalla estàn forts e ardits, e han gran coratge⁴ e gran desirer a vençre la batalla; e com son a la taula⁵ e sòn tocats e temptats contra temprança, estàn forts contra gola ab granea de bontat e de memoria qui membra e de volentat qui ama sa-

1. B, eleg.—2. B, e esforsen aquelles a gayar.—3. B, e majoritat.—

4. A, e ardits ab gran coratge.—5. B, en la taula.

nitat e paraules degudes, les quals hom no pot haver quant trop¹ menuga e beu; e quant los cavallers son tocats e temptats per luxuria e per ergull o per altres vicis, poder dona a les natures primeres sa semblança e pren les semblances daquelles per ço que del hàbit de fortitudo se pusca vestir e ornar, e dels vicis deffendre. E a ço acorren les natures primeres, segons quel poder sapodera en donar e en pendre les semblances delles.

4. De temprança

TEMPRANÇA es aquella virtut per quils homens estàn pus sans que per les altres virtuts, e per qui pus sovén vencen los appetits no deguts.

¶ Temprança es majorment per egualtat que per negún dels altres començaments primers; e per açò ha major concordança ab justícia que ab neguna altra virtut, car enans se ajuda² ab justícia que ab les altres virtuts, car ab justícia mesura les coses degudes, e ab ella se deffén de les no degudes. Emperò temprança sajuda ab fortitudo contra los grans appetits de menjar e de beure, en quant fortitudo la conserva tro que es venguda justícia qui minva los trop grans appetits e multiplica los menors, per ço quels appetits sien eguals en la potencia digestiva e retentiva. E aquesta egualtat metexa ajuda prudencia qui ensenya cauteles³ e maneres per quels homens hajan temprança contra gola en quant, al començament de la taula que ls homens comencen a menjar, mou aquells a remembrar e entendre e amar temprança e a desamar⁴ gola e les circumstancies daquella, e fa als homens consirar la poca utilitat de sabor el gran perill de malaltia la qual vé per ço car grans sabors e moltes son⁵ en viandes molt membrades e amades; per que prudencia consella que aquelles sabors tan grans sien gitades a oblit per ço que temprança sia

1. B, quant hom trop.—2. A, car abans se inclina.—3. B, cautelles—4. B, e desamar.

membrada e disposta a esser habituada. On, enaxí com quatre frares o sorors ¹ segons estinct natural han manera e natura que sajuden ² contra lurs enemics, enaxí les virtuts cardenals han manera e estinct natural com sajuden contra vicis.

5. De fe

Fes virtut qui constreny l'enteniment a affermar o negar positivament ³ coses veres de Deu o daltre.

¶ Es fe per ço que restaure les veritats amables e membrables e considerables, per ço que les semblances daquelles sien bones ⁴ per les quals sien significades, enaxí com les coses visibles absents als ulls, les semblances de les quals en la ymaginació son preses, per ço que les coses visibles sien desirades ⁵ e que altra vegada pusquen esser vistes.

¶ Fe es majorment per raó del enteniment qui creu ço que no pot entendre; emperò a la sua creença ajuden memoria e volentat, car la volentat vol que atenyia sostposant la veritat que per raons necessaries atènyer no pot en aquell temps; e açò vol la volentat per ço que pusca atènyer les amabilitats dels objects que l'enteniment consirara. E açò metex fa la memoria, qui ha estinct natural a les memorabilitats desirables, ⁶ per ço que ab la volentat haja concordança.

¶ Per raó de fe encerca la intellectivitat ⁷ la intelligibilitat de les coses veres e dispòn la materia a esser enteses per raons necessaries, a la qual disposició ajuda Deus e ajuda la amativitat de la volentat e la memorativitat de la memoria; e per açò l'enteniment se exalça e s'assobtila aytant com pot a pujar ⁸ entendre per raons necessaries les veritats de les coses, enaxí com entendre trinitat de

1. B, sors. — 2. A, ques aiusten. — 3. B, possessiuament. — 4. B, sien leus. — 5. A, desiderades. — 6. A, consirables. — 7. A, la intellectiua. — 8. B, com pot pujar.

Deu e incarnació, e la creació del mon e la resurrecció dels homens, el sagrament del altar, el poder del papa lo qual ha per les claus, e axí de les altres coses; al qual pujament l'enteniment no pogra venir sens que d'abans no sotsposàs esser possíbol cosa cascún¹ dels objectes que dits havem. E per açò fe ha offici per que l'enteniment sotsposa que pusa entendre de Deu coses veres; e es lum al enteniment per lo qual encerca coses veres,² e com aquelles ha preses en un grau de veritat, la fe li dispòn la materia com encara pug més a ensús ab major granea d'entendre; e açò de grau en grau, en tant que no pot més pujar. E la fe està desús e l'enteniment dejús,³ enaxí com l'oliver qui està empeltat sobre lullastre, e on més vé la materia del ullastre al oliver, més puja l'oliver a ensús, emperò aquella materia qui vé se convertex en la sua especia. E en aquest pas pot hom conèixer com la fe romàn els mèrits que hom ha per ella, jatsí que l'enteniment atenya en un temps coses veres de Deu per necessaries raons, les quals d'abans no atenyia e sotsposava aquelles esser veres per raó de la fe.⁴

¶ Si fe no fos, los homens simples e qui han a tractar de les arts mecàniques, no pogren participar ab les veritats de Deu e de les sues obres qui son greus a entendre; mas per ço car fe es en aquells,⁵ participen ab aquelles veritats en amant creent membrant, enaxí com participen ab les sensibilitats que no senten en ymaginant aquelles, per lo qual ymaginar se mouen a sentir les coses sensibles, les quals desiren sentir en veent o en oent o en odorant⁶ o gustant o palpant o parlant.

6. De esperança

ESPERANÇA es virtut qui fa esperar al home la fi que desira, a la qual creu venir més per lo poder e la bonea de

1. B, a cascun.—2. A, manca aquest mot.—3. B, esta deius.—4. B, per la uirtut de la fe: P, *per virtutem fidei*.—5. B, mas com fe es en aquelles.—6. B, e en oent e en odorant.

Deu o daltre,¹ que per lo seu ni per la sua bontat; e açò metex de granea duració saviea e volentat.

¶ Esperança es majorment per la fi que per altre començament; e ab ella se confien los homens en la misericordia² de Deu quels perdó lurs peccats, per ço car ell ha major poder de perdonar que ells de peccar; e major es la sua bontat en fer bé,³ que la malea dels homens en fer mal; e la volentat de Deu es pus gran en amar coses bones e piadoses, que la volentat dels homens. E açò metex de la saviea e de la duració de Deu; e per açò qui enaxí espera perdó de Deu, aconsequex la fi que desira.

¶ Los homens qui volen fer alcunes coses per servir Deu on Deu sia honrat e servit, si aquelles no poden fer per sí mateix, per ço com han⁴ poc poder, recorren al divinal poder ab esperança del qual esperen ajuda, per ço car la fi es a honrament⁵ daquell poder, e aquells homens aytals han vera esperança. Mas, los homens qui desiren a alguna fi venir per ço que ells sien honrats o rics o servits o salvats e de greus perills⁶ lunyats, e aquests desirers han per raó de lur utilitat e no per raó simplement de la honor de Deu, aquells aytals no han esperança vera, car null hom en peccant, vera esperança haver no pot, com siaçò que esperança e peccar sien contraris, e esperança e virtut⁷ de justicia e caritat hajen concordança.

¶ Enaxí com la fe prepara al enteniment materia com pug a ensús son entendre⁸ a les altes intelligibilitats, enaxí esperança prepara a la volentat materia com pug a ensús son amar a les altes⁹ amabilitats. E açò metex fa de les altres¹⁰ intelligibilitats e memorabilitats; e per açò esperança es cosa qui dona als homens gran plaer e repòs, e aytant com es major, aytant es causa de major plaer e repòs. E

1. A, mes per lo poder de deu o la bonea d'altre.—2. B, man (?).—3. A, bo.—4. A, es per so car han.—5. B, per so la fi es onament.—6. B, o servits o rics e saluats e de grans perills.—7. B, no pot auer com sia so que esperansa e peccat sien contraries e esperansa e ueritat.—8. B, a entendre.—9. A, B, altres.—10. B, altes.

en est pas pot hom conèxer com Deus soffer que alguns homens fills de esperança e cultivadors daquella sien pobres o en greus' treballs, perque en la bontat el poder de Deu hajan confiança: car enaxí com gran fredor fa rememorar als homens la calor del foc, o gran set fa rememorar la fredor de laygua el loc on es la font, enaxí los treballs quels amics de Deu soffiren en est mon per la sua amor, fa a ells membrar lo gran poder e la gran bontat de Deu. E açò metex de la sua gran humilitat e piadosa volentat.

7. De caritat

CARITAT es virtut qui fa companya e solaç damic e amat qui san²a coses amables.

¶ Per caritat amen los homens Deu e les sues obres, e amense los uns los altres e sí meteixs. E està majorment caritat per la voluntat, que per altre començament, e no pot esser plena sens amar qui sia de Deu e domens ab granea de bontat justicia e amabilitat; e per açò los homens qui han lur amar en Deu e en sí meteixs, son fills de caritat e del seu hàbit vestits; mas los homens qui han lur amar en Deu o en sí meteixs sens granea³ de bontat justicia e amabilitat, no han lur amar vestit de caritat, mas de la sua figura qui es contra la forma, axí com laygua calda en qui la figura de la sua calor es contra la forma de la fredor sua.⁴

¶ Enaxí com diners e possessions son riqueses dels homens rics, enaxí caritat es riquesa dels homens pobres, co es a saber, que caritat vol quels homens rics satisfacen als pobres de lurs riqueses en lurs necessitats.⁵ Encara, caritat es riquesa dels rics en los homens pobres, car requer que los pobres servesquen los rics en lurs necessitats; e per açò caritat té la un peu en los homens rics e laltre

1. B, grans. — 2. B, qui son. — 3. B, e en si meteyx senes granea. —

4. B, de la sua fredor. — 5. A, manca la clàusula qui vé fins al mot *necessitats* de més avall.

en los homens pobres, e va amar¹ per caritat al amat qui es Deu.

¶ Caritat es semblança de voluntat qui desira les amabilitats del amat; e per açò fa caritat estar l'amat en l'enteniment e en la memoria del amic en lo qual està amat membrat e entès. E per açò caritat es virtut qui dona major plaer que neguna altra virtut, e per qui l'amic es més ligat a son amat, com dell nos pusca partir ni hujar dell honrar e servir. E car en est **LIBRE** parlam abreujadament de les coses, per ço car les gentes no amen proleixitat² e son tost hujats damar, no volem de caritat dir tot ço³ que dir ne porfem.

¶ Dit havem de les virtuts morals. Ara volem dir com la una ab l'altra ha concordança. E açò per ço que delles doctrina donem com ab les unes virtuts hom pusca⁴ haver les altres, e als vicis qui son contraris,⁵ hom sapia contradir e ells destruir.

8. De justicia e prudencia

PRUDENCIA dispòn a justicia los seus objects en quant encerca les coses degudes e no degudes, per ço car es obra del enteniment qui aquelles entén;⁶ e per ço, en quant aparella a justicia los seus objects, es per raó disposada a jutjar, per raó de la qual disposició es ajudada⁷ per prudencia a fer lo judici. Açò metex es de justicia qui ajuda a prudencia; car en quant prudencia ateny que mellor cosa es Deus amar que creatura, dispòn justicia a prudencia com haja illustria e manera com moua la volentat dels homens a més amar Deus que neguna altra cosa, com sia justa cosa amar més les amabilitats majors e pus nobles, que les menors e menys nobles. E en aquest pas pot hom conèixer que com los savis⁸ homens son temptats contra justicia,

1. B, e fa [amar].—2. A, prolaxitat: B, proleixitat.—3. B, dir so.—4. B, deles doctrina donam com am les vnes uirtuts puscam.—5. B, lurs contraris.—6. B, qui aquell les enten.—7. A, es ajuda.—8. B, savins.

còm ajuden a justícia ab prudència; e com son temptats contra prudència, còm li ajuden ab justícia.

9. *De justícia e fortitudo*

FORTITUDO enfortex justícia contra injúria adoncs com los homens usen de fortitudo, axí com lo jutge¹ qui quant es temptat per diners que do fals judici, e ell consira fortitudo multiplicada² de granea de bontat saviea e volentat, e virtut veritat e glòria, qui son millors coses que diners, adoncs contradiu a enjúria e està forts en son judici, per la qual força ha justícia materia de jutjar. E açò metex se convertex en quant justícia justifica fortitudo; car justa cosa es que fortitudo ús de les natures de les quals es ajustada, e que sia contra les contrarietats de les sues parts. E en aquest pas pot hom conèixer com fortitudo fa enans consirar les coses degudes o no degudes, que la volentat se moua a amar ni la justícia a jutjar.

10. *De justícia e tempraça*

TEMPRANÇA dispòn a justícia³ com sia fet bo e ver judici, en quant tempraça fa estar los homens sans⁴ e haver subtil enteniment. E justícia dispòn a tempraça les mesures eguals, segons les quals deu moure los homens a menjar e a beure atempradament; e encara, a parlar e a messió e a obrar, e enaxí de les altres coses que justícia mesura ab parts eguals o proporcionades. E quant⁵ los homens volen trop menjar o beure, parlar o despendre o anar,⁶ justícia representa les coses no degudes e les coses degudes al instinct natural de tempraça, lo qual ha per granea de bontat; e per la fi per que home es creat, ha concordança ab l'instinct natural de justícia qui es per granea de bontat e per la fi per la qual hom es creat. E enaxí estant

1. B, col iutic.—2. A, multiplica; B, montiplica.—3. A, dispon iusticia.—4. P, sapientes.—5. A, en quant.—6. B, meniar e beure parlar despendre o anar.

concordança enfre los dos estincts naturals qui san a una fi, venç aquella concordança la concordança de gola e de injuria qui es contra la fi de justícia e de templança.

11. *De justícia e fe*

JUSTÍCIA es raó com sia fe en los homens qui son tan ocupats dels bens temporals en les arts 'mecàniques, que no poden haver alt enteniment a entendre les coses altes, les quals ab fe atenyen;¹ car injuriosa cosa fora quels homens no participassen ab Deu e ab les seues veritats participants ab les seues necessitats² del cors. E per açò vol justícia que l'enteniment captiu sí metex en creure les coses altes que no entén, per ço car ocupat es³ en entendre les coses baixes. E fe ajuda a justícia en quant captiva l'enteniment a creure coses altes, car en ço que fe fa, prepara a justícia la materia com la creença que l'enteniment ha, sia vestida del hàbit de justícia qui per raó d'aquell hàbit es disposada a fer ver e bo judici.

12. *De justícia e esperança*

JUSTÍCIA prepara a esperança los seus objectes en quant es justa cosa⁴ quels homens hagen major esperança en lo poder de Deu e en la sua bontat e en la sua gran volentat, que en lo poder que han creat. E per ço car justícia açò justifica e requer, participa ab esperança; en la qual participació esperança usa justament en esperar de Deu ajuda misericòrdia e perdó, la qual esperança es causa a justícia com haja en ella ver e bon jutjament. E en aquest pas pot hom conèixer com jutjar e esperar han concordança contra injuria e desesperança.⁶

1. P, *et in artibus*. — 2. B, les coses altres les quals ab fe atenguen. — 3. B, e ab les seues uirtuts participants ab les necessitats. — 4. B, es ocupat. — 5. B, es iustícia causa. — 6. B, desesperansa.

13. *De justicia e caritat*

JUSTA cosa es amar coses amables e desamar coses no amables; e en quant açò es justa cosa, justicia dispòn a caritat les sues amabilitats, e no haver en son amar coses no amables aptes¹ a esser desamades. E en quant caritat s'à a Deu e a son proïsme, dispòn a justicia los seus objects, ço es a saber, les sues justificabilitats; car justa cosa es que hom am Deus e son proïsme e encara sí metex. E en aquest pas pot hom conèixer com los homens han colpa com no volen amar Deu ni son proïsme, per ço car no preparen a justicia los seus objects en manera que ab ella haja² concordança; e car han colpa, son dignes que sien punits³ per justicia.

14. *De prudencia e fortitudo*

PRUDENCIA e fortitudo han concordança, car fortitudo prodúu abstinencia tro que prudencia ha atrobat son object lo qual desira, axí com lome qui sabsté de peccat per ço car fortitudo lo fa fort contra vici, lo qual prudencia ateny, e aquell lexa e eleg⁴ lo contrari del vici. Açò no pogra⁵ haver fet prudencia, si fortitudo no hagués causada abstinencia qui refrèn la voluntat⁶ del home excitada e disposta a peccar, adoncs quant la temptació vé. Es prudencia causa a fortitudo en ço que eleg a fortitudo los seus objects; axí com lome qui fa diferencia, com es temptat a peccar, enfre los bens menors e majors; e açò metex dels mals; e per aytal lum de prudencia⁷ product per diferencia, ha fortitudo extinct⁸ natural a estar forts contra vici, com sia natural cosa quels bens majors sien més desirables quels menors, els majors mals mes airables quels menors.

1. B, altes.—2. B, que ab ell aia; P, *quod cum illa babeant*.—3. A, e car ha colpa es digne que sia punit.—4. A, e [e]legex.—5. A, poguera.—6. B, qui reffrena uolentat.—7. A, de differencia; B, de prudencia (*correlgit*).—8. A, a fortitudo ha stint.

15. *De prudencia e tempraça*

PRUDENCIA prepara a tempraça la sua materia en quant consira sanitat esser bona cosa, e mala cosa esser gola; e car bona cosa es sanitat, ha tempraça instinct natural al bé qui vé per sanitat, e esquiva los mals qui per trop menjar e beure venen; e vengut l'instinct natural, ha tempraça aquell natural appetit e instinct natural, ¹ en quant prepara la materia per raó de la qual prudencia eleg les coses per que està sanitat e esquiva les coses per les quals està maldia.

16. *De prudencia e fe*

PER fe es captivat l'enteniment a creure coses altes les quals no pot entendre sots hàbit de sciencia, mas que aquelles creu sots hàbit de creença; e aquesta fe ajuda prudencia en quant consira la enfermetat del enteniment e la altea del object; e enaxí consirant, ha concordança ab fe e prepara a fe ² les coses creíbles; e la fe les pren per ço que les coses creíbles e veres prudencia elega, en tant que en la fe sien restaurades e ella dels seus appetits naturals pusca usar francament en lo constrenyiment del enteniment qui les coses creu francament per raó del elegiment que prudencia fa francament. E en aquest pas pot hom conèixer la libertat del enteniment qui està per prudencia, e la sua captivitat qui està per fe.

17. *De prudencia e esperança*

SAVIEA es haver esperança en Deu per raó de la sua bonetat misericordia poder e volentat, saviea e veritat; e gran follia es quis confia més en sos diners o en son saber o en

1. B, e uengut l'instinch natural a tempransa aquell natural apetit e estinc [causa a prudencia lo seu instinch] natural: P, *et ille naturalis appetitus et instinctus causat prudentie suum instinctum naturalem*. — 2. B, ab fe.

sos amics, que en Deu. E aquesta saviea e follia consira prudencia, e per açò causa esperança, e la esperança es materia e subject a prudencia com elega l'àbit de saviea de bontat de granea poder e voluntat. E açò metex del hàbit de misericordia¹ en quant fa consirar esperança la gran misericordia de Deu² qui es major quels peccats dels homens; lo qual hàbit prudencia eleg, per raó de la qual elecció romàn ço que es e esquiva la sua privació en aquella elecció.

18. *De prudencia e caritat*

PRUDENCIA e caritat han concordança, car savia cosa es amar Deu, sí metex e son proïsme; e gran follia es no amar Deu més que sí metex e son proïsme. E encara, es follia gran desamar son proïsme qui es creatura e obra de Deu, car qui molt ama Deu, les sues obres deu amar. On, com aquestes coses sien de les condicions de caritat, caritat prepara a prudencia, segons ses condicions, com elega prudencia los seus hàbits³ e leix los contraris daquells; e prudencia causa e dispòn a caritat los seus hàbits en quant⁴ consira aquells esser bons, e aquells eleg els contraris daquells lexa. E en aquest pas pot hom conèixer la gran concordança e ajustament qui està enfre l'àbit de prudencia e l'àbit de caritat; e com per la privació del un⁵ es la privació del altre.

19. *De fortitudo e tempraça*

FORTITUDO e tempraça han concordança, car fortitudo es lo poder ab lo qual tempraça venç gola, axí com lo cavaller en la batalla qui ab lo seu poder venç lo seu enemic;⁶ e car fortitudo es poder de tempraça, la obra de tempraça es felicitat de fortitudo qui ha son actu en lac-

1. B, falta fins al mot *misericordia* de més avall.—2. A, falta *de Deu*.—3. B, que prudencia elegiga los seus objectes (*tot correigit de mà posterior*).—4. A, e quant.—5. B, del .i. abit.—6. B, son henemich.

tu de temprança. E en aquest pas pot hom conèixer la gran conjuncció de fortitudo e temprança: car enaxí com en caritat jutjar e amar nos poden partir, enaxí fortificar e atemprar nos poden partir en temprança; e com se partexen, làbit de fortitudo e làbit de temprança no poden romanir.

20. *De fortitudo e fe*

FORTITUDO e fe han concordança, car fortitudo enfortex la fe en quant¹ fe ab fortitudo constreny l'enteniment a creure coses veres, les quals no entén; e car fortitudo es força del enteniment,² venç l'enteniment sí metex, per ço que del hàbit³ de fe sia habituat e vestit, axí com lo rey qui ab lo poder de la sua humilitat se humilia a ésser humil e participar ab los paubres entenent⁴ lurs necessitats. E açò metex es del poder de la sua misericordia, ab lo qual venç sí metex adoncs quant perdona a aquells qui lan offès.

21. *De fortitudo e esperança*

FORTITUDO es força deseperança e esperança es estrument e hàbit de fortitudo ab lo qual pot usar de sa natura e de sa obra, axí com l'ome qui ha esperança en la misericordia de Deu e⁵ en les sues necessitats, en tant que no es vençuda per desesperança qui vol vençre esperança en quant fa consirar los grans peccats dels homens qui han esperança en la gran justícia de Deu. E per açò fortitudo e esperança son los peus ab los quals van⁶ los pobres querre almoyna als homens rics, e ls homens peccadors van a la misericordia de Deu.

22. *De fortitudo e caritat*

FORTITUDO es poder de caritat ab lo qual se apodera caritat contra crueltat e enemistat, e està forts contra sos

1. B, e car.—2. B, esforssa l'enteniment.—3. B, quel abit.—4. B, e a participar ab los pobres enten.—5. P, manca aquesta conjuntiva.—6. B, ab que uan.

enemics; e per açò es caritat difícil hàbit per ço que la força sia gran, axí com al home enjuriat a qui es mester gran força de caritat en amar son proïsme qui là enjuriat. E encara, es difícil cosa a servir Deu e honrar per raó dels empatxaments qui son grans, los quals empatxaments Deus soffer que sien grans, per ço que caritat de major poder pusca usar a tractar la honor de Deu; e per açò com los homens qui amen Deus han gran afany dell a servir, es tocada fortitudo com sia gran força de caritat per ço que caritat pusca esser gran, la qual granea aconsequex en la granea de la sua força qui es fortitudo, ¹ab la qual enfortex son amar ab lo qual ama Deus e la sua honor. E açò metex es del home pobre qui fa almoyna a altre pobre, la qual almoyna li es molt difícil per ço car a ell fa fretura ço que dona.

23. *De temprança e fe*

TEMPRANÇA e fe han concordança en la concordança que han ab fortitudo, axí com dues sorors qui han concordança en amar lur frare; car ²per raó de la fortitudo qui es força de temprança e de fe, han temprança e fe concordança. E per açò la fe enfortex temprança, e temprança enfortex la fe; car per atemprades viandes es dispost leniment a creença contra descreença, ³axí com los homens embriacs qui leugerament creen o descreen; els homens qui han fe amen temprança per ço que de fe mills pussen usar.

24. *De temprança e esperança*

TEMPRANÇA aporta mèrit, lo qual mèrit dispòn làbit desesperança qui espera guardó. E com ⁴los homens han peccat contra temprança, com se peniden e amen temprança, la temprança dispòn làbit desesperança per lo qual hajan con-

1. B, fortituada.—2. A, e car.—3. B, discrensensa.—4. B, e quant.

fiança los homens peccadors en la misericordia de Deu que perdó los falliments que han fets contra temprança; e esperança causa làbit de temprança en quant fa confiar¹ los homens en la misericordia de Deu, sotsposat que desamen gola e que amen temprança.

25. De temprança e caritat

PER ço que caritat sia virtut, es temprança necessaria als homens; car sens temprança caritat no poria esser virtut, car en gola no poria esser sustentada. E car temprança es necessaria a caritat, covè que temprança sia virtut; e per açò caritat causa temprança en ço que temprança cové esser virtut, per ço que ho pusca esser caritat; e açò nos convertex.² E en aquest pas pot hom conèixer com caritat es pus nobla virtut que temprança, com sia temprança de les secundaries intencions, e caritat de les primeres.

26. De fe e esperança

FEs es lum e testimoni del gran poder e de la gran humilitat e misericordia de Deu, car gran poder es aquell qui fa estar dues natures, ço es divina natura e humana, una persona qui es Jesu Christ apellat; e gran humilitat es que la divina natura qui es Fill Deu, vulla esser vestida de la humana natura qui es Christ home; e gran misericordia fo aquella que Deus, per lumàn linatge³ a salvar, sens que lumàn linatge⁴ no demanà perdó, volc perdonar per la incarnació que prèls la misericordia qui es Deus. E per açò fe causa gran esperança que hom haja en lo gran poder de Deu e en la sua gran humilitat e misericordia, la qual gran esperança causada no seria si hom no creia en la incarnació de Deu. E en aquest pas pot hom conèixer quels infeels no son disposts a haver tan gran esperança

1. B, confiar (*passim*): P, *considerare*.—2. P, *et e converso*.—3. B, e gran misericordia aquella que deus per luman gendre.—4. A, que human linatge: B, quel human linyatge (*passim*).

com los catòlics, com siaçò quels infeels no creeguen 'en la incarnació de Deu.

27. *De fe e caritat*

FE e caritat han concordança, car² en ço que per fe creem³ en la producció divinal per generació e espiració, don se seguex veritat⁴ de persones en Pare, Fill e Sanct Esperit, e per ço car creem incarnació e en la passió de Christ home Deu, causa fe⁵ caritat en granea de bontat duració e poder, saviea veritat e virtut, com sien la trinitat e la incarnació⁶ objects molt amables a la voluntat, disposta a amar grans amabilitats per lo lum de la fe.⁷ Per que aytant com la fe es major, aytant la volentat es disposta a haver⁸ gran caritat; e per açò es concordança enfre caritat e fe per granea de bontat e de les altres formes qui son⁹ estruments a lur concordança. E en aquest pas pot hom conèxer com aquells han poca caritat qui no son cultivadors de la fe ab granea de bontat virtut veritat saviea e poder.

28. *De esperança e caritat*

EN la granea de caritat es multiplicada granea desesperança; car aytant com los homens han major caritat a Deu a sí metexs e a lurs proïsmes, aytant causen granea en esperança; e açò convertex, car aytant com hom ha major esperança en Deu e en sos¹⁰ amics, aytant causa granea en caritat. E per açò caritat e esperança, segons que son grans, causa la una a l'altra granea de bontat duració poder saviea volentat veritat e virtut, fi e concordança; e per açò poden los homens haver aytanta¹¹ de caritat e desesperança, com ne volen haver. E en aquest pas pot hom conèxer¹² com gran

1. B, no [son disposts assaber axi gran esperansa com los cristians com sia asso quels infizels (*passim*) no] creeguen.—2. B, manca *car*.—3. A, creen: B, creent.—4. B, trinitat: P, *trinitas*.—5. B, fe causa fe.—6. B, com [nòs] sien la trinitat e encarnacio.—7. B, de fe.—8. B, la ueritat es disposta a ueer.—9. B, que li son.—10. B, o en sos.—11. A, aytant.—12. B, hom coneys.

colpa han aquells qui son negligents en haver molt gran granea de caritat e esperança.

¶ Dit havem de les .vij. virtuts¹ morals, e mesclades havem les unes ab² les altres. Ara volem dir de .xvj. virtuts morals qui devallen e diriven de les primeres; e segons que havem donada doctrina en mesclar les unes virtuts ab les altres, pot hom haver doctrina e manera, e mesclar³ aquestes virtuts que proposam dir.

29. De sanctedat⁴

SANCTEDAT es aquella virtut per la qual estàn⁵ los sants innocents e son mundes de peccats.

¶ A esser sanctedat virtut ajuden les altres virtuts; per que ella es comuna virtut de moltes, axí com justícia qui fa los homens sants en quant es causa a ells que sien justs; e prudencia los fa savis en quant los significa les coses per les quals poden esser savis; e fortitudo los enfortex contra vicis; e temprança los fa estar sans e haver subtil enteniment e degudes paraules; e la fe los fa creure les veritats que no poden entendre; e esperança los fa esperar en les coses que aconseguexen ab ella; e caritat los fa participar en companya e amor⁶ e fraternitat, en amar Deus e servir. E totes aquestes virtuts, e encara aquelles qui devallen⁷ delles e deriven, son ajudes e estruments com los homens sien sants e hajan alta vida e sien mundes de peccats.

30. De paciencia

PACIENCIA es aquella virtut per la qual hom guanya passives virtuts, axí com los homens forts qui han paciencia contra los frèvols qui contra ells fan coses no degudes; e per açò paciencia dispòn en les passions que fa sostenir, la materia als homens impacients com sien humils e hajan caritat segons l'instinct e appetit natural e la concordança qui

1. B, de les uirtuts. — 2. B, en. — 3. P, in miscendo. — 4. B, sanctitat. — 5. A, san. — 6. B, en companyabla amor. — 7. B, qui delles deuallen.

es entre les formes e les materies; car segons que la materia es disposta, ha plaer en ella la forma a obrar della e produir ço que desira. E per açò diu un savi que paciència es virtut qui venç e no pot esser vençuda, e es virtut per quel dimoni es més vegades vençut que per nulla altra virtut.

31. *De abstinencia*

ABSTINENCIA es aquella virtut qui reffrena la volentat adoncs quant vol desirar coses no amables degudament.

¶ Abstinencia comença per raó de la fi de caritat, illumina 'la prudencia e justifica la justicia e fortifica la fortitudo e fa li esperar esperança les coses que desira; e dementre que abstinencia fa abstenir los homens, ha prudencia deliberació, e justicia atretal. E açò metex de temprança en fer bo e ver judici, e en elegir les coses per que hom vé a felicitat, e esquiv^a les coses qui donen dampnatge; e per açò abstinencia es aquella virtut qui es pus contraria a ira en lo començament, que nulla altra virtut.

32. *De humilitat*

HUMILITAT es aquella virtut qui humilfa les virtuts menors a les majors ab justicia, e humilfa ab sí metexa les virtuts majors e les menors; e per açò es major per les coses majors que per les menors, e per sí metexa que per justicia; e es la sua bontat multiplicada de les coses menors en les³ majors. E per açò diu un savi que humilitat no es gran virtut si devalla per ço que pug en bontat, mas per ço que estia en les coses baixes on ha poca bontat; e car per aytal entenció ella es gran, exalça la justicia a les bones altes⁴ e grans per raó dels seus mèrits; e per açò se diu que on més se humilfen los homens grans als petits, més son exalçats a granea de bontat virtut caritat e esperança.

1. B, [la qual] illumina.—2. A, e es esquivia.—3. B, en les coses.—

4. B, car per aytal entencio ella es gran e exalsa la iusticia [aquella] a les bones alteses.

33. *De pietat*

P IETAT es aquella virtut qui fa pujar la humiditat del cor¹ als ulls, e convertir aquella en làgremes e en plors per la compassió que hom piadós ha de son proïsme quant lo veu en tribulació e perill; e aquesta pietat devalla de caritat e de les semblances quels homens han sots especia de menoritat per la qual han extinct natural, conservant² emperò libertat com los uns hajan pietat del altres, pus que en menoritat han concordança ab humilitat qui representa la menoritat³ de cascú. E per açò diu un savi que crueltat nex dergull qui no consira en les menoritats en les quals participen naturalment los uns homens ab los altres.

34. *De castedat*⁴

C ASTETAT es aquella virtut qui posa orde en la còpula del home e de la fembra.

¶ Per castetat consiren los homens la fi de la còpula de matrimoni, la qual es per haver fills qui sien servidors de Deu, la qual fi los fa consirar la sanctetat de matrimoni e la inmundicia de luxuria e les circumstancies daquella; e açò en tant⁵ que prudencia eleg les circumstancies de castedat conservant la fi del matrimoni, e lexa les circumstancies de luxuria. E per açò estàn en gran concordança sanctedat e castedat, a la qual concordança ajuden prudencia e abstinencia e fortitudo e esperança.

35. *De larguea*

L ARGUEA es aquella virtut qui es pus contraria a avaricia que neguna altra virtut.

¶ Larguea es filla de caritat e desesperança; la qual filla es contra avaricia qui es filla de crueltat e de desesperança;⁶ e per açò los homens larks, fills de larguea, donen, per

1. A, cors.—2. A, conseruar.—3. A, memoria.—4. B, castitat (*passim*).—5. B, en quant.—6. B, e desesperansa.

ço que larguea pusquen haver e no per ço que sien guardonats per aquells a qui donen, mas per les mares de largueat; lo qual guardó esperen en multiplicar larguea en la qual reposa lur volentat, per ço que la pusquen haver ab granea de bontat e de perseverança.

36. *De lealtat*

LEALTAT es aquella virtut qui fa atendre als homens ço que prometen; e com no ho poden atènyer¹ fals ne vergonya.

¶ Lealtat es aquella virtut qui es contra tració e engàn e mentir; e ha la un peu de justícia e laltre de fortitudo, e vas reposar en lo lit de veritat en lo qual jaen caritat e esperança. E per açò los homens leals atenyen ço que prometen, car justícia ho requer, e fortitudo los fa esser forts contra falsetat e engàn, e caritat e esperança fan a ells tembre vergonya.

37. *De fermetat*

FERMETAT es aquella virtut qui fa hom perseverar en son bon propòsit.

¶ Fermetat ferma los homens ab fortitudo e ab esperança a granea de bontat perseverança justícia e veritat; e per açò los homens qui estàn fermes en lur bon propòsit, son forts contra vicis e han esperança en la ajuda de Deu e en los mèrits que guanyen en longa perseverança de bontat e de veritat. E per açò diu un savi quels homens fills de constancia han forts amics e molts per los quals estàn fermes contra² lurs enemics.

38. *De diligencia*

DILIGENCIA es virtut ab que caritat e prudència vencen pigricia.

1. B, atendre.—2. B, entre.

¶ Per diligencia son los homens movables yvaçosa-
ment, e consiren les coses quis poden¹ avenir, e amen més
vetlar que dormir, e no volen esser grasses per ço que pus
tost² pusquen anar a la fi que desiren; e com son empat-
xats, ³ languexen de desir, e com son hujats, ⁴ fortifica lur
desir ⁵ ab esperança fortitudo e prudencia, en tant que cari-
tat los fa ardits e nols lexa molt dormir.

39. De suavetat

SUAVETAT es virtut filla de caritat nada⁶ en paciencia e hu-
militat.

¶ Suavetat fa los homens forts suaus, car aquells liga
ab caritat en paciencia e humilitat; e per açò se lexen me-
nar als homens ergulloses cruels e impaçients ab la lur⁷ vo-
lentat, en tant que ab lur humilitat vencen l'ergull daquells
e ab paciencia la ira daquells⁸ e ab caritat la lur crueltat,
en tant que ls domden ab la lur semblança; e a ço dona
exempli⁹ lo leó qui es mans e suau a les besties petites qui
usen ab ell de suavetat contra ergull e contra ira, e ab ell¹⁰
han semblança en volentat.

40. De consciencia

CONSCIENCIA es aquella virtut qui consella¹¹ ab temor fer
bé e esquivar mal.

¶ Consciencia fa haver als homens temor del senyor
qui per bé ret bé e per mal dona pena; e per açò consi-
ciencia menaça ab lo poder del senyor e ab la justícia
daquell; e aquells qui temen les menaces, fan reverencia
al senyor, per la qual aconseguen mèrits e multipliquen
virtuts; e com no temen les menaces, pequen contra lo se-
nyor al qual no fan reverencia; e per açò consciencia los

1. B, qui poden.—2. A, que tost.—3. A, emparats.—4. B, men-
brats.—5. A, manca aquest mot.—6. B, enada.—7. B, a la lur.—8. B,
manca aquest membre.—9. A, que ells donen ab la lur...: B, que ls dom-
den a la lur semblansa donan (donant ?) exempli.—10. B, ab ells.—
11. A, manca qui consella.

liga a pena ab justícia e no soffer que hagen en lo senyor esperança. E aquesta consciencia es segons estinct natural.

41. *De temor*

TEMOR es aquella virtut per quels homens temen offendre caritat e han paor de justícia.

¶ Temor es serventa d'amor, e mou prudencia a consirar les coses perilloses, ¹e fa opinar moltes coses dampnoses qui no avenen. E per açò temor fa estar los homens entre justícia e caritat, car per justícia temen errar contra lo senyor, e per caritat temen que no offenen la bontat del senyor; e aytal temor aporta esperança, qui ab caritat ha concordança, per la qual esperen la misericordia del senyor.

42. *De contricció*

CONTRICCIÓ es virtut qui mou los homens a satisfacció e a penitencia.

¶ Per ço car contricció mou los homens a satisfacció e a penitencia, fa concordança de misericordia e de justícia e de esperança, car la satisfacció aporta justícia, e la penitencia esperança. E per açò cové misericordia venir; per que contricció es virtut qui ²no pot fallir, ans vé a fi de ço que desira; e per açò alegra los homens com los fa plorar, car ab aquells plors los acosta a la concordança dells e del senyor.

43. *De vergonya*

VERGONYA es passiva qualitat qui revela la disposició de les menors formes per les quals hom es disposat a fer coses no degudes.

¶ Per ço car vergonya vé de les coses menors, han naturalment les femnes major vergonya quels homens,

¹. B, qui mau [prudencia ha conciderar aqueles coses perilloses].—

². A, per qui.

com sien los homens majors per acció e les fembres menors per passió. Emperò los homens segons virtut moral, deuen haver major vergonya en fallir que les fembres; car major cosa es falliment en les formes que en les materies; e per ço los homens virtuoses temen més vergonya que les fembres, segons virtuts guanyades. E en aquest pas pot hom conèixer quels homens no fan ver judici en quant per lo peccat de luxuria no blasmen més los homens que les fembres.

44. De obediencia

OBEDIENCIA es aquella virtut que la volentat, qui es franca naturalment, fa esser serva e sotsmesa a altra volentat comuna a moltes.

¶ Es obediencia virtut, per ço que sots lo seu hàbit sien moltes volentats ordonades a una fi, axí com moltes linyes¹ a un punt; e per açò requer obediencia orde de totes les virtuts, per ço que les volentats qui estàn dejús ella, sien ordenades, axí com justícia qui requer que la voluntat del religiós sia constreta sots lo seu hàbit a obeir la voluntat del prior o labat; e açò metex de prudencia e de les altres virtuts. Per ques cové que la voluntat del prior o del abat, dona de moltes voluntats, sia ordonada segons los hàbits de les altres virtuts, per ço que ab elles guart les sues ovelles qui no volen haver libertat a peccar, en quant se obliguen a voler la voluntat de lur major en fer bones obres. On, enaxí com es a la voluntat comuna feta gran honor, enaxí es posada en gran càrrec e gran perill; e si es desordenada e núa² dels hàbits de virtuts, neguna voluntat ha major culpa ni digna de major pena.

1. A, línies (*passim*). — 2. B, desordenada aminua.

IV

Dels rams de virtuts morals

SEGONS ço que dit havem en los rams dels altres arbres, pot hom haver conexença dels rams daquest Arbre, e majorment per los rams del Arbre ymaginal; com siaçò que los rams de virtuts sien semblances¹ dels rams naturals e reals, axí com los rams de justícia, los quals son semblança de real potencia object e actu, axí com en Martí qui es just, qui sots hàbit de justícia pren lobject qui es de justificabilitat, e dona dret judici enfre en Pere e en Ramón, dels quals es fet jutje. E açò metex de la sua prudencia, los rams de la qual son de potencia object e actu; e enaxí de les altres virtuts.

2. Los rams de cascuna virtut son los locs on les virtuts nexen e renovellen e viuen de les rayls del arbre, ço es² de bonea granea e les altres, enaxí com en lo judici que fa en Martí den Ramón e den Pere, ha un renovellament de bontat de granea e les altres; e en lo judici que fa den Guillem en Bernat, ha altre renovellament de bontat de granea e les altres. E per açò los seus rams de justícia son generals³ a molts judicis; e açò metex es dels rams de la sua prudencia e de les sues altres virtuts. E açò signifiquen les plantes qui prodüen los fruyts en los brots novells.⁴

1. B, semblances.—2. B, e asso es.—3. A, es general.—4. B, los frutz en los bruils nouells.

V

De les fulles de virtuts morals

LES fulles de virtuts son los accidents de virtuts, dels quals estàn les virtuts ornades¹ e vestides; e daquests accidents pot hom haver conexença per los accidents dels altres arbres, com sien aquests accidents semblances² daquells en les obres virtuoses que fan los homens habituats de virtuts. Emperò per ço car desiram molt declarar e mostrar les virtuts els secrets de les coses, volem en aquest Arbre parlar dels accidents de virtuts.

1. De quantitat de virtut

LA justícia den Martí, e açò metex de la sua prudència fortitudo e les altres virtuts, es quanta, per raó de la qual quantitat pot créixer o minvar; car sens quantitat no poria créixer ni minvar nulla cosa. E aquella quantitat nos pot tocar ni veer ni es de essència real, mas que es enaxí multiplicada en la especia fantàstica, qui es hàbit de virtut appellada justícia, com es làbit multiplicat en esser hàbit de justícia; e per açò la quantitat no ha lonc ni ample ni pregón,³ ni està sots figura corporal circular quadrangular ni triangular, mas tan solament sots figura esperitual que representa la quantitat del hàbit de justícia, qui es continua quantitat en quant essència de un hàbit, e es discreta en quant la distinció de la potencia e lobject e lactu, qui tots tres son un ram de justícia.

1. B, ordonades.—2. B, semblans.—3. B, lonc ample ni pregon.

2. *De qualitat de virtut*

LA prudencia den Martí es qual segons bontat, per raó de la qual diu hom que es bona; e es qual per raó de graneia, e per açò diu hom que es gran. E açò metex de duració poder e les altres formes accidentals, la qualitat de les quals representa en la sua especia les particulars qualitats, enaxí com la calor del foc qui representa la calor del pebre e del all.¹ On, enaxí com calor es propria qualitat del foc e es apropiada al pebre e al all, e es una en sí metexa segons sa especia, enaxí la qualitat de prudencia² es propria qualitat della, e la qualitat que justícia ha en làbit de prudencia, es a prudencia qualitat apropiada per ço que ús del hàbit de justícia. E en aquest pas ha molta de filosofia moral significada.

3. *De relació de virtut*

RELACIÓ està en virtut, axí com en fortitudo e en les altres, segons que relació es considerable en moltes maneres,³ axí com en la forma qui es en abstractu el supòsit; axí com si es fortitudo, es forts qui es vestit del hàbit de fortitudo, e si es lo supòsit cové que sia làbit, axí com en Martí qui es forts en la batalla o en lo judici o en paciència o en les prosperitats daquest mon o en pobrea.⁴

¶ Es altra manera de relació, segons que es significat en lo ram de prudencia, la qual està per raó de potencia object e actu; car si es fortificatiu,⁵ cové que sia fortificable e fortificar, e açò convertex. E açò metex es de la relació qui està per egualtat e concordança.

1. B, enaxí com la odor del foc qui representa la color del pebre o del ayl.—2. A, de la prudencia —3. B, de maneres.—4. B, o en la pobrea.—5. A, fortificacio.

4. *De la acció e passió de virtut*

EN temprança ha virtut activa e passiva: activa per la forma, passiva per la materia; e sent hom enans la passió que la acció, car la passió es sentida en la indigencia de la appetitiva qui requer molta vianda, e enaprés vé la forma qui dispòn la materia a làbit de virtut;¹ e per açò en haver temprança han los homens passió qui es passiva virtut, de la qual obra la activa virtut. Emperò aquells qui han gran temprança amen tant la obra de la virtut, que la passiva virtut nols costreny a passió, segons la forma de la raó qui fa a sa voluntat de la sensibla e passibla qualitat, en axí² com lo foc qui mou la cera al seu extinct natural, sens que laygua no li dona gran passió.

5. *De làbit de virtut*

FE es virtut e es hàbit sots lo qual enteniment es habituat e vestit a creure coses veres de Deu e de les sues obres, les quals no entén argumentativament, mas positivament, les quals posicions³ son semblances de les necessaries⁴ raons qui estàn per força dargument. E aquest hàbit de fe es virtuós, car sots ell son fetes obres virtuoses e de gran meravella; car gran meravella es atènyer coses veres sens necessaries raons. E per açò es dit que fe no es hàbit natural, mas que es donat per gracia e enfusió de Deu qui la dona per ço car als homens es necessaria, la qual necessitat natura humana no pot donar, car si donar la podia, seguiria que fe fos hàbit natural, e que les probacions necessaries fossen naturalment superflues.

6. *Del situs de virtut*

ESPERANÇA es virtut e es assituada en bonea granea e les altres semblances de les coses reals e primeres: car enaxí

1. B, uirtuts.—2. B, de la sencibla e passiva qualitat. e axi.—3. B, passions.—4. A, e delles necessaries.

com cors es assituat realment segons l'Arbre elemental vegetal e sensual, enaxí' esperança es assituada semblança en moltes semblances; per que enaxí com lo cors ha un assituament per figura circular e altre per triangular, e un per les coses baxes e altre per les coses altes, e enaxí de les altres dreceres, enaxí esperança es assituada per una manera segons bontat e per altra segons granea, e enaxí de les altres semblances. E açò metex es dels assituaments² que ha esperança en les altres virtuts, com siaçò que les unes virtuts sien assituades en les altres, axí com esperança qui està en justícia, com sia gran justícia en los homens qui han major esperança en Deu, que en diners possessions e amics; e açò metex es de prudència, com sia savia cosa haver esperança en Deu; e enaxí dels altres assituaments de virtuts, dels quals pot hom haver conexença per ço que del situs desesperança dit havem.

7. *Del temps de virtut*

CARITAT es virtut, e està en temps en quant està començada en temps e en quant pot esser en un temps e no en altre; e encara, que pot esser major en un temps que en altre. E l'estar que ha caritat en temps³ es apropiat segons la natura de temps real e no segons la natura de caritat, com siaçò que caritat no sia de coses reals, mas que es semblança daquelles en quant son amables e amatives;⁴ e temps qui es forma real e⁵ de natura corporal, enaxí com accident qui es de natura de la substància, no que sia de la essència de la substància, mas que es natura per la qual la substància pot esser, axí com caritat qui pot esser començada e multiplicada⁶ o privada en temps, sens lo qual no poria esser començada multiplicada ni privada, enaxí com substància qui sens quantitat no poria esser quanta, ni sens qualitat qual, ni sens color colorada.

1. B, e enxi.—2. B, del assituament.—3. B, manca en temps.—4. A, e no amatiues; P, aut amatiue.—5. P, est.—6. B, o montiplicada.

8. *Del loc de virtut*

SANCTETAT es virtut e està en loc esperitualment, ço es saber, en esperitual justícia e prudència e les altres virtuts qui son semblances esperituals de les virtuts reals, e les quals està en loc corporal real en quant sens loc no porien estar, ni estar en un loc e no en altre. Per que enaxí com lo crestell accidentalment pren la color del aur com es posat sobre l aur, enaxí sanctetat e les virtuts en les quals està, prenen semblança de loc en quant està en les substancies qui està en loc; e per açò, enaxí com la gonella es moguda d'un loc en altre per lo moviment del home qui la vest, enaxí sanctetat es moguda d'un loc en altre accidentalment en lo moviment de la persona sancta; e per açò sanctetat segons sa natura no passa per mijà qui està enfre lo començament e la fi del moviment. E en aquest pas es significat lo moviment de les substancies separades qui son mogudes d'un loc en altre, e es significada la manera segons la qual està en loc, no contengudes en loc segons figura circular quadrangular ni triangular,¹ ni segons les dreces de loc, enaxí com la gonella qui nos mou segons sí metexa de un loc en altre.

1. B, quadrangular triangular.

VI

De les flors de virtuts

ES flors de virtuts son mèrits, los quals guanyen los homens per les virtuts que han; e segons que les virtuts son diverses, son les flors diverses e distinctes. E car l'Arbre moral es molt necessari a saber, nos meravell negú car daquest Arbre parlam tan longament. Emperò non parlam longament, ans ne parlam abreujadament, segons que es necessari a saber e a sa predicació segons les condicions que dell dites havem; e per açò volem parlar de les flors de cascuna virtut.

1. De la flor de justícia

LA flor de justícia es mèrit de jutjar per membrar membrat entès e amat,¹ bonificat magnificat, e enaxí dels altres actus de les rayls justificats per ço que sia jutjar,² e ells de làbit de justícia vestits; e per açò la flor de justícia viu quant justícia es membrada entesa e amada, bonificada magnificada, e com ella justifica los altres hàbits de virtuts; e la privació de la flor de justícia està en lo contrari.

2. De la flor de prudència

LA flor de prudència es mèrit per la discreció dels homens qui prenen³ les coses bones e males, e saben haver maneres a elegir les coses bones⁴ e lexar les males, ab aju-

1. B, es merit [qui es] per membrar [entendre e amar] de iutiar membrat entes e amat: P, est meritum quod est per recolere intelligere et diligere iudicium recolitum intellectum amatum.—2. B, iutiat: P, radicem iustificatarum ut sit iudicare.—3. B, preueen.—4. A, manca les coses bones.

da de les branques del Arbre sensual ymaginal e racional; e per açò los homens savis demanen consells e donen deliberació a la voluntat enans que elega les amabilitats o les odibilitats, e al enteniment enans que faça lo judici, e la memoria que membre les ajudes de les branques dels arbres que dits havem; e per açò son apellats savis e discrets en lurs obres, e venen a la fi que desiren.

3. *De la flor de fortitudo*

LA flor de fortitudo es mèrit de fortificat membrar entendre e amar, e de fortificat bonificar¹ e magnificar e les altres; e la sua figura es fortificar qui es la flor de fortitudo, en la qual aparen les forces qui son dell vestides. E per açò los homens qui han fort coratge, son forts per la flor, qui com son tocats a fer malvestats, la flor enfortex bontat contra malea, e enaxí viu de bonificar, com lo lum viu del oli de la lantea; e quant son tocats contra les altres flors, fortifica aquelles² contra lurs contraris; e per açò los homens forts de coratge, son guarnits de moltes flors esperituals e morals ab les quals vencen les temptacions sensuais.

4. *De la flor de temprança*

LA flor de temprança es mèrit del seu actu, per qui losactus de les altres virtuts son atemprats, axí com lo jutge qui ha atemprades paraules en lo judici, e ha atemprament³ en la taula e en son estudi e en la sua messió, e en axí de les altres coses. E aquesta flor està en lo mig loc de temprança, per ço que sia pus forts e que sapia mills al començament e a la fi, e que haja ab les altres flors major concordança; e com es moguda del mig loc e es acostada a una de les extremitats, es malalta e disposada a corrupció.

1. A, es merit de fortifficar membrar bonifficar.—2. B, aquells.—

3. B, e a temperament

5. *De la flor de fe*

LA flor de fe es mèrit del seu actu lo qual ha en creure coses veres, e viu de la veritat de les coses ab ajuda de les flors de les altres virtuts, axí com ab la flor de justícia, com sia justa cosa ¹ creure les coses veres pus que no poden esser enteses, e forts cosa es aquelles creure ² e no entendre. E aquesta força qui es flor de fortitudo, rega la flor de fe per ço que sia forts contra descreença e que en ella sien forts les altres flors.

6. *De la flor de esperança*

LA flor desesperança es mèrit desperar coses degudes segons justícia e misericordia, e es regada e sustentada ab les altres flors, axí com justa cosa es haver esperança en Deu com faça ver judici en aquells quil servexen e lonren a lur poder, e justa cosa es que Deus ajut a aquells qui per ell treballen, e justa cosa es que perdó a aquells quis peniden de lurs peccats en fan satisfacció e nan contricció, e encara, que en ell nan esperança. ³

7. *De la flor de caritat*

LA flor de caritat es mèrit damar ⁴ coses amables, vestit emperò aquell amar de les altres flors de virtuts; e vest aquelles flors en lurs amabilitats, axí com lamar de caritat qui es just per justícia, e discret per prudencia, e forts per fortitudo, e atemprat ⁵ per temprança, lo qual amar vest la flor de justícia en quant la fa amar, e enaxí dels altres actus de les flors.

¶ Segons que havem dit de les flors en les virtuts primeres, pot hom haver conexença de les flors consequents derivades de les primeres, enaxí com de la flor de

1. B, cosa iusta.—2. A, e fort cossa es aquella creure.—3. B, e an contricció. Encara que deus perdo pus que en ell nan esperansa.—4. B, a amar.—5. B, e atemprats.

sanctedat qui es mèrit, e sanctifica les altres flors e purifica elles' de peccat.

VII

Del fruyt del Arbre moral

O fruyt del Arbre moral es en dues maneres: la una manera es del guardonament² de les flors, la segona es per ço que Deus sia servit e honrat virtuosament.

2. La primera manera es en axí com lo guardó³ de justícia, lo qual es per jutjar, el guardó de prudencia per discreció, el guardó de fortitudo per fortificar, e de tempraça per atemprar, e de fe per creure, e desesperança per esperar, e de caritat per amar; e en aquestes maneres entren los guardons de les rayls, axí com lo guardó de justícia per bonificar magnificar e les altres, qui vesten e ornen la sua flor.

3. La segona manera de fruyt es més a ensús e pus alta e pus nobla que la primera e es causa de la primera,⁴ ço es a saber, que les moralitats son per ço que Deus sia servit virtuosament, axí com ab virtuosa justícia prudencia e les altres, e encara, ab virtuosa bontat granea e les altres, e açò metex ab virtuós membrar entendre e amar. E per açò null hom a Deu no pot venir⁵ qui viciosament lo vol servir, ni ell no vol pendre servey⁶ daquell. E en aquest pas pot hom conèixer la raó per la qual Deus ha tan pocs servidors,⁷ e com molts son aquells qui li fan desonor en

1. B, e purificales.—2. B, gardonament (*passim*).—3. B, gardo (*passim*).—4. B, manca e es causa de la primera.—5. A, manca venir.—6. B, seruii.—7. B, amadors o seruidors.

quant viciosament lo servexen, e virtuosament lo cuyden servir en est mon; e per açò quant son morts, no han ne-
gún guardó de ço don lo cuyden haver, ans han pena¹ en
quant viciosament volíen Deus servir.

SEGONA PART²

¶ Aquesta part es de vicis, e es en aytantes parts departida com la primera, ço es saber, en rayls tronc e les altres; e per ço que havem dit de la primera part, pot hom conexença haver daquesta, axí³ com un contrari qui es conegut per altre. Emperò, per ço car volem declarar aquest Arbre, volem dels vicis parlar.

I

De les rayls dels vicis

LES rayls dels vicis son quatre, ço es saber, malea follia falsetat e privació de fi. E a aquestes quatre rayls san granea⁴ duració poder volentat delectació differencia concordança contrarietat començament mijà majoritat egualtat minoritat.

2. Granea sà a malea en quant malea es gran, e has a follia⁵ qui es contraria a saviea, en quant follia es gran, e has a falsetat, en quant falsetat es gran, e has a privació de fi en quant la privació es gran; e per açò es pervertida granea en vici contra ço que esser solia en virtut.

1. B, an nan pena.—2. A, B, De la segona part del arbre moral.—
3. B, auer coneyxensa daquesta e en ayxi.—4. A, e priuacio de (*sembla que falta quelcom*) tes rails (?) que son granea...—5. B, e a follia.

Per que la diffinició de granea es en vici aquesta, ço es a saber: granea es aquella cosa per que malea follía falsetat e privació de fi son grans; e es encara la diffinició de granea aquesta, ço es a saber: que duració de malea de follía de falsetat de privació de fi es gran, e per açò passa granea en esser vici.

3. La diffinició de malea, qui es contra bonea, es aquesta, ço es a saber: que malea es aquella cosa per raó de la qual es mala granea duració poder follía voluntat¹ falsetat delectació diferencia concordança contrarietat començament mijà e privació de fi, majoritat egualtat menoritat, a les quals semblances malea de colpa dona sa semblança en quant les perverteix en vici e peccat. E per açò malea es aquella cosa per raó de la qual home mal fa mal, lesser del qual mal es mal e la sua privació es bona.

4. En aquest Arbre de vicis es duració aquella cosa per raó de la qual duren malea granea poder e les altres formes pervertides en vici e peccat;² e per açò es la duració mala contra bontat, e la sua granea es mala contra virtut e les sues formes.

5. En aquest Arbre es poder aquella cosa per que malea de granea duració e les altres, poden estar e obrar; lo qual poder es mal e la sua privació es bona, per ço car d'ell se seguex mal.

6. Follía es lo contrari de saviesa, en quant fa esser folls tots aquells qui estàn d'ella habituats e vestits, axí com l'ome foll qui follament entén les coses contra lurs intelligibilitats³ bones veres, la fi de les quals es intelligible sots l'àbit de saviea; e per açò la follía es mala e viciosa, e la sua privació es bona.

7. Voluntat viciosa es aquella cosa per raó de la qual les coses amables son ayrables, e les coses ayrables sots

1. B, uolentat uici.— 2. B, en peccat.— 3. A, contraries intelligibilitats.

hàbit de virtut,¹ son en hàbit de vici amables; e per açò aytal voluntat es mala e buyda de la sua fi.

8. Vici es privació de virtut, e ix de les unitats simples, ço es de malea e de mala granea² duració e les altres, sots làbit del qual vici estàn les formes bones pervertides en mal³ e en privació de fi e sots falses semblances.

9. Falsetat es aquell hàbit per raó del qual les semblances de les bones formes e virtuoses son pervertides en falses semblances; e per açò les coses qui son falses semblen que sien veres, e les coses qui son veres semblen que sien falses.

10. Delectació qui sia sots hàbit viciós, es aquella cosa en qui los vicis han repòs; e per açò los homens mals han delectació com fan mal, e han treball en lo bé quels bons homens fan.

11. Diferencia qui està enfre un vici e altre es mala, e es confusió de bonea granea e de les altres formes vistes de virtut;⁴ e per açò los homens mals han confús enteniment e confusa voluntat, e amen més tenebres que lum.

12. Concordança de un vici e daltre⁵ es mala, e la sua privació es bona; e per açò es semblança mala de bona concordança, e es ço qui es contra bona contrarietat. E per açò, per aytal viciosa concordança, molts vicis se concorden a un e a molts mals.

13. Contrarietat mala es ço qui es contra bones fins e bones concordances; e per açò es mala, e la sua privació es bona.

14. Mal començament es ço qui es denant a molts⁶ mals començaments; e aquest es general a molts mals començaments, e es lo seu esser de la privació del bon començament natural e general a bons començaments. E en aquest mal començament general comencen los comença-

1. A, per rao de la qual les cosses amables son amables e les cosses amables sots abit de virtut. — 2. A, e de malea granea; B, manca e de mala. — 3. A, e mal. — 4. B, uirtuts. — 5. B, e altre. — 6. A, denant molts.

ments particulars mals en quant home es disposat a fer mal, en quant es començat de non re qui no ha natura de negún bé; car si layía serfa esser no esser, la qual cosa es impossibla e contradicció. E en aquest pas pot hom conèixer los començaments de peccat on comencen ni de que comencen ni per que comencen ni per que ha home libertat a peccar e libertat a fer bé, la qual libertat que hom ha a peccar no es creatura, mas que es de la natura de non re, en quant los homens per ella senclinen al començament general del qual son, ço es a saber, de non re creats; e en quant han esser e son creats per raó de bé, e han' natura per raó de la libertat creada a fer bé, que comencen per ella bones coses contra males. E aquest pas es molt útil a saber e es greu dentendre als homens qui poc saben, e majorment a aquells qui son viciosos contra bons començaments.

15. Mijà viciós es privació de mijà virtuós, e es subject en lo qual privació de fi influex sa semblança al començament, e l començament refluex sa mala semblança a la privació de fi; e per açò en aquesta influencia e refluencia son les primeres formes pervertides en vicis e en males semblances, don se segueixen² mals grans e durables e possibles, e contra los estincts e appetits naturals de les bones formes, e contraris a les males.

16. Privació de fi es buydament e vacuitat de bo mijà e de bon començament, e per açò la privació de fi es mala, e sots la sua malea e hàbit son pervertides les bones formes en peccats e en mals, e estàn buydes de lurs bons començaments e mijans naturals. E per ço en infern les bones formes naturals³ seràn buydes de les bones fins naturals, a les quals s auràn los bons començaments e mijans naturals habituats dels accidentals viciosos començaments e mijans,⁴ e null temps no aconseguiràn⁵ la fi a la qual s auràn segons

1. P, *habent* (sense conjuntiva).—2. A, *segueix*.—3. B, manca fins al mot *naturals* qui segueix.—4. B, manca e *mijans*.—5. B, no *consegren*.

cors natural; e la pena quis seguirà en los homens per la privació de la fi natural, no es qui la pogués dir ni escriure, de la qual entenem a parlar pus longament¹ en l'Arbre eviternal.

17. Majoritat viciosa es aquella imperfecció major qui s'à a no esser e fa lo seu contrari concordar ab esser,² ço es menoritat qui naturalment ha concordança ab no esser. E en aquest pas pot hom haver conexença sots raó de la semblança de no esser e la semblança de esser, qui son formes qui son contraries semblances de esser e no esser; e per açò los homens mals, aytant com son majors en malea, han concordança major ab no esser, quels homens qui no son tan mals, los quals segons comparació han per raó de lur malea concordança ab esser. E en aquest pas pot hom conèixer com es mala cosa majoritat en mal e en privació de fi e en follia e en falsetat,³ en la qual majoritat de mal estàn los infizels sots hàbit de follia, els rics christians avars quils bens comuns fan estar ocioses e en privació de fi contra los pobres.

18. Egualtat dun mal e daltre es privació de egualtat dun bé e daltre; e per açò los homens avars son dignes de gran pena, e on més son avars, més son dignes⁴ de major pena, per ço car multipliquen la egualtat dun mal e daltre on més han de riqueses, de les quals priven⁵ la fi per que son, la qual privació de fi es molt gran mal en quis concorden molts grans mals contra la fi de bonea e la fi de la sua granea de la sua duració e del seu poder, e del seu instinct e appetit natural.

19. Minoritat viciosa es privació de minoritat virtuosa, la qual menoritat virtuosa ha concordança ab esser; e per açò minoritat viciosa, qui es privació de menoritat vir-

1. B, entenem parlar pus largament.—2. A, a ab esser.—3. A, e en priuacio e en folia e falsetat.—4. A, e en mes son auars mas dignes.—5. A, prenen (?).

* Llacuna en el m.s. A: trellat del B.

tuosa, ha concordança ab no esser. E en aquest pas pot hom conèixer la manera per raó de la qual pot hom haver conexença de la quiditat de virtut e de la quiditat de vici; e aytal conexença es molt útil a aquells qui volen esser habituats de virtuts e esquiven los hàbits de los vicis.

¶ Dit havem de les rayls viciosos e de lurs diffinicions per les quals pot hom haver conexença d'elles, e com estàn dejós .iiij. hàbits viciosos, ço es a saber, hàbit de malea de follia de falsetat e de privació de fi, sots los quals .iiij. hàbits estàn los altres hàbits de les altres rayls qui a lurs especies san, enaxí com la materia del ullastre qui sà es converteix ' en la materia del oliver empeltat en ell; e daquestes .iiij. formes qui estàn desús, les quals viven de les dejós, es compost lo tronc del Arbre viciós.

II

Del tronc del Arbre viciós

LO tronc daquest Arbre es de les semblances que dites havem, les quals son les sues rayls, el qual es comuna confusió general qui es font on los vicis particulars estàn disposats e en potencia; los quals vicis trau lagent de la disposició,¹ els dúu en actu e en hàbit, axí com en Martí viciós qui trau la sua malea e la granea daquella malea. E açò meteix de la sua follia, e l poder que ha en esser foll, e la duració que ha en perseverar en mal e en foltat,² e encara en falsetat e en privació de la fi de virtut qui es tronc contrari al tronc de vici.

1. B, e en axí com la materia del ullastre quis conuerteys.— 2. B, e en potencia los [quals uicis] trau lagent [natural] de la disposicio.— 3. B, foltat.

2. Aquest tronc es invisible e nos pot tocar, com sia de semblances, e les quals semblances son peccar qui es aquest tronc; e car en ell està granea de malea, pot cascún home muntiplicar e créixer lo seu peccat, com siaçò que de les formes generals hom pusca muntiplicar les formes especials; e com en lo tronc sia minoritat una de ses parts, poden los peccadors menorificar lurs peccats; e açò meiteix de majorificar, com majoritat sia una part del tronc; e encara, per ço car privació de fi es una part del tronc, poden los peccadors privar lurs peccats, e açò poden ab poder qui es una part del tronc. Emperò poden ab ajuda de Deu contra el poder del tronc, e poden ab contrarietat qui es una part del tronc en la qual està concordança de virtuts enaxí en disposició e en potencia moralment, com la fredor en laygua escalfada naturalment. E aquest pas declara com lo peccador ha poder en començar virtut per raó de la contrarietat qui es contra vici, emperò ab ajuda de Deu, sens lo qual no poría exir lo peccador de peccat, com sia encarcerat en lo càrcer de justicia. E aquest pas es molt útil a saber.

III

De les branques del Arbre viciós

LES branques daquest Arbre qui son principals, son: gola avaricia luxuria ergull accidia enveja ira; e aquestes .vij. branques son hàbits sots los quals estàn les formes, de les quals està lo tronc, e delles diffinicions preposam donar per ço que delles mills donem conexença.

1. *De gola*

GOLA es aquell peccat qui pus soveny priva abstinencia e templança que negún altre peccat; e per açò es aquell vici per lo qual moren més homens que per null altre vici.

¶ Per gola son los homens sovín malaltes, com siaçò que per sobre menjar e beure sia destrovida la digestió e l'appetit natural, en lo qual se delita natura del Arbre vegetal; e per açò los pares e les mares qui amen lurs fills e la vida daquells, nols deurien nodrir ab delicades viandes ni moltes, la qual delicació e moltitut dispòn gola contra vida, e encara contra riqueses, e dispòn los homens a esser ocioses e de gros enginy,¹ e esser ladres com les riqueses defallen per trop menjar e trop beure e delicades viandes qui son pus cares que les altres, axí com les gallines e les perdius els peixs grossos, qui son pus cares viandes que la carn del bou, el salmó² que la sardina.

2. *De avaricia*

AVARICIA es aquell vici qui es pus contrari a la fi dels bens temporals que negún altre vici; e per avaricia estàn los diners ociosos en la caixa del home avar, el blat en los graners, e enaxí de les altres coses, axí com es esperança en qui lom avar no està, en quant se confía en los diners; ni la appetitiva no ha son compliment en quant home avar no menja de les bones viandes qui son sanes per ço car son digestibles e car la appetitiva hi troba delectació; e per açò es home avar contra l'Arbre elemental del qual son los diners. E açò meteix es de la contrarietat que ha contra l'Arbre vegetal, en quant es contra les sabors e delectacions en qui sadelita natura. E es encara contra l'Arbre sensual^{*} en quant home avar va mal vestit e jau en mal lit e treballa molt, e enaxí de les altres coses semblants a

1. B, enguin. — 2. B, e salmo.

* Reprèn el m.s. A.

aquestes, axí com l'ome avar qui en la fi de sos dies¹ no vol fer satisfacció del falliment que ha fet contra caritat² larguea e veritat e la fi de riqueses,

3. De luxuria

LUXURIA es vici qui desordona³ la còpula carnal en quant la desvía de la fi per que es.

¶ Es la fi de la còpula carnal per ço que la humana especia sia restaurada e multiplicada en molts homens, la qual fi loxuria fa⁴ oblidar als homens, e fals⁵ membrar los carnals delits e contra cors natural, los quals no gosam dir ni escriure per la gran viltat daquells, sots làbit dels quals està vils aquells quin son vestits, e dignes de gran pena. Es encara luxuria contra sanitat, car en los plaers que dona destrúu l'Arbre vegetal; e es contra les riqueses que hom ajusta, e dispòn enveja engàn e tració e molts daltres mals⁶ com venguen en actu. E d'açò havem esperiencia en los grans mals qui son venguts per fembres als homens luxuriosos e a molts daltres per ells.

4. De ergull

ERGULL es aquell vici per raó del qual homens volen haver honraments no deguts.

¶ Ergull fa oblidar les menoritats naturals de les quals hom es vengut, e fa consirar les majoritats les quals Deus dona sots condició que hom ab elles sia humil e vestit dels hàbits de virtut e per ço⁷ que ab ells faça a Deus honor e a son proïsme; e per açò los homens ergullosos no volen haver par ni volen amar los uns los altres, e fan coses per que està humils en la servitut de lurs defalliments, e han enveja dels bens dels humils qui pugen ab humilitat⁸ a les perfeccions que Deus dona. E per açò los homens

1. A, diners.—2. B, lealtat.—3. A, quis desordona.—4. B, fa luxuria.—5. A, e fal.—6. B, e traccio e mals molts daltres.—7. B, de uirtuts per so.—8. B, per humilitat.

ergullosos son envejosos e vestits daccidia, per raó de la qual dien mal volenters, e son irats quant no poden esser honrats en les coses altes, de les quals los devalla ergull en les coses baxes qui estàn dejús los peus dels humils qui ab humilitat pugen a les altees don los homens ergullosos son caúts; e per açò¹ venen per ergull guerres e treballs, ires tristicies e pobres, e molts daltres mals qui serien lones a recomptar, els quals no cal dir,² car dells havem esperiencia.

5. De accidia

ACCIDIA es vici per que ls homens han pigricia en fer bé,³ e han plaer del mal dels altres e tristicia dels bens daquells.

¶ Accidia es vici qui es en molts homens, los quals no la conexen ni hi cuyden esser en peccat mortal; e es vici qui es pus secret quels altres, e per açòs perden per accidia molts homens quis cuyden salvar; per que accidia es peccat molt perillós e qui regna molt en lo mon.

¶ Accidia es contra caritat e contra natural fraternitat, e es mijà per lo qual los naturals bens son empatxats a venir a les naturals fins, car no poden passar per ella; e per açò fa los homens pereosos e contra⁴ diligencia justicia e les altres virtuts.

6. De enveja

ENVEJA es aquell peccat qui es contra propria caritat e comuna.

¶ Es enveja contra propria caritat en quant los homens envejosos volen haver los bens dels altres contra justicia e esperança, e quant no ls poden haver, fa ls consirar maneres don nexen tracions mentides e engans, ladronicis e molts daltres mals, per ço que aquells bens pusquen ha-

1. A, e aço. — 2. B, dels quals no qual dir. — 3. A, bo. — 4. B, pereosos contre.

ver; e per açò es enveja molt greu peccat en quant ab mal fa consirar als homens haver los bens contraris als mals.

¶ Es enveja contra comuna caritat, ço es a saber, contra la caritat de Deu qui dona los bens comuns als homens, enaxí com lo foc¹ qui dona comuna calor a les plantes en les quals ell ha senyoria, e encara a les plantes en les quals han senyoratge los altres elements;² e es encara enveja contra comuna caritat de fraternitat e de bens naturals, e per açò los homens envejosos no recorren als bens generals, mas als especials, los quals desiren haver contra lurs proïsmes.

7. De ira

IRA es sobtós moviment de voluntat qui vé e està ab tristícia, per lo qual la voluntat desira³ passió de les coses bones e acció de les males, per ço que les bones sien destròides.

¶ Per ira son destròides les veritats que l'enteniment encerca, car ira destròex lo lum ab que son encercades e posa tenebres en l'enteniment, e açò metex fa en les carreres de la memoria. E per açò los homens qui són irats no saben que s fan, e fan a ventura e a càs ço que fan, e contra los estincts els appetits naturals; e quant han fallit, no membren los falliments ni la manera que tenfen dementre fallien. Per que los homens qui son irats, farfen a ligar tro haguessen perduda la furor, el lum haver de les carreres del enteniment e de la memoria, e privar de les tenebres per les quals van los homens irats a aventura, sens discreció, e son pijors que les besties qui ço que fan, fan ab ymaginació e ab los estincts e appetits naturals.

¶ Negún peccat no es tant perillós com ira; car ira liga los braces els peus a consciencia e contricció, e a paciència e abstinència e a les altres virtuts, per ço que no

1. B, col foc.—2. B, han los altres elemens senyoratge.—3. B, per la qual uolentat desira.

pusquen venir ni nulles coses obrar; per que ira es contra esser, e ha concordança ab no esser, en quant los bens dignes de esser enclina a no esser, els mals dignes de no esser, prodúu en esser. Per que l'om irat no fa diferencia entre destrucció de sí metex, e de pare e fill, e de frare e de sor, ¹e cosí e cosí, e home privat e estrany, ²car a ninguna res no perdona ni escolta raó. Els mals qui per ira son, quils porfa dir?

8. De gola e avaricia

GOLA e avaricia han concordança contra temprança e larguea; e per ço gola dispón la materia a avaricia com sia contra larguea, axí com los homens glots qui ajusten los bens temporals en major quantitat que no han mester ³a les viandes que desiren. E per ço avaricia es contra larguea qui reté les coses ques deurien donar, pus que es suficiencia de viandes en aquells qui desiren menjar contra temprança. Açò metex fa avaricia qui dispón a gola la materia com pusca molt menjar e beure contra temprança en quant reté moltes coses superflues les quals hom no pot totes menjar ni beure, per les quals riqueses consira molt menjar e beure, pus que pot haver les viandes per les riqueses que avaricia ajusta.

9. De gola e luxuria

GOLA e luxuria han concordança contra castetat e temprança, car gola fa los homens menjar e beure per ço que pusquen molt usar de luxuria; e per açò per los plaers de luxuria, gola es contra temprança e contra castetat en quant dispón a luxuria la materia per trop menjar e beure. Açò metex fa luxuria qui dispón a gola la materia per ço que pusca per ella esser ⁴contra castetat e contra temprança. E en aquest pas pot hom conèixer còm los uns vicis

1. A, e senyor.—2. B, e de cosí e cosí a hom priuat e strany.—3. B, mesters.—4. B, esser per ella.

son concordants ab los altres contra les virtuts a ells contraries, e la concordança dels vicis còm s en pren en lo tronc, segons les natures de les rayls qui son les primeres dessemblances de virtuts.

10. *De gola e ergull*

GOLA e ergull han concordança contra tempraça e humilitat, car los homens ergullosos amen molt menjar e beure, en quant no volen esser servs ' de tempraça, qui dona passió als servidors della, per ço que hajan humilitat ab la qual pusquen pujar als mèrits qui venen per aquelles passions. E gola fa los homens ergullosos contra tempraça, car no vol que haja neguns sotsmeses.

11. *De gola e accidia*

GOLA e accidia han concordança contra tempraça e diligencia; car gola fa los homens pereosos per trop menjar e beure, e fals oblidar les fins de les coses necessaries a viure, e per açò es contra sí metexa. E accidia fa oblidar les fins de les coses, per ço quels homens sien pereoses en procurar les viandes qui son necessaries a vida segons les natures del Arbre vegetal; e encara, oblidar les fins de tempraça, per raó de les quals tempraça es estrument a sanitat e a vida.

12. *De gola e enveja*

GOLA e enveja han concordança contra tempraça e caritat; car gola es contra caritat propria e comuna per ço que haja què menjar, e per açò toll les riqueses als pobres, les quals posseexen los homens rics. E enveja es contra tempraça en ço que multiplica la materia de menjar e de beure en desirar aquella per ço que gola haja què menjar e què beure.

1. A, servs: B, servus.

13. *De gola e ira*

GOLA e ira han concordança contra temprança e abstinencia e discreció; car per gola son los homens embriacs, e consenten leugerament al moviment de la voluntat, e no han deliberació a elegir discreció e abstinencia¹ ni a usar de prudencia. E ira es contra gola e temprança en quant prodúu tristícia e no lexa consirar los mijans atemprats, e met en perill lo cors e les viandes, per raó del qual² temprança no ha subject en que pusca estar,³ ni gola no ha subject en qui pusca estar longament; car defallen les viandes e no ha de que pusca menjar, e defall la sanitat per tristícia e per mort, e no ha appetit a menjar.

14. *De avaricia e luxuria*

AVARICIA e luxuria han concordança contra larguea e castedat; car avaricia reté les coses ques deursen donar,⁴ e per açò es contra larguea. E per ço car reté aquelles coses, es contra castedat, car los homens avars ajusten los bens temporals per ço que pusquen usar de luxuria en les belles fembres males qui requiren grans dons, segons comparació de les leges fembres qui son males.

15. *De avaricia e ergull*

AVARICIA e ergull han concordança contra larguea e humilitat; car avaricia en quant ajusta molts bens temporals, prepara la materia a ergull, axí com los homens ergullosos qui son disposats a esser ergullosos⁵ com han moltes riqueses. E ergull dispón la materia a avaricia com sia contra larguea, en quant es disposició⁶ que sia per gran riquesa, axí com los homens qui per ço car son rics, son contra larguea, per raó de la qual larguea los homens pobres son hu-

1. B, a elegir discreció ni abstinencia.—2. B, de la qual.—3. B, longament estar (manca fins al mot *longament* de més avall).—4. A, qui's deuen donar.—5. B, ergullors.—6. B, en quant dispon.

mils. E açò metex dels rics com donen dels lurs bens¹ als pobres, als quals los fa avallar a humilitat² e pujar per ells contra ergull e avaricia. E per açò estec un ric home empatxat que no sabia si nodriria³ son fill a avaricia o a larguea.

16. *De avaricia e accidia*

AVARICIA e accidia han concordança contra larguea e diligencia; car avaricia es contra larguea ab accidia qui es contra diligencia, e per açò avaricia es contra sí metexa; per que los mercaders avars no poden pujar en tant grans riqueses com los larcs⁴ qui ab diligencia han concordança, els avars ab pigricia. E accidia es contra larguea ab avaricia en quant ha ab ella concordança.

17. *De avaricia e enveja*

AVARICIA e enveja han concordança contra larguea e caritat; car enveja es contra caritat, per qui està larguea. E avaricia es contra caritat en quant es contra larguea qui es lestrument⁵ de caritat.

18. *De avaricia e ira*

AVARICIA e ira son contra larguea e abstinencia; car avaricia en quant es contra larguea, prepara la materia als homens avars com sien irats com perden les riqueses e com hom lor⁶ consella que sien larcs els reprèn davaricia; la qual ira es contra larguea en quant avaricia es lo seu esstrument.

19. *De luxuria e ergull*

LUXURIA e ergull han concordança contra castedat e humilitat; car en quant luxuria es contra castedat, es contra

1. A, manca bens; B, de lurs bens.—2. B, e humiliar.—3. A, nodria.—4. A, richs.—5. B, e auaricia contre karitat (*passim en ambdós m.ss.*) en quant es contra larguea qui es estrument.—6. B, los.

humilitat qui humilfa los homens a esser sotsmeses de castedat; e en quant ergull es contra humilitat, es contra castedat, sots la qual no vol estar sotsmès, ans ama esser franc en los plaers de luxuria.

20. *De luxuria e accidia*

LUXURIA e accidia han concordança contra castedat e diligència; car en quant luxuria es contra castedat, prepara la materia a accidia com sien' los homens pereosos a guanyar castedat e a contrastar a diligència; e en quant accidia es contra diligència, prepara la materia a luxuria com sien los homens pereosos a guanyar castedat.

21. *De luxuria e enveja*

LUXURIA e enveja han concordança contra castedat e caritat; car enveja fa envejar les belles fembres, e per açò prepara la materia a luxuria contra castedat, e fa desirar les riqueses per les quals prepara la materia a luxuria, en quant per riqueses poden haver los homens belles fembres; e en quant luxuria es contra castedat, dispòn la materia a enveja com sia contra caritat del marit e de la sua bella muller la qual luxuria fa desirar e envejar.¹ E açò metex de luxuria qui fa desirar les riqueses den Martí² per ço que ab elles pusca luxuriar en Pere envejós.

22. *De luxuria e ira*

LUXURIA e ira han concordança contra castedat e contra abstinència; car la luxuria en quant es contra castedat, mou la voluntat den Pere luxuriós a ira com no pot haver la fembra ab qui vol luxuriar; e la ira en quant es contra abstinència, es causa de luxuria contra castedat, la qual castedat en Pere luxuriós no pot haver en deliberació de voluntat per raó del sobtós moviment qui es contra castedat.

1. B, que sien.—2. B, enuejar e desirar.—3. B, del marit; P, *mariti*.

23. *De ergull e accidia*

ERGULL e accidia han concordança contra humilitat e diligencia; car en ço que ergull es contra humilitat, es contra diligencia qui ab humilitat se guanya; e en quant accidia es contra diligencia, es contra humilitat qui ab diligencia se guanya.

24. *De ergull e enveja*

ERGULL e enveja han concordança contra humilitat e caritat; car en quant ergull es contra humilitat, es contra caritat, ab la qual humilitat caritat ha concordança; e en quant enveja es contra caritat, es contra humilitat, ab la qual humilitat caritat ha concordança.

25. *De ergull e ira*

ERGULL e ira han concordança contra humilitat e abstinencia; car en quant ergull es contra humilitat, es contra la deliberació de abstinencia qui en humil voluntat e pacient ha deliberació, e açò metex en humil enteniment e remembrament; e en quant ira es contra abstinencia, es contra humilitat quis guanya ab abstinencia contra ira.

26. *De accidia e enveja*

ACCIDIA e enveja han concordança contra diligencia e caritat; car en ço que accidia es contra diligencia, prepara la materia a enveja com per pigricia desig¹ les propries riqueses den Martí en Pere pereós² a esser diligent a guanyar riqueses, per la qual pigricia es envejós daquelles riqueses les quals no vol guanyar ab treball; e en quant enveja es contra caritat, es contra diligencia de guanyar riqueses.

1. A, can per pigricia desiga.—2. B, pereors.

27. *De accidia e ira*

ACCIDIA e ira han concordança contra diligencia e abstinencia; car en quant accidia es contra diligencia, ha concordança ab ira contra abstinencia qui nos pot haver sens diligencia de voluntat memoria e enteniment; e en quant ira es contra abstinencia, ha concordança ab accidia en quant prepara a pigricia materia qui ab privació de diligencia ha concordança.

28. *De enveja e ira*

ENVEJA e ira han concordança contra caritat e abstinencia; car enveja en quant¹ es contra caritat, es contra abstinencia; e en quant ira es contra abstinencia, es contra caritat qui ab abstinencia se guanya.

¶ Dit havem dels vicis principals, e mesclats havem los uns ab los altres per ço² que per los uns hom pusca conèxer los altres. Ara preposam dir d'alcuns³ vicis consequents dels primers, e primerament de injuria.

29. *Dels vicis consequents*

ENJURIA es vici qui es contra justícia per sí metexa; e es contra justícia en quant ha concordança ab los vicis qui son contra justícia, axí com ab ergull, car ergullosa cosa es contradir a justícia qui es tan alta per bontat e granea, per fortitudo⁴ e saviea, e majorment ab ergull qui en sí metex no ha neguna bontat, ans fa estar baxes tots aquells qui del seu hàbit son vestits.

¶ Indiscreció es vici qui es contra prudencia en quant es la sua privació; e es contra prudencia ab ajuda de pigricia e de ira, car per pigricia son los homens indiscrets en quant no volen encercar veritat de les coses, e per ira es enfuscat lur enteniment e està en tenebres. E per açò

1. B, car en quant enveja.—2. B, los auem los uns ab los altres que per so.—3. B, dir alcuns.—4. B, e fortitudo.

son los homens peccs e necis¹ e no saben usar del hàbit de prudencia.

¶ Frevoltat² de cor es ens contra fortitudo, e per açò que la contrarietat sia major, es contra fortitudo ab desesperança, per ço quels homens no sien forts ab esperança qui conforta³ los coratges dels homens qui en lo poder de Deu e en la sua bontat e en la lealtat e veritat en que son, han confiança. E en aquest pas pot hom haver conexença com lo vici, per ço com per sí metex no pot esser contra la virtut, ha concordança ab los altres vicis contra una virtut; e per açò los homens virtuoses, com molts vicis son contra una virtut, concorden moltes virtuts ab aquella per ço que ab elles sia contra molts vicis.

¶ Intemprança es ço qui es contra temprança ab gola, e contra fortitudo, la qual enfortex gola ab les primeres natures de la sensitiva ymaginades ab plaer de sentir, en tant que fortitudo es vençuda per son contrari e per la ajuda que fa gola a frevoltat.⁴ E per açò los homens savis mortifiquen les ymaginacions qui ajuden als plaers de sentir, ab oblidar aquells plaers e ab membrar los plaers qui venen per virtuts en les consideracions⁵ dels homens virtuoses, en tant que gola no pot ajudar a frevoltat, ans es vençuda per fortitudo.

¶ Infidelitat es ço qui es contra fe ab falses semblances qui semblen veres segons cors natural, e ab privació de membrar qui no membra les obres que Deus fa sobre cors natural, per ço quel seu gran poder pusca esser mills membrat entès e amat, e que les gents pusquen haver en ell major esperança. E per açò los homens savis com son temptats⁶ contra aytal infidelitat, remembren les coses que Deus ha fetes e fa sobre cors natural, axí com crear lo mon el primer home els miracles que ha fets e fa, per ço que for-

1. B, e esta en tinebres. E per asso son los homens nescis e peccs.—
2. A, Creautat.—3. B, fortiffica.—4. A, frueltat (*passim*).—5. B, enueracions.—6. B, quant son temptats [per infidelitat].

tifiquen la fe; e encara, que consiren que més pot Deus fer, que l'enteniment daquells entendre.¹

¶ Desesperança es ço qui es contra esperança, contra la qual es ab membrança de granea de peccat e granea de justícia, e ab oblidar granea de misericordia e de pietat; e per açò los homens savis com caen en aytal contrarietat, membren la granea de egualtat qui està enfre justícia e misericordia; e per açò estàn en esperança contra desesperança e ab temor de la justícia de Deu, ab la qual temor li fan honrament ab humilitat e ab contricció e satisfacció. E per açò la justícia ajuda a esperança contra desesperança, e ab la misericordia² ha concordança.

¶ Crueltat es ço qui es contra caritat ab avarícia e ergull, en tant que caritat³ nos pot deffendre contra son contrari, tro que s'ajuda ab los contraris dels contraris ab los quals s'ajuda crueltat, los quals son humilitat qui es contra ergull, e larguea qui es contra avarícia. E car caritat humilitat e larguea han concordança ab esser, e ergull e avarícia e crueltat han concordança ab no esser, no poden crueltat ergull e avarícia contra caritat larguea e humilitat.

¶ Tració es ço qui es contra lealtat, e es en moltes maneres;⁴ car una manera es aquella que han los homens contra lealtat ab avarícia, e altra manera es aquella⁵ que han contra lealtat ab luxuria. E per açò los savis homens leals, segons que son les maneres diverses, ajuden a lealtat, axí com contra luxuria ajuden ab castedat, e contra⁶ avarícia ab larguetat; e com erren⁷ les maneres, no pot lealtat contra tració, axí com qui volía ajudar ab castedat a lealtat⁸ contra tració qui es per avarícia.

¶ Homicidi⁹ es aquell vici qui ha més maneres que altre, car ell pot esser per enveja e per ergull e per ira e

1. A, entendre daquells.—2. B, que ab la misericordia.—3. B, en quant caritat.—4. B, de maneres.—5. A, manca es aquella.—6. B, e es contre.—7. B, ignoren.—8. B, a castitat ab lealtat.—9. A, homicida.

per luxuria e per molts altres vicis; e per açò los homens savis com son temptats a fer homicidi, consiren les maneres per raó de les quals han aquella temptació, e ajudense ab los contraris. E per açò fon' enganat un home una vegada qui volc mortificar la temptació de homicidi ab temor de justícia e no ab caritat de son proïsme, qui es pus forts contra avarícia que temor contra mort, e fé lomicidi, lo qual no feera si sajudàs ab caritat.

¶ Ladronici es vici qui està més per gola que per altra vici; e per açò es tempraça a ell pus contrari que altra virtut. E per açò fon enganat un home qui nos sabé ajudar de la temptació contra ladronici, contra lajuda de la qual¹ se volc ajudar ab caritat³ e no ab tempraça, e fé lo ladronici.

¶ Mentir es aquell vici qui los seus contraris son majorment veritat e vergonya. E per açò fon enganat un home qui volc més mortificar⁴ mentir ab justícia, que ab veritat e vergonya; e per açò mentí en quant dix falses paraules, e com hac mentit, veritat e vergonya excitaren consciencia pus fortment que justícia, e per açò conec que pus contraris son veritat e vergonya a mentir, que justícia tant solament. E per açò prèns manera que com volía mentir, consirava enans veritat e vergonya, que justícia ni que neguna⁵ altra virtut.

¶ Maldir es aquell vici qui los seus contraris son majorment bonea e caritat. E per açò un savi com li venía voluntat de maldir, consirava bontat e caritat contra aquella voluntat, per la qual consideració la bontat⁶ privava de la voluntat son contrari, e la caritat atretal; e convertíen la voluntat a bendir contra maldir qui està majorment per malea e crueldat.

¶ Impaciencia es vici qui es contra paciencia ab ergull e ab ira; e paciencia es contra impaciencia ab humili-

1. B, fo (*passim*).—2. A, del qual.—3. B, leyltat: P, *fidelitate*.—4. B, mortifficar mes.—5. B, ni neuguna.—6. B, sa bontat.

tat e ab abstinencia.¹ E per açò fo batalla de paciencia e impaciencia en la voluntat de un home, en la qual vencé paciencia impaciencia ab la ajuda de Deu qui ajudà a humilitat e a abstinencia² contra ergull e ira, com siaçò que Deu tota hora ajuda a les virtus e no als viciis. E per açò no es ver ço que dien alguns homens, que pus leugera cosa es als homens usar de viciis que de virtuts; emperò ver dien segons les natures quels homens han per menoritat e per les rayls don son venguts, ço es de no esser e de la infecció que han per raó del original peccat; e fals dien en quant pus leugeres coses son a fer aquelles³ a qui Deus ajuda, que a fer aquelles qui no han ajuda de Deu; e per açò han culpa los homens qui no fan be e fan mal.

¶ Inconstancia es vici contra⁴ constancia ab indiscreció e frevoltat de coratge; e constancia, ço es fermetat, es contra inconstancia ab prudencia e ab fortitudo. E per açò se esdevenç⁵ una vegada que fo batalla de inconstancia e constancia en la consciencia dun home, e fo vençuda constancia per ço car accidia ajudà a indiscreció e a frevoltat de coratge, e car diligencia se tardà trop.⁶

¶ Immundicia es vici qui es majorment contra sanctetat ab malea e ab granea de injuria indiscreció e frevoltat e intemperança, descreença desesperança e crueltat;⁷ e sanctetat es contra immundicia ab bontat e ab granea de justícia prudencia fortitudo temperança fe esperança e caritat. E per açò esdevençse que sanctetat e immundicia se combateren en la libertat dun home, e fo vençuda sanctetat en ço que vengren a la batalla ajudar gola avaricia luxuria ergull accidia enveja e ira, a immundicia e sos valedors.⁸

¶ Falsetat es vici qui es majorment contra lealtat ab ypocresia e simonía; e lealtat es contra falsetat ab veritat.

1. B, e abstinencia.—2. B, e ab la ajuda de deu qui ajuda ab humilitat e ab abstinencia.—3. B, aquells.—4. B, qui es contre.—5. B, e fortitudo. E per asso esdeuench se.—6. B, per so com accidia ajuda a indiscrecio e freuoltat de coratge e car diligencia trop se tarda.—7. B, de esperansa e de crueltat.—8. B, e immundicia e assos valedors.

E per açò fo feta batalla en la franca volentat¹ dun home, e fo vençuda falsetat per lealtat, car més poc lealtat ab veritat, que falsetat ab ypocresia² e ab simonía. E per açò fo reprès un prelat contra ypocresia e simonía, qui fo vençut per falsetat; e escusàs per la temptació de ypocresia e simonía.

¶ Pigricia es contrari a diligencia ab usura; e diligencia es contra pigricia ab mercaderia. E per açò fo reprès un usurer de la usura que fia, e fo escrit que usura fos peccat per ço que pigricia³ no fos en los homens a guanyar los bens qui son necessaris a viure, los quals se guanyen ab diligencia en mercaderia.

¶ Incurialitat es contrari de curialitat ab gola avaricia ergull; e curialitat es contra incurialitat ab vergonya. E per açò fo feta batalla de curialitat e de incurialitat, e vencé curialitat qui es pus forts ab vergonya, que incurialitat ab gola avaricia luxuria e ergull. Emperò covenc que la vergonya fos gran, car una virtut petita no pot contra molts vicis. E per açò fo reprès un peccador qui sescusava per ço car havia errat ab temptació de molts vicis, e no hac ajuda⁴ mas de una virtut, la qual fo vençuda per ço car era petita, e vencera si fos gran.

¶ Inobediencia es contrari de obediencia; e combaterense abdós en un religiós, e la obediencia era guarnida de paciència abstinencia e humilitat, e la desobediencia era guarnida de impaciència e dira e dergull. E fo vençuda obediencia, per ço car ira privà l'àbit⁵ de prudencia, per la privació de la qual fo vençuda obediencia; car si prudencia fos en la batalla, hagra deliberació obediencia a consirar paciència e abstinencia e humilitat.

1. B, llibertat e uolentat.—2. A, B, que ab ypocresia.—3. B, que la usura fos peccat per so que pegricia.—4. B, qui sescusa per so com auia errat ab temptacio de molts uiscis e no hac asuda (*hauada*) ajuda.—5. A, labat.

IV

Dels rams de viciis

 OS rams de gola son de activa appetivitat¹ e de passiva appetibilitat e del mijà damdós; e aquests son los seus tres membres principals, en los quals se fa la generació del hàbit seu e la privació del hàbit de temprança qui en los rams se corromp, en los quals se fa renovació de molts peccats estants dejús al hàbit de gola sustentat en los hàbits dels seus rams e membres.

2. Los rams davaricia e dels altres viciis pot hom considerar segons ço que dels rams de gola dit havem e segons ço que havem dit dels rams dels altres Arbres. Car² esquivam prolixitat a enteniment exercitat e descorregut per aquesta sciencia, comanam la conexença que pot haver dels rams dels altres viciis.

1. B, apetitiuitat. — 2 P, et quia.

V

De les fulles de vicis

ES fulles de vicis son semblances d'accidents reals,¹ les quals semblances son contra les semblances dels accidents reals qui son vestits de virtuts. E car aquestes fulles son greus dentendre, per ço que delles donem conexença clarament, volem tractar de cascuna.

1. *De quantitat de vici*

Vici està sots quantitat termenat, car si no era termenat per quantitat, tots los vicis serien eguals, e serien tan² grans en lo començament com en lo mijà e la fi, e no seria diferencia entre peccat venial e mortal, la qual cosa es impossíbol. Està, doncs, vici per quantitat termenat; e la quantitat es semblança estesa e continua per la natura del Arbre elemental vegetal sensual ymaginal e racional; e es discreta en quant la distinció dels Arbres, axí com en Pere luxuriós qui com ymagina los plaers de luxuria, crex la carn qui es lestrument, e en aquell creximent³ posa lo foc calor e esteniment de lonc ample pregón, e la vegetativa hi posa delectació on major es la ymaginació, e la sensitiva hi posa sentir, e la ymaginativa ymaginar, e la voluntat desirar, e la memoria membrar, e l'enteniment entendre. E cascuna daquestes potencies multiplica son actu e sa obra en aquell moviment e creximent; e per açò cové de necessitat que l'àbit de luxuria sia raó a la obra ab quantitat, la qual quantitat nos pot veer ni tocar per ço

1. B, manca ço qui segueix fins al altre mot *reals*.—2. B, aytan.—

3. B, e en aquell estrument e creximent.

car es semblança del real moviment carnal, e no es de la essència daquell, mas que es enaxí¹ sa figura accidentalment, com es la figura quadrangular del home, semblança de la forma daquell. E aquesta semblança de quantitat qui es per hàbit de luxuria, vé de potencia en actu per lagent qui la trau de la disposició de la materia en la qual està en potencia² per lagent natural e per sa natura metexa, axí com lo clau, qui està en potencia en la massa del ferre per la disposició del ferre e per la potencia del ferrer qui de la massa trau la figura del clau qui es quanta. Emperò daytant es la differència, que la figura del clau es creatura en quant es posada en la disposició del ferre, e no es creatura en quant es posada en potencia per lagent artificial. La quantitat de luxuria no es creatura en la potencia del home luxuriós; el moviment carnal estès e vestit del hàbit de luxuria per la ymaginació e la sensitiva vegetativa elementativa potencia, es natural e es creatura la sua quantitat. E en aquest pas pot hom conèixer còm la quantitat de luxuria està de part la racional e no de part lo seu subject corporal; e per açò les besties brutes no han hàbit de luxuria, car no han natura racional.³

2. *De qualitat de vici*

LA avaricia den Pere es qual per malea, e es qual⁴ per granea, e axí de les altres formes. E la qualitat es semblança e impressió del hàbit davaricia, del qual hàbit es vestida la sua voluntat qui multiplica aquell, enaxí com l'enteniment qui multiplica la fantàstica especia sots especia de qualitat, en quant entén object qual; e açò metex fa la memoria. E enaxí està hàbit de avaricia sustentat per qualitat dels actus tots tres de les potencies qui mouen la ymaginativa a ymaginar les coses mogudes a esser subjects davaricia.

1. B, enans enaxí. — 2. B, esta potencia. — 3. A, car no han racional.
— 4. B, o es qual.

3. *De relació de vici*

RELACIÓ de vici es axí com si es gola, cové que sia glot, sens lo qual¹ gola esser no pot; e açòs convertex. E està encara la relació en les branques daquest Arbre, segons que es significat en los rams, axí com la voluntat qui desira menjar contra temprança, en lo qual desig² està relació enfre la potencia qui desira e la cosa desirada; e daquesta relació es làbit de gola vestit, qui despulla la voluntat del hàbit de temprança en quant ne trau la relació de la qual temprança es vestida.

1. *De acció e passió de vici*

EN vici està acció e passió, axí com en ira; car la voluntat es potencia activa qui mou la elementativa a calor que escalfa ab la ymaginativa vegetativa e sensitiva, en tant que lom irat sent passió per la sensitiva, e la voluntat ha tristicia³ per passió. E en aquest pas pot hom conèxer que la voluntat ha materia propria e natural subjecta a la forma sua⁴ essencial qui la mou a tristicia e a passió ab la sensitiva vegetativa ymaginativa elementativa, qui li son estruments a aquell moviment dacció e passió, car ab ella son conjuncts. E per açó pot hom conèxer que la voluntat irada e trista, en quant forma, ha en potencia que traga de la sua materia disposta a peccar⁵ làbit de ira, lo qual vest a lactu dira, exit de la materia de la voluntat en qui lactu era dispost enans que nexís.

5. *De hàbit de vici*

LABIT de vici es axí com ergull e accidia els altres vicis; lo qual hàbit es forma accidental e dessemblança⁶ del hàbit de virtut, axí com ergull qui es dessemblança⁷ del hàbit de

1. B, sens la qual.—2. B, desirer.—3. A, B, a tristicia: P, *tristitiam habet*.—4. B, sobiecta a la sua forma; P, *substacialem sue forme*.—5. B, peccat.—6. A, de semblança (sense conjunctiva).—7. B, descemblant.

humilitat, e descreença, del hàbit de fe. E làbit dergull ix en actu per la forma de la voluntat qui vol exalçar les coses vils sobre les nobles contra justícia e caritat, e per la materia, en quant aquell exalçament es amable contra justícia e caritat. E en aquest pas pot hom conèixer que làbit ergullós vé de la injusta amativitat e amabilitat, ¹qui nexen en làbit dergull de la real amativitat e amabilitat, enaxí com a semblances dels ulls e del nas e de la boca e de les altres parts de la cara en lo mirall disposat a reebre aquestes ²semblances, les quals impremen en ell les reals parts ³de la cara, enaxí com lo segell qui imprem ses letres en la cera, les quals son semblances en la cera de les letres qui son en lo segell. E en aquest pas pot hom conèixer com les coses reals multipliquen lurs semblances en altres subjects qui no son de la lur essència, enaxí com la cera qui no es de la essència del segell. Multipliquen, doncs, injusta amativitat e amabilitat, qui son parts reals de la voluntat, lurs semblances en dessemblances de justícia, les quals nexen e estàn en enjuria vestides dergull, per ço car les coses nobles vol voluntat que sien sotsmeses a les menys nobles.

6. *Del situs de vici*

ENAXÍ com situs es raó com una semblança sia assituada en altra sots làbit ⁴de virtut, enaxí es raó que una semblança sia assituada en l'altra sots làbit de vici, axí com en làbit daccidia, en qui la voluntat està pereosa ⁵a fer bé e desira les coses males, al qual desirer ⁶es diligent; e enaxí la sua obra es assituada de pigricia contra bontat e de diligència en tractar mal. E açò metex es del enteniment e de la memoria qui en lo hàbit daccidia han lurs obres assituades de dessemblances de bontat ⁷granea e les altres. En aquest

1. A, manca ço qui vé fins a laltre mot *amabilitat*: B, tot l'incís va afegit al marge.—2. B, aquelles.—3. A, en ells rails parts.—4. A, l'arbre: B, ço qui segueix fins a laltre mot *làbit*, va afegit al marge.—5. A, pereossa sta.—6. B, desirar.—7. B assituades dessemblances e de bontat.

pas pot hom conèixer com làbit de vici es assituat en viciós assituament¹ qui daquell hàbit viciós es vestit, estant la un vici en laltre, ço es saber, làbit viciós en lo viciós assituament en làbit viciós. E en aquest pas pot hom haver conexença de molta filosofia moral.

7. *Dels temps viciós*

TEMPS en quant es ens real,² no està sots hàbit viciós, mas en quant està en ell los hàbits viciosos, signifiquen les semblances del temps, enaxí com en un temps en Pere envejós pot desirar la muller de son veí, e en altre la sua vinya e en altre lo seu cavall; e enaxí temps està subject al hàbit denveja, general a molts particulars estants en diverses temps; no quel temps sia divers en sí, mas que es disposat a diverses obres esser subject, les quals en Pere en un temps no pot obrar, enaxí com la vegetativa qui en un temps metex no pot compleccionar la especie del raim en complecció calda e seca, e freda e seca: calda e seca com es dell fet vi; freda³ e seca com lo raim es en agràs com es vert. E en aquest pas pot hom conèixer que enveja, e en axí dels altres hàbits de peccat,⁴ no son de la essencia de temps, mas que temps es estrument a aquells en quant poden esser en ell sustentats, per ço car poden esser molts en diverses temps.

8. *Del loc viciós*

VICI està en loc en dues maneres: la una es com està en ell naturalment, axí com lome contret o cec o sort, e enaxí dels altres vicis naturals, los quals no son en hàbit de peccat racional; daltra manera es de part la raó, axí com làbit de tració o de impaciencia qui està en loc esperitual, ço es saber, en la voluntat impacient e qui ama tració. E aquest loc no es corporal, mas que es esperitual, e dàbit viciós ves-

1. A, abituament.—2. B, es real.—3. B, ni freda.—4. B, de pecats.

tit e en loc conlogat, ço es saber, en la mala voluntat, mala¹ per ço com vol mal, e no bona per ço com no vol bé; e açò metex del enteniment e de la memoria. E car aquestes tres potencies son locs on estàn los hàbits viciosos, e elles estàn en lo cors a l'ànima conjunct, qui es de les tres potencies esperituals, estàn² los hàbits viciosos accidentalment en loc corporal, ço es lo cors³ humà, el qual es habituat d'àbit viciós accidentalment, per ço car es conlogat en la ànima en la qual es tot estès. E en aquest pas pot hom conèixer com accidentalment lo cors pecca, en quant es habituat de peccat accidentalment per los hàbits viciosos en los quals estàn les tres potencies de l'ànima; e per açò es significada resurrecció, per ço quel cors den Pere qui mor en peccat mortal, port pena per ço car es estat estrument a peccat de l'ànima a ell conjuncta.

¶ Segons que havem donat exempli dels accidents viciosos en los vicis mortals⁴ damunt dits, pot hom haver conexença dels accidents dels peccats venials, axí com la quantitat viciosa de la voluntat d'en Guillem qui s mou a desirar delit carnal,⁵ e en lo començament la raó contrasta a aquell appetit⁶ en tant que la quantitat no s'estén en lo mig ni vé en successió com veng a la fi, e està en axí com punt dispost que dell e daltre sia feta linya; e quant li fall altre punt no ix en actu la linya. En semblant manera lo començament del appetit carnal estec sots hàbit de luxuria començat; e car no s'estès, e raó e castedat⁷ empatxaren l'esteniment e segon⁸ punt, al qual raó no volc consentir, e desamà⁹ lo començament del primer punt qui¹⁰ fo lo peccat venial sustentat en lo començament tant solament e en un punt, e fo destrovit per laltre començament a ell contrari, nat en làbit de castedat ab¹¹ molts punts esteses per mijà del començament tro a la fi. E en aquest pas pot hom co-

1. B, manca aquest mot. — 2. A, stans. — 3. P, in corpore. — 4. P, moralibus. — 5. B, desig carnal. — 6. B, peccat. — 7. B, e car no ses estes rao e castitat. — 8. B, el segon. — 9. B, desuia. — 10. A, manca qui. — 11. B, e ab.

nèixer què es peccat venial, e còm de mal se seguex bé, no estant emperò lo bé de la essencia del mal, nil mal de la essencia del bé.

VI

De les flors de vicis

ES flors de vicis son colpes qui son hàbits¹ de peccat, axí com la voluntat qui pecca en quant vol estar sots l'àbit de gola o davaricia o de luxuria, e enaxí dels altres peccats; e son flors colpes, en quant la voluntat ha colpa com se vest dels hàbits vicioses, pus ques pot vestir dels hàbits de virtut. On, enaxí² com per escalfar se seguex escalfat, enaxí per colpa se seguex peccat, lo qual es fruyt mal qui es privació de bon fruyt; e per açò peccar es flor mala qui es obra de peccat, enaxí com calor qui es obra descalfat e es obra de escalfant³ en quant la potencia activa qui es la forma del foc, mou la calor qui per la forma es activa, e en quant es moguda calor, es forma passiva de la materia moguda per lactiva. En semblant manera en peccar es l'ome agent qui mou la voluntat a voler peccar; e açò metex del enteniment e de la memoria; e la forma⁴ de la volentat, qui es amativitat,⁵ mou la sua materia qui es amabilitat a voler peccat. E enaxí peccar es flor del agent e del pacient, de la qual flor ix e nex peccat en la voluntat sustentat e en molts hàbits estès, dels quals es vestida voluntat, ço es a saber, lo seu amar qui es vestit de moltes maneres de peccat.

1. B, dels uiscis son colpes qui son habit.—2. A, o enaxi.—3. B, en axi com scalfar qui es obra descalfant e es obra descalfant: P, *sicut calefacere quod est opus calefacientis et calefactibilis*.—4. B, e de la forma.—5. A, amatiua.

VII

Del fruyt de vici

LO fruyt de peccat es en dues maneres. La una es la conseqüencia de la colpa, ço es saber, puniment, lo qual fa la justícia de Deu, qui punix los homens peccadors en donant 'a ells pena mala contra bonitat, e gran contra granea real, e durable contra duració real, e enaxí de les altres formes reals de les quals es hom ajustat, contra les quals dona puniments en contrarietat de formes reals e accidentals, segons que son los peccats grans o pocs e diverses, axí com per peccat corporal dona pena corporal, e per peccat esperitual dona pena esperitual; e per peccat de luxuria dona calor de foc e privació de la fi de voluntat, e per peccat de gola qui ama sabor, dona dessabor en l'Arbre vegetal e en lo sensual e en l'ymaginal qui ymagina la gran quantitat de la pena, e en lo racional qui entén aquella pena eviternal esser² e entén com ha perduda la fi eviternalment, per raó de la qual fo creat, la qual fi es vacuitat de son començament e mijà, qui naturalment san³a aquella fi que l'enteniment ha perduda; e açò metex de la fi de la memoria e de la voluntat.⁴ E en aquest pas pot hom conèixer com es gran la pena esperitual e major que la corporal.

2. La segona manera del fruyt es pus principal que la primera, e es bona, ço es a saber, que per peccat se seguex pena qui es estrument ab lo qual Deus punix los peccadors, el peccat⁵ dels peccadors e la pena que han son

1. A, donans.—2. B, esser eviternal.—3. B, son.—4. A, B, del enteniment e de la memoria.—5. B, poneys los peccadors els peccats.

estruments com sien mills coneguts los mèrits dels justs,¹ e la gloria que Deus² los dona corporalment e esperitualment; per que enaxí com peccat venial es alcún aparellament per lo qual se moua home just a usar de virtut per l'excitament que fa lo peccat venial qui excita la virtut a son contrari, axí com laygua en la fornall qui excita lo carbó a major calor, enaxí la pena dels peccadors e la colpa daquells, es alcuna disposició e exempli a excitar l'entiment del just a conèixer mills la gracia de Deu e la sua misericordia e la justícia sua e la gloria quen pren. Emperò no deim que Deus sia ocasió de peccat, enaxí³ com la injuria mala del home injuriós qui no es ocasió de la bona justícia del príncep, car si ho era, seguirsia que un contrari fos causa de son contrari, la qual cosa es impossible.

¶ Dit havem del Arbre moral; e ell a saber es molt útil, e a aquells⁴ qui volen preicar, es bo seguint lo seu procés,⁵ e es bo a oír a aquells qui oen lurs sermons; car segons la disposició del Arbre, se dona conexença de les moralitats què son, ni don venen, ni en que estàn, ni com se poden haver les virtuts e multiplicar, ni los vicis com se poden destruir.

1. B, iusts.—2. A, de deus.—3. B, del peccat e en axi.—4. A, B, e aquells.—5. B, es bo lo seu proces.

Del Arbre imperial'

QUEST *Arbre* es departit en .vij. parts, ço es saber, en rayls tronc branques rams fulles¹ flors e fruyt; e es departit en .ij. parts: la primera part es concordant ab la primera part del Arbre moral e es semblança e impremsió daquella part, enaxí com letres de cera semblants a les letres del segell; e per açò en aquesta part se deuen respondre les rayls de la primera part del Arbre moral a les rayls primeres daquest *Arbre*, el tronc³ al tronc, e açò per ordre destrò⁴ al fruyt; e daquesta primera part daquest *Arbre* entenem⁵ parlar e eximplis donar; e per ella se pot entendre la segona part, la qual es que ab la primera part daquest *Arbre* sia contrari l'emperador o l príncep, a la segona part del Arbre moral. E daquesta segona part dest *Arbre* no cal donar eximplis,⁶ car per ço que direm de la primera part e que havem dit de la segona part del Arbre moral, porà haver hom d'ella conexença,⁷ e manera ne porà haver lo príncep a regiment e a tenir son regne en pau.

1. B, emperial (*usual*).—2. A, branques tronch fulles.—3. A, B, daquest arbre al tronc el tronc al tronc.—4. B, entro.—5. B, enten.—6. B, tocar exemplis.—7. B, hom auer de la conoxensa.

I

De les rayls del Arbre imperial

ES rayls del Arbre imperial son bonees granees duracions poders saviees volentats virtuts veritats delectacions concordances començaments e fins' majoritats egualtats e menoritats, quis concorden a comunitat de una bontat, de una granea, de una duració, de un poder, e enaxí per ordre tro a menoritat; la qual una bontat sia duna persona comuna, e açò metex de granea e les altres, appellada aquella persona emperador o príncep.

2. La bontat d'en Pere, e d'en Martí en Ramón en Guillem, e enaxí dels altres, se comanen al hàbit de bontat del príncep, que les reja en tal manera, que les bontats defores accidentals hajen concordança ab les bontats de dins naturals corporals; e açò metex de la granea d'en Martí den Pere,² e axí de les altres. E per açò es príncep ymage de Deu en terra a regir les bontats morals e de coses corporals dels seu pòbol; e açò metex de les granees e les duracions d'aquelles e dels altres. E en aquest pas pot hom conèixer la gran honor que a príncep se cové, el gran mèrit que espera si es bo, e la gran servitut en que Deus là mès a regir³ ab una sua bontat moltes bontats, e ab una granea moltes granees, e ab un poder molts poders, e ab una voluntat moltes voluntats, enaxí com un pastor obligat a regir moltes ovelles.

1. A, [mijans] e fins: B, estincs.—2. B, ab les bontats naturals corporals. E asso meteys es de la granea den Marti e den P.—3. B, reger (*passim*).

3. Príncep es obligat ab la sua bontat a regir moltes bontats, e per açò es la sua bontat en servitut per raó de la qual deu esser humil contra ergull. E car la sua bontat principal e comuna es de moltes bontats particulars general, es la sua bontat¹ franca, per raó de la qual libertat e generalitat se deu molt guardar que no sencline a malvestat ni que no haja concordança ab la segona part del Arbre moral; e si se enclina a malvestat e ab la segona part del Arbre moral ha concordança, cau de moltes grans altees en molts grans baxaments,² e fa tort e peccat a totes les bonees particulars qui han eleta la sua bontat, la qual lo príncep pervertex en vici e en malea, lo qual està desús a les bonees particulars, enaxí com a vici sobre virtut. E en aquest pas pot hom conèixer còm gran³ es lo falliment del mal príncep, e còm gran es la materia que dona de mal eximpli e a la justícia de Deu⁴ com sia punit en molts mals e greus turments.

4. Vici ha tan gran concordança ab poquea e menoritat, que no li cové neguna real entitat,⁵ per ço que de tot en tot haja concordança ab no esser, e que son contrari qui es virtut, haja concordança ab granea e ab esser. E en aquest pas pot hom conèixer còm gran es lo falliment del mal príncep quil seu vici e peccat, qui no ha neguna entitat real ni concordança ab neguna realitat, e ab menoritat e poquea ha tan gran concordança que en totes ses maneres se concorda ab privació e no esser, fa estar sobre tantes bonees grans e reals;⁶ e sobre tantes duracions bones grans e reals⁷ fa estar la duració del vici el poder daquell sobre tots, e la follia daquell sobre tantes savieses, e odibilitat daquell sobre tantes amabilitats, e aquell vici sobre tantes virtuts, e la falsetat daquell sobre tantes veritats, e

1. A, e es la sua bontat.—2. B, e en molts grans bexaments.—3. A, grans.—4. P, et occasio iusticie dei.—5. A, emptitat (*passim*).—6. B, bonees granees e reyals.

⁷ Altra llacuna del m.b. A: trellat del B.

la vacuitat ¹ daquell sobre tantes fins, e enaxí de les altres. E açò es enaxí com si verí era empeltat ab triacla, ² e tenebres en lum, e pena en repòs, e axí de les altres formes empeltades en les bonees a elles contraries, de les quals les males formes atraen e pervertexen la natura ³ daquelles bonees en lurs males custumes. On, com açò sia enaxí, es molt gran meravella com null hom vol esser príncep, com en tan greu cas pusca esdevenir.

II

Del tronc del Arbre imperial

LO tronc del Arbre imperial es confús en comú regiment qui significa la persona comuna del príncep; en lo qual comú regiment estàn disposats e en potencia los particulars regiments dels homens estants en castells viles e ciutats, los quals regiments venen en actu per lo príncep si usa de la sua general bontat e de la sua general granea, e enaxí de les altres formes comunes montiplicades de les rayls del arbre: car enaxí com lo ferrer es general ab lo seu martell qui es general a trer de la massa del ferre, qui es general a moltes figures particulars, ço es a saber, figura de coltell despasa e de clauell, enaxí príncep qui sia bo, trau en actu ab ses formes generals ço qui es disposat a regiment del tronc general e materia de tots aquells regiments particulars. E com lo príncep es mal, es lo seu tronc comú a aportar en actu les vacuitats de les fins de les bones formes qui li estàn dejús, axí com aquell qui les fa buydes en quant les desvía de la fi per

1. B, vaculitat.—2. P, in tyriaca.—3. B, en la natura.

que son; axí com qui buydava de bonificativitat e de bonificabilitat bonificar, e de magnificabilitat e de magnificativitat magnificar, per ço que no fos bonificat¹ magnificat, e que les omplís de malificar e parvificar, per ço que fos malificat e parvificat.

2. Bon príncep qui es comú tronc a molts troncs com omple les fins de les formes qui li estàn dejús, omple la sua fi de les fins de les formes que li estàn dejús, axí com qui omplía una bonea de moltes bonees, e una granea de moltes granees; e per açò a aytal príncep enaxí ple, se convenen moltes donors e damors. E col príncep buyda ab una malea moltes bonees e ab una poquea moltes granees, la vacuitat² daquell príncep, qui la poria cogitar ni dir? E en aquest pas pot hom conèixer còm bon príncep es object a moltes amativitats, com per molts sia amat honrat servit e loat per ses gents, e còm mal príncep es object de moltes odibilitats e com per ses gents sia desamat blastomat maldit e desonrat e no obeít.

III

De les branques del Arbre imperial

LES branques del Arbre imperial son .x.: la primera es barons, axí com comtes ducs marqueses³ vescomtes varnassors, la segona es los cavallers de un escut, terça es burgeses, quarta es consell,⁴ quinta es procuradors, .vj.^a es jutjes, .vij.^a es advocats, .viij.^a es saigs, .ix.^a savi confessor, .x.^a enqueridors. E totes aquestes branques deuen esser habituades e vestides de les primeres branques del Arbre moral.

1. B, bonifat.—2. P, *vanitatem*.—3. B, marqueses.—4. B, tersa es burgeses. quarta es concell (*usual*).

1. *De barons*

A príncep se covenen barons per ço que li ajuden a regnar e a posseir la sua noblea; car en la noblea dels barons es conservada la noblea del príncep, enaxí com molts particulars qui conserven lur universal. E per açò fan mal aquells prínceps qui son contra les noblees de lurs barons, car en destruir les noblees daquells, destrúen les sues noblees; car molt es pus noble príncep en haver dejús sí barons, que no haver aquells, axí com substancia qui es gendre més a ensús que cors, la qual substancia no seria tant a ensús, si cors era especia, e qui no pogués esser gendre.

¶ Son encara barons a príncep necessaris en la batalla per ço que pusca haver moltes senyeres, ordonats molts homens sots cascuna senyera ordonada sots la senyera major del príncep; car sils barons no eren, nos covenria mas una senyera en la batalla, el príncep hauria a satisfer, en quant sa persona, al orde e al regiment de sos cavallers e de son poble, lo qual regiment covenria que fos confús, car la sua saviesa no poria abastar a regir tots los particulars regiments, e poria perdre en la batalla sa utilitat e honor.

¶ Enaxí com son barons necessaris a príncep, enaxí² es necessari príncep a barons, per ço quel príncep los defena els ajut a lurs necessitats; car cascun baró es pus forts per son príncep contra altre baró quil vulla injuriar. E per açò fan mal aquells barons qui son contra lur príncep e demanen haver privilegis e libertats dell, per la qual ells hagen poder e honrament contral poder e lonrament del príncep. E en aquest pas hom coneix que segons ordonament de unitat e de pluralitat, se covenria que fos un emperador tant solament, enaxí ordenat e desús a molts reys e barons, com es un papa a molts prelats. Mas³ car no es emperador en aquell poder que esser solia quant⁴ fos

1. B, cor .i.^a senyera. — 2. B, e enaxí. — 3. B, mes. — 4. B, en.

cessars de Roma regnaven, e es venguda quaix egualtat de poder enfre un príncep e altre, e una ciutat e altra, es lemperi departit en moltes parts, e son fets molts prínceps e moltes comunes de ciutats;¹ e per açò son guerres e treballs en lo mon, e no es universal poder en lo mon qui ajut a mortificar aquells treballs en que son per guerres e per mals homens, e car² utilitats especials son més amades que públiques.

2. De cavallers

CAVALLERS SON NECESSARIS al regiment del príncep, car per cavalls³ han homens avantatge a esser pus forts que aquells qui no han cavalls, e per los cavalls los tany honrament, e més⁴ encara per antiga honor posseïda per cavalleria. E per açò los cavallars, aytant quant han més de poder e donament, aytant son pus covipients als regiments del príncep, es guarden pus tart de fer vilania e no coses degudes;⁵ car honor fa estar los homens a ensús naturalment, e viltat e enjús, segons moralitat. E per açò es honor gradada, enaxí que mills se cové als cavallers que als burgeses,⁶ e als burgeses que als mercaders, e als mercaders que al poble; en lo qual poble no ha nengún grau a ensús ni a enjús, en quant son pobladors en les arts mecàniques, necessaris a castell a vila e a ciutat. E per açò fa mal lo príncep qui no conserva la antiga honor de cavalleria, en quant fa alguns⁷ homens cavallers qui no son dignes, e aquells qui ho prenen fan desonor a cavalleria.

3. De burgeses

BURGESES SON HOMENS qui deuen regir les ciutats e tenir los privilegis daquelles; e per açò son escusats que bur-

1. P, et imperium est diuisum in plures partes et in plures communitates ciuitatum.— 2. P, et hoc est quia.— 3. B, cauallers (corregit en caualls, en aquest mot i en els dos de més avall).— 4. B, mes (sense e).— 5. e coses no degudes (?); P, et illicita.— 6. B, als lurgues.— 7. A, als cuns (passim).

geses no hagen altre offici, ço es a saber, que no sien cavallers ni mercaders ni usen de les arts mecàniques; los quals son necessaris a príncep per ço que sien governadors¹ de les costumes de les ciutats, e per ells sien ordenats les mecàniques.² E per açò als burgeses se covenen alcunes honors majors que als mercaders, car han general offici; per les quals honors deuen haver cavalls e deuen esser rics, en tal manera que de lurs rendes pusquen viure e lur offici mantenir.

4. De consell

A príncep se cové consell de bones persones; e en son consell deuen esser barons cavallers burgeses e alguns homens qui sien de poble, e encara hi cové esser aquell qui es son confessor. Covenen hi a esser barons per ço car son parts de son regiment, e açò metex de cavallers e de burgeses e dels homens del poble qui saben los estaments de la ciutat;³ e açò metex del confessor del príncep, per ço quel rey lo tema en lo consell, e quel confessor lo reprena si fa contra son bon consell.

¶ Enaxí com la bonea del poble ses liurada a la bonea del príncep, e lo poder del poble al poder del príncep, e açò metex de la saviesa e de la voluntat e de les altres formes que dites havem en la rayl daquest Arbre, en axí lo príncep se comana a son consell, e comana la bonea general e les altres formes que li son comanades, a son consell. E per açò es molt necessari a príncep haver bon consell per bontat, e gran per granea, e durable per duració, e poderós per poder, e savi per saviesa, e caritatiu per caritat, e virtuós per virtut, e ver per veritat, e complit per fi; e per aytal consell fa bon príncep bon regiment, e per lo contrari son mals prínceps e mals regiments. E per açò pert lo príncep moltes vegades son principat, e estàn los

1. P, custodes.—2. P, ordinentur mechanici. —3. B, ciutat (*passim*): P, populi et ciuitatis.

seus¹ en desonor e ells en ira e en tristor e en perill de perdre laltre principat eviternal; per que fan mal aquells prínceps qui giten de lur consell los homens nobles e savis e poderosos e virtuosos, es sotsmeten a vil consell e a poc e buyt de les formes que dites havem; lo qual vil consell es enfermetat del regne, e tenebres,² e mala fama del príncep e treball del poble, enaxí treballat, com lops qui treballen ovelles quant no han pastor.

5. *De procuradors*

A príncep se covenen procuradors, axí com son batlles e veguers e castellans qui cullen lurs rendes, e les altres maneres de procuradors semblants a aquestes; los quals procuradors deu haver príncep vestits dels hàbits de virtuts contra vicis, car per mals procuradors perden los prínceps lurs terres e lurs diners, el seu offici es confús en aquells. E per açò fan mal los homens qui volen esser procuradors més per lur utilitat, que per la utilitat del príncep, car son contra pública utilitat; el príncep fa mal con fa procuradors aquells qui l pregunen del offici, enaxí com lo papa qui fa mal com consent que null hom sia elet a esser comuna persona si demana l'offici, ne fa simonía per quel pusca haver.

6. *De jutges*

JUTGES son necessaris a príncep per fer judicis, los quals jutges deuen esser savis e pagats per lo príncep per ço que hagen major libertat a donar ver judici per veritat e bo per bontat e virtuós per virtut, e enaxí de les altres formes; a la qual libertat nos pot tan bé haver si pren serviuy de les gents. E per açò fan mal los prínceps qui sofferren que los jutges prenguen negún serviuy, mas que ells los donen tant, que ells pusquen viure honradament segons que

1. B, sens (corretgit).—2. B, tenebros.

al offici se cové: car enaxí com príncep significa Deu en terra en tenir les gents en pau, enaxí jutge en lo judici significa lo príncep; per que la honor del jutge es honrament del príncep, e la sua viltat es desonor del príncep e mala fama.

7. De advocats

AVOCATS se covenen a príncep que sien bons e leyls e savis, e que en cada ciutat sien certs advocats e logats per lo príncep e vedats a ells que no prenguen null serviý de les gents, per ço que sien pus leyls e que no alonguen los plets ni facen fer messió a les gents; e aytals advocats son a príncep molt * necessaris; e per açò fan mal los prínceps qui no han aytals advocats. Mas a açò respòs lo monge e dix que trop costarien al príncep aytals 'advocats, e Ramón respòs quel príncep es tengut ² daver aquells; car totes les coses qui pertanyen a bon judici, ³son enaxí estruments del príncep qui es jutge general, com pertanyen tenalles e martell e enclusa al ferrer com faça bé lo clau ⁴e quel faça tost, per ço que sen seguesca la fi en aquell ⁵ temps ques cové.

8. De saygs

SAYAS ⁶son necessaris a príncep per ço que ab ells pusca fer pendre els homens qui son accusats, e punir aquells qui han colpa, e que sien missàtgers dels procuradors e dels jutges; e aquells ⁸saigs que sien a la messió del príncep e que no prenguen servey de les gents per ço que sien pus verda-ders e millors en lur offici. E en aquest pas pot hom conè-xer ⁹lo príncep com no sia ergullós, car cascún saig signifi-ca la sua persona, com siaçò que príncep sia per punir

* Reprèn el m.s. A.

1. B, anasso respos lo monge e diys que trop costarien al princep aquells.—2. A, tenguts.—3. B, auer a bon iudici (a ver e bon ?).—4. B, e enclua al ferrer com fassa bo lo clau.—5. B, aquells.—6. A, B, sags (passim).—7. A, E, misatges (usual).—8. B, aquests.—9. B, concirar.

aquells qui mal fan, e en son loc establex los saigs, l'offici dels quals no es de nobles coses.

9. *De enquiridors*

ENQUERIDORS se covenen a príncep, qui enquiren e espfen si els jutges els procuradors advocats e saygs, han fetes negunes coses contra el príncep ni contra les sues gents; e aquells enquiridors que sien bons e savis e rics, e que sien en tres maneres, ço es a saber, quen hi haja de majors e de la mijana mà¹ e del poble, per ço que mills pusquen saber la veritat, e quels majors facen la inquisició dels uns e dels altres per sí metexs, e açò metex daquells qui son de la mà mijana e de la mà menor. E aquesta manera de inquisició es molt nesessaria per ço que nestfen en major temor los jutges els altres officials² del príncep, lo qual punisca sos officials sils troba en defalliment; car príncep qui a un official perdona, fa injuries moltes a molts homens, les quals son contra son offici e de les quals li cové retre raó a Deu qui totes vegades no perdona.

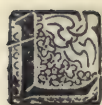
10. *De confessor*

A príncep se cové confessor qui sia bo e honest e savi, e que sia religiós per ço que sia lunnyat pus fortment al mon, e que a aquell recorren les gents sil príncep en alcunes coses manifestes fa³ contra justícia, lo qual confessor ne deja fer consciencia al príncep, el qual confessor sia enqueridor sil príncep fa contra son poble: car enaxí col príncep deu haver enqueridors contra sos officials, enaxí lo deu haver contra sí metex; e aytal enqueridor es molt necessari a príncep e a les sues gents.

1. B, ma mijana.—2. B, manca fins al mot *officials* qui vé més avall.
—3. B, fa en alcunes coses manifestes.

IV

Dels rams del Arbre imperial

LOS rams del Arbre emperial son significats en los rams dels altres Arbres, e majorment en los rams de la primera part del Arbre moral, los quals deu haver contra los rams qui son en la segona part daquell arbre; e encara se pertanyen a príncep haver .vij. rams enfrels altres, ço es saber, justícia amor temor saviea poder honor e libertat, car sens aquests rams príncep no pot haver bones flors ni bones fulles nis pot collir dell' bon fruyt.

1. De justícia de príncep

JUSTÍCIA es ram general en lo príncep a moltes justícies bones e grans, durables e poderoses, e per açò cové que la justícia del príncep sia bona e gran e poderosa; e la sua bonea e granea es significada en les branques del Arbre moral, la qual significació es necessaria saber a príncep com saja¹ la sua justícia ab prudencia ab fortitudo e ab les altres virtuts. E enaxí com justícia es ram quis cové a príncep en quant generalitat, enaxís cové que sia ram en los seus sotsmeses, per ço que sia concordança enfre la justícia general e les justícies particulars.

2. De amor de príncep

AMOR es ram quis cové a príncep e als seus sotsmeses, de la qual amor pot hom haver conexença segons que es

1. A, B, del.—2. A, com saga; B, con sa.

tractat de caritat en l'Arbre moral; e covése amor al príncep per ço que am son poble¹ e que sia amat per son poble, car amor e amat han concordança; e per açò príncep deu nodrir son poble a amar² pus fortment que a tembre, com siaçò que amat sia pus nobla obra de la voluntat que temut, car més coses soffer hom per amor que per temor. E per açò fan mal aquells prínceps qui no fan força en esser amats per les gents e fan força com sien temuts, la qual temor no pot esser bona sens amor, ni no pot durar longament, com siaçò que temor sens amor don gran passió als coratges dels homens, la qual passió fa consirrar moltes coses contra lo príncep,³ de les quals se nodrex desamor contra amor e injuria contra justícia e tració contra lealtat,⁴ e enaxí de les altres coses qui esdevenen per temor sens amor. El nodriment damor se fa ab amabilitats de coses amables, axí com ab justícia qui es amable naturalment ab humilitat ab honestat e ab les altres formes que dites havem en la primera part del Arbre moral; el nodriment de desamor se fa per lo contrari qui es de formes desamables, de les quals parlat havem en la segona part del Arbre moral. E per açò príncep, en quant vol esser just cast e humil e enaxí de les altres virtuts, nodrex son poble a amar coses amables en sí metex,⁵ e daquell nodriment nodrex son poble a amar coses amables en ell metex,⁶ e damdós los nodriments damor se nodrex desamor a desamar⁷ coses desamables, les quals son injuria ergull e luxuria els altres vicis que dits havem.

3. *De temor de príncep*

TEMOR es ram quis cové a príncep en dues maneres: la una e pus principal es que tema Deu; l'altra es que tema son poble. Deu tembre Deu per ço que no faça offensió a

1. A, que a son poble ame.—2. B, a amor.—3. B, contre princep.—4. A, karitat.—5. B, en ells metexs.—6. A, en ells metex.—7. A, e desamar.

son poble lo qual Deus li ha comanat en axí com ovelles qui son comanades a pastor; deu tembre son poble per ço que no faça offensa a la amor que li ha son poble, car gran injuria fa príncep a la amor de son poble com fa contra ell falliment e engàn. En semblant manera poble deu tembre Deu per ço que no li faça offensió en lo príncep que lur ha donat a senyor; e encara deu tembre lo príncep per ço que no faça offensió a la amor daquell e que no destrúa concordança d'amor e temor. Es encara una altra manera d'amor que deu haver poble del senyor, consirant lo poder del príncep e la saviea daquell e de sos jutges e procuradors e consellers e de la justícia del príncep. E per açò fa mal príncep qui minva son poder e qui no ha savi consell¹ e savis oficials, car nodrex son poble a poca temor contra major temor, del qual nodriment se segueix menor amor, e per temps desamor e menyspreament lo qual han les gentes a lur senyor.

4. De saviea de príncep

A príncep se cové que sia savi per ço que sapia haver conexença de la intenció per raó de la qual es príncep, e que sapia regir son poble; e encara, per ço quel poble lo tema per la sua saviea, car príncep savi es molt temable,² e més temable per saviea que per poder; car saviea de príncep posa temor en son consell e en sos oficials e en son poble, com sia açò que saviea mostre les coses legudes e no legudes els judicis quis pertanyen a aquells qui fan contra lo príncep. E per açò sà enrera eren savis los prínceps qui faien apendre a lurs fills filosofia, per ço car es sciencia general qui illumina l'enteniment dels homens³ a conèixer les veritats de les coses; per que los prínceps antics⁴ adoctrinats de filosofia havien maneres a bon regiment e a bones costumes naturals.

1. B, canceller.—2. A, per la saviea sua car princep saui es temabel molt.—3. B, a's homens.—4. B, per quels antichs princeps.

5. *De poder de príncep*

A príncep se pertany¹ poder, car poder es estrument de son offici; e es enaxí poder general estrument a príncep, com es lo martell al ferrer, qui es general a fer coltell espaa e clauell.² Enaxí príncep ab son poder es general jutge als majors mijans e menors, e aytant com son poder es major, aytant lestrument es millor. E per açò fan mal los homens de baxa mà qui consenten als majors com lo poder del príncep sia menor, car per la sua menoritat se pert son offici, es fan les divisions dels regnes e de les terres, e les tracions e les guerres e molts daltres mals qui esdevenen per ço car príncep no pot usar de son offici.

6. *De honor de príncep*

A príncep se cové honor, car honor ha .ij. peus ab los quals va per justícia, la qual justícia es repòs de poble:³ la un peu donor es amor e laltre es temor, e per açò príncep aytant com es major son honrament, aytant pot anar⁴ pus fortment per justícia, com sia çò que honor sia amabla e temebla. E per açò fan mal los prínceps com no conserven la honor quils cové, e mal fa lo poble quant fa desonor a son príncep, car en la honor del príncep està lonrament el repòs del poble. E en aquest pas pot hom conèixer la gran noblea donor que tant vol hom⁵ haver, contra la qual honor fan aquells qui ab desonor la volen haver, e aquests son aquells qui volen haver honor contra la honor de lur senyor, la qual honor que volen haver no poden haver per ço car la volen haver ab desonor qui es contrari donor, com sia açò que negún contrari nos pot haver per son contrari. E açò es significat en los homens mundaris qui amen més sí metexs honrar⁶ que Deu; e per açò

1. B, A princep pertany. — 2. B, e martell. — 3. B, del poble. — 4. B, aytant quant es maior son enteniment aytant pot auer. — 5. B, hom uol. — 6. B, mundans qui amen mes si eleys (*passim*) ondrar.

totes quantes coses han, nols pot abastar a haver honrament, car no lan e volen lo haver.¹ E enaxí nos poden sadollar de ço que no han; e aquest pas es molt útil a entendre.

7. *De libertat de princep*

LIBERTAT es forma intellectual donada a home² per ço que francament faça bé e francament esquiu mal; car tant es nobla cosa bé, que de sa noblea es que francament sia fet e no constret, e tant es mala cosa vici e peccat, que no li cové que constretament sia desamat, e per ço es donada libertat a la volentat del home en fer bé e esquivar mal; e açò metex del enteniment e de la memoria, com siaçò que Deus per raó de la sua noblea, sia francament objectable al enteniment e a la voluntat e a la memoria del home, e açò metex dels bens creats. E car home ha libertat a fer bé e a esquivar mal,³ si fa lo bé e esquiva el mal, ha mèrit per raó del qual aconseguésca major bé quel bé que fa; e si fa mal e esquiva el bé, ha colpa per la qual aconseguex major mal e pert major bé, quel bé que no vol fer. E en aquest pas es significada l'altra vida ab la gran justícia de Deu.

¶ Deus no ha donada libertat a home que faça mal, com siaçò que haja donada libertat a home que faça bé e que no faça mal. E si Deus havia donada libertat a home que pogués fer mal, hauria creada libertat contra libertat, e hauria creats dos poders, la un bo e laltre mal, e dos libertats, la una bona e l'altra mala, la qual cosa es impossible,⁴ que Deus sia creador de mal e que una libertat sia contra altra en un subject, del qual les libertats sien parts intellectuals, car ja serien formes necessaries segons cors natural,⁵ enaxí com lo foc qui es contra laygua francament,

1. B, e uolen lauer.—2. B, que deus dona a home.—3. B, e esquivar lo mal (manca fins al mot *mal* qui vé).—4. B, impossibila.—5. B, naturals.

e laygua contra ell atretal. Emperò en lo subject¹ en qui son conjunctes lo foc e laygua, es la un senyor e laltre sots-mès, axí com lo foc en lo colèric qui es senyor, e laygua en la carabaça qui es dona. E en ço que home ha libertat en fer mal, es per ço car té de la natura de que es vengut, ço es de no esser, e car es esdevengut² en peccat original; per que enaxí ha libertat de fer mal per raó de sa apropiada natura, qui li vé de no esser, qui es lo seu centre al qual³ devalla ab peccat francament, axí com la pera qui devalla al seu centre ab la ponderositat quel seu centre li ha apropiada, per ço que pusca esser centre daquella⁴ e que la pera pusca haver en ell repòs. E en aquest pas pot hom conèixer quals son los començaments de la libertat quels homens han en fer mal, la qual libertat es privació de libertat,⁵ de la qual no volen los homens usar en fer bé e en esquivar mal. E aquest pas es molt útil e subtil a saber.

¶ Segons ço que de libertat dit havem, cové príncep consirar libertat, per ço que am libertat en fer bé e en esquivar mal, e que desam la libertat que ha en fer mal. E per açò lo poble no deu esser contra la libertat quel príncep ha en fer bé e en esquivar mal, car si ho es, enclinen lo príncep a usar de la mala libertat en fer mal; per que fa contra sí metex aquell poble qui vol que en la ciutat sien alcunes antigues costumes qui son contra justícia e contra libertat de fer bé e desquivar mal.

¶ Dit havem dels rams del Arbre emperial, e segons que dit havem, segons les .vij. maneres pot príncep consirar los altres rams que li covenen, axí com fermetat qui es noblea de príncep⁶ esser ferm e constant, e gran viltat es sua que sia de dobles paraules, de la qual constancia

1. B, com lo subiect.—2. A, endeuengut.—3. B, a la qual.—4. B, pusca esser daquella.—5. B, de la libertat.—6. B, qui es nobla cosa de príncep.

pot hom haver¹ conexença en lo tractat que della dit havem en les branques del Arbre moral. E açò matex de pacien- cia lealtat e larguea, e de les altres formes primeres qui a príncep se covenen.

V

De les fulles del Arbre imperial

LES fulles del Arbre emperial son significades en los altres Arbres primers; emperò nos volem tractar d'elles en aquest Arbre breument. E com Ramón volc tractar primerament de quantitat, consirà que a príncep se covenen costumes² e leys e ordonaments antics³ qui signifiquen les fulles a conservació de son regne, e l'ornamet⁴ daquell. E en aquesta consideració estec longament, e en sospirant dix aquestes paraules: Guillem!⁵ Ah, com gran dampnatge es com yo no he ajudadors qui majuden⁶ a públic bé a tractar! Car si yo havía bons ajudadors, yo veig manera per la qual la sciencia de dret qui es confusa, vendria a declarament, e en breu de temps hom la poria saber. Ramón! dix lo monge: Bo es que tu pos en aquest Libre la manera que dius, per ço car temps venir porà⁷ ques complirà ço que tu desires. E per açò Ramón dix que ell no poria posar la manera en breus paraules, ni en longues paraules ell⁸ no la volia posar, e per açò no volia tractar daquela materia. Mas lo monge li dix tantes de paraules, que li feu haver consciencia si ell no tractava daquela materia, pus que Deus lin havía dada conexen-

1. B, pot aver.—2. A, constumes.—3. B, ancians.—4. B, ordonament.—5. A, Guiem; B, manca aquest nom.—6. A, qui maiuden be.—7. B, pora uenir.—8. B, manca ell.

ça, com siaçò que Deus no dona ninguna res debades. E per açò han colpa' aquells a qui ell dona, si no porten a fi la gracia que de Deus reeben e que hi facen lur poder; e per açò Ramón hac voluntat que leugerament tractàs de la manera² general quis pertany a la sciencia de dret, car complidament non podia tractar per sí metex, car no sabia los drets particulars; e encara que era pus ententiu³ a altres coses pus nobles a tractar e qui son de major fi.

2. Considerà Ramón en les formes primeres generals a la sciencia de dret. Nomenà n .xl. sots les quals poden estar tots los particulars de la sciencia de dret civil, les quals formes son aquestes: comprar, vendre, prestar, re-tre,⁴comanar, prometre, provar, atorgar, negar, dubtar, establir, procurar, tolre, logar, acusar, escusar, canbiar,⁵ perdre,⁶atrobar, donar, condicionar, turmentar, aontar, enganar, infamar, emblar, luxuriar, trair, auciore, blasto-mar,⁷desobeir, mentir, de necessitat, de càs, de sciental-ment, de ignorantment,⁸de oblidament, de libertat, de ser-vitut, de presumpció.

3. A ordonar un libre general a la sciencia e rectòrica⁹ de dret, covenríá consirar les .xl. formes que dites ha-vem, e de cascuna donar conexença, segons que nos havem¹⁰ donada conexença de les .C. formes primeres en l'Arbre ele-mental, e que hom applicàs a les .xl. formes,¹¹exemplis par-ticulars de dret, segons que nos havem applicats a les .C. formes en l'Arbre sensual e en l'Arbre humanal, exemplis¹² naturals. E covenríá encara que hom seguís la manera en les .xl. formes, que nos havem seguida en les branques del Arbre humanal, discorrent cascuna forma per l'altra, e reebent lo significat daquell descorriment, segons que es reebut en les màximes de la *Art inventiva* e de la *Taula*

1. A, encolpa.—2. B, materia.—3. B, contentiu.—4. B, rendre.—5. B, catiuar (canviar?).—6. A, pendre.—7. B, fflastomar.—8. B, de ig-norament.—9. B, o retòrica.—10. B, que auem.—11. B, karanta formes.—12. B, per eximplis.

general, enaxí que de .iij. formes generals a la sciencia de dret, fos feta una màxima segons lorde de la *Art inventiva*, e que en cascuna màxima fos donada una qüestió de dret, la solució de la qual en la màxima fos significada segons que les menudes qüestions de la *Art inventiva* son significades en les màximes, com sia feta¹ delles solució per raó natural e necessaria. E en aquesta manera enaxí ordonada poria hom la sciencia de dret qui es de particulars, redoure² a lurs formes generals e donar doctrina en les qüestions a praticar la sciencia.

4. Covenria encara que hom les .xl. formes descorregués per los accidents dels arbres primers, per ço quels accidents quis seguexen de les formes en la sciencia de dret, pogués hom conèixer, car los uns accidents son segons un arbre, e altres son los accidents segons, qui son³ segons altre arbre, axí com los accidents del Arbre elemental qui son differentes als accidents del Arbre vegetal. E haüda conexença dels accidents primers, que hom los applicàs als accidents de les .xl. formes, e que ab ells feés judici e advocació⁴ mesclants los uns accidents en los altres, enaxí com les unes formes en les altres, e reebent⁵ los significats segons les natures de les formes e dels accidents qui ixen daquells mesclaments.

5. Covenria encara quel príncep feés aprendre lo libre a homens qui fossen jutges e advocats, per ço que per ell poguessen jutjar e advocar e molts pleyts en breu de temps determenar per necessaries raons e naturals; e aquells jutges e advocats que fossen logats per lo príncep, segons que ja havem dit, per raó del qual loguer lo libre mills porien entendre, e per ell concordar los accidents de dret qui venen a càs e qui son particulars als accidents necessaris e naturals qui estàn⁶ en les formes generals. E aquest

1. B, fetes.—2. B, la sciencia de dret de particulars reduir (reduir).
—3. B, los accidents qui son.—4. B, e que ab elles fees judici e auocacions.—5. A, en reeben.—6. A, als qui stan.

pas es molt útil a saber a aquells qui amen la sciencia de dret.

6. Ramón volc jaquir¹ la materia de les fulles, e volc pasar a la materia de les flors; mas lo monge lo pregà que donàs alcún exempli de la materia de les fulles.² E per açò Ramón donà exempli de la art en la forma de comprar e de vendre segons las .ix. maneres dels generals accidents; per lo qual exempli se pot hom haver a la pràctica de les altres formes.

1. De quantitat del Arbre imperial

UN cavaller vené son cavall a un mercader per .C. florins, e en aquella³ venda està quantitat de la substancia del cavall e dels florins; la qual quantitat es subjecta a la forma de comprar e de vendre, enaxí quel cavaller reeba tots los florins, e cascú en son pès degut e en especie d'aur, e encara, que sia sencer cascú dels florins. Açò metex⁴ deu reebre lo mercader en lo cavall, ço es a saber, quel cavall sia sà e sencer e haja lo frè que li cové, car axí se cové⁵ al cavall integritat de sanitat, com al florí de figura; e açò metex del frè qui es al ús del cavall e del mercader, axí com los florins⁶ al ús del cavaller. E en aquesta compra e venda posa l'Arbre elemental quantitat discreta, e color e pès en los florins, e figura en lo cavall; e l'Arbre vegetal hi posa quantitat en quant sanitat del cavall e purificació del aur; e l'Arbre sensual hi posa quantitat de paraules oïdes per oir, per raó de les quals es la compra condicionada, e es vista la color del cavall e la discreta quantitat dels florins; e l'Arbre ymaginal ymagina la quantitat del cavall e dels florins, e determena certa quantitat del subject⁷ en quis fa la compra e la venda; e l'Arbre humanal hi posa les semblances dels altres arbres e les virtuts naturalment, ço es a saber, justicia de quantitat donada e reebuda, segons na-

1. A, seguir.—2. B, flors.—3. B, aquesta.—4. B, axí meteyts.—5. A, li coue.—6. B, lo florí.—7. B, object.

tura de membrar entendre e amar de la vendició e de la compra.

2. *De qualitat del Arbre imperial*

EN la venda del cavall se posa qualitat de bontat en quant lo cavaller promet quel cavall es bo, es posa qualitat del aur en quant lo mercader promet donar bon aur; e encara, quel mercader promet donar qual nombre, el cavaller vendre qual cavall, ço es blanc¹ o negre, o aquest o aquell. E en aquesta qualitat son moltes qualitats ajustades, ço es saber, moltes semblances de qualitats reals, axí com qualitat de paraules oïdes per lo seny e sustentades en lo sòn² qui es del Arbre elemental; e enaxí de les altres qualitats ymaginades e sentides, de les quals qualitats es condicionada la venda e la compra del cavall sots hàbit de qualitat.

3. *De relació del Arbre imperial*

EN la compra del cavall està relació en quant la un ven e laltre compra, el subject daquella relació està en lo cavall e en laur o en lo valent³ daquell, e en lo cavaller el mercader, enaxí que quatre termens son a aquella relació de-jús posats, sens los quals la relació no poria esser, ni sens la relació la compra ni la venda res no seria, ni encara sin fallia un o més dels termens. Es, doncs, la compra e la venda condicionada segons les natures de les primeres formes de la relació, a la qual relació san⁴ los arbres diversament segons lurs natures, en les quals natures la relació es sustentada.

4. *De acció e passió del Arbre imperial*

EN la compra e venda del cavall estàn acció e passió, en axí com lo cavaller⁵ ha acció en los diners el mercader en

1. A, quel mercader promet donar qual nombre cauall uendre co es blanc.—2. B, per lo so.—3. P, aut in valore.—4. B, son.—5. B, e en ayxi col caualler.

lo cavall, per ço car si i fa cambiament dacció e de passió,¹ enaxí quel cavaller passa a haver² acció en los diners per raó de la acció que havia en lo cavall, el mercader passa a haver acció en lo cavall per la acció³ que havia en los diners; e enaxí la passió es consecuencia de la acció, e açò segons les condicions dels arbres; car si lo cavaller promet a vendre sencer cavall e bo, passa a haver acció en bon aur e en lo nombre degut, nomenat per paraula e oït en lo sò, membrada aquella paraula e entesa e amada per lo mercader. E si'l cavaller no promet a vendre bon cavall ni sencer, no passa a haver acció speritualment en lo preu si es entenció del mercader⁴ que compre bon e sencer cavall per .C. florins. Emperò vol dret segons raó de l'Arbre sensual, quel mercader sia punit per ço car no demana ço que pot esser dit e oït del cavall e encara vist, enaxí que demàn al cavaller si es bo e sencer lo cavall,⁵ e encara que asayg aquell segons la acció quel seny del mercader ha en atènyer veritat del cavall.⁶ Emperó aquell passament al qual passa lo cavaller de acció en .C. florins, no es segons dret esperitual, car es contra les branques de la primera part del Arbre moral.

5. *Del hàbit del Arbre imperial*

LA compra e la venda del cavall està sots hàbit general, sots lo qual poden esser comprades e venudes moltes coses; e per açò coventria que fos fet un hàbit de comprar e de vendre⁷ en la sciencia de dret, ço es un establiment ordenat e reglat per los començaments naturals en los arbres sembrats, axí com lo cavaller qui deu vendre el cavall sots hàbit de justícia e de prudencia e de fortitudo e de caritat. E per açò deu dir los hàbits⁸ del cavall si son bons o

1. B, si fa camiament daccio e de possessio.—2. A, passa hauer: B, passa auer.—3. B, per rao de la accio.—4. B, e si'l caualler no promet a uendre bon cauall ni sancer en lo preu si es entencio en lo mercader.—5. A, al caualler es sancer lo cauall.—6. A, del qual.—7. B, de compra e de uenda.—8. A, abtes.

mals, car per los bons ha caritat a sí metex, e per los mals ha caritat a son proïsme; e si alcú hàbit es mal en lo cavall¹ el cavaller nol diu al mercader, ven lo cavall contra justícia e prudència, caritat² e fortitudo; per raó de la qual venda lo ponix justícia dels bens esperituals qui venen per ella per prudència fortitudo e caritat. E aquest puniment pertany a Deu, mas no al príncep; per quel³ mercader sia axí diligent a comprar sots hàbit de prudència en saber los hàbits del cavall enans que pac los diners, com lo cavaller ven sots hàbit de prudència, en quant vol saber sils florins son daur e de bon pès.

6. *De situs del Arbre imperial*

EN la compra e la venda del cavall son paraules assituades sots certs termens; car lo cavaller assitúa aquelles segons vous qui signifiquen venda e bontat e hàbits⁴ del cavall, el mercader pren aquells assituaments en lo remembrament enteniment e voler en qui les paraules del cavaller son enaxí assituades sots especia de vendició, com les lletres del segell en la cera posen lurs semblances. E açò metex se converteix en les paraules que diu lo mercader a donar los .C. florins al cavaller per lo cavall, les quals paraules prèn lo cavaller a sa memoria enteniment e voluntat. Els passaments de les impremsions son dels estruments⁵ del Arbre sensual e ymaginal; e per açò segons les semblances qui son en la primera part del Arbre moral, deuen esser aquelles assituacions per ço que hagen figura complida, circular quadrangular e triangular, qui son mesures e condicions don son plenes les figures qui signifiquen les formes naturals quis covenen⁶ a vendició e a compra; e es la figura circular en continuació de justícia prudència fortitudo e caritat; e es quadrangular en quant

1. A, e si alcun abte...; B, e si alcun uici es en lo cauall mal.—2. A, manca aquest mot.—3. B, per so quel: P, *ut*.—4. B, abtes: P, *condiciones*.—5. B, esturments.—6. A, conuenien.

la compra e la venda es de .iiij. termens, ço es de lacció e passió del cavaller el mercader que dita havem, e del subject qui es de cavall e d'aur; el triangle es de la intenció quel mercader ha en comprar lo cavall e en vendre¹ l'aur e lesguardament en que son la assituació² del cavall e del aur; e açò metex de la entenció del cavaller. E aquest tractat de la assituació applicada a comprar e a vendre es molt útil a saber, e es una especie de la art de mercadería.

7. De temps del Arbre imperial

EN la compra e venda del cavall es temps de paraules presents, de les quals sauenen lo mercader el cavaller,³ en dar lo cavaller el cavall en aquell temps metex que reeb los florins del mercader; el mercader atretal, en aquell temps que promet donar los florins deu reebre el cavall. E per açò temps se ha aytant segons sa presencia als diners com al cavall; e si el mercader paga els diners en absència del cavall, deu retenir condició com lo cavaller li do aquell cavall que li ha promès a donar per .C. florins, e no pijorat de neguna condició. E açò metex deu fer lo cavaller si liura el cavall al mercader en absència dels diners.

8. De loc del Arbre imperial

EN axí com temps sà egualment a la presencia dels diners e del cavall e a la possessió⁴ de cascú, en axí loc sà egualment a la possessió dels diners e del cavall, ço es a saber, que⁵ en un loc metex liure lo cavaller lo cavall al mercader, el mercader los diners al cavaller. Emperò per raó del empatxament del loc no covinent moltes vegades en un temps metex que en ell sien los diners el cavall,⁶ vol dret segons caritat justicia e lealtat e entenció principal, que en un temps e en un loc pusquen esser liurats los diners, e en al-

1. B, e uendre.—2. P, *assituatio et promissio*.—3. A, sauenen lo cavaller.—4. A, manca fins al mot *possessió* de més avall.—5. B, manca que.—6. B, manca el cavall.

tre temps e loc lo cavall. E si enfre aquella diversitat de temps e de loc moría lo cavall, vol dret quel mercader no sia tengut de donar los diners, o quel cavaller los reta sils ha reebuts; e açò sosté dret segons les formes naturals que posa diferencia enfre loc e loc, e temps e temps, en l'Arbre elemental.

¶ Segons que es donada doctrina a usar dels accidents en comprar e en vendre cavall, pot hom haver conença com sapia usar dels accidents en comprar e en vendre vinya o castell o drapía o nau,² e enaxí de les altres coses subjectes a comprar e a vendre. E per açò lo exempli que havem donat en lo cavall, es una especia del hàbit general a la sciencia de dret, e es doctrina com hom sapia ordonar drets escrits especials, dejús estants al hàbit general de dret.

VI

De les flors del Arbre imperial

ES flors del Arbre emperial son los judicis del príncep e de sos officials; les quals flors son significades en les flors dels altres arbres e en lo procés de aquells. E son encara les flors del príncep regiments e ordens moguts³ a justícia e a pau de gents. E les flors del príncep son empeltades en les flors de son poble; e per açò son pus altes e majors e pus belles que de ne-
gún altre home; car la materia dejús del honrament de son poble, convertexen en l'onrament del príncep. Emperò quant lo príncep es mal, son les sues flors males, car per-

1. B, de comprar o de uendre.—2. A, e drapia e nau.—3. B, e ordonacions moguts; P, et ordinationes mote.

vertexen lonrament dejús en desonor de les gents, enaxí que fan estar lonrament dejús en desonor¹ desús; e per açò son les flors del príncep leges e informades de mala² figura, e non pot exir bon fruyt.

2. Les flors del príncep son estruments³ a regiment de les flors del seu poble, enaxí que responen a molts regiments les flors⁴ del príncep; e per açò príncep no deu esser negligent ni molt dormir ni cassar ni sojornar; car en la sua ociositat son ocioses les sues gents, car no han estrument quilis mova⁵ a regiment ni a pau, e per açò son en treballs e en guerres les gents del príncep per la sua ociositat, e car⁶ fa contra la fi per que es príncep, enaxí que buyda sí metex de aquella fi per que es, e en lo seu buydament buyda la fi de son poble. E per açò fan mal los prínceps qui sadeliten en la vanagloria daquest mon e en los delits carnals e sensuals,⁷ pus que a tantes coses han a respondre, axí com lo martell qui es estrument a molts claus, el ciri cremant a illuminar mols homens en la cambra.

VII

Del fruyt del Arbre imperial

 O fruyt del Arbre emperial es pau de gents, per ço que en pau pusquen estar, e Deus membrar entendre e amar, honrar⁸ e servir; car gents qui sien en guerra e en treball los uns contra los altres, no son en disposició com Deus pusquen molt amar honrar e servir, e encara⁹ quels uns no poden haver caritat a sí metexs

1. B, a desonor.—2. A, e de mala.—3. B, estrument.—4. P, *florum*.—5. B, moga.—6. B, car (sense conjuntiva).—7. B, manca e sensuals.—8. B, e ondrar.—9. B, amar e servir. Encara.

ni als altres, tant son ocupats per los¹ treballs e les guerres de les terres. Per que enaxí com les plantes requiren segons lur necessitat la calor del sol el ros de la nit, enaxí poble requer al príncep² justícia e pau; per que fan mal los prínceps, car soffiren guerres en lurs terres, ni car guerrejen los uns ab los altres contra justícia e pau, e les flors dels arbres per qui son prínceps; car mal príncep tots los fruyts e les flors qui li estàn dejús,³ met en treball e en guerra; e per açò es digne de haver gran pena com no té en justícia e en pau son regne. E en aquest pas pot hom conèixer còm grans son los⁴ mèrits del bon príncep e grans son los guardons que espera; e si es mal, còm son grans les penes qui lesperen⁵ per raó de les grans colpes que han.

2. Lo fruyt del Arbre emperial es general als fruyts qui li estàn dejús, enaxí com la calor del foc qui es general a la calor del pebre, del home, del leo, de la grua e del peix, sens la qual calor general, la calor daquests individuals que dits havem, no poria esser estrument a esser coses escalfades. E per açò lo fruyt⁶ del príncep qui ha tants fruyts a respondre, es malalte com senclina a coses especials contra les generals, axí com lo mal príncep qui ama més la sua utilitat que la utilitat de son poble; car en la malaltia del fruyt del príncep son malalts⁷ los altres fruyts, axí com lo pebre, lo home, lo leó, la grua, el peix, qui serien malalts sil foc restrenyia⁸ sa calor e no la donava a aquells.

3. En negún fruyt no ha tanta de mala sabor ni odor com en lo fruyt de mal príncep; car lo fruyt especial si es mal en sabor e odor, es mal a coses especials e poques; mas fruyt mal⁹ que sia general, a tuyt¹⁰ dona mala sabor e odor, e per açò es maravella com mal príncep cuyda haver valor com en ell sia fruyt de tan mala sabor e odor, e

1. A, pels.—2. B, a princep.—3. B, deiors.—4. B, manca fins al següent article *los*.—5. B, que esperen.—6. B, frut (*passim*).—7. B, maltautes.—8. B, los destruya.—9. A, qual.—10. B, a tots.

don se seguexen tants de mals¹ e tantes de malalties, contra tantes gents e tantes sanitats qui son coses qui molt valen. E la mala sabor² e odor de fruyt de príncep sateny en les males obres daquell, les quals ells cuyden amagar e celar a les gents sots especia de bona sabor e odor; e car la mala sabor e odor del fruyt es general, no la poden celar a les gents, axí com lo foc qui no poria celar sa calor al home qui menuga lo pebre,³ ni l príncep al poble son vici, en quant fa injuries e malvestats e engans a les sues gents, qui han ulls ab que veen e orelles ab que oen los mals que senten, per ço car no han pau ni bon regiment ni bon exempli de lur senyor. E en aquest pas pot hom conèixer que no es negún arbre qui faça tant mal fruyt, tant perillós, tant dampnós, ni don venga tant de mal, com darbre de mal príncep.

1. A, odor e sabor...: B, sabor e odor don se sigueys mes de mals.
—2. B, a mala.—3. B, qui menga el pebre.

INDEX*

	Pàgines
INTRODUCCIÓ	VII
TAULA DE RÚBRIQUES	j

ARBRE DE SCIENCIA

<i>Del pròlec</i>	3
<i>De la divisió daquest Libre</i>	6

Del Arbre elemental

I. <i>De la primera part del Arbre elemental</i>	10
II. <i>Del tronc del Arbre elemental</i>	23
III. <i>De les branques del Arbre elemental</i>	27
IV. <i>Dels rams del Arbre elemental</i>	31
V. <i>De les fulles del Arbre elemental</i>	35
VI. <i>De les flors del Arbre elemental</i>	44
VII. <i>Del fruyt del Arbre elemental</i>	46
<i>De les .C. formes</i>	46

Del Arbre vegetal

I. <i>De les rayls del Arbre vegetal</i>	97
--	----

* Suprimim les rúbriques secundaries de les subdivisions que contenen les parts de cada Arbre, per no repetir la *Taula de rúbriques* que va al començament.

	Pàgines
II. <i>Del tronc del Arbre vegetal.</i>	98
III. <i>De les branques del Arbre vegetal</i>	99
IV. <i>Dels rams del Arbre vegetal</i>	103
V. <i>De les fulles del Arbre vegetal.</i>	104
VI. <i>De les flors del Arbre vegetal</i>	105
VII. <i>Del fruyt del Arbre vegetal</i>	107

Del Arbre sensual

I. <i>De les rayls del Arbre sensual.</i>	113
II. <i>Del tronc del Arbre sensual.</i>	115
III. <i>De les branques del Arbre sensual.</i>	117
IV. <i>Dels rams del Arbre sensual</i>	125
V. <i>De les fulles del Arbre sensual.</i>	126
VI. <i>De les flors del Arbre sensual</i>	128
VII. <i>Del fruyt del Arbre sensual.</i>	129
<i>De la aplicació e de la pràctica de les .C. formes</i> <i>primeres</i>	129

Del Arbre ymaginal

I. <i>De les rayls del Arbre ymaginal</i>	152
II. <i>Del tronc del Arbre ymaginal</i>	154
III. <i>De les branques del Arbre ymaginal</i>	156
IV. <i>Dels rams del Arbre ymaginal</i>	162
V. <i>De les fulles del Arbre ymaginal</i>	163
VI. <i>De les flors del Arbre ymaginal</i>	170
VII. <i>Del fruyt del Arbre ymaginal</i>	171

Del Arbre humanal

I. <i>De les rayls del Arbre humanal</i>	175
II. <i>Del tronc del Arbre humanal</i>	177
III. <i>De les branques del Arbre humanal</i>	178
a) <i>De les branques corporals del Arbre humanal</i>	178
b) <i>De les branques espirituals del Arbre humanal.</i>	179
IV. <i>Dels rams del Arbre humanal</i>	204

	Pàgines
V. <i>De les fulles del Arbre humanal</i>	206
VI. <i>De les flors del Arbre humanal</i>	225
VII. <i>Del fruyt del Arbre humanal</i>	227

Del Arbre moral

PRIMERA PART

I. <i>De les rayls del Arbre moral</i>	229
II. <i>Del tronc del Arbre moral</i>	233
III. <i>De les branques del Arbre moral</i>	234
IV. <i>Dels rams de virtuts morals</i>	260
V. <i>De les fulles de virtuts morals</i>	261
VI. <i>De les flors de virtuts</i>	266
VII. <i>Del fruyt del Arbre moral</i>	269

SEGONA PART

I. <i>De les rayls de vicis</i>	270
II. <i>Del tronc del Arbre viciós</i>	275
III. <i>De les branques del Arbre viciós</i>	276
IV. <i>Dels rams de vicis</i>	293
V. <i>De les fulles de vicis</i>	294
VI. <i>De les flors de vicis</i>	300
VII. <i>Del fruyt de vici</i>	301

Del Arbre imperial

I. <i>De les rayls del Arbre imperial</i>	304
II. <i>Del tronc del Arbre imperial</i>	306
III. <i>De les branques del Arbre imperial</i>	307
IV. <i>Dels rams del Arbre imperial</i>	314
V. <i>De les fulles del Arbre imperial</i>	320
VI. <i>De les flors del Arbre imperial</i>	328
VII. <i>Del fruyt del Arbre imperial</i>	329

BINDING SLIP MAY 23 1967

B
765
L8
1906
v.11

Lull, Ramón
Obres de Ramon Lull

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
